

ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ҮЗҮҮЛЭЛТ 2023 он

Арвайхээр хот

Энэхүү эмхэтгэлийн талаархи саналыг дараах хаягаар ирүүлнэ үү.

Өвөрхангай аймгийн Эрүүл мэндийн газар

Арвайхээр хот, Өлзийтийн 1 дүгээр гудамж, 118 дугаар байр

Факс:

Утас: 99668055

Цахим хуудас: <http://www.ov.mohs.gov.mn/>

Цахим шуудан: www.uvurkhangaiemg@gmail.com

Эрхэлсэн:

Б. Ганбаяр

Эрүүл мэндийн газрын дарга

Хянан тохиолдуулсан:

Я. Жаргал

Эрүүл мэндийн газрын Хяналт, шинжилгээ, үнэлгээ, мэдээллийн хэлтсийн дарга

Эмхэтгэсэн:

Д. Нацагням

Эрүүл мэндийн газрын Эрүүл мэндийн мэдээ, мэдээллийн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн, Статистикч их эмч

Оршил

“Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023” эмхэтгэлд Алсын хараа-2050 -Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хяналт-шинжилгээ үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт, хүрэх түвшинтэй 2023 оны эх, хүүхдийн эрүүл мэндийн үзүүлэлтүүдийг харьцуулан дүн шинжилгээ хийлээ. Энэ нь шийдвэр гаргагчид нотолгоонд үндэслэн цаашид авах арга хэмжээг төлөвлөн хэрэгжүүлэхэд ач холбогдолтой.

Жишээ дурдваас: “Алсын хараа-2050”-д “1000 амьд төрөлтөд ногдох нялхсын эндэгдлийн түвшин 2025 онд 9.0 болгоно гэсэн бол өнөөгийн байдлаар нялхсын эндэгдлийн түвшин 14.2 байгаа нь цаашид авах арга хэмжээг эрчимжүүлэх шаардлагатайг харуулж байна.

Өвөрханай аймгийн хүн амын дундаж наслалт (72.64) өсөн, амьдрах хугацаа уртассан эерэг үзүүлэлт гарсан байна. Хүйсийн хувьд эрэгтэй (70.65 жил) эмэгтэй (74.95 жил) хүмүүсийн дундаж наслалтын зөрүү багасч 4.3 жил байгаа нь сайн үзүүлэлт юм.

Хүн амын өвчлөлд халдварт бус өвчин зонхилж, тэргүүлэх 5 шалтгаанд хоол боловсруулах, амьсгал, зүрх судас, шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин, гэмтэл хордлого ба гаднын шалтгаант бус тодорхой эмгэг эзэлж байгаа бол хэвтэн эмчлүүлэгчдийн тэргүүлэх шалтгааны нэгд амьсгалын тогтолцооны өвчин, нас баралтад зүрх судасны тогтолцооны өвчин тэргүүлж байна.

Эрүүл мэндийн салбарын хүний нөөц, ажиллагчдын тоо жил тутам нэмэгдэж, тэдний дийлэнх хувийг эмэгтэйчүүд (82.6%) эзэлж байна. Хэдийгээр эмч, ажилчдын тоо жил тутам өсөн нэмэгдэж байгаа боловч их эмч-сувилагчийн харьцаа аймгийн түвшинд 1:1.2, 1000 хүн амд ногдох сувилагчийн тоо 3.5 байгаа нь улсын дундажтай харьцуулахад хангалтгүй үзүүлэлт юм.

Мэдээллийн эрин зуунд хэрэглэгчид бага хугацаанд их мэдээлэл авах сонирхолтой болсон бөгөөд тус хэлтэс нь статистикийн мэдээллийг зурган хэлбэрээр хэрэглэгчдэд хүргэхэд анхаарч, сар бүр үндсэн үзүүлэлтээр эмхэтгэл бэлтгэн нийтийн хүртээл болгож байна.

Эрхэм хэрэглэгч Та энэхүү эмхэтгэлийг ашиглан Өвөрхангай аймгийн эрүүл мэндийн үзүүлэлтүүдийг олон жилийн хөдлөл зүй, динамик өөрчлөлтийг харьцуулан, дүн шинжилгээ хийж, дүгнэн цэгнэх боломжтой юм.

Хэрэглэгч хүн бүхний санал, хэрэгцээ шаардлага бидний дараагийн мэдээлэл хөгжүүлэлтийн эх сурвалж болох бөгөөд хамтран ажиллахдаа баяртай байх болно. Нотолгоонд тулгуурласан шинжлэх ухаанч, зөв шийдвэр гаргахад бидний эмхэтгэл дэмжлэг үзүүлнэ гэдэгт бид итгэж байна.

ГАРЧИГ

БҮЛЭГ 1. ХҮН АМ	1
1. 1. Хүн амын өсөлт	2
1. 2. ХҮН АМ ЗҮЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД.....	4
1. 2. 1. ХҮН АМ ЗҮЙН АЧААЛАЛ	4
1. 2. 2. ХҮН АМЫН НЯГТРАЛ.....	6
1. 3. ХҮН АМЫН ТӨРӨЛТ	7
1. 4. ХҮН АМЫН ДУНДАЖ НАСЛАЛТ	10
1. 5. ХҮН АМЫН НАС ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ, 2023 он	14
БҮЛЭГ 2. ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД	15
2. 1. БОДЛОГЫН БАРИМТ БИЧГҮҮД.....	15
2. 2. ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ИНДЕКСИЙН ОНОО	16
2. 3. ЭХИЙН ЭНДЭГДЛИЙН ХАРЬЦАА /100000 АМЬД ТӨРӨЛТӨД/ ТХЗ 3.3.1	17
2. 5. ӨСВӨР НАСНЫ ОХИДЫН ТӨРӨЛТИЙН ТҮВШИН /15-19 НАСНЫ ЭМЭГТЭЙД/ ТХЗ 3.7.2.	19
2. 6. ТАВ ХҮРТЭЛХ НАСНЫ ХҮҮХДИЙН ЭНДЭГДЛИЙН ТҮВШИН /ТХЗ 3.2.1./	20
2. 7. НЯРАЙН ЭНДЭГДЛИЙН ТҮВШИН /ТХЗ 3.2.2a/	21
2. 8 . ХАЛДВАРТ ӨВЧИН.....	23
2.8. 2 .СҮРЬЕЭ ӨВЧНИЙ ТОХИОЛДЛЫН ТҮВШИН /ТХЗ 3.3.2./	23
2. 9 .ЗҮРХ СУДАСНЫ ӨВЧИН, ХАВДАР,ЧИХРИЙН ШИЖИН АМЬСГАЛЫН ЗАМЫН АРХАГ ӨВЧНӨӨС ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТЫН ТҮВШИН /30-70 НАСНЫ 10 000 ХҮН АМД/, ТХЗ 3.4.1.24	
2. 10 . АМИА ХОРЛОЖ НАС БАРСАН ТОХИОЛДЛЫН ТҮВШИН (100,000 ХҮН АМД) /ТХЗ 3.4.2/..	26
2. 12. ДОТООД БОЛОН ГАДААД ОРЧНЫ АГААРЫН БОХИРДЛООС ШАЛТГААЛСАН НАС БАРАЛТЫН ТҮВШИН (ТХЗ-ЫН 3.9.1)	27
БҮЛЭГ 3 . ЭХИЙН ЭРҮҮЛ МЭНД	30
3. 1. ЖИРЭМСНИЙ ХЯНАЛТ БА ТӨРӨХИЙН ӨМНӨХ ҮЕИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ	30
3. 2. ТӨРӨЛТ, ТӨРӨХ ҮЕИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ.....	33
3. 3.ТӨРСНИЙ ДАРААХ ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ.....	39
3. 4. ТӨРСӨН НЯРАЙН МЭДЭЭЛЭЛ	40
3. 5. АМЬГҮЙ ТӨРӨЛТ	45
3. 6 . ҮР ХӨНДӨЛТ	47
3. 7 . ЖИРЭМСЛЭХЭЭС СЭРГИЙЛЭХ ОРЧИН ҮЕИЙН АРГЫН ХЭРЭГЛЭЭ /ЖСАХ/.....	50

3. 8 . ХҮҮХЭД, ӨСВӨР НАСНЫХНЫ ЭРҮҮЛ МЭНД	51
3. 9. ИДЭВХТЭЙ ХЯНАЛТЫН МЭДЭЭЛЭЛ	52
3. 10. ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛ	52
3. 11. ДАРХЛААЖУУЛАЛТЫН ХАМРАЛТ	56
3. 12. ХҮҮХЭД, ӨСВӨР НАСНЫХНЫ ӨВЧЛӨЛ.....	57
3. 13. ХҮҮХДИЙН ЭНДЭГДЭЛ	60
3. 14. ХҮҮХДИЙН ЭНДЭГДЛИЙН ШАЛТГААН.....	61
БҮЛЭГ 4. ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ	64
4. 1 . ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ХЭВТҮҮЛЭН ЭМЧЛЭХ ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ОРНЫ ХҮРТЭЭМЖ	65
4. 2. ӨРХИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТӨВИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ.....	68
4. 3. СУМЫН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТӨВИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ.....	71
4. 4 . БҮСИЙН ОНОШИЛГОО ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ТӨВ, ХАРХОРИН НЭГДСЭН ЭМНЭЛЭГ, ХУВИЙН ХЭВШЛИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ.....	73
БҮЛЭГ 5. ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЛБАРЫН ХҮНИЙ НӨӨЦ.....	76
БҮЛЭГ 6. ХАЛДВАРТ ӨВЧИН	79
6. 1. БЭЛГИЙН ЗАМЫН ХАЛДВАРТ ӨВЧИН.....	80
6. 2. ЦУСААР ДАМЖИХ ХАЛДВАРТ	84
6. 3. АМЬСГАЛЫН ЗАМЫН ХАЛДВАРТ ӨВЧИН.....	86
6. 5. ГЭДЭСНИЙ ХАЛДВАР	91
6. 6. АРЬС САЛСТААР ХАЛДВАРЛАХ ХАЛДВАР	93
6. 7. ХАЛДВАРТ ӨВЧНИЙ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ	94
БҮЛЭГ 7. ХАЛДВАРТ БУС ӨВЧИН	94
7. 1. ХҮН АМЫН ӨВЧЛӨЛ	95
7. 2. АМЬСГАЛЫН ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧЛӨЛ.....	97
7. 3. ХООЛ БОЛОВСРУУЛАХ ЭРХТЭН ТОГТОЛЦОО.....	99
7. 4. УЛААН ХООЛОЙ, ХОДООД, ДЭЭД ГЭДЭСНИЙ ӨВЧНҮҮД	102
7. 5. ЗҮРХ СУДАСНЫ ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧИН	103
7.5. 1. ЦУСНЫ ДАРАЛТ ИХСЭХ ӨВЧИН.....	106
7.5. 2. ЗҮРХНИЙ ИШЕМИ ӨВЧИН	107
7.5. 3. ТАРХИНЫ СУДАСНЫ ӨВЧИН	107

7. 6. ШЭЭС БЭЛГИЙН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧИН	108
7.6. 1. БӨӨРНИЙ СУВГАНЦРЫН ЗАВСРЫН ЭДИЙН ӨВЧИН	110
7. 7. МЭДРЭЛИЙН ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧЛӨЛ	111
7. 7. 1. МИГРЕНЬ, ТОЛГОЙ ӨВДӨХ ӨВЧИН	114
7. 8. ДОТООД ШҮҮРЭЛ, ТЭЖЭЭЛИЙН БА БОДИСЫН СОЛИЛЦООНЫ ӨВЧИН	115
7. 8. 1. ЧИХРИЙН ШИЖИНГИЙН ӨВЧЛӨЛ	117
7. 9. АРЬСНЫ ӨВЧИН	118
7. 10. СЭТГЭЦ БА ЗАН ТӨРХИЙН ЭМГЭГ	118
7. 11. ХОРТ ХАВДРЫН ӨВЧЛӨЛ.....	119
7. 11. 1. ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДАР	121
7. 11. 2. УУШГИНЫ ХАВДАР.....	122
7. 11. 3. ХОДООДНЫ ХАВДАР.....	123
7. 11. 4. ШИНЭЭР БҮРТГЭГДСЭН ХОРТ ХАВДАР, ЗОНХИЛОН ТОХИОЛДОХ ТӨРӨЛ, ХҮЙС.....	123
7. 11. 5. ХАВДРЫН ХЯНАЛТ.....	125
БҮЛЭГ 8. ОСОЛ ГЭМТЭЛ, ГАДНЫ ШАЛТГААНТ ӨВЧЛӨЛ, НАС БАРАЛТ	125
8. 1. ЗАМ ТЭЭВРИЙН ОСЛЫН ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ	126
8. 2. АМИА ХОРЛОЛТ	127
БҮЛЭГ 9. ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТ.....	128
9. 1. ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТ	128
9. 2. ЗҮРХ СУДАСНЫ ТОГТОЛЦООНЫ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ	129
9. 3. ХОРТ ХАВДРЫН ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ	132
9. 4. ХООЛ БОЛОВСРУУЛАХ ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧНИЙ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ.....	134
9. 5. АМЬСГАЛЫН ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧНИЙ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ.....	136
БҮЛЭГ 10. ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД, 2023 ОН	139

ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

БҮЛЭГ 1. ХҮН АМ	1
Зураг 1. 3. Хүн, амын тоо, жилийн дундаж өсөлтийн хувь, дундаж наслалт, 2014-2023 он, Өвөрхангай аймаг.....	3
Зураг 1. 4. Хүн амын тоо, насны бүлгээр, 2014-2023 он.....	4
1. 2. 1. ХҮН АМ ЗҮЙН АЧААЛАЛ	4
Зураг 1. 5. Хүн ам зүйн ачаалал, 2014-2023 он	4
1. 2. 2. ХҮН АМЫН НЯГТРАЛ.....	6
Зураг 1. 6. Хүн амын нягтрал, улс, аймгаар, 2014-2023 он	6
Зураг 1. 7. Төрөлт, амьд төрсөн нярайн тоо, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	8
Зураг 1. 8. Төрөлтийн ерөнхий коэффициент, 2014-2023 он, улс, аймгаар	8
Зураг 1. 9. Төрөлтийн тусгай коэффициент, 2014-2023 он.....	9
Зураг 1. 10. Төрөлтийн нийлбэр коэффициент, 2015-2023 он.....	10
Зураг 1. 11. Дундаж наслалт, нийт, 2014-2023 он.....	10
Зураг 1. 12. Өвөрхангай аймгийн хүн амын дундаж наслалт, сонгосон онуудаар.....	11
Зураг 1. 13. Дундаж наслалт, эрэгтэй, улс, аймгаар, 2014-2023 он.....	12
Зураг 1. 14. Дундаж наслалт, эмэгтэй, улс, аймгаар, 2014-2023 он	12
Зураг 1. 15. Дундаж наслалтын зөрүү, аймгуудаар, 2023 он.....	13
Зураг 1. 16. Өвөрхангай аймгийн дундаж наслалтын зөрүү, 2014-2023 он	13
Зураг 1. 17. Хүн амын нас хүйсийн суварга, 2023 он	14
БҮЛЭГ 2. ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД	15
Зураг 2. 1 Эхийн эндэгдлийн харьцаа, 100 000 амьд төрөлтөд (ТХЗ 3.1.1)	18
Зураг 2. 2. Эхийн эндэгдлийн харьцаа, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	18
Зураг 2. 3. Эрүүл мэндийн мэргэжлийн ажилтан эх барьсан төрөлтийн эзлэх хувь, 2014-2023 он	19
Зураг 2. 4. Өсвөр насны охидын төрөлтийн түвшин/ 15-19 насны 1 000 охидод/, 2015-2023 он	20
Зураг 2. 5. Тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн түвшин, 2014-2023 он	21
Зураг 2. 6 . Нялхсын эндэгдлийн түвшин, 2014-2023 он	21
2. 7. НЯРАЙН ЭНДЭГДЛИЙН ТҮВШИН /ТХЗ 3.2.2а/	21
Зураг 2. 7 Нярайн эндэгдлийн түвшин, 2014-2023 он	22
Зураг 2. 8 . Амьгүй төрөлт, перинаталь эндэгдэл, 1 000 нийт төрөлтөд, 2014-2023 он, Өвөрхангай аймаг.....	22

2.8. 2 .СҮРЬЕЭ ӨВЧНИЙ ТОХИОЛДЛЫН ТҮВШИН /ТХЗ 3.3.2./	23
Зураг 2. 9 .Сүрьеэ өвчний тохиолдлын түвшин, 100 000 хүн амд (ТХЗ 3.3.2)	23
Зураг 2. 10 . 30-70 насны хүн амын зүрх судасны өвчний шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	24
Зураг 2. 11 .30-70 насны хүн амын хорт хавдрын шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	25
Зураг 2. 12 . 30-70 насны хүн амын чихрийн шижин өвчний шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	25
Зураг 2. 13. 30-70 насны хүн амын амьсгалын замын архаг өвчний шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	26
Зураг 2. 15. Амиа хорлож нас барсан тохиолдол, 10 000 хүн амд, хүйсээр, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	27
Зураг 2. 16. Зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт, 100 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	27
БҮЛЭГ 3 . ЭХИЙН ЭРҮҮЛ МЭНД	30
Зураг 3. 1. Эхийн эндэгдэл 100 000 амьд төрөлтөд, улс, аймгаар, 2010-2023 он.....	30
Зураг 3. 2. Жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь, 2014-2023 он	31
Зураг 3. 3.Жирэмсний эрт болон хожуу үеийн хяналт, Өвөрхангай, 2014-2023 он.....	32
Зураг 3. 4. Жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь, сумдаар, 2023 он	32
Зураг 3. 5. 15-19 насны өсвөр насны охидын төрөлтийн түвшин, тухайн насны 1000 эмэгтэйд, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	33
Зураг 3. 6. 1 000 хүн амд ногдох төрөлтийн түвшин, 2014-2023 он.....	34
Зураг 3. 7. Төрөлтийг удирдсан эрүүл мэндийн ажилтны төрлөөр, 2015-2023 он.....	34
Зураг 3. 8. Төрөлтийн дараалал, эзлэх хувиар, Өвөрхангай аймаг, 2019-2023 он.....	35
Зураг 3. 9. Дутуу төрсөн эх, нийгмийн байдал, 2019-2023 он	36
Зураг 3. 10. Жирэмсэн, төрөх, төрсний дараах үеийн хүндрэл, бодит тоогоор, Өвөрхангай, 2014-2023 он	37
Зураг 3. 12. Жирэмсэн, төрөх, төрсний дараах үеийн хүндрэл, нийт хүндрэлд эзлэх хувиар, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	38
Зураг 3. 13. Жирэмсний хүндрэлд манас таталтын эзлэх хувь,2014-2023 он	38
Зураг 3. 14.Төрөх үеийн хүндрэлд төрөх хүчний сулралын эзлэх хувь, 2014-2023 он	39
Зураг 3. 15. Жирэмсэн, төрөх, төрсний дараах үеийн хүндрэл, бүртгэгдсэн эмнэлгийн төрлөөр, Өвөрхангай, 2023 он	40
Зураг 3. 16. Төрсний дараах хүндрэлд цус алдалтын эзлэх хувь, улс, аймгаар, 2014-2023 он.....	40

Зураг 3. 17. Төрсөн хүүхдийн тоо, Өвөрхангай, 2014-2023 он.....	41
Зураг 3. 18.Төрсөн эхийн тоо, эмнэлгийн төрлөөр, 2015-2023 он	41
Зураг 3. 19. Төрөх үеийн хүйсийн харьцаа, улс, аймаг, 2014-2023 он	42
Зураг 3. 20.Төрөх үеийн хүйсийн харьцаа, сумдаар, 2014-2023 он	43
Зураг 3. 21. Бага жинтэй /2500гр-аас доош/ төрсөн хүүхдийн тоо, хувь, 2014-2023 он.....	44
Зураг 3. 22. Хүүхдийн жин, байгууллагын төрлөөр, 2023 он	44
Зураг 3. 23. Амьгүй төрөлтийн түвшин, улс, аймгаар, 2014-2023 он	45
Зураг 3. 24. Перинаталь эндэгдэл, 1 000 нийт төрөлтөд, улс, аймгаар, 2014-2023 он.....	46
Зураг 3. 25. 1 000 амьд төрөлтөд ногдох үр хөндөлтийн түвшин, 2014-2023 он.....	47
Зураг 3. 26. Төрөх насны 15-49 насны 1 000 эмэгтэйд ногдох үр хөндөлтийн түвшин,2014-2023 он	47
Зураг 3. 27. Үр хөндөлтөнд 20 хүртэлх насныхны эзлэх хувь, 2014-2023 он	48
Зураг 3. 28. Үр хөндөлтөнд 35-аас дээш насныхны эзлэх хувь, 2014-2023 он	48
Зураг 3. 29. Хожуу үр хөндөлт, 1 000 амьд төрөлтөнд, 2014-2023 он.....	49
Зураг 3. 30. Өвөрхангай аймагт бүртгэгдсэн үр хөндөлтийн тоо, насны ангиллаар, 2014-2023 он	49
Зураг 3. 31. Өвөрхангай аймагт бүртгэгдсэн үр хөндөлт, эмнэлгийн төрлөөр, 2014-2023 он	50
Зураг 3. 32 . ЖСАХ хэрэглэж байгаа эмэгтэйчүүдийн тоо, ЖСАХ-ийн төрлөөр, Өвөрхангай, 2019-2023 он	51
Зураг 3. 33. Хүүхдийн тоо, Өвөрхангай аймаг, 2014, 2023 он.....	51
Зураг 3. 34. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, өсвөр насныхны тоо, тухайн насны 1 000 хүүхдэд эзлэх хувь, төрлөөр, 2015-2023 он.....	53
Зураг 3. 35. Дархлаажуулалтын хамралтын хувь, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	56
Зураг 3. 36. Хүүхдийн эндэгдэл, бодит тоогоор, Өвөрхангай, 2014-2023 он	60
Зураг 3. 37. 1000 амьд төрөлтөнд ногдох хүүхдийн эндэгдлийн түвшин, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	60
Зураг 3. 38. Нялхсын эндэгдэл, гэрийн эндэгдэл, 2014-2023 он	61
Зураг 3. 39. Нялхсын эндэгдэлд амьсгалын тогтолцооны эмгэгийн шалтгаант эндэгдэл, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	62
Зураг 3. 40. 5-9 насны хүүхдийн эндэгдлийн тоо, тухайн насны 1000 хүүхдэд, 2014-2023 он	63
Зураг 3. 41. 10-14 насны хүүхдийн эндэгдлийн тоо, тухайн насны 1000 хүүхдэд, 2014-2023 он	63
Зураг 3. 42. 15-19 насны хүүхдийн эндэгдлийн тоо, тухайн насны 1000 хүүхдэд, 2014-2023 он	64

БҮЛЭГ 4. ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ	64
Зураг 4. 1. Эрүүл мэндийн байгууллагын орны тоо, 2014-2023 он	65
Зураг 4. 2. Эмнэлгийн орны тоо, эмнэлгийн тасгаар, 2023 он.....	66
Зураг 4. 3. Орны тоо, эмнэлгийн төрлөөр, 2023 он	66
Зураг 4. 4. Ор ашиглалтын үзүүлэлтүүд, эмнэлгийн төрлөөр, 2023 он.....	67
Зураг 4. 5. Хувийн хэвшлийн эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ, 2023 он	67
Зураг 4. 6. Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн эмчийн үзлэгийн тоо (2019-2023 он).....	68
Зураг 4. 7. Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн үзлэг, үзлэгийн төрлөөр (2019-2023 он)	69
Зураг 4. 8. Өрхийн жирэмсний эрт үеийн хяналт, улс, аймаг /нийт , өрх/, 2011-2023 он.....	70
Зураг 4. 9. Нэг их эмчид ногдох хүн амын тоо, 2018-2023 он	70
Зураг 4. 10. Нэг сувилагчид ногдох хүн амын тоо, 2018-2023 он	71
Зураг 4. 11. Сумын эрүүл мэндийн төвийн эмчийн үзлэгийн мэдээ, 2014-2023 он, Өвөрхангай аймаг	72
Зураг 4. 12. Сумын эрүүл мэндийн төвийн стационарын тусламж үйлчилгээний үзүүлэлт, 2014-2023 он	72
Зураг 4. 13. Амбулаториор үйлчлүүлсэн хүний тоо, 2014-2023 он	73
Зураг 4. 14. Урьдчилан сэргийлэх үзлэгийн хувь, 2014-2023 он.....	74
Зураг 4. 15. Хэвтэн эмчлүүлэгчийн тоо, 2014-2023 он.....	74
Зураг 4. 16. Хоног болоогүй нас баралтын хувь, 2014-2023 он	75
Зураг 4. 17 . Хувийн эмнэлгийн амбулаторын нийт үзлэг, 2023 он.....	75
БҮЛЭГ 5. ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЛБАРЫН ХҮНИЙ НӨӨЦ.....	76
Зураг 5. 1. Эрүүл мэндийн ажилчдын тоо, 2023 он	76
Зураг 5. 2. Үйл ажиллагаа явуулж эрүүл мэндийн байгууллагууд, эзлэх хувиар, 2023 он	76
БҮЛЭГ 6. ХАЛДВАРТ ӨВЧИН	79
Зураг 6. 1. Нийт халдварт өвчин, 10 000 хүн амд ногдох өвчлөл, 2014-2023 он	80
Зураг 6. 2. БЗДХ тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он	80
Зураг 6. 3. Бэлгийн замын халдварт өвчин, төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2023 он	81
Зураг 6. 4. Бэлгийн замаар дамжих халдвар, нас, хүйсээр, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2023 он	81
Зураг 6. 5. Тэмбүүгийн өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	82
Зураг 6. 6. Төрөлхийн тэмбүүгийн халдвар, 100 000 хүн амд ногдох өвчлөлийн түвшин, 2014-2023 он	82

Зураг 6. 7. Гонококкт халдвар, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	83
Зураг 6. 8. Трихиомониазын халдвар, 10000 хүн амд, 2014-2023 он	83
Зураг 6. 9. Вируст гепатит /В17-В19/-ын өвчлөл, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он....	84
Зураг 6. 10. Гепатитийн А вирусийн халдвар, тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он	84
Зураг 6. 11. Гепатитийн В вирусийн халдварын тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он	85
Зураг 6. 12. Гепатитийн С вирусийн халдварын тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он	85
Зураг 6. 13. Гепатитийн Дельта вирусийн халдварын тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он	86
Зураг 6. 14. Сүрьеэгийн өвчлөл, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он	86
Зураг 6. 15. Сүрьеэгийн өвчлөл, өвчний төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2023 он	87
Зураг 6. 16. Салхинцэцэг өвчлөл, , улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	87
Зураг 6. 17. Гахай хавдарын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	88
Зураг 6. 18. Гар, хөл, амны өвчин, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	88
Зураг 6. 19. Менингококкт халдвар, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	89
Зураг 6. 20. Улаан эсэргэнэ, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	89
Зураг 6. 21. Улаан бүрхан, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	90
Зураг 6. 22. Хачигт рекиттиозын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	90
Зураг 6. 23. Хачигт энцефалит, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	91
Зураг 6. 24. Бруцеллиозын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	91
Зураг 6. 25. Цусан суулга шалтгаант өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	92
Зураг 6. 26. Хоолны хордлогот халдвар, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	92
Зураг 6. 27. Сальмонеллёзын халдвар, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	93
Зураг 6. 28. Ёлом, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	93
Зураг 6. 29. Халдварт өвчний шалтгаант нас баралт, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он.....	94
БҮЛЭГ 7. ХАЛДВАРТ БУС ӨВЧИН	94
Зураг 7. 1. Халдварт бус өвчлөл, улс, аймгаар, 1000 хүн амд, 2014-2023 он	95
Зураг 7. 2. Хүн амын өвчлөлийн тохиолдол, эмнэлгийн төрлөөр, 2014-2023 он	96
Зураг 7. 3. Хүн амын өвчлөлийн түвшин, 1 000 хүн амд, хүйсээр, 2015-2023 он.....	97

Зураг 7. 4. Амьсгалын тогтолцооны өвчний түвшин, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	97
Зураг 7. 5. Амьсгалын тогтолцооны өвчний түвшин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	98
Зураг 7. 6. Амьсгалын тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүн амд 2010,2015, 2019, 2023 онуудаар	98
Зураг 7. 7. Амьсгалын тогтолцооны өвчин, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2023 он	99
Зураг 7. 8. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он	99
Зураг 7. 9. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчлөлийн түвшин, хүйсээр, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он	100
Зураг 7. 10. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүн амд, 2010, 2015, 2019, 2023 он	101
Зураг 7. 11. Гастрит ба дуоденит өвчний тохиолдол, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	102
Зураг 7. 12. Улаан хоолой, ходоод дээд гэдэсний өвчлөл, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он ...	103
Зураг 7. 13. Зүрх судасны тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	104
Зураг 7. 14. Зүрх судасны тогтолцооны өвчлөлийн түвшин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	104
Зураг 7. 15. Зүрх судасны тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2010, 2015, 2019, 2022 он	105
Зураг 7. 16. Зүрх судасны тогтолцооны тэргүүлэх өвчнүүд, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он	105
Зураг 7. 17. Зүрх судасны тогтолцооны тэргүүлэх өвчнүүд, дүнд эзлэх хувиар,2014-2023 он ...	106
7.5. 1. ЦУСНЫ ДАРАЛТ ИХСЭХ ӨВЧИН	106
Зураг 7. 18. Цусны даралт ихсэх өвчин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	107
7.5. 2. ЗҮРХНИЙ ИШЕМИ ӨВЧИН	107
Зураг 7. 19. Зүрхний ишеми өвчин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	107
7.5. 3. ТАРХИНЫ СУДАСНЫ ӨВЧИН	107
Зураг 7. 20. Тархины судасны өвчин, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	108
Зураг 7. 21. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он	109
Зураг 7. 22. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он	109

Зураг 7. 23. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүнд ногдох, 2010, 2015, 2019, 2023 он	110
7.6. 1. БӨӨРНИЙ СУВГАНЦРЫН ЗАВСРЫН ЭДИЙН ӨВЧИН	110
Зураг 7. 24. Бөөрний сувганцрын завсрын эдийн өвчин, тохиолдлын тоо, хувиар, 2014-2023 он	110
Зураг 7. 25. Бөөрний сувганцрын завсрын эдийн өвчин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10000 хүн амд, 2014-2023 он	111
Зураг 7. 26. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он	112
Зураг 7. 27. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он	113
Зураг 7. 28. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүн амд, 2010, 2015, 2019, 2023 он	113
Зураг 7. 29. Мэдрэлийн ёзоор ба сүлжээний эмгэг, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	114
Зураг 7. 30. Мэдрэлийн ёзоор ба сүлжээний эмгэг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	114
7. 7. 1. МИГРЕНЬ, ТОЛГОЙ ӨВДӨХ ӨВЧИН	114
Зураг 7. 31. Мигрень, толгой өвдөх, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он	115
Зураг 7. 32. Мигрень, толгой өвдөх, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	115
Зураг 7. 33. Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны өвчин, 10 000 хүн амд, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	116
Зураг 7. 34. Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны өвчин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 2014-2023 он	116
Зураг 7. 35. Дотоод шүүрлийн тогтолцооны өвчин, тухайн насны 10 000 хүн амд, Өвөрхангай аймаг, 2010, 2015, 2019, 2023 он	117
7. 8. 1. ЧИХРИЙН ШИЖИНГИЙН ӨВЧЛӨЛ	117
Зураг 7. 36. Чихрийн шижин өвчин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023	117
Зураг 7. 37. Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин, Өвөрхангай аймаг, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	118
Зураг 7. 38. Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	118
Зураг 7. 39. Сэтгэцийн ба зан төрхийн эмгэг, Өвөрхангай аймаг, 10000 хүн амд, 2014-2023 он	119
Зураг 7. 40. Шинээр бүртгэгдсэн хорт хавдрын өвчлөл, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	119

Зураг 7. 41. Шинээр бүртгэгдсэн хорт хавдрын өвчлөл, төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2023 он	121
7. 11. 1. ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДАР	121
Зураг 7. 42. Элэгний хорт хавдрын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	122
Зураг 7. 43. Элэгний хорт хавдрын өвчлөл, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	122
7. 11. 2. УУШГИНЫ ХАВДАР.....	122
Зураг 7. 44. Амьсгуурс ба уушгины хорт хавдар, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	123
7. 11. 3. ХОДООДНЫ ХАВДАР.....	123
Зураг 7. 45. Ходоодны хорт хавдрын өвчлөл, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	123
7. 11. 4. ШИНЭЭР БҮРТГЭГДСЭН ХОРТ ХАВДАР, ЗОНХИЛОН ТОХИОЛДОХ ТӨРӨЛ, ХҮЙС.....	123
Зураг 7. 46. Уушигны хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он.....	124
Зураг 7. 47. Улаан хоолойн хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он	124
Зураг 7. 48. Элэгний хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он	124
Зураг 7. 49. Ходоодны хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он	125
7. 11. 5. ХАВДРЫН ХЯНАЛТ.....	125
Зураг 7. 50. Хорт хавдрын өвчлөлийн оношлогдох үеийн эмнэлзүйн үе шат, дүнд эзлэх хувиар, 2015-2023	125
БҮЛЭГ 8. ОСОЛ ГЭМТЭЛ, ГАДНЫ ШАЛТГААНТ ӨВЧЛӨЛ, НАС БАРАЛТ	125
Зураг 8. 1. Осол гэмтэл, гадны шалтгаант өвчлөлийн түвшин /10 000 хүн амд/, 2016-2023 он	126
Зураг 8. 2. Осол гэмтэл, гадны шалтгаант нас баралтын түвшин /10 000 хүн амд/.....	126
Зураг 8. 3. Зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	127
Зураг 8. 4. Зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	127
Зураг 8. 5. Амиа хорлолт, улс, аймгаар, 100 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	128
Зураг 8. 6. Амиа хорлолт, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	128
БҮЛЭГ 9. ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТ.....	128
Зураг 9. 1. Хүн амын нас баралтын түвшин (1000 хүнд ногдох), хүйсээр, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	129
Зураг 9. 2. Нийт нас баралт, насны бүлгээр, 2023 он.....	129
Зураг 9. 3. Зүрх судасны тогтолцооны шалтгаант нас баралт, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	130

Зураг 9. 4. Зүрх судасны тогтолцооны шалтгаант нас баралт, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он	130
Зураг 9. 5. Зүрхний шигдээсийн шалтгаант нас баралтын түвшин, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он	131
Зураг 9. 6. Зүрхний шигдээсийн шалтгаант нас баралтын түвшин, Өвөрхангай аймаг, 10 000 хүнд амд, хүйсээр, 2014-2023 он	131
Зураг 9. 7. Тархинд цус харвалтын шалтгаант нас баралт, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он	132
Зураг 9. 8. Тархинд цус харвалтын шалтгаант нас баралт, 10 000 хүнд амд, хүйсээр, 2014- 2023 он	132
Зураг 9. 9. Хорт хавдрын шалтгаант нас баралтын түвшин, 10000 хүнд амд, 2014-2023 он	133
Зураг 9. 10. Хорт хавдрын шалтгаант нас баралтын түвшин, 10000 хүнд амд, хүйсээр, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он	133
Зураг 9. 11. Элэгний хорт хавдрын шалтгаант нас баралт, 10 000 хүнд амд, хүйсээр, 2014-2023 он	134
Зураг 9. 12. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	134
Зураг 9. 13. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 2014-2023 он	135
Зураг 9. 14. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт, 2014-2023 он	135
Зураг 9. 15. Элэгний циррозын шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.	136
Зураг 9. 16. Амьсгалын тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралтын түвшин, улс, аймаг, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	136
Зураг 9. 17. Амьсгалын тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралтын түвшин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он.....	137
Зураг 9. 18. Уушгины хатгаа өвчний шалтгаант нас баралт, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он ..	137
Зураг 9. 19. Уушгины хатгаа өвчний шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	138
БҮЛЭГ 10. ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД, 2023 ОН	139

ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ

БҮЛЭГ 1. ХҮН АМ	1
Хүснэгт 1. 1. Хүн амын тоо, насны ангиллаар, 2019-2023 он.....	3
1. 2. 1. ХҮН АМ ЗҮЙН АЧААЛАЛ	4
Хүснэгт 1. 2. Хүн ам зүйн ачаалал, улс, аймгаар, төрлөөр, 2014-2023 он.....	5
Хүснэгт 1. 3. Хүн ам зүйн ачаалал, сумдаар, 2014-2023 он.....	5
1. 2. 2. ХҮН АМЫН НЯГТРАЛ.....	6
Хүснэгт 1. 4. Хүн амын нягтрал, сумдаар, 2014-2023 он	7
БҮЛЭГ 2. ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД	15
2. 7. НЯРАЙН ЭНДЭГДЛИЙН ТҮВШИН /ТХЗ 3.2.2a/	21
2.8. 2 .СҮРЬЕЭ ӨВЧНИЙ ТОХИОЛДЛЫН ТҮВШИН /ТХЗ 3.3.2./	23
Хүснэгт 2. 1. Агаарын бохирдлоос шалтгаалсан нас баралт, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он	28
БҮЛЭГ 3 . ЭХИЙН ЭРҮҮЛ МЭНД	30
Хүснэгт 3. 1. Дутуу төрсөн эх тохиолдлын тоо, харьяаллаар, 2015-2023 он.....	35
Зураг 3. 11. Мэс заслын аргаар төрсөн эхийн хувь, улс, аймгаар, 2014-2023 он.....	37
Хүснэгт 3. 2. 1 000 нийт төрөлтөнд амьгүй төрөлтийн түвшин, сумаар, 2020-2023 он	45
Хүснэгт 3. 3. Нялхсын өвчлөлийн шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2015-2023 он	57
Хүснэгт 3. 4. 1-5 хүртэлх насны хүүхдийн өвчлөлийн шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2015-2023 он	58
Хүснэгт 3. 5. 5-9 хүртэлх насны хүүхдийн өвчлөлийн шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2015-2023 он	58
Хүснэгт 3. 6. 10-19 насны хүүхэд, өсвөр үеийнхний өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгаан, 2015-2023 он	59
Хүснэгт 3. 7. Нярайн үеийн эндэгдлийн тэргүүлэх шалтгаан, Өвөрхангай, тохиолдлын тоогоор 2014-2023 он	61
Хүснэгт 3. 8. Тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн тэргүүлэх 6 шалтгаан, тохиолдлын тоогоор,2014-2023 он	62
БҮЛЭГ 4. ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ	64
Хүснэгт 4. 1. Жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь 2014-2023 он	69
БҮЛЭГ 5. ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЛБАРЫН ХҮНИЙ НӨӨЦ.....	76
Хүснэгт 5. 1. Эрүүл мэндийн байгууллагын эмч, ажилчдын тоо, 2023 оны байдлаар	77
Хүснэгт 5. 2. Их эмчийн тоо, сумдаар, 2014-2023 он	78

БҮЛЭГ 6. ХАЛДВАРТ ӨВЧИН	79
БҮЛЭГ 7. ХАЛДВАРТ БУС ӨВЧИН	94
Хүснэлт 7. 1. Хоол боловсруулах замын өвчлөл, тэргүүлэх шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он	101
Хүснэлт 7. 2. Элэгний зарим өвчлөл, тохиолдлын тоо, 2014-2023 он.....	103
7.5. 1. ЦУСНЫ ДАРАЛТ ИХСЭХ ӨВЧИН.....	106
7.5. 2. ЗҮРХНИЙ ИШЕМИ ӨВЧИН	107
7.5. 3. ТАРХИНЫ СУДАСНЫ ӨВЧИН	107
Хүснэлт 7. 3. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчлөл, төрлөөр, бодит тоо, 2014-2023 он	108
7.6. 1. БӨӨРНИЙ СУВГАНЦРЫН ЗАВСРЫН ЭДИЙН ӨВЧИН	110
Хүснэлт 7. 4. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөлийн төрөл, бодит тоогоор, 2014-2023 он.....	111
7. 7. 1. МИГРЕНЬ, ТОЛГОЙ ӨВДӨХ ӨВЧИН	114
7. 8. 1. ЧИХРИЙН ШИЖИНГИЙН ӨВЧЛӨЛ	117
Хүснэлт 7. 5. 0-25 насанд тохиолдож буй хорт хавдрын бүтэц, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он	120
Хүснэлт 7. 6. Шинээр бүртгэгдсэн хорт хавдрын зонхилох төрлүүд, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он	120
7. 11. 1. ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДАР	121
7. 11. 2. УУШГИНЫ ХАВДАР	122
7. 11. 3. ХОДООДНЫ ХАВДАР.....	123
7. 11. 4. ШИНЭЭР БҮРТГЭГДСЭН ХОРТ ХАВДАР, ЗОНХИЛОН ТОХИОЛДОХ ТӨРӨЛ, ХҮЙС.....	123
7. 11. 5. ХАВДРЫН ХЯНАЛТ.....	125
БҮЛЭГ 8. ОСОЛ ГЭМТЭЛ, ГАДНЫ ШАЛТГААНТ ӨВЧЛӨЛ, НАС БАРАЛТ	125
БҮЛЭГ 9. ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТ.....	128
Хүснэгт 9. 1. Нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2019-2023 он.....	138
Хүснэгт 9. 2. Хорт хавдрын тэргүүлэх шалтгаант нас баралт, тохиолдлын тоогоор, 2019-2023 он	138
БҮЛЭГ 10. ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД, 2023 ОН	139

БҮЛЭГ 1. ХҮН АМ

Энэ бүлэгт Өвөрхангай аймгийн хүн амын өсөлт, нас, хүйсийн бүтэц, төрөлт, нас баралт, дундаж наслалт зэрэг хүн амын ердийн хөдөлгөөний статистикийн үзүүлэлтийг тусгав. Мэдээллийн үндсэн эх үүсвэр нь Үндэсний статистикийн хорооны www.1212.mn мэдээллийн сан, Эрүүл мэндийн статистикийн нэгдсэн сан www.1313.mn, Эрүүл мэндийн хөгжлийн төвөөс эрхлэн гаргадаг Эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2023, Өвөрхангай аймгийн Эрүүл мэндийн газрын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны тоон тайлан, Өвөрхангай аймгийн статистикийн хэлтсийн тоон тайлан болно.

Хүн амд манай аймгийн нутаг дэвсгэрт оршин суугаа болон гадаадад 6 ба түүнээс дээш сарын хугацаагаар оршин суугаа Өвөрхангай аймгийн харъяат хүн амыг хамруулна. Өрх гэж нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын хэрэгцээгээ хамтран хангадаг нэг буюу хэсэг бүлэг хүмүүсийг ойлгоно. Өрхийн гишүүд нь хоорондоо ураг төрлийн болон гэр бүлийн хамааралтай эсвэл хамааралгүй байж болно. Хөдөөгийн хүн амд сумын төв, хөдөө амьдарч байгаа хүн амыг хамруулна.

Төрөлтийн хүйсийн харьцаа нь төрсөн эрэгтэй хүүхдийн тоог төрсөн эмэгтэй хүүхдийн тоонд харьцуулсан харьцаа юм.

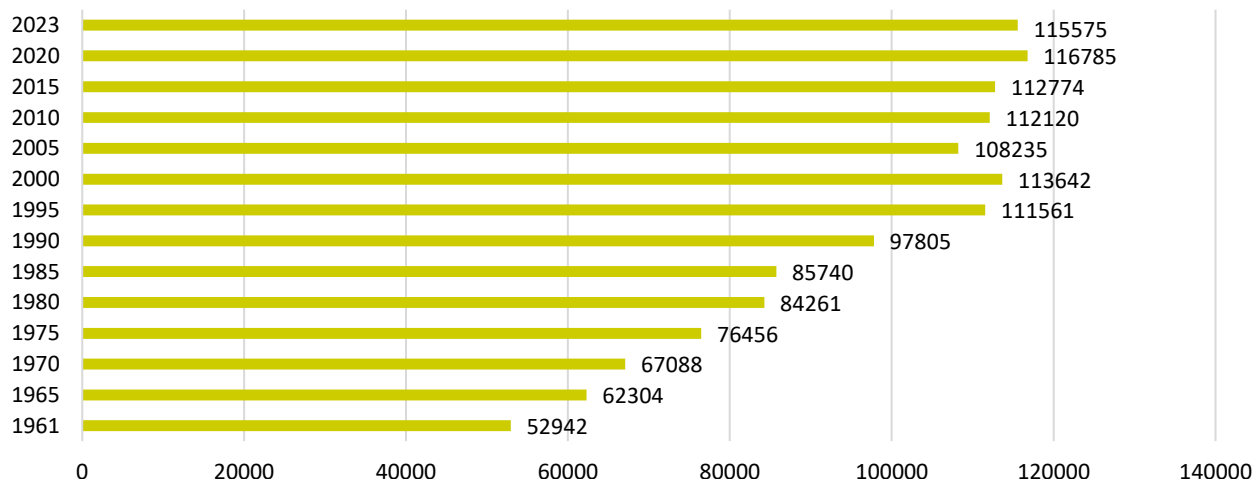
Төрөлтийн ерөнхий коэффициент нь 1 000 хүнд ногдох тухайн жилд амьд төрсөн хүүхдийн тоог илэрхийлдэг бөгөөд түүнийг тооцохдоо амьд төрсөн хүүхдийн тоог хүн амын жилийн дундаж тоонд харьцуулж, промилиор илэрхийлнэ.

Насны бүлэг дэх төрөлтийн коэффициент нь тухайн насны бүлгийн 1000 эмэгтэйд ногдох амьд төрсөн хүүхдийн тоог илэрхийлэх бөгөөд тухайн насны бүлэг дэх эмэгтэйчүүдийн амьд төрүүлсэн хүүхдийн тоог мөн насны бүлгийн эмэгтэйчүүдийн тоонд харьцуулж, промилиор илэрхийлнэ.

Төрөлтийн нийлбэр коэффициент нь нэг эмэгтэйн нөхөн үржихүйн нас /15-49/-ныхаа туршид төрүүлэх нийт хүүхдийн тоог илэрхийлэх бөгөөд насны бүлэг дэх төрөлтийн коэффициентүүдийн нийлбэрийг насны бүлгийн интервалын уртаар үржүүлж, 1 000-д хувааж тодорхойлно.

Өвөрхангай аймгийн хүн ам 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар 115575 болж өмнөх оныхоос 1514 буюу 1.3 хувиар буурсан байна. Арвайхээр суманд 36782 хүн буюу нийт хүн амын 31.8 хувь нь оршин сууж байна. Нийт хүн амын 49.7 хувь нь эрэгтэйчүүд, 50.3 хувь нь эмэгтэйчүүд байгаа ба хүйсийн харьцаа буюу 100 эмэгтэйд ногдох эрэгтэйчүүдийн тоо 99 байна.

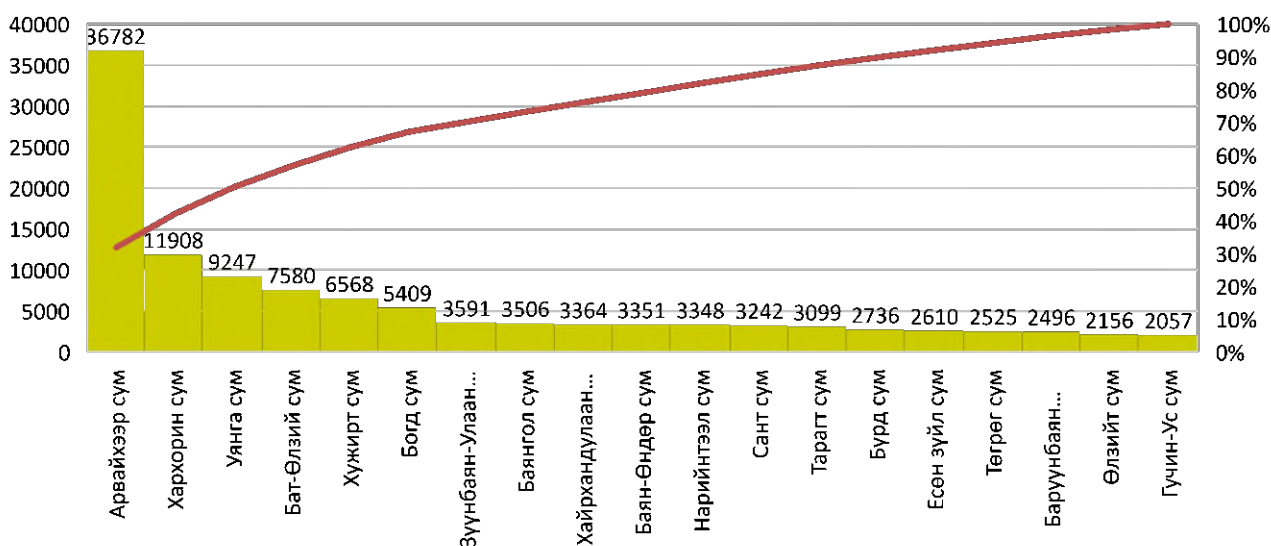
Зураг 1. 1 Өвөрхангай аймгийн хүн амын тоо, сонгогдсон оноор

Эх үүсвэр: www.medee.nso.mn

Хүн амын тоо Арвайхээр(36.8), Хархорин(11.9), Уянга (9.2) суманд хамгийн их байгаа бол Гучин-ус(2.1), Өлзийт(2.2), Баруунбаян-улаан(2.5) суманд хүн амын тоо хамгийн бага байна.

Зураг 1. 2. Хүн амын тоо, сумаар, 2023 он

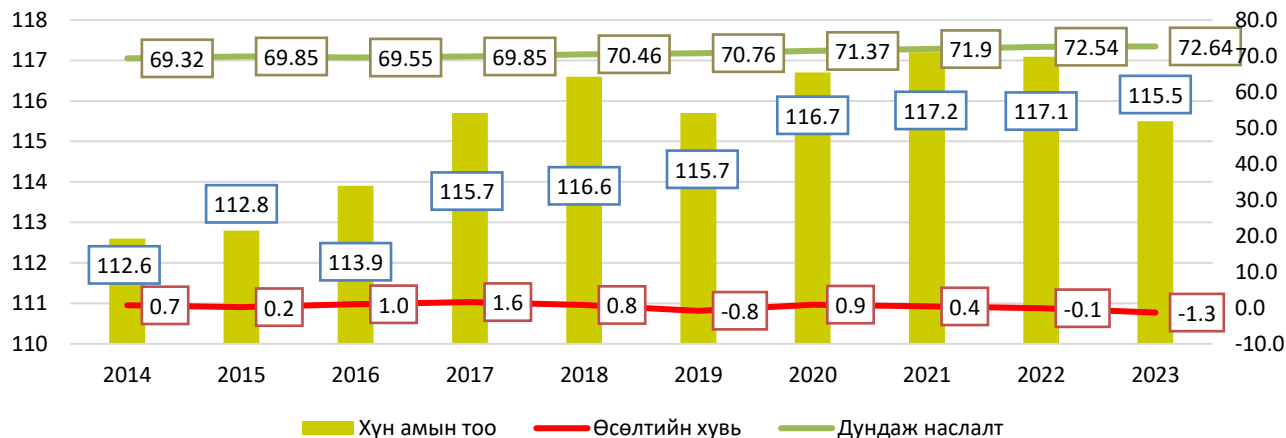

Эх үүсвэр: www.medee.nso.mn

1. 1. Хүн амын өсөлт

Хүн амын жилийн дундаж өсөлтийн хувь нь өгөгдсөн хугацаан дахь хүн амын тооны бодит өсөлт, бууралтыг хувиар харуулах бөгөөд 2023 оны хүн амын жилийн өсөлтийн хувь өмнөх оноос 1.3 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 1. 3. Хүн, амын тоо, жилийн дундаж өсөлтийн хувь, дундаж наслалт, 2014-2023 он, Өвөрхангай аймаг

Эх үүсвэр: Аймгийн статистикийн хэлтсийн хүн амын тооллогын тоонд тулгуурлан үзүүлэлтийг тооцоолон гаргав.

Хүснэгт 1. 1. Хүн амын тоо, насны ангиллаар, 2019-2023 он

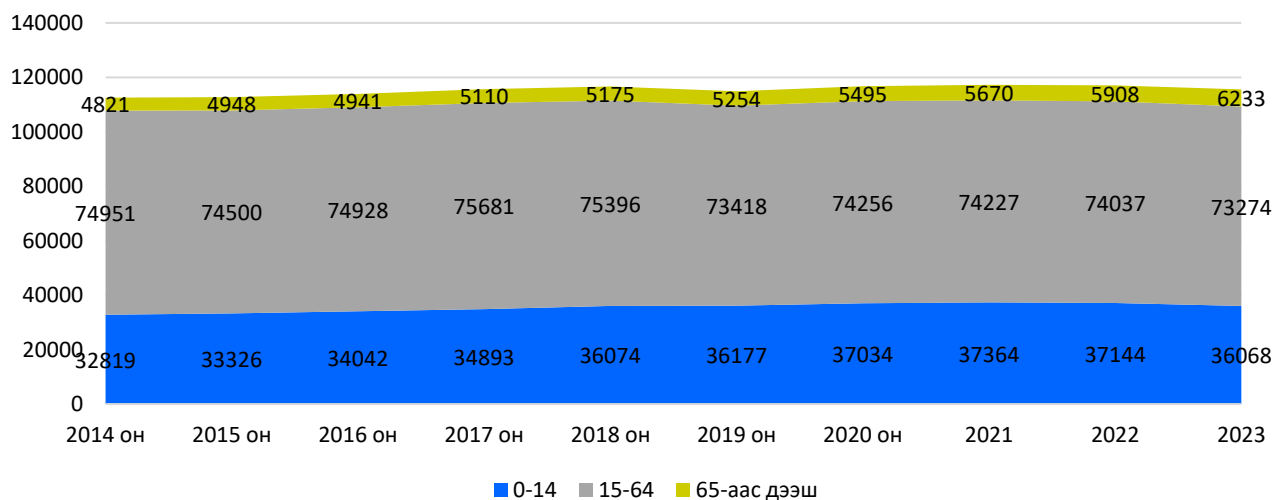
Насны бүлэг	2019		2020		2021		2022		2023	
	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм
нийт	115737	58138	116785	58654	117261	58932	117089	6136	115575	58101
0-4	13274	6462	13327	6473	13034	6325	12673	6329	11959	5818
5-9	12477	6171	12796	6305	13031	6402	12939	5667	12415	6070
10-14	10426	5037	10911	5296	11299	5488	11532	4310	11694	5760
15-19	9220	4522	8823	4345	8664	4230	8853	4409	9313	4510
20-24	9859	4703	9682	4623	9495	4586	9095	3994	8542	4081
25-29	8966	4328	8806	4208	8648	4122	8520	4218	8372	3899
30-34	9024	4459	9047	4434	8873	4330	8668	4203	7998	3929
35-39	8131	4031	8175	4071	8378	4223	8333	3869	8317	4150
40-44	7779	3935	7791	3930	7805	3877	7759	3746	7507	3757
45-49	7113	3644	7176	3686	7198	3715	7246	3746	7271	3755
50-54	5997	3189	6175	3278	6265	3321	6341	3359	6388	3335
55-59	4960	2650	5026	2684	5258	2799	5314	2816	5453	2932
60-64	3238	1837	3555	2020	3643	2047	3903	2181	4113	2283
65-69	2040	1177	2118	1227	2309	1380	5908	3625	2625	1571
70+	3233	1993	3377	2074	3361	2087	3518	2180	3608	2251

Эх үүсвэр: www.uvurkhangai.nso.mn 2022 эмхэтгэл

1. 2. ХҮН АМ ЗҮЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

2023 оны нийт хүн амыг насны бүлгээр авч үзвэл нийт хүн амын 36068 (31.2%) нь 15 хүртэлх насны хүүхэд, 73274 (63.4%) нь 15-64 насны хүмүүс, 6233 (5.4%) нь 65 ба түүнээс дээш насны өндөр настан байна. Хүн ам зүйн насны бүтэц нь тухайн хүн амын өсөлт, хүн амын хөгжлийн түвшин, нийгмийн байдал зэргийг тооцоолоход чухал ач холбогдолтой үзүүлэлт юм. Тухайлбал, хөдөлмөрийн насанд байгаа үедээ 15-24 насныхан ихэнхи нь боловсролоо ахиулах, мэргэжил эзэмшихээр суралцдаг учраас тэжээлгэгч байдаг. Мөн хөдөлмөрийн насанд байгаа боловч тухайн үед ажил эрхлээгүй жирэмсэн, бага насны хүүхэд болон өндөр настанг асран хамгаалагч, хөгжлийн бэрхшээлтэй, ажиллах чадваргүй эсвэл ажилгүйчүүд гэх мэт тэжээлгэгчдийн тоо өсдөг.

Зураг 1. 4. Хүн амын тоо, насны бүлгээр, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Хүн амын судалгаа 2014-2023 он, Өвөрхангай аймгийн ЗДТГ-ын статистикийн хэлтэс

1. 2. 1. ХҮН АМ ЗҮЙН АЧААЛАЛ

Хүн ам зүйн ачаалал нь хөдөлмөрийн насны 100 хүнд ногдох тэжээлгэгчийн тоо (15 хүртэлх, 65 ба түүнээс дээш насны хүн амын тоо) буюу хөдөлмөрийн бус насны хүн амын нийгэмд үзүүлж буй ачааллыг харуулдаг.

Зураг 1. 5. Хүн ам зүйн ачаалал, 2014-2023 он

Өвөрхангай аймгийн хүн ам зүйн ачаалал 2023 онд хөдөлмөрийн насны 100 хүнд тэжээлгэгч 57.3 хүн ногдож байгаа нь 2014 онтой харьцуулахад 7.1-ээр нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. 2023 онд аймгийн хэмжээнд хөдөлмөрийн насны 100 хүнд 0-15 насны 48.9 тэжээлгэгч хүүхэд, 65 ба түүнээс дээш насны 8.4 ахмад настан тус тус ногдож байна. Хүн амын нягтрал нь нэгж газар нутагт ногдох хүн амын тоог илэрхийлдэг бөгөөд энэхүү үзүүлэлт нь эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээ, чанар хүртээмжинд нөлөөлж байдаг. Өвөрхангай аймгийн хүн амын нягтрал 2023 онд 1.8 байгаа нь улсын дунджаас 0.4 пунктээр бага байна.

Хүснэгт 1. 2. Хүн ам зүйн ачаалал, улс, аймгаар, төрлөөр, 2014-2023 он

Хүн ам зүйн ачаалал		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Нийт	Өвөрхангай	50.2	52.7	52	52.9	54.7	55.8	57.3	58.0	57.00	57.3
	Улсын дүн	47.2	51.3	50.8	52	54.6	57.1	58.6	59.5	58.40	60
Хүүхэд	Өвөрхангай	43.8	46.1	45.4	46.1	47.8	48.4	49.9	50.9	49.80	48.9
	Улсын дүн	41.3	45.5	45	45.9	48.3	50.4	51.6	52.5	51.50	51.7
Хөгшид	Өвөрхангай	6.4	6.6	6.6	6.8	6.9	6.9	7.4	7.6	7.20	8.4
	Улсын дүн	5.8	5.8	5.8	6.1	6.3	6.7	7	7.3	6.80	8.2

Хүснэгт 1. 3. Хүн ам зүйн ачаалал, сумдаар, 2014-2023 он

Засаг захиргааны нэгж		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Өвөрхангай	50.2	52.7	52	52.9	54.7	55.8	57.3	58.0	57.00	57.7
2	Арвайхээр	49	53.4	52.5	54.8	57.6	60	61.9	63.1	63.60	65.5
3	Баруунбаян-Улаан	54.5	55.1	55.1	54.9	57.7	57	58.8	58.9	56.80	55
4	Бат-Өлзий	53.1	55.2	54.3	55	55.5	56.1	55.8	56.5	55.30	55.9
5	Баянгол	47.2	47.3	47.4	47.3	48	48.6	49.5	49.3	47.20	46.6
6	Баян-Өндөр	53.9	54.9	54.4	53.6	54.7	55.6	56.6	58.5	56.90	56.1
7	Богд	55.8	56.4	55.9	55.8	57.4	58.7	60.5	61.1	58.40	57.8
8	Бүрд	51.5	54.2	52.9	52.7	56.1	56.3	56.8	56.9	54.30	53.7
9	Гучин-Ус	50.3	52.5	49.9	48.5	50.8	51.2	50.7	51.2	50.60	52.3
10	Есөнзүйл	51.9	53.5	54.9	54.7	56.5	57.6	56.6	55.6	53.70	52.9

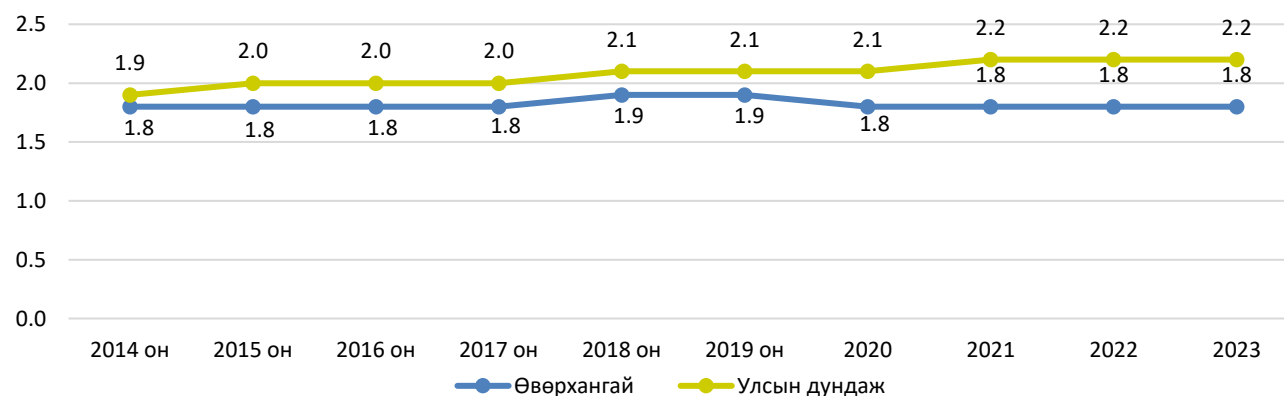
11	Зүүнбаян-Улаан	47	49.2	50.1	50.8	51.2	51.9	52.3	52.2	49.50	48.9
12	Нарийнтээл	44.7	46.3	45.7	45.9	48.9	50.4	52.0	52.9	50.80	51.3
13	Өлзийт	54.4	57.8	57.3	56.8	56.8	58.2	57.7	57.6	52.90	50.8
14	Сант	51.1	52.6	50.7	51.3	51.6	51.3	52.4	53.1	50.10	49.5
15	Тарагт	47.1	49.4	49.3	47.6	48.2	49.3	49.8	50.2	49.70	48.4
16	Төгрөг	50.8	51.5	51.2	51.9	52.1	51.5	52.5	51.2	50.50	49.5
17	Уянга	52.2	53.4	52.2	52	52.9	54.1	55.1	54.6	53.10	53.9
18	Хайрхандулаан	46.5	48.3	48.8	49.8	49.4	50.3	52.0	51.1	49.50	49.7
19	Хархорин	48	50.4	49.6	51.6	54.7	54.5	57.6	59.7	58.70	61
20	Хужирт	52.7	56.3	54.7	55.1	56.9	57.2	59.8	61.2	59.80	59.2

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- www.1212.mn

1.2.2. ХҮН АМЫН НЯГТРАЛ

Хүн амын нягтрал гэж нэгж газар нутгийн зайд оногдох хүн амын тоог хэлдэг ба Газар нутгийн жин гэж ойлгож болно. Нэгж газар нутаг гэдэг нь тив, бүс, улс, бүс нутаг, цаашилбал аливаа засаг захиргааны нэгжүүд байж болно. Манай аймгийн хувьд хүн амын нягтрал 2023 онд 1.8 байгаа нь улсын дунджаас 0.4 пунктээр бага байна. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд хүн амын нягтрал харьцангуй тогтвортой буюу дийлэнх жилүүдэд 1.8 байсан бол 2018, 2019 онуудад өсч 1.9- д хүрсэн байна.

Зураг 1. 6. Хүн амын нягтрал, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- www.1212.mn

Хүн амын нягтрал 2023 оны байдлаар Арвайхээр суманд хамгийн их буюу 212.6, Хархорин 5.3, Хужирт 3.8 байгаа бол Төгрөг(0.5), Гучин-ус (0.4), Богд(0.5) сумдуудад хамгийн бага үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 1. 4. Хүн амын нягтрал, сумдаар, 2014-2023 он

Засаг захиргааны нэгж	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Арвайхээр	174.9	175.3	177.4	179.7	184.5	190.1	195	195	206.5	212.6
Баруунбаян-Улаан	0.67	0.69	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.6
Бат-Өлзий	2.97	2.99	3.04	3.1	3.1	3.1	3.1	3.1	3.2	3.1
Баянгол	1.07	1.08	1.09	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1	1
Баян-Өндөр	1.19	1.17	1.17	1.2	1.2	1.1	1.1	1.1	1.1	1
Богд	0.53	0.54	0.55	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.5
Бүрд	1.1	1.1	1.13	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1	1.1
Гучин-Ус	0.45	0.45	0.46	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.4	0.4
Есөнзүйл	1.39	1.36	1.39	1.4	1.4	1.3	1.3	1.3	1.2	1.2
Зүүнбаян-Улаан	1.48	1.44	1.49	1.5	1.5	1.4	1.4	1.4	1.4	1.3
Нарийнтээл	1.32	1.33	1.32	1.3	1.4	1.3	1.3	1.3	1.3	1.2
Өлзийт	1.39	1.31	1.35	1.4	1.4	1.3	1.3	1.3	1.3	1.2
Сант	1.44	1.36	1.39	1.4	1.4	1.4	1.4	1.4	1.3	1.3
Тарагт	0.94	0.95	0.98	1	1	0.9	0.9	0.9	1	0.9
Төгрөг	0.49	0.49	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5	0.5
Уянга	2.97	2.99	3.02	3	3	3	3	3	3	2.9
Хайрхандулаан	0.81	0.81	0.84	0.8	0.9	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
Хархорин	5.6	5.37	5.54	5.6	5.6	5.5	5.5	5.5	5.4	5.3
Хужирт	3.8	3.83	3.88	3.9	4	3.9	4	4	3.9	3.8

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- www.1212.mn

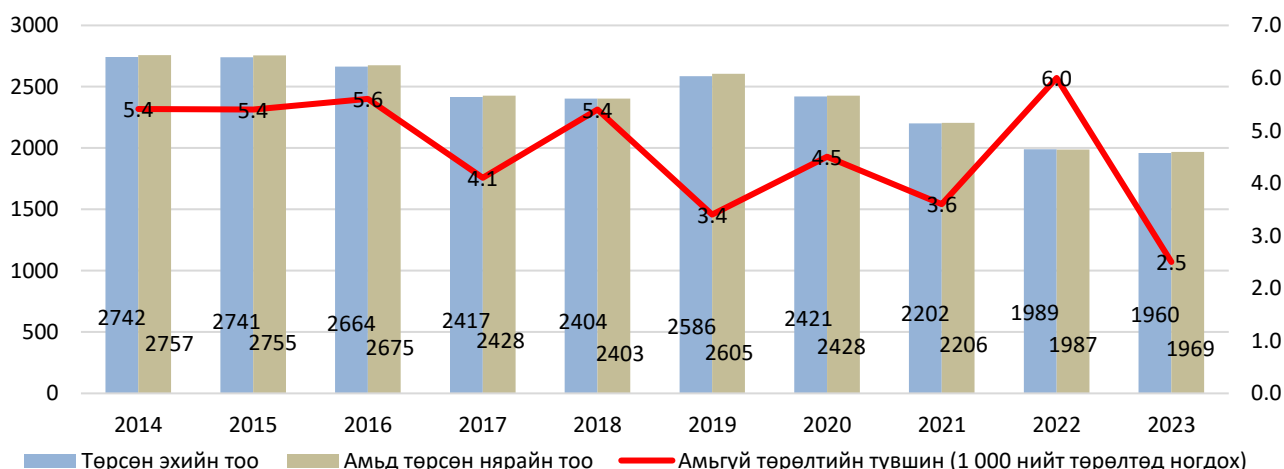
1. 3. ХҮН АМЫН ТӨРӨЛТ

Төрөлт нь хүн амын өсөлт болон насны бүтцийн өөрчлөлтийн гол бүрэлдэхүүн хэсэг юм. Эмэгтэйчүүдийн амьд төрүүлсэн хүүхдийн тоогоор хэмжигдэнэ.

2023 онд нийт 1960 эх төрсөн байгаа нь 10 жилийн өмнөхөөс 28.5 хувиар, өмнөх оныхоос 1.5 хувиар тус тус буурсан байна. Өвөрхангай аймгийн сүүлийн 10 жилийн байдлаарх 2014 онд төрөлт хамгийн өндөр буюу 2742 эх төрсөн бол 2023 онд хамгийн бага төрөлттэй буюу 1960 эх төрсөн байна.

Зураг 1. 7. Төрөлт, амьд төрсөн нярайн тоо, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

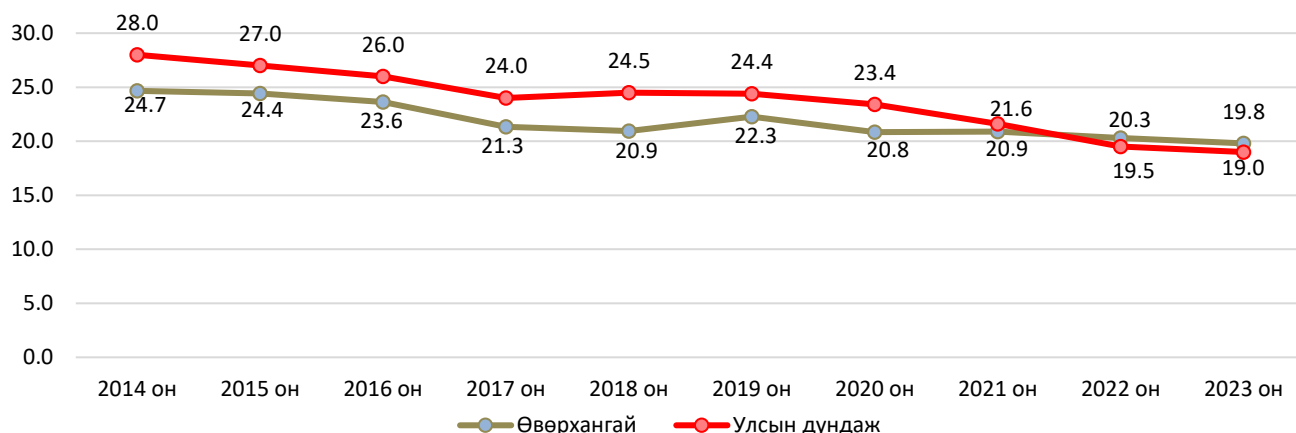

Эх үүсвэр: Өвөрхангай аймгийн үйл ажиллагааны үндсэн тайлан, 2014-2023 он

Төрөлтийн ерөнхий коэффициент нь тухайн жилийн 1000 хүн тутамд ногдох амьд төрсөн хүүхдийн тоог илэрхийлнэ.

Өвөрхангай аймгийн 2023 оны төрөлтийн ерөнхий коэффициент 19.8 байгаа нь улсын дунджаас 0.8 пунктээр их, 10 жилийн өмнөх аймгийн дунджаас 4.9 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 1. 8. Төрөлтийн ерөнхий коэффициент, 2014-2023 он, улс, аймгаар

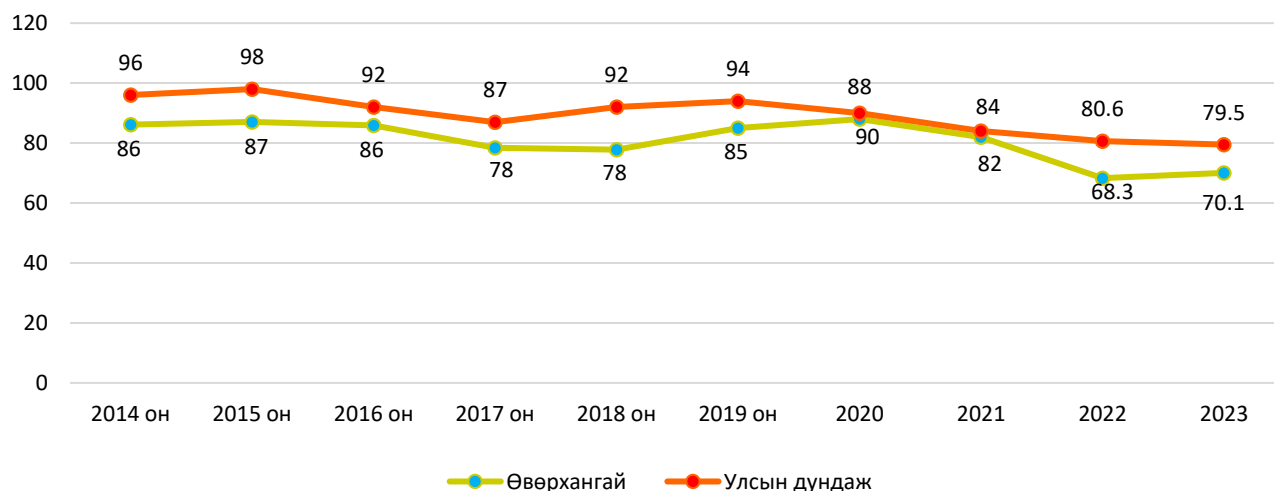

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- www.1212.mn

Төрөлтийн тусгай коэффициент нь тухайн жилийн төрөх насны (15-49) 1 000 эмэгтэйд ногдох амьд төрсөн хүүхдийн тоог илэрхийлнэ. Энэ үзүүлэлт нь насны бүтцээс үл хамаарч, тухайн жилийн төрөлтийн дундаж түвшинг харуулдаг.

Өвөрхангай аймгийн 2023 оны байдлаарх төрөлтийн тусгай коэффициент 70.1 байгаа нь улсын дунджаас 9.4 пунктээр, 2014 онтой харьцуулахад 15.9 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 1. 9. Төрөлтийн тусгай коэффициент, 2014-2023 он

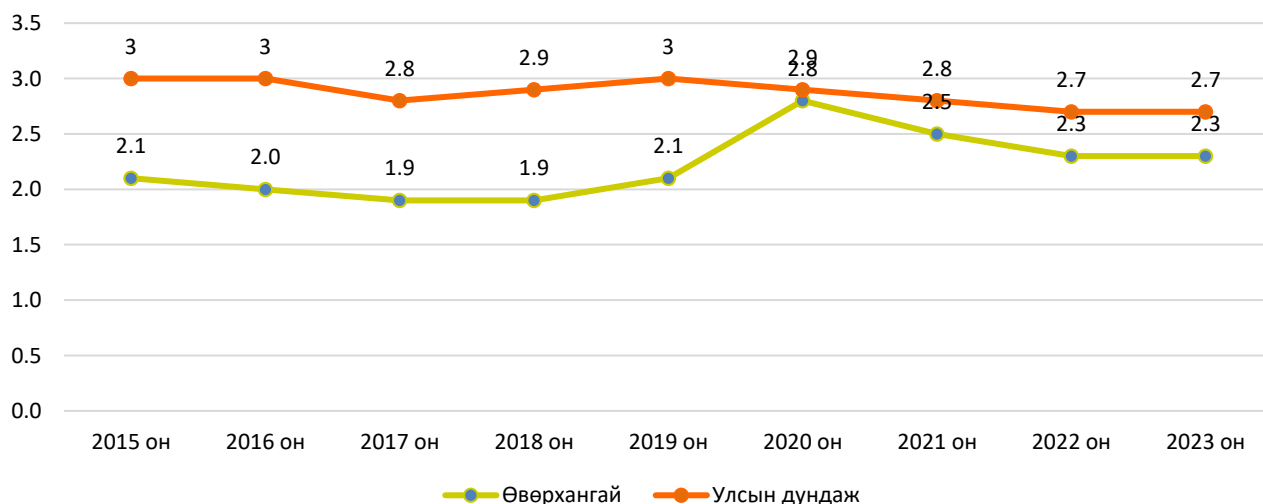
Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- www.1212.mn

ТНК нь нэг эмэгтэйн (нөхөн үржихүйн амьдралын хугацаагаа дуустал нас барахгүй ба тухайн жилийн тухайн насны бүлэг дэх төрөлтийн түвшин хадгалагдана гэж үзвэл нөхөн үржихүйн амьдралынхаа сүүл үе гэхэд төрүүлсэн байх нийт хүүхдийн тоог илэрхийлнэ.

ТНК-оор одоогийн төрөлт хүн ам тооны хувьд эргэн нөхөгдөх түвшингээ хангаж чадаж байгаа эсэхийг дүгнэж болдог. Төрөлт эргэн нөхөгдөх түвшинд байна гэдэг нь хүн ам дунджаар өөрсдийгөө “эргэн нөхөх” тооны хүүхэдтэй байхыг хэлэх бөгөөд энэ энэ түвшинг $TNK=2.1$ үед хангагдана гэж үздэг. Хэрэв төрүүлсэн хүүхдийн тоо буюу ТНК дунджаар 2.0 байвал тэдгээр хүүхдүүд нөхөн үржихүйн насанд хүртлээ нас барахгүй байх үед эцэг, эхийгээ хоёуланг нь “нөхөж” чадна. Гэтэл амьдрал дээр төрсөн бүх хүүхдүүдээс зарим нь нөхөн үржихүйн насанд хүрэхээсээ өмнө нас бардаг, мөн шинээр төрж байгаа эмэгтэй хүүхдүүдийн тоо эрэгтэйгээсээ арай цөөн байдаг учраас ТНК нь 2.0-оос арай өндөр түвшинд буюу ойролцоогоор 2.1 байх үед хүн ам тооны хувьд эргэн нөхөгдсөөр байх боломжтой юм.

Өвөрхангай аймгийн хувьд 2015-2018 онуудад ТНК нь 2.1-ээс доогуур буюу хүн ам тооны хувьд эргэн нөхөгдөхгүй түвшинд байсан бол 2019-2023 онуудад ТНК 2.1-ээс их буюу хүн ам тооны хувьд эргэн нөхөгдөх хэмжээнд хүрсэн байна.

Зураг 1. 10. Төрөлтийн нийлбэр коэффициент, 2015-2023 он

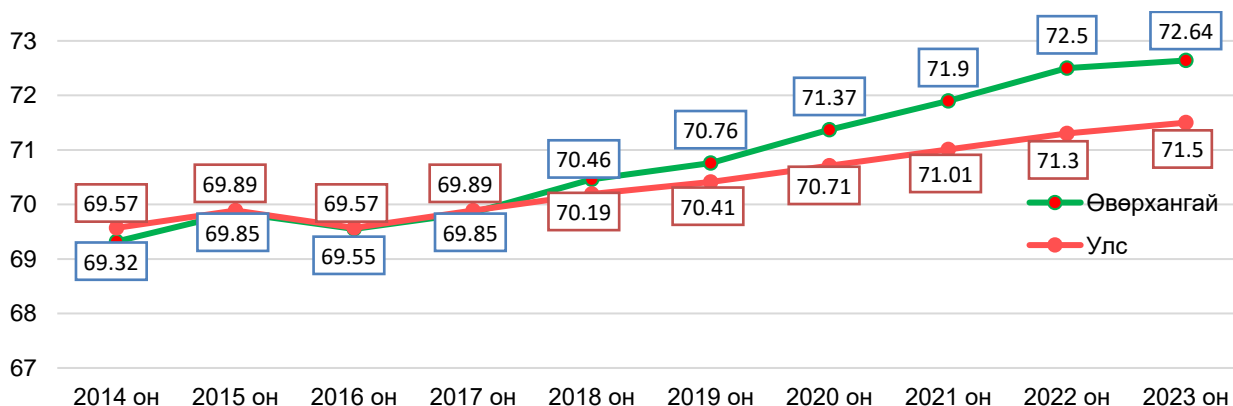

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- www.1212.mn, Health-info3 мэдээллийн сан

1. 4. ХҮН АМЫН ДУНДАЖ НАСЛАЛТ

Хүний амьдрах хугацааг тодорхойлох гол хэмжүүр нь "ДУНДАЖ НАСЛАЛТ" юм. Дэлхийн хүн амын төрөлтөөс тооцсон дундаж наслалтын 2000 оноос хойшхи өсөлт нь өнгөрсөн зууны туршид гарсан үзүүлэлтийн хамгийн сайн буюу дундаж түвшинг давсан үзүүлэлт байсан байна. Дундаж наслалт 2023 онд 72.64 болж өмнөх оноос 0.14 пунктээр өссөн бөгөөд эмэгтэйчүүдийн дундаж наслалт 74.95, эрэгтэйчүүдийнх 70.65 болсон байна.

Зураг 1. 11. Дундаж наслалт, нийт, 2014-2023 он

Эх үүсвэр:
https://www2.1212.mn/tables.aspx?tbl_id=DT_NS0_0300_030V1&13999001_select_all=0&13999001SingleSelect=_030V1_T2_T3&SOUM_select_all=0&SOUMSingleSelect=_0_262&YearY_select_all=0&YearYSingleSelect=_2023_2022&viewtype=table

Хүн амын тоо-2023 он

58101

57474

Дундаж наслалт-2023 он

74.95

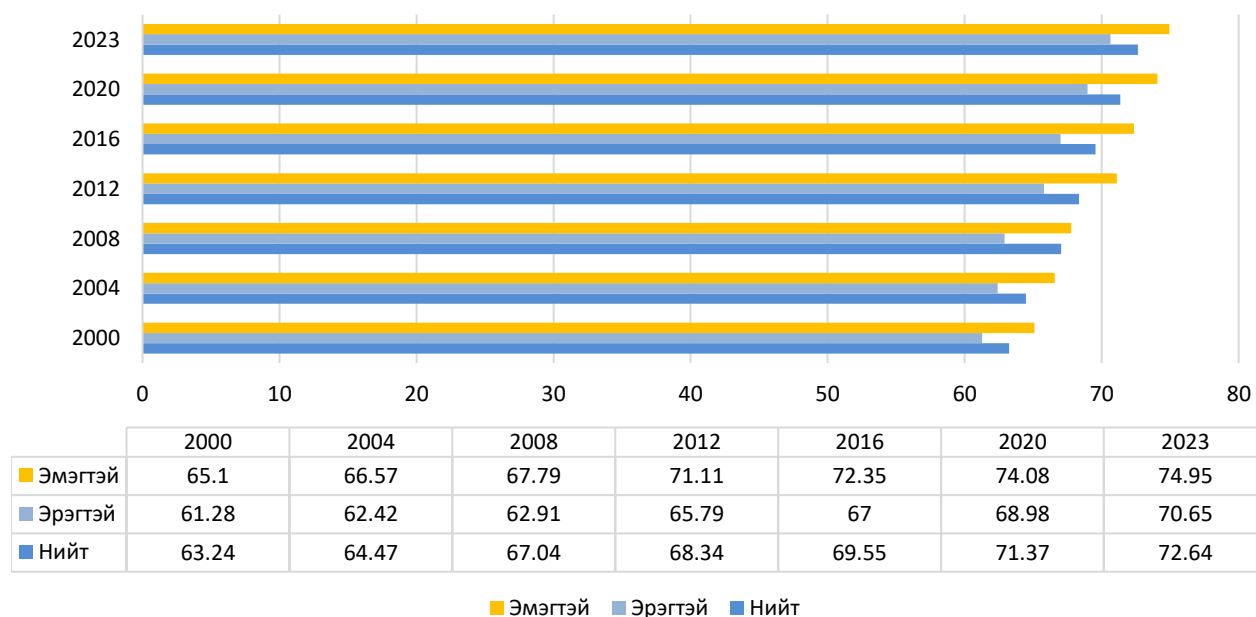
70.65

Өвөрхангай аймгийн төрөлтөөс тооцсон дундаж наслалт 2014-2017 онуудад улсын дунджаас доогуур үзүүлэлттэй байсан бол 2018-2023 онуудад улсын дунджаас дээгүүр үзүүлэлттэй байна.

Дундаж наслалт нь таамаглах хэмжигдэхүүн бөгөөд насны бүлэг дэх нас баралтын коэффициентийг үндэслэн тооцсон тухайн хүний цаашид амьдрах дундаж хугацаагаар тодорхойлогддог. Тухайн улсын хүн амын дундаж наслалтыг төрөлтөөс тооцсон дундаж наслалтаар тодорхойлдог. Дундаж наслалт нь хүйс, одоогийн нас, амьдралын хэв маяг зэргээс шалтгаалан ялгаатай байдаг.

2000 оноос хойшхи сүүлийн 23 жилийн хугацаанд дундаж наслалт 9.4 насаар нэмэгдсэн байна.

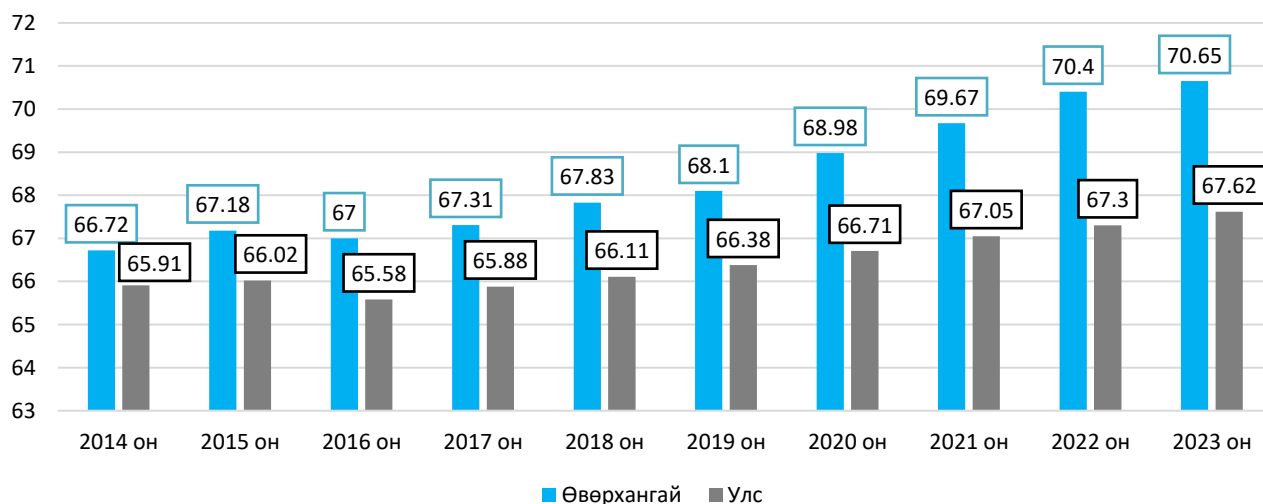
Зураг 1. 12. Өвөрхангай аймгийн хүн амын дундаж наслалт, сонгосон онуудаар

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан- www.1212.mn

Өвөрхангай аймгийн 2023 оны байдлаарх эрэгтэйчүүдийн дундаж наслалт 70.65 байгаа нь улсын дундажтай харьцуулахад 3.02 насаар их, 10 жилийн өмнөх аймгийн дундаж наслалттай харьцуулахад 3.93 насаар их үзүүлэлттэй байна.

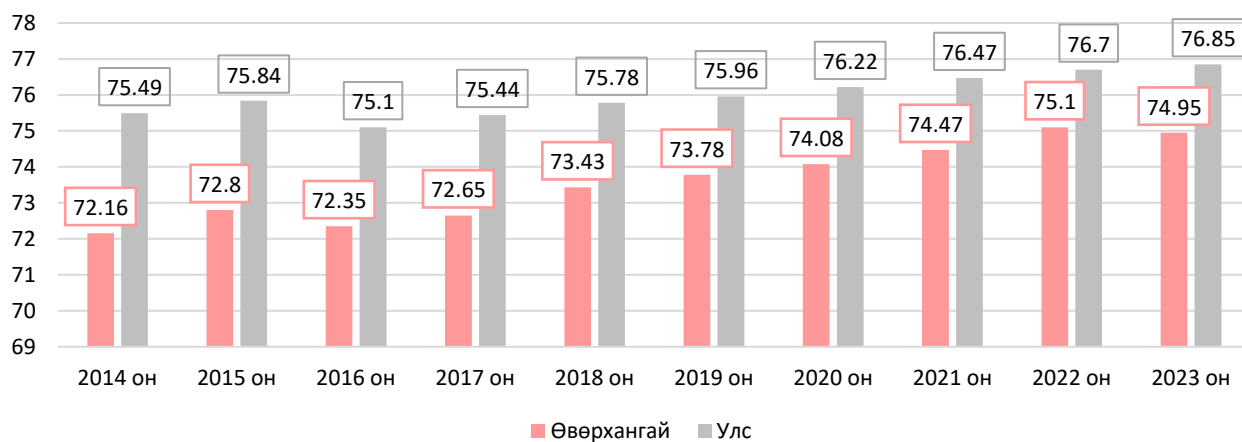
Зураг 1. 13. Дундаж наслалт, эрэгтэй, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- www.1212.mn

Өвөрхангай аймгийн 2023 оны байдлаарх эмэгтэйчүүдийн дундаж наслалт 74.95 байгаа нь улсын дундажтай харьцуулахад 1.9 насаар бага, 10 жилийн өмнөх аймгийн дундаж наслалттай харьцуулахад 2.79 насаар өссөн үзүүлэлттэй байна.

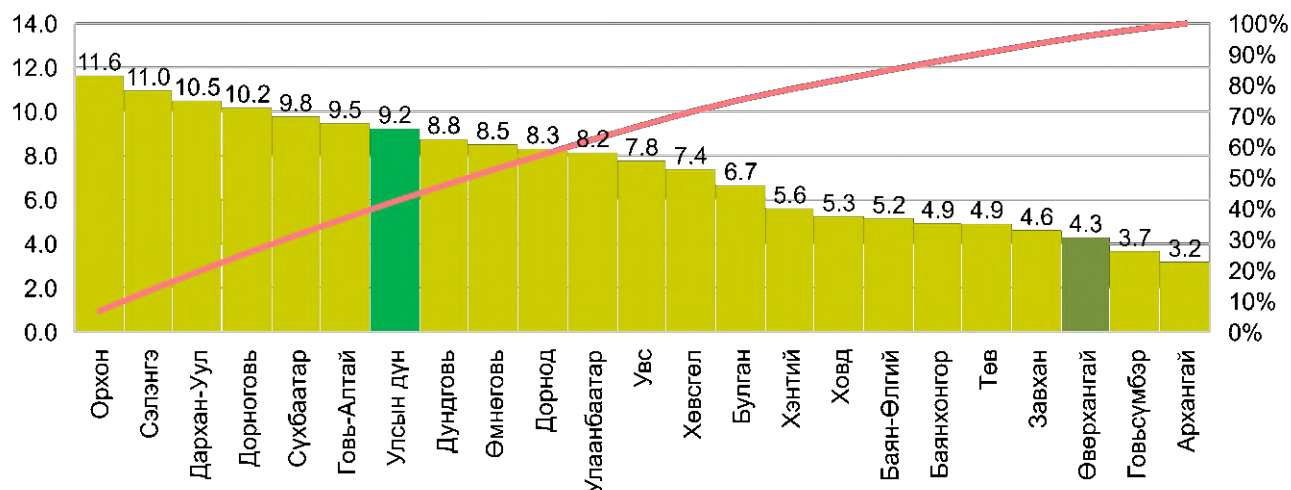
Зураг 1. 14. Дундаж наслалт, эмэгтэй, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сан- 1212.mn

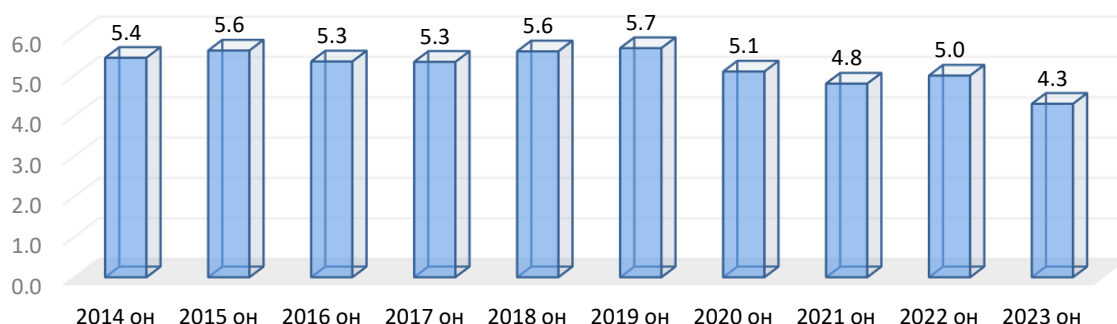
Өвөрхангай аймгийн 2023 оны байдлаар эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн дундаж наслалтын зөрүү 4.3 байгаа нь улсын дунджаас 4.9-р бага буюу дундаж наслалтын зөрүү багатай аймгийн тоонд орж байна.

Зураг 1. 15. Дундаж наслалтын зөрүү, аймгуудаар, 2023 он

Эх үүсвэр: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он, ЭМХТөв

Зураг 1. 16. Өвөрхангай аймгийн дундаж наслалтын зөрүү, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Статистикийн мэдээллийн сангаас үзүүлэлтийг тооцоолон гаргаж.

Эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс илүү урт наслах хандлага аль ч улсад байсаар ирсэн бөгөөд энэ нь эрүүл мэнд, нас баралт, нийгэм, эдийн засаг, тэгш бус байдал, эрүүл мэндийн систем, улс төр, байгаль орчин, газарзүйн байршил зэрэг олон хүчин зүйл нөлөөлдөг байна.

Дундаж наслалтын хувьд хүйсийн ялгаа нь аль ч улсад байдаг ба эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс дунджаар 4 насаар илүү амьдардаг байна.

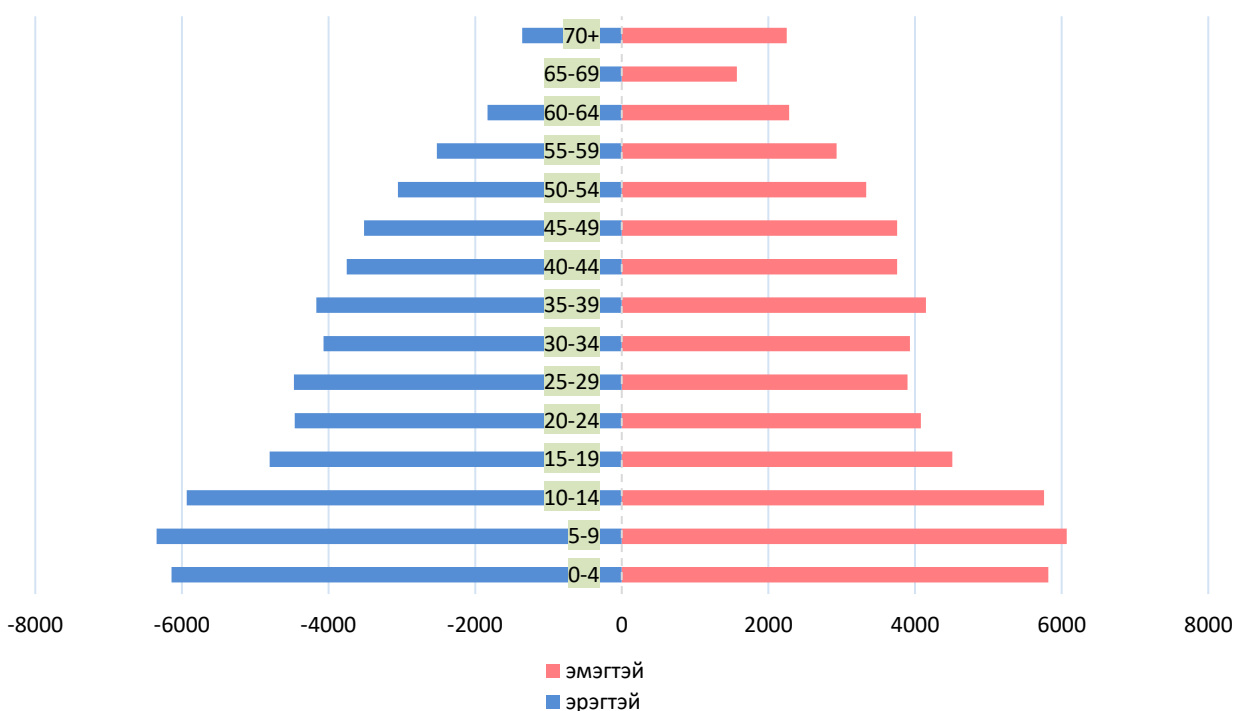
2014-2023 оны Өвөрхангай аймгийн дундаж наслалтын зөрүүг эрэмбэлвэл 2023 онд хамгийн бага буюу 4.3 байгаа бол 2019 онд хамгийн их буюу 5.7 байна.

1. 5. ХҮН АМЫН НАС ХҮЙСИЙН БҮТЭЦ, 2023 он

Хүн амын нас, хүйсийн бүтэц гэдэг нь тухайн нас, хүйсийн бүлэг дэх хүн амын тоо хэмжээний тархалтыг хэлдэг. Нас, хүйсийн бүтцийн судалгаа нь тухайн хүн амын өнөөгийн байдал, түүнээс гарч болох үр дагавар, ирээдүйн төлвийг тодорхойлоод зогсохгүй цаашид баримтлах бодлого, төлөвлөлтийн үндэс суурь болдог байна.

Ингэснээрээ хүн амын нас, хүйсийн бүтцийн өөрчлөлтийн чиг хандлагыг харгалзан улс орныхоо нийгэм, эдийн засгийн урт, богино хугацааны бодлого хөтөлбөр боловсруулах үндэслэл болдог. Хүн амын хэдэн хувь нь хүүхэд залуучууд, идэр насныхан, эсвэл хөгшчүүд байгаагаас хамааран үе үеийн нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн хандлагад нөлөөлдөг.

Зураг 1. 17. Хүн амын нас хүйсийн суварга, 2023 он

Өвөрхангай аймгийн хүн амын нас, хүйсийн суваргаас харахад, дунд хэсгээрээ аажмаар өргөсч байгаа нь хүн амын насны бүтэц идэрших хандлагатай байгааг харуулж байна. Харин 20-34 насны бүлгийн хүн амын хэсгээр нарийссан байгаа нь 1990-2004 онуудад төрөлтийн түвшин бага байсныг харуулж байна. 55-аас дээш насанд эмэгтэйчүүдийн суварга эрэгтэйчүүдээс их байгаа нь эмэгтэйчүүдийн наслалт эрэгтэйчүүдийнхээс өндөр байгааг харуулж байна.

Нийт хүн амд хөдөлмөрийн насныхны эзлэх хувь өндөр байх үеийг “Хүн ам зүйн цонх” гэдэг. Энэ үед улс орон нутгийн нийгэм, эдийн засгийн хөгжилд хүн ам зүйн хүчин зүйл эерэгээр нөлөөлдөг. Хүн ам зүйн цонх нээгдсэн үед хүүхэд, залуучуудын боловсролын түвшинг дээшлүүлэх, мэргэжилтэй боловсон хүчнийг бэлтгэх урт хугацааны бодлого хөтөлбөрийг

боловсруулж хэрэгжүүлэн, хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлж, ажлын байрыг нэмэгдүүлсэн нөхцөлд ажиллах хүчний нөөц хүрэлцэхүйц байх нөхцөл бүрэлдсэн гэж ойлгож болох юм.

БҮЛЭГ 2. ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТЫН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Тогтвортой Хөгжлийн Зорилтууд (ТХЗ) нь олон улсын хөгжлийн талаар ирээдүйд биелүүлэхээр санал болгон дэвшүүлж буй багц зорилтууд юм.

2. 1. БОДЛОГЫН БАРИМТ БИЧГҮҮД

1. “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого (Монгол Улсын Их хурлын 2020 оны 52-р тогтоол)

Зорилт: Эрүүл дадал хэвшилтэй, идэвхтэй амьдралын хэв маягтай иргэнийг төлөвшүүлэн эрүүл мэндийн чанар, хүртээмж, үр дүнтэй тогтолцоог хөгжүүлнэ. Урт хугацааны хөгжлийн бодлогын I үе шат нь 2020-2030 онд хэрэгжүүлэхээр “Эрүүл мэндийн чанар, хүртээмжтэй тогтолцооны шинэчлэлийн үе” гэж нэрлэн дараах үндсэн 4 чиглэлийг баталсан байна.

1. Иргэн, гэр бүл, ажил олгогчийн оролцоонд тулгуурласан нийгмийн эрүүл мэндийн/нийтийн эрүүл мэнд/ тусламж үйлчилгээний үндэсний тогтолцоо бүрдүүлэх
2. Нотолгоонд суурилсан орчин үеийн оношилгоо, эмчилгээний техник, технологийн дэвшлийг нэвтрүүлж, Эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний чанар, гүйцэтгэлд тулгуурласан санхүүжилт, даатгалын тогтолцоо бүрдүүлэх
3. Эрүүл мэндийн салбарт цахим үйлчилгээг өргөжүүлэн үндэсний эрүүл мэндийн мэдээллийн сан бүрдүүлэх

4. Эрүүл мэндийн хүний нөөцийн хангалт, ур чадвар нийгмийн хамгааллыг сайжруулах

2. “Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл” (Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор)

Зорилго. Эрүүл мэндийн чанар, хүртээмжтэй, үр дүнтэй тогтолцооны шинэчлэл хийнэ.

3. “Төрөөс эрүүл мэндийн талаар баримтлах бодлого” (Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 24 дүгээр тогтоол)

Зорилго: Хүн амд үзүүлэх эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг тэдний эрэлт, хэрэгцээнд тулгуурлан аливаа өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, нотолгоонд суурилсан оношилгоо, эмчилгээний шинэ технологийг нэвтрүүлэх, эрүүл мэндийн салбарын санхүүжилтийн зохистой тогтолцоог бүрдүүлэх замаар тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулан монгол хүний дундаж наслалтыг уртасгахад оршино.

2. 2. ТОГТВОРТОЙ ХӨГЖЛИЙН ЗОРИЛТЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ИНДЕКСИЙН ОНОО

НҮБ-ын гишүүн 193 орон 2015 оны 9 сарын 25-нд НҮБ-ын ерөнхий ассамблейд 17 зорилго, 169 зорилт, 300 гаруй дэд зорилт бүхий тогтвортой хөгжлийн зорилтыг батлав. Тогтвортой хөгжлийн зорилт-2030 нь нийгэм, эдийн засаг, байгаль орчин гэсэн гурван тулгуурт суурилан тогтвортой хөгжилд хүрэх дэлхий нийтийн урт хугацааны бодлогын баримт бичиг юм.

Тогтвортой хөгжлийн 17 зорилго

ТХЗ - 1 (7, 11) Ядуурлын бүх хэлбэрийг эцэс болгох	ТХЗ - 7 (5, 10) Тогтвортой, сэргээгдэх, орчин үеийн эрчим хүчээр хангах	ТХЗ - 13 (5, 8) Уур амьсгалын өөрчлөлттэй тэмцэх
ТХЗ - 2 (8, 12) Өлсгөлөнг эцэс болгож, хүнсний аюулгүй байдлыг хангах, тогтвортой ХАА-г хөгжүүлэх	ТХЗ - 8 (12, 22) Тогтвортой эдийн засгийг дэмжих, ажлын байрыг бий болгох	ТХЗ - 14 (10, 20) Далай, тэнгисийг тогтвортой хөгжлийн зорилгоор ашиглах
ТХЗ - 3 (13, 26) Эрүүл амьдралыг хангах	ТХЗ - 9 (8, 22) Тогтвортой дэд бүтэц, шинэ технологи, үйлдвэржилтийг дэмжих	ТХЗ - 15 (12, 24) Экосистемийг хадгалах, цөлжилттэй тэмцэх, бэлчээрийн даацыг зөв зохистой ашиглах
ТХЗ - 4 (10, 15) Бүх нийтийн боловсролыг хөгжүүлэх, насан туршийн боловсролыг дэмжих	ТХЗ - 10 (10, 17) Улс орнуудын ялгаатай байдлыг бууруулах	ТХЗ - 16 (12, 21) Тогтвортой, бүх нийтийн оролцоог хангасан нийгмийг цогцлоох, шударга ёсыг дээдэлсэн нийгмийг хөгжүүлэх
ТХЗ - 5 (9, 23) Жендэрийн тэгш байдлыг хангах, охид эмэгтэйчүүдийг чадавхжуулах	ТХЗ - 11 (10, 20) Тогтвортой, аюулгүй хот сууринг бий болгох	ТХЗ - 17 (19, 38) Тогтвортой хөгжлийн төлөө сайн түншлэлийг хөгжүүлэх
ТХЗ - 6 (8, 12) Ус болон ахуйн ариун цэврийн хэрэглээг хангах	ТХЗ - 12 (11, 21) Тогтвортой, зөв хэрэглээг бий болгох	<i>Шар: нийгмийн, Хөх: эдийн засгийн, Ногоон: байгалийн хөрөнгө, Ягаан: институцийн хөгжилд чиглэгдсэн болно.</i>

Зорилт 1. Урьдчилан сэргийлэх үндэсний тогтолцоог бүрдүүлэн, оношилгоо үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг нэмэгдүүлж, хүн амын дундаж наслалтыг уртасгана. Эрүүл мэндийн

даатгалын тогтолцоог шинэчилж, урьдчилан сэргийлэх, зонхилон тохиолдох өвчнийг эрт илрүүлэх, хариу арга хэмжээг чанартай, хүртээмжтэй зохион байгуулах, тандалт, эрт илрүүлэлтийн тогтолцоо, лавлагаа лабораторийг бэхжүүлж, хүн амын дундаж наслалтыг 2025 онд 74, 2030 он гэхэд 78-д хүргэнэ гэж заасан байна.

Зорилт 2. Нөхөн үржихүйн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг дэмжих замаар сэргийлж болох эх, хүүхдийн эндэгдэлд нөлөөлөх хүчин зүйлийг багасгаж, эх, хүүхдийн эндэгдэл, хоол тэжээлийн дутагдлыг тогтвортой бууруулна. 2025 онд Эхийн эндэгдлийн түвшинг 100 000 амьд төрөлтөд 20, тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн түвшинг 1000 амьд төрөлтөд 12, нялхсын эндэгдлийн түвшинг 1000 амьд төрөлтөд 11 болгож бууруулах. 2030 онд сэргийлж болох эх, хүүхдийн эндэгдэлд нөлөөлөх хүчин зүйлийг багасгаж, эхийн эндэгдлийн түвшинг 100000 амьд төрөлтөд 15, тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн түвшинг 1000 амьд төрөлтөд 9, нялхсын эндэгдлийн түвшинг 1000 амьд төрөлтөд 8 болгож бууруулах зорилтыг дэвшүүлсэн байна.

Зорилт 3. Зонхилон тохиолдох халдварт бус өвчин, тэдгээрийн эрсдэлт хүчин зүйлийн тархалт болон сэргийлж болох нас баралтыг хувь хүн, гэр бүл, хамт олон, байгууллагын идэвхтэй, оролцоотой нэгдмэл үйл ажиллагаанд тулгуурлан бууруулна. 2025 онд эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулж, 10 000 хүн амд ногдох зүрх, судасны өвчлөлөөс шалтгаалсан нас баралтыг 16, хорт хавдраас шалтгаалсан нас баралтыг 9 хүртэл бууруулах. 2030 онд 10 000 хүн амд ногдох зүрх, судасны өвчлөлөөс шалтгаалсан нас баралтыг 14, хорт хавдраас шалтгаалсан нас баралтыг 8 хүртэл бууруулах зорилтыг дэвшүүлсэн.

Зорилт 4. Халдварт өвчний тандалт, сэргийлэлт, бэлэн байдлыг хангах, хариу арга хэмжээг уян хатан, шуурхай зохион байгуулах чадавхийг тогтвортой бэхжүүлж, нэн шаардлагатай вакцинийг хүн бүрт хүртээмжтэй болгож, зонхилон тохиолдох халдварт өвчний тархалтыг бууруулна.

2025 онд товлолт дархлаажуулалтын хамралтын хувийг 99, 10 000 хүн амд вирүст гепатитын өвчлөлийг 2.5, сүрьеэгийн тохиолдлыг 14 болгон бууруулах. 2030 онд Товлолт дархлаажуулалтын хамралтын хувийг 99.8, 10 000 хүн амд вирүст гепатитын өвчлөлийг 2, сүрьеэгийн тохиолдлыг 13 болгон бууруулах зорилтыг дэвшүүлсэн байна.

2. 3. ЭХИЙН ЭНДЭГДЛИЙН ХАРЬЦАА /100000 АМЬД ТӨРӨЛТӨД/

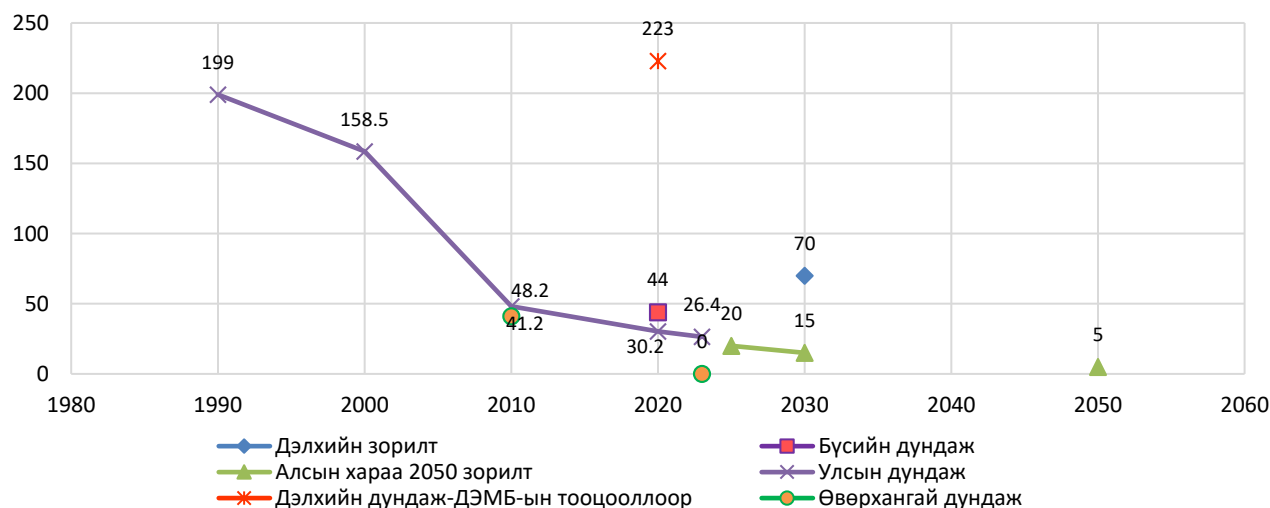
ТХЗ 3.3.1

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын 3.1.1 -д “2030 онд 100 000 амьд төрөлтөд ногдох эхийн эндэгдлийн түвшнийг 70 болгох” зорилт тавьсан.

Монгол Улсын “Алсын хараа-2050” урт хугацааны хөгжлийн бодлогын хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт, хүрэх түвшинд тодорхойлсноор 100 000 амьд төрөлтөд ногдох эхийн эндэгдлийн түвшнийг 2025 онд 20.0, 2030 онд 15.0, 2050 онд 5.0 болгон бууруулах зорилтыг дэвшүүлсэн.

Өвөрхангай аймгийн Засаг даргын 2021-2024 оны үйл ажиллагааны мөрийн хөтөлбөрт 100 000 амьд төрөлтөнд ногдох эхийн эндэгдлийг тэглэх зорилт тавин ажиллаж байна.

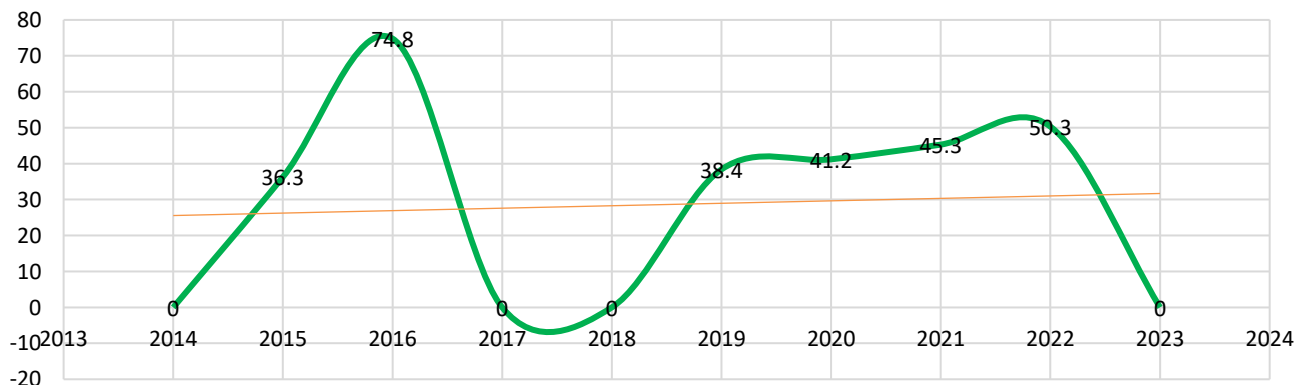
Зураг 2. 1 Эхийн эндэгдлийн харьцаа, 100 000 амьд төрөлтөд (ТХЗ 3.1.1)

Эх үүсвэр: <https://hdc.gov.mn/post/738/>

Өвөрхангай аймгийн хэмжээнд 100 000 амьд төрөлтөнд ногдох эхийн эндэгдлийн харьцаа сүүлийн 5 жилийн дунджаар 35.04 байгаа нь 5 жилийн улсын дунджаас 6.88 пунктээр бага түвшинд байна.

Зураг 2. 2. Эхийн эндэгдлийн харьцаа, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан-2014-2023 он, ЭМГазар

2. 4. ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН МЭРГЭЖЛИЙН АЖИЛТАН ЭХ БАРЬСАН ТӨРӨЛТИЙН ЭЗЛЭХ ХУВЬ ТХЗ 3.1.2

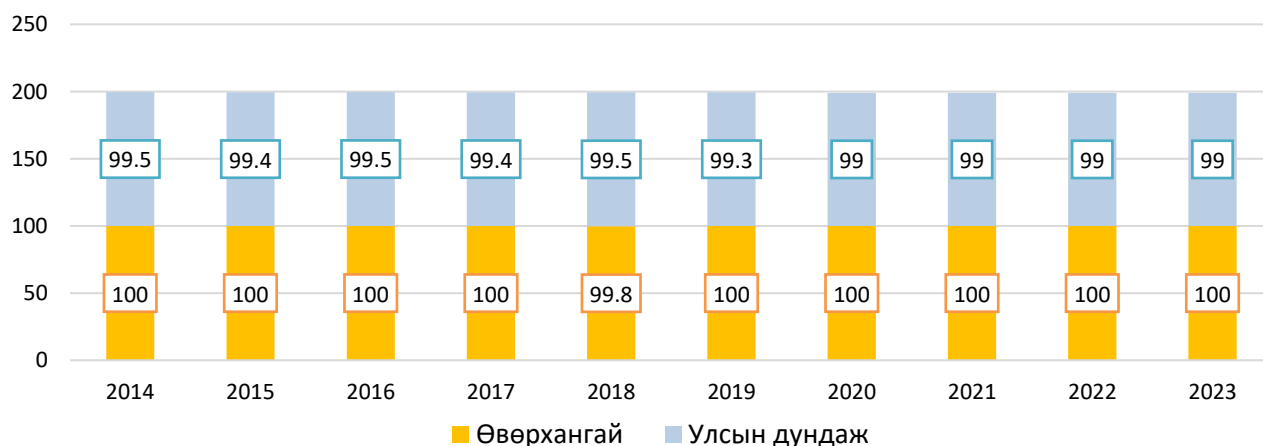
Эсэн мэнд амаржихад хамгийн чухал үүрэгтэй гол нөхцөл бол төрөлт бүрийг эх барихуйн ур чадвартай эмнэлгийн мэргэжилтэн эх барьж, яаралтай тусламж шаардлагатай үед зохих шатны эх барихуйн тусламж үйлчилгээ үзүүлэх тогтолцоо бүрдсэн байх явдал юм. Эмнэлгийн мэргэжилтний эх барьсан төрөлтийн эзлэх хувь нь эхийн эндэгдлийг бууруулах гол шалгуур үзүүлэлт юм.

Эмнэлгийн төрөлтийн хувийн жинг нэмэгдүүлэх нь эх, нярайн эрүүл мэндийн эрсдэлийг бууруулах нэг гол хүчин зүйл болдог. Төрөх үеийн эмнэлгийн тусламж, тоног төхөөрөмж, эрүүл ахуйн орчин нь эх, нярайн өвчлөл, нас баралтын шалтгаан, халдварын эрсдэлийг бууруулдаг.

Эмнэлгийн мэргэжлийн ажилтан эх барьсан төрөлтийн эзлэх хувь улсын дунджаар 2023 онд 99.9 байгаа ба энэ үзүүлэлт сүүлийн 10 жилийн хугацаанд тогтвортой байна. Дэлхийн болон бүсийн дундажтай харьцуулахад дээгүүр үзүүлэлттэй байна. 2023 онд төрсөн эхчүүдийн 99.7 хувь нь эмнэлэгт, 0.3 хувь нь гэртээ төрсөн байна.

Өвөрхангай аймагт 2023 онд 1960 эх төрснөөс 99.7 хувь нь эмнэлэгт, 0.2 хувь нь гэртээ төрсөн ба гэрийн төрөлтийн эзлэх хувь улсын дунджаас 0.1 пунктээр бага түвшинд байна. Манай аймгийн эмнэлгийн мэргэжилтэн эх барьсан төрөлт 100 хувьтай байгаа бөгөөд энэ үзүүлэлт сүүлийн 10 жилийн хугацаанд тогтвортой байна.

Зураг 2. 3. Эрүүл мэндийн мэргэжлийн ажилтан эх барьсан төрөлтийн эзлэх хувь, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Жилийн эцсийн үйл ажиллагааны тайлан-2014-2023 он /ЭМГ/, Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он www.hdc.gov.mn /ЭМХТ/

2. 5. ӨСВӨР НАСНЫ ОХИДЫН ТӨРӨЛТИЙН ТҮВШИН /15-19 НАСНЫ ЭМЭГТЭЙД/ ТХЗ 3.7.2.

Тогтвортой хөгжлийн зорилт 3.7. Бэлгийн болон нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээ, түүний дотор гэр бүл төлөвлөлт, мэдээлэл, сургалтыг бүх нийтэд хүртээмжтэй болгож, үндэсний стратеги, хөтөлбөрт нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийг тусгана.

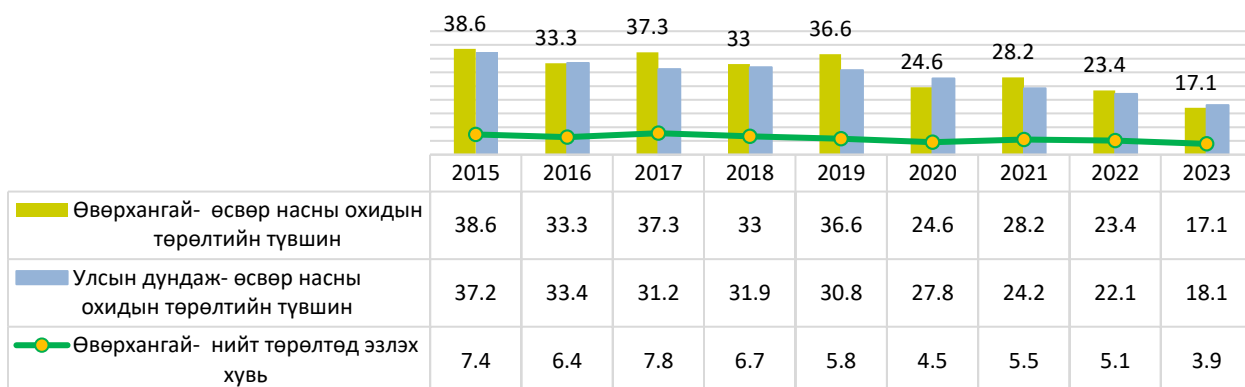
Насны бүлэг дэх төрөлтийн коэффициент (НБТК) нь тухайн насны эмэгтэйчүүдэд ногдох төрөлтийн түвшин бөгөөд 15-19 насаар тооцсон үзүүлэлт нь ТХЗ-ын нэг шалгуур болох өсвөр насны охидын төрөлтийн түвшинг илтгэдэг.

Өсвөр насандаа хүүхэд төрүүлэх нь охидын хувьд нийгэм, эдийн засгийн сөрөг үр дагаврыг авчрах нь олонтой. Нийгэм дэх байр сууриа тодорхойлж, ирээдүйн амьдралынхаа эхлэлийг тавих насандаа хүүхэд төрүүлэх нь тэдний сурч боловсрох боломжийг багасгаж, улмаар нийгмээс тусгаарлагдмал, ядуурал болон хүчирхийлэлд өртөх магадлалыг нэмэгдүүлдэг байна. Хамгийн эрсдэлтэй зүйл нь өсвөр насны эхээс төрсөн хүүхэд өвчлөх, улмаар эндэх магадлал өндөр байдаг бол эх өөрөө жирэмсэн үедээ хүндрэлд өртөх, түүнийг

даван туулах туршлага, бэлтгэл дутмаг байдгаасаа болоод нас барах тохиолдол ч түгээмэл гардаг.

Өвөрхангай аймгийн хэмжээнд 2023 оны байдлаар өсвөр насны охидын төрөлтийн түвшин тухайн насны 1000 эмэгтэйд харьцуулахад 17.1 байгаа нь 2015 онтой харьцуулахад 21.5-аар бага, сүүлийн 9 жилийн дундажтай харьцуулахад 13.1-ээр тус тус буурснаас үзэхэд өсвөр насныхны эрүүл мэндийн боловсрол дээшилсэн нь харагдаж байна. 2023 оны байдлаар улсын дундажтай харьцуулахад 1.0 пунктээр бага байна.

Зураг 2. 4. Өсвөр насны охидын төрөлтийн түвшин/ 15-19 насны 1 000 охидод/, 2015-2023 он

Эх сурвалж: Үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан-2014-2023 он /ЭМГ/, Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/

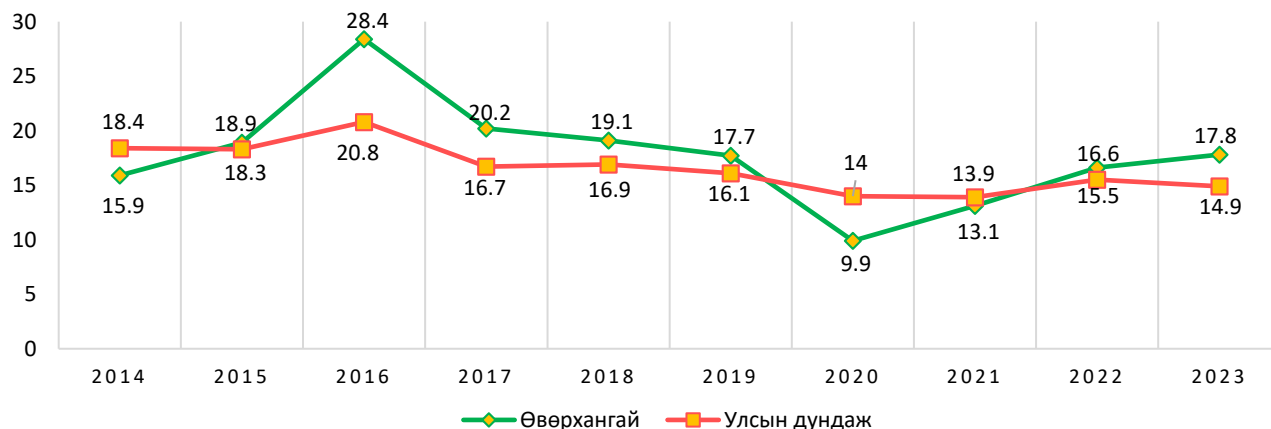
2. 6. ТАВ ХҮРТЭЛХ НАСНЫ ХҮҮХДИЙН ЭНДЭГДЛИЙН ТҮВШИН /ТХЗ 3.2.1./

Тогтвортой хөгжлийн зорилт 3.2. Бүх орон 5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийг 1000 амьд төрөлтөд 25 болгож бууруулна.

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын 3.2-д “2030 он гэхэд нялхас болон 5 хүртэлх насны хүүхдийн сэргийлж болох эндэгдлийг зогсоох, бүх улс орнууд нярайн эндэгдлийг 1000 амьд төрөлтөд 12-оос доош, 5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн түвшнийг 1000 амьд төрөлтөд 25-аас доош” болгон бууруулах зорилтыг дэвшүүлсэн.

Өвөрхангай аймаг нь 2024 он гэхэд нялхсын эндэгдлийн түвшинг 1000 амьд төрөлтөд 11.3 болгож бууруулах зорилтыг дэвшүүлсэн ба 2023 оны байдлаар нялхсын эндэгдлийн түвшин 14.2 байна. 2023 оны байдлаар 5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн 57.1 хувь нь нярай, 22.9 хувь нь 29 хоногтойгоос 1 хүртэлх настайдаа, 20.0 хувь нь 1-5 хүртэлх настайдаа эндсэн байна. Перинаталь эндэгдлийн 18 тохиолдол бүртгэгдэж, 1000 нийт төрөлтөд 9.1 ногдож байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 9 тохиолдлоор буюу 4.4 пунктээр буурсан байна.

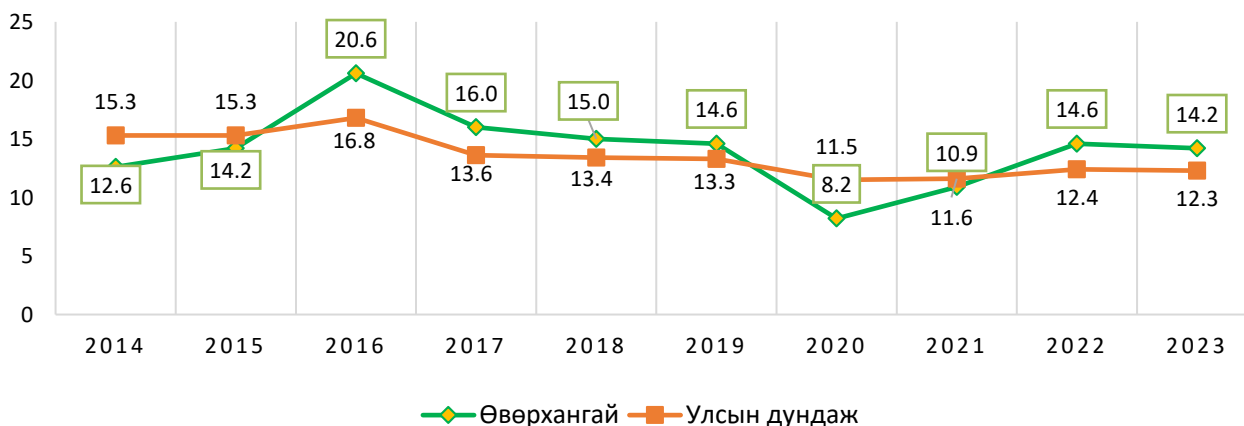
Зураг 2. 5. Тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн түвшин, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Сар тутмын мэдээ 2014-2023 он /ЭМХТ, ЭМГ/

2023 онд Өвөрхaнгай аймгийн хэмжээнд нялхсын эндэгдлийн 28 тохиолдол бүртгэгдэж 1000 амьд төрөлтөд ногдох эндэгдэл 14.2 болсон нь 2014 онтой харьцуулахад 1.6 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 0.1 пунктээр тус тус нэмэгдсэн байна. 2023 оны байдлаар нялхсын эндэгдлийн 21.4 хувь нь гэртээ, 78.6 хувь нь эмнэлэгт нас барсан ба үүнээс 27.3 хувь нь эмнэлэгт хоног болоогүй нас барсан байна.

Зураг 2. 6 . Нялхсын эндэгдлийн түвшин, 2014-2023 он

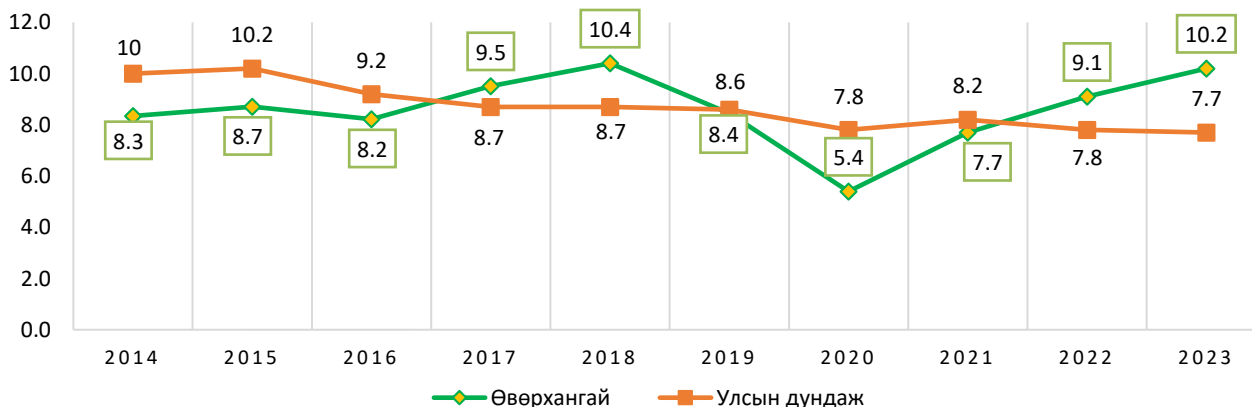

Эх сурвалж: www.ov.mohs.gov.mn, www.hdc.gov.mn

2. 7. НЯРАЙН ЭНДЭГДЛИЙН ТҮВШИН /ТХЗ 3.2.2а/

2023 онд Өвөрхaнгай аймгийн хэмжээнд нярайн эндэгдлийн 20 тохиолдол бүртгэгдэж 1000 амьд төрөлтөд ногдох эндэгдэл 10.2 болсон нь 2014 онтой харьцуулахад 1.9 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 1.6 пунктээр, улсын дундажаас 2.5 пунктээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. 2023 онд бүртгэгдсэн нярайн эндэгдэл нь 90.0 хувь эмнэлэгт эндсэн ба үүнээс 33.3 хувь нь эмнэлэгт хоног болоогүй нас барсан байна.

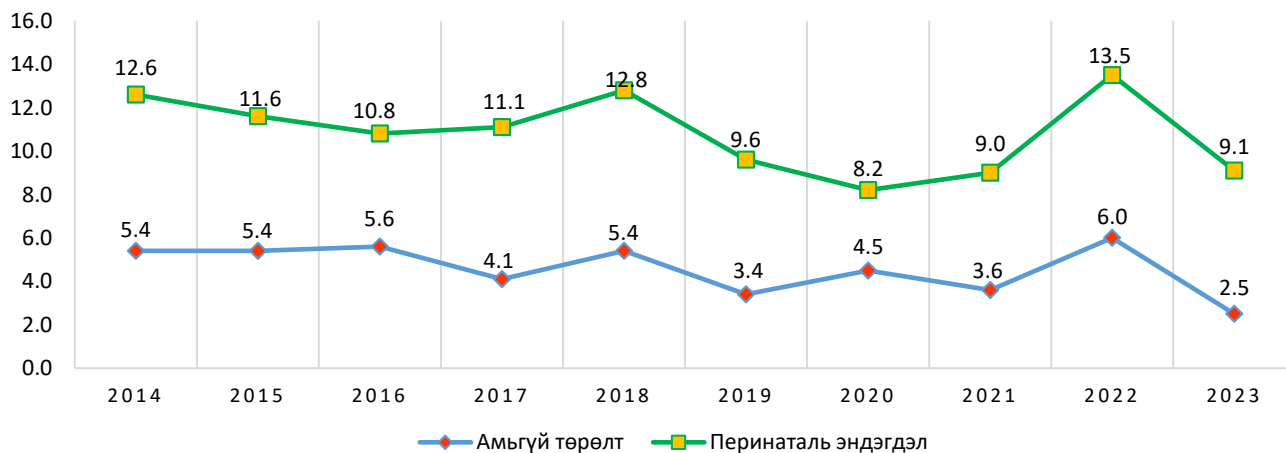
Зураг 2. 7 Нярайн эндэгдлийн түвшин, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Жилийн эцсийн сарын мэдээ 2014-2023 он /ЭМХТ, ЭМГ/

2023 онд Өвөрхангай аймгийн хэмжээнд перинаталь эндэгдлийн 18 тохиолдол бүртгэгдэж 1000 амьд төрөлтөд ногдох эндэгдэл 9.1 байгаа нь 2014 онтой харьцуулахад 3.5 пунктээр, 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 1.7 пунктээр тус тус буурсан байна.

Зураг 2. 8 . Амьгүй төрөлт, перинаталь эндэгдэл, 1 000 нийт төрөлтөд, 2014-2023 он, Өвөрхангай аймаг

Эх сурвалж: Жилийн эцсийн сарын мэдээ 2014-2023 он /ЭМХТ, ЭМГ/

2023 онд аймгийн хэмжээнд амьгүй төрөлтийн 5 тохиолдол бүртгэгдэж 1000 нийт төрөлтөд 2.5 ногдож байгаа нь 2014 онтой харьцуулахад 2.9 пунктээр, 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 2.1 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

2.8 . ХАЛДВАРТ ӨВЧИН

Тогтвортой хөгжлийн зорилт 3.3. ДОХ, сүрьеэ, хумхаа өвчний тархалтыг дарах, элэгний үрэвсэл, усаар дамжин халдварладаг өвчин, бусад халдварт өвчинтэй тэмцэх

Тогтвортой хөгжлийн зорилт 3.4. Халдварт өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг эмчлэх замаар халдварт өвчнөөс үүдэлтэй цаг бусаар нас барах явдлыг гуравны нэгээр бууруулах

2.8. 1 .ХДХВ-ИЙН ХАЛДВАРЛААГҮЙ 1000 ХҮН АМД НООГДОХ ХДХВ-ИЙН ШИНЭ ТОХИОЛДЛЫН ТОО /ТХЗ 3.3.1./

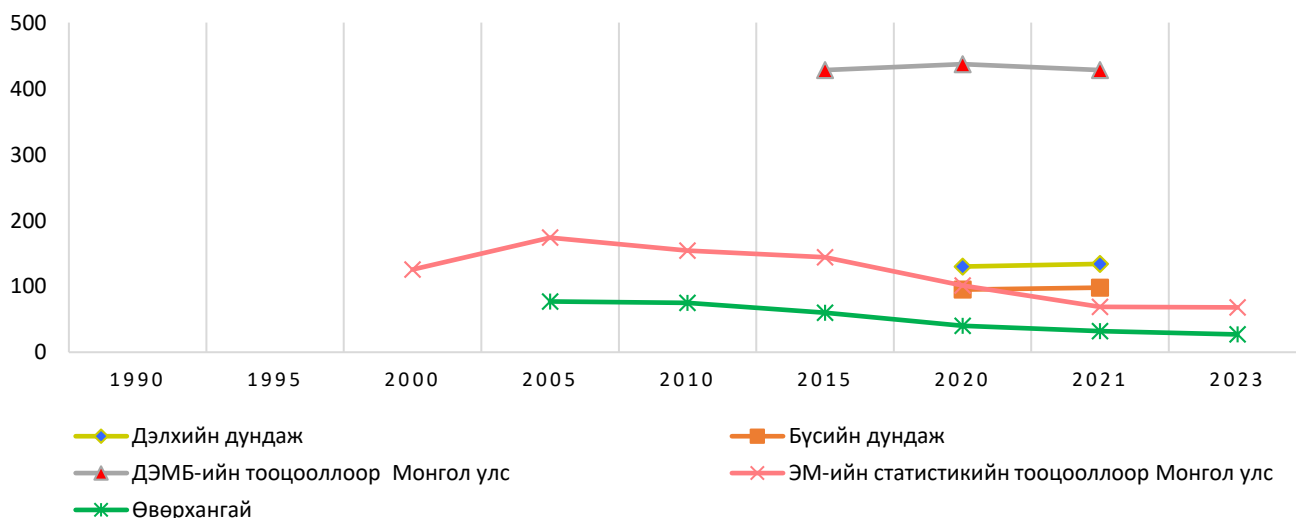
Манай улсын хувьд ХДХВ/ДОХ бага тархалттай орны тоонд ордог хэдий ч БЗДХ-ын тархалт өндөр, эрдэлт бүлэг болон нийт хүн амын дунд бэлгэвчийн хэрэглээ бага, ХДХВ-ийн халдвар хамгийн хурдацтай тархаж буй хоёр том гүрний дунд оршдог, хилээр зорчих хөдөлгөөн ихтэй зэрэг шалтгаануудын улмаас ХДХВ-ийн халдвар тархах эрсдэл **өндөртэй** оронд тооцогддог байна.

1992 онд Монгол улсад ХДХВ/ДОХ-ын анхны тохиолдол бүртгэгдсэнээс хойш 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар ХДХВ/ДОХ-ын нийт 369 тохиолдол бүртгэгдэж, үүнээс 23 тохиолдол нь шинээр бүртгэгдсэн байна. Бүртгэгдсэн 369-өөс 51 тохиолдол нь нас барсан байна. Манай аймгийн хувьд ХДХВ-ийн тохиолдол бүртгэгдээгүй хэвээр байна.

2.8. 2 .СҮРЬЕЭ ӨВЧНИЙ ТОХИОЛДЛЫН ТҮВШИН /ТХЗ 3.3.2./

Монгол улс нь сүрьеэгийн халдварын тархалт өндөрт тооцогддог ба сүүлийн 10 жилийн дунджаар 3380 тохиолдол бүртгэгдэж, 2023 оны байдлаар 70.9% нь уушгины сүрьеэ эзэлж байна. Манай аймгийн хувьд 2023 онд 32 тохиолдол бүртгэгдэж улсын дүнгийн 1.4 хувийг эзэлж байна. Аймгийн хэмжээнд 2023 онд шинээр бүртгэгдсэн сүрьеэгийн 13(40.6%) нь уушгины сүрьеэ, 19 (59.4%) нь уушгины бус эрхтний сүрьеэ байна. Уушгины сүрьеэгийн эзлэх хувь улсын дунджаас 30.3 хувиар бага байна.

Зураг 2. 9 .Сүрьеэ өвчний тохиолдлын түвшин, 100 000 хүн амд (ТХЗ 3.3.2)

Эх сурвалж: World Health Statistics 2022: Annex 2-1

2023 онд аймгийн хэмжээнд 0-18 насны 4 хүүхэд шинэ сүрьеэгээр өвчилж нийт сүрьеэгийн 12.5 хувийг эзэлж байгаа нь өмнөх онтой харьцуулахад 9.6 пунктээр өссөн үзүүлэлттэй байна.

2.9. ЗҮРХ СУДАСНЫ ӨВЧИН, ХАВДАР, ЧИХРИЙН ШИЖИН АМЬСГАЛЫН ЗАМЫН АРХАГ ӨВЧНӨӨС ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТЫН ТҮВШИН /30-70 НАСНЫ 10 000 ХҮН АМД/, ТХЗ 3.4.1.

ДЭМБ-ын зөвлөсөн аргачлалын дагуу ХБӨ-ний анхдагч болон завсрын эрсдэлт хүчин зүйлсээс өдөр бүр тогтмол тамхи татах, хоногт 5 нэгжээс бага жимс хүнсний ногоо хэрэглэх, хөдөлгөөний хомсдолтой, илүүдэл жин ба таргалалттай, артерийн даралт ихсэх зэрэг нийтлэг тохиолдох эрсдэлт хүчин зүйлс хавсран илрэх тохиолдлыг судалж, ХБӨ-өөр өвчлөх эрсдэлийн зэргийг тодорхойлж үнэлгээг өгөхөд аль нэг нь илрээгүй буюу ХБӨ-өөр өвчлөх эрсдэлгүй хүн ам 3.9, 3 ба түүнээс олон эрсдэлт хүчин зүйлс хавсран илэрсэн буюу ХБӨ-өөр өвчлөх өндөр эрсдэлтэй хүн амын үзүүлэлт 22.7 хувь байна.

Эх сурвалж: Халдварт бус өвчин, осол гэмтлийн шалтгаан, эрсдэлт хүчин зүйлсийн тархалтын үндэсний IV судалгаа, STEPS-2019

Зураг 2. 10. 30-70 насны хүн амын зүрх судасны өвчний шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

Эрүүл мэндийн статистикаар 2023 онд зүрх судасны өвчин, хавдар, чихрийн шижин, амьсгалын замын архаг өвчнөөр нас барсан 30-70 насны шалтгаант нас баралтын 6312 тохиолдол улсын хэмжээнд бүртгэгдсэн нь нийт нас баралтын 35.1 хувийг эзэлж байгаа бол манай аймгийн хувьд 220 тохиолдол бүртгэгдэж аймгийн хэмжээнд бүртгэгдсэн нийт нас баралтын 38.5 хувийг эзэлж улсын дунджаас 3.4 хувиар их байна. Манай аймгийн зүрх судасны өвчин, хавдар, чихрийн шижин, амьсгалын замын архаг өвчнөөр нас барсан 30-70 насны шалтгаант нас баралтын тохиолдол нь улсын дүнгийн 3.5 хувийг эзэлж байна.

Халдварт бус өвчний шалтгаант нас баралтын дараах 4 өвчлөл 30-70 насныханд тухайн насны 10 000 хүн амд харьцуулахад зүрх судасны өвчлөлийн шалтгаант нас баралт аймгийн дундаж 26.7 ба улсын дунджаас 6.1 пунктээр их, хорт хавдрын шалтгаант нас баралтын үзүүлэлт 15.1 ногдож улсын дунджаас 3.3 пунктээр бага, аймгийн хэмжээнд амьсгалын замын архаг

өвчний шалтгаант нас баралт 1.4 ногдож улсын дунджаас 0.1 пунктээр бага, чихрийн шижин 0.6 ногдож улсын дунджаас 0.6 пунктээр бага түвшинд байна.

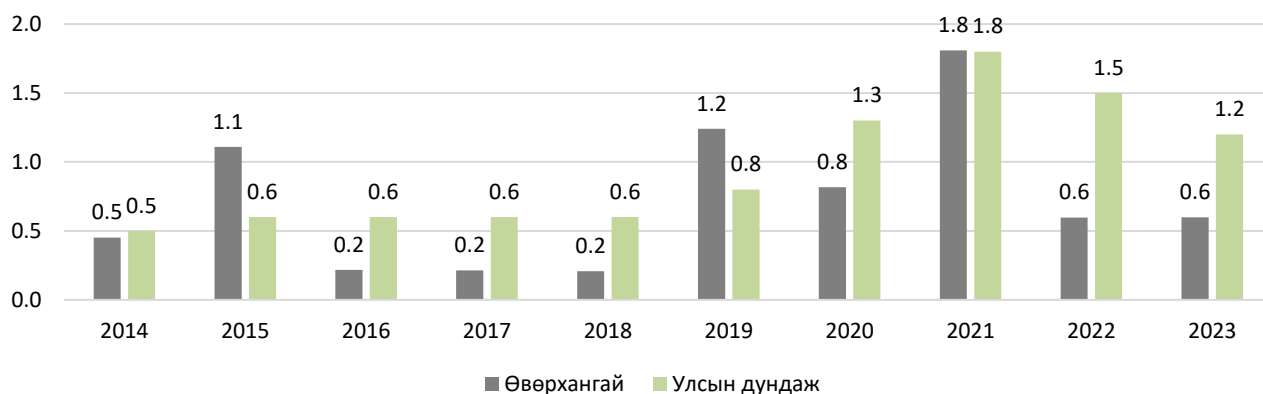
Эдгээр өвчлөлийн шалтгаант нас баралтын түвшин 30-70 насны эрэгтэйчүүдийн дунд эмэгтэйчүүдээс харьцангуй өндөр байна.

Зураг 2. 11 .30-70 насны хүн амын хорт хавдрын шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

Зураг 2. 12 . 30-70 насны хүн амын чихрийн шижин өвчний шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

Зураг 2. 13. 30-70 насны хүн амын амьсгалын замын архаг өвчний шалтгаант нас баралт, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

2. 10 . АМИА ХОРЛОЖ НАС БАРСАН ТОХИОЛДЛЫН ТҮВШИН (100,000 ХҮН АМД) /ТХЗ 3.4.2/

Амиа хорлолт нь дэлхийн нийтийн эрүүл мэндийн ноцтой асуудал болж байгаа бөгөөд дэлхий даяар нас баралтын тэргүүлэх хорин шалтгаанд багтаж, хумхаа, хөхний хорт хавдар, дайн байлдаан болон хүчирхийллийн шалтгаанаас илүү тохиолдол бүртгэгдэж байна. Жил бүр 800,000 орчим хүн амиа хорлож нас барж байгаа ба энэ шалтгааныг бууруулах асуудлыг Дэлхийн Эрүүл Мэндийн Байгууллага (ДЭМБ) дэлхий нийтийн зорилт болгосон төдийгүй Тогтвортой хөгжлийн зорилтын 3.4 зорилт болгон дэвшүүлээд байна.

Аймгийн хэмжээнд сүүлийн 10 жилийн хугацаанд жилд дунджаар 600 хүн нас барснаас жилд дунджаар 15.6 хүн буюу нас баралтын 2.5 орчим хувь нь амиа хорлон нас барсан байна.

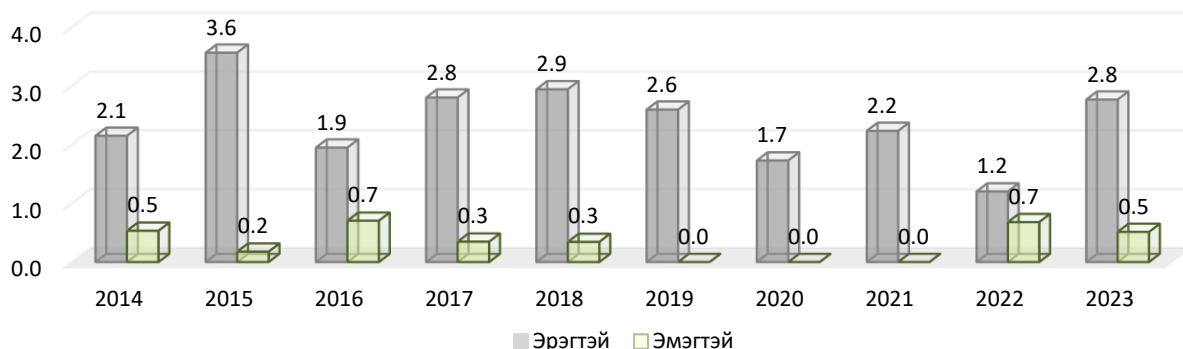
Зураг 2. 14.Амиа хорлож нас барсан тохиолдол, 100 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

Аймгийн хэмжээнд амиа хорлолтыг хүйсээр авч үзвэл: 2014-2023 оны дунджаар амиа хорлогчдын 87.8 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж байна. 2023 онд амиа хорлолтын шалтгаант нас баралтын 19 тохиолдол бүртгэгдсэн нь нийт нас баралтын 3.3 хувийг эзэлж өмнөх оноос 1.4 хувиар их байна.

Зураг 2. 15. Амиа хорлож нас барсан тохиолдол, 10 000 хүн амд, хүйсээр, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Эх сурвалж: http://ov.mohs.gov.mn/Сарын_статистик_мэдээ

2. 11 .ЗАМ ТЭЭВРИЙН ОСЛЫН ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТЫН ТҮВШИН (100 000 ХҮН АМД), /ТХЗ 3.6.1/

Аймгийн хэмжээнд сүүлийн 10 жилийн хугацаанд осол гэмтэл, гадны шалтгаант нас баралтын 742 тохиолдол бүртгэгдснээс зам тээврийн шалтгаант 242 нас баралт бүртгэгдэж 32.6 хувийг эзэлж байна. Өвөрхангай аймагт сүүлийн 10 жилийн дунджаар жилд 24.2 хүн зам тээврийн ослоор нас барсан байна. 2023 онд 15 хүн зам тээврийн ослоор нас барж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 9.2 тохиолдлоор, өмнөх оноос 7 тохиолдлоор тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 2. 16. Зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт, 100 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

2. 12. ДОТООД БОЛОН ГАДААД ОРЧНЫ АГААРЫН БОХИРДЛООС ШАЛТГААЛСАН НАС БАРАЛТЫН ТҮВШИН (ТХЗ-ЫН 3.9.1)

Хүснэгт 2. 1. Агаарын бохирдлоос шалтгаалсан нас баралт, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

БАГА НАСНЫ ХҮҮХДИЙН АМЬСГАЛЫН ЗАМЫН ЦОЧМОГ ХАЛДВАР (5 ХҮРТЭЛХ НАСНЫ)

ОН/САР	1 сар	2 сар	3 сар	4 сар	5 сар	6 сар	7 сар	8 сар	9 сар	10 сар	11 сар	12 сар
2014	1283.7	1627.6	1096.9	785.7	839.0	785.7	314.3	266.8	539.6	495.1	210.5	86.0
2015	547.9	561.7	143.2	162.4	49.6	99.1	151.4	159.7	528.6	437.8	443.3	558.9
2016	431.4	790.5	806.5	487.7	318.9	179.5	131.3	249.2	415.3	458.2	570.7	131.3
2017	2023.7	794.2	493.4	459.1	1108.2	670.2	406.3	530.3	554.1	894.5	155.7	786.3
2018	1027.4	834.7	1091.6	1112.1	1011.9	493.1	192.6	372.4	472.6	1142.9	1011.9	667.8
2019	1696.9	436.3	803.8	895.6	1176.3	686.4	472.1	336.8	589.4	1104.9	821.6	1610.1
2020	1654.0	250.4	366.7	270.6	263.0	361.7	235.2	232.7	639.9	710.7	488.1	123.9
2021	174.2	226.5	368.3	139.4	54.7	57.2	181.7	291.2	355.9	318.5	233.9	363.3
2022	677.8	568.1	1177.6	1341.0	2070.0	860.7	597.3	775.3	790.0	1660.4	1631.1	1002.1
2023	1420.5	1078.0	1257.6	874.4	222.8	400.0	158.1	352.1	596.5	495.9	843.2	201.2

НАСАНД ХҮРЭГЧДИЙН ТАРХИНЫ СУДАСНЫ ӨВЧИН (25-ААС ДЭЭШ НАС)

ОН/САР	1 сар	2 сар	3 сар	4 сар	5 сар	6 сар	7 сар	8 сар	9 сар	10 сар	11 сар	12 сар
2014	24.0	50.0	70.2	53.1	59.5	47.4	29.1	41.8	36.7	6.3	7.0	7.6
2015	15.6	6.2	14.9	9.3	4.4	1.9	0.6	9.3	67.8	42.3	39.8	37.3
2016	22.8	24.6	15.4	16.0	11.1	15.4	1.8	17.8	17.8	12.9	2.5	1.2
2017	24.8	26.0	59.3	57.4	47.8	38.1	32.6	39.9	30.2	30.2	25.4	9.1
2018	34.9	18.9	37.8	25.4	27.2	27.2	15.4	21.9	27.2	34.9	41.4	28.9
2019	47.1	3.5	1.7	1.2	9.9	5.2	8.7	2.3	7.6	3.5	1.2	2.3
2020	7.4	2.9	34.2	8.0	3.4	6.3	5.7	5.1	8.0	40.5	13.1	57.1
2021	58.0	16.2	40.7	7.3	29.6	31.2	25.7	39.6	15.6	17.8	73.6	30.1
2022	41.9	41.9	21.2	43.0	50.1	14.7	0.0	8.2	3.3	4.4	16.9	7.6
2023	33.4	6.9	16.4	5.3	2.6	14.3	3.2	4.8	4.2	1.6	2.1	2.6

НАСАНД ХҮРЭГЧДИЙН ЗҮРХНИЙ ИШЕМИ ӨВЧИН (25-ААС ДЭЭШ НАС)

ОН/САР	1 сар	2 сар	3 сар	4 сар	5 сар	6 сар	7 сар	8 сар	9 сар	10 сар	11 сар	12 сар
						сар	сар	сар	сар	сар	сар	сар

2014	68.3	56.9	57.6	55.7	50.6	16.4	21.5	13.3	33.5	25.3	46.2	39.2
2015	72.2	43.6	45.4	42.9	25.5	32.4	29.9	37.3	39.2	17.4	39.8	34.8
2016	40.6	47.4	35.7	32.6	33.2	27.7	10.5	25.8	26.5	29.5	19.1	8.6
2017	61.1	27.2	32.6	21.2	27.2	27.2	18.7	19.3	28.4	21.8	12.7	3.0
2018	49.6	16.0	28.9	28.4	26.0	17.7	10.0	14.8	11.8	20.7	17.1	18.9
2019	55.8	25.0	36.6	21.5	42.4	30.8	21.5	14.0	16.3	26.7	21.5	29.6
2020	38.2	17.7	22.8	12.0	16.0	9.7	9.1	16.0	6.3	5.7	5.7	4.0
2021	16.7	11.7	6.7	7.3	1.7	7.3	7.3	13.4	11.7	11.7	15.6	5.0
2022	21.8	13.1	23.9	8.7	9.8	9.3	2.7	9.8	7.1	4.4	9.8	8.2
2023	13.8	8.5	9.0	10.1	5.8	7.9	21.2	11.1	12.2	14.8	6.4	2.6

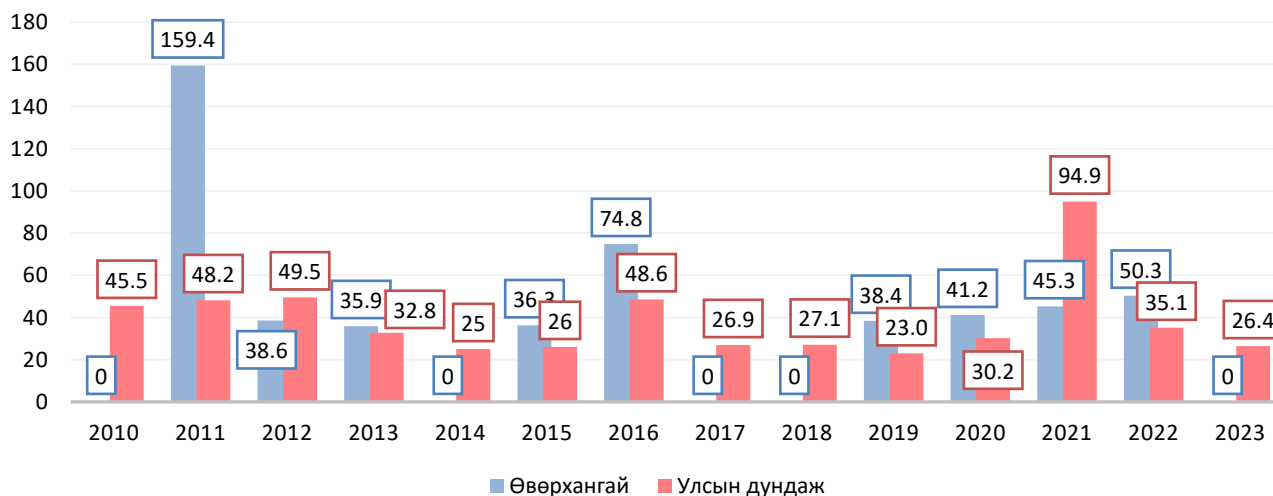
НАСАНД ХҮРЭГЧДИЙН УУШГИНЫ АРХАГ БӨГЛӨРӨЛТ ӨВЧИН (25-ААС ДЭЭШ НАС)

ОН/САР	1 сар	2 сар	3 сар	4 сар	5 сар	6 сар	7 сар	8 сар	9 сар	10 сар	11 сар	12 сар
2014	11.4	17.7	31.0	11.4	12.7	3.2	5.1	4.4	8.9	15.2	5.1	10.8
2015	21.8	21.2	16.2	11.8	12.4	20.5	4.4	7.5	14.3	4.4	11.8	14.9
2016	5.5	8.0	3.7	5.5	9.2	4.3	0.6	6.8	2.5	5.5	11.7	1.8
2017	7.3	35.1	10.9	16.3	9.1	3.0	7.3	3.6	10.9	1.2	12.7	2.4
2018	9.5	7.1	10.0	6.5	6.5	3.0	4.7	5.9	4.1	8.9	10.6	16.0
2019	29.1	15.1	20.9	21.5	12.2	9.9	11.6	15.1	18.0	15.1	10.5	15.7
2020	13.7	8.6	2.9	4.6	5.7	2.9	2.9	3.4	1.7	3.4	4.6	1.1
2021	5.0	2.8	3.9	1.1	1.7	4.5	6.7	5.6	3.9	3.9	10.0	21.2
2022	6.0	7.6	6.5	3.8	4.4	3.8	2.2	2.2	4.9	6.0	10.9	9.8
2023	28.6	12.7	18.0	2.1	2.6	2.6	6.4	4.8	5.3	7.4	1.6	1.6

БҮЛЭГ 3 . ЭХИЙН ЭРҮҮЛ МЭНД

Монгол Улсын Эрүүл Мэндийн сайдын 2021 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдрийн А/760 дугаар тушаалаар “Эх, хүүхэд, нөхөн үржихүйн эрүүл мэнд” арга хэмжээний төлөвлөгөөг баталсан. Төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх 2021-2024 онуудад Эх, хүүхэд, нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийг дэмжих, тусламж үйлчилгээний чанар, хүртээмжийг сайжруулах замаар эх, хүүхдийн өвчлөл, эндэгдлийг тогтвортой бууруулах зорилго тавьсан.

Зураг 3. 1. Эхийн эндэгдэл 100 000 амьд төрөлтөд, улс, аймгаар, 2010-2023 он

Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

2023 онд улсын хэмжээнд эхийн эндэгдлийн 17 тохиолдол бүртгэгдсэн бол манай аймгийн хувьд эндэгдлийн тохиолдол бүртгэгдээгүй байна.

3. 1. ЖИРЭМСНИЙ ХЯНАЛТ БА ТӨРӨХИЙН ӨМНӨХ ҮЕИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Жирэмсэн үеийн хяналт нь эх, ургийн эрүүл мэндэд учирч болох эрсдэлт хүчин зүйлүүдийг цаг алдалгүй илрүүлэх, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эсэн мэнд амаржуулах, төрсний дараах үед тусламжийг цаг алдалгүй үзүүлэхэд чиглэгддэг нэн чухал тусламж үйлчилгээ юм.

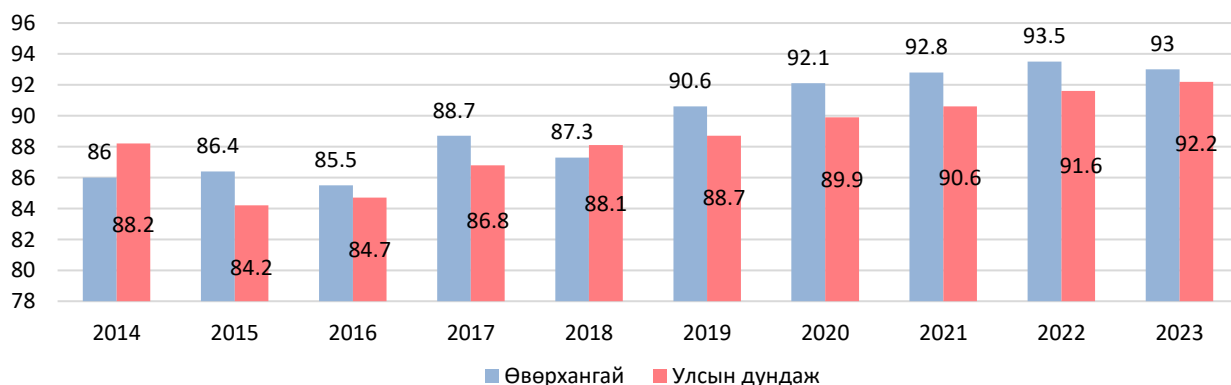
ДЭМБ-аас жирэмсэн үеийн хяналтад наад зах нь найман удаа хамрагдсан байхыг зөвлөмж болгосон ба цусны даралт хэмжих, шээсэнд бактери, уураг илрүүлэх шинжилгээ, тэмбүү болон хүнд хэлбэрийн цус багадалтыг илрүүлэх цусны шинжилгээ, жин/өндрийн хэмжилт зэрэг тусгайлсан үйлчилгээг зөвлөмж болгодог. Жирэмсний хяналтад аль болох эрт орох нь илүү ач холбогдолтой бөгөөд жирэмсний эхний гурван сартайдаа хяналтад орсноор эх, хүүхдийн аль алиных нь эрүүл мэндэд нөлөөлж болзошгүй эрсдэлээс урьдчилан сэргийлэх боломжтой. Жирэмсний хяналт нь жирэмсний нийт хугацааны турш үргэлжилнэ.

Түүнчлэн, жирэмсний хяналтын үеэр нялхас эсэн мэнд төрж, өсөхөд нөлөө үзүүлдэг хүчин зүйл болох төрөлт хоорондын зайн талаар мэдлэг мэдээллийг олгодог. Дархлаажуулалт нь эх хүүхэд эсэн мэнд амаржихад чухал ач холбогдолтой. Жирэмсэн эмэгтэйчүүдийг жирэмсэн үеийн цус багадалтыг эрт илрүүлж эмчилснээр эхийн эрүүл мэнд сайжирч, нялхас эсэн мэнд мэндэлнэ.

Цаашлаад эхийн хоол тэжээлийн байдлыг дээшлүүлэх, БЗДХ болон бусад халдвараар өвчлөхөөс зайлсхийх зэргээр бага жинтэй хүүхэд төрөхөөс урьдчилан сэргийлэх хосолсон арга хэмжээ авах нөхцөл бүрддэг. Мөн сүүлийн үед ХДХВ эхээс хүүхдэд дамжин халдварлахаас сэргийлэхийн тулд жирэмсний хяналтын үеийн үйлчилгээ, хүртээмжийг нэмэгдүүлэхэд ихээхэн анхаарах боллоо.

Манай улсад хэвийн явцтай жирэмсэн эмэгтэйг 6 удаа, өндөр эрсдэлтэй жирэмсэн эмэгтэйг 8 удаа үзүүлэхийг зөвлөдөг бөгөөд эх жирэмсэн болсноо мэдмэгц 12 долоо хоногоос дотогш хугацаанд эхний үзлэгт хамрагдахыг шаарддаг.

Зураг 3. 2. Жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь, 2014-2023 он

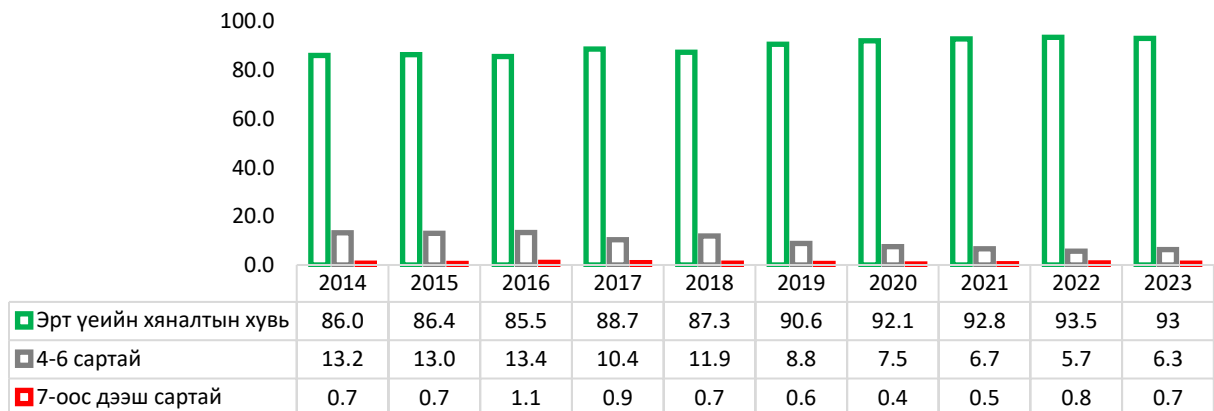
Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

Аймгийн хэмжээнд 2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 1941 жирэмсэн эмэгтэйчүүд шинээр хяналтад хамрагдсан бөгөөд 93.0 хувь нь жирэмсний эрт үедээ хамрагдсан нь улсын дунджаас 0.8 хувиар их байна.

Өвөрхангай аймгийн жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь сүүлийн 10 жилийн дунджаар 89.6 байгаа нь улсын дунджаас 1.1 пунктээр их байна.

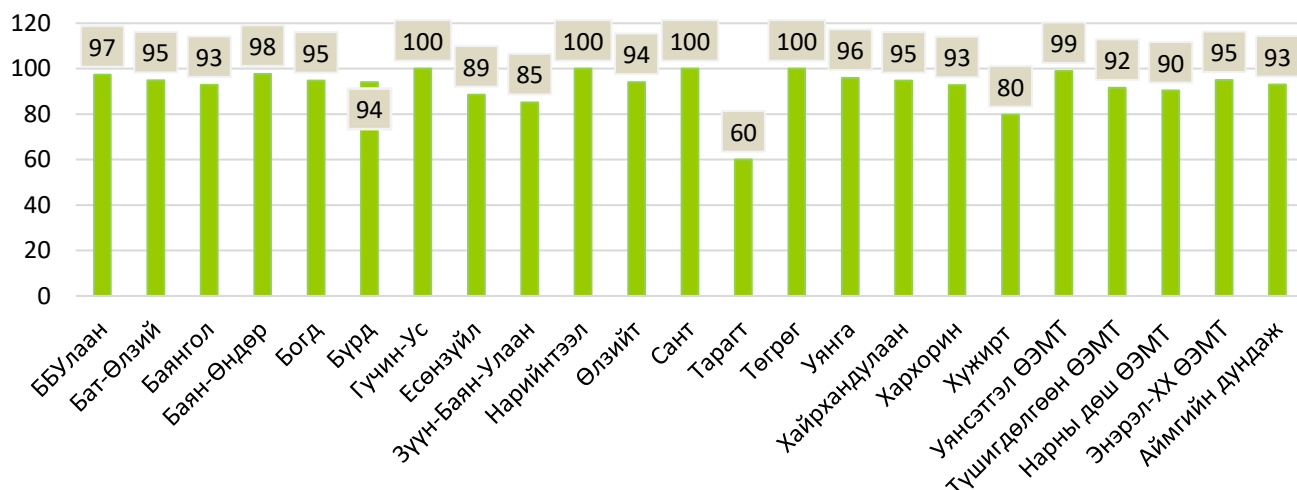

Зураг 3. 3.Жирэмсний эрт болон хожуу үеийн хяналт, Өвөрхангай, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар жирэмсэн эхчүүдийн 93.0 хувь эхний 3 сартайдаа хяналтанд хамрагдсан нь өмнөх онтой харьцуулахад 0.5 пунктээр буурсан, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 3.4 пунктээр өссөн үзүүлэлттэй байна. Жирэмсний хяналтын 6.3 хувь нь 4-6 сартайдаа, 0.7 хувь нь хожуу буюу 7 ба түүнээс дээш сартайдаа хяналтад орсон байна.

Зураг 3. 4. Жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь, сумдаар, 2023 он

Шинээр хяналтад хамрагдсан жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн дунд тэмбүү илрүүлэх ийлдэс судлалын шинжилгээнд 98.7 хувь нь хамрагдсанаас 0.8 хувьд нь тэмбүү өвчин илэрч өмнөх оноос 0.6 хувиар буурсан байна.

Заг хүйтэн илрүүлэх шинжилгээнд жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн 83.2 хувь нь хамрагдсан ба шинжилгээнд хамрагдсан жирэмсэн эмэгтэйчүүдэд заг хүйтэн өвчин илрээгүй байна.

Трихомониаз илрүүлэх шинжилгээнд жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн 83.6 хувь нь хамрагдсан ба жирэмсэн эмэгтэйчүүдэд трихомониаз өвчин илрээгүй байна.

2023 оны байдлаар эхчүүдийн амрах байр 17 байгаагаас 35.3 хувь нь зориулалтын байранд байгаа ба 37 ортой ба 3088 ор хоног ашигласан байна. 2023 онд эхчүүдийн амрах 1 байранд засвар хийж, 2 байранд тохижилт хийсэн байна. 2023 онд амарвал зохих эх 667

байснаас 530 буюу 79.5 хувь нь амрах байраар үйлчлүүлсэн ба улсын дунджаас 11.2 пунктээр өндөр үзүүлэлттэй байна. 2023 онд аймгийн хэмжээнд нийт 1960 эх төрснөөс 1421 эх 6 ба түүнээс дээш удаа хяналтанд хамрагдаж 72.5 хувийг эзэлж байна. Нийт 11 суманд жирэмсэн эхийг 6 ба түүнээс дээш удаагийн хяналтанд бүрэн хамруулсан байна.

2023 онд төрсөн эхчүүдийн 4.0 хувийг өсвөр насны охидын төрөлт эзэлж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 2 пунктээр буурсан байна.

Зураг 3. 5. 15-19 насны өсвөр насны охидын төрөлтийн түвшин, тухайн насны 1000 эмэгтэйд, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

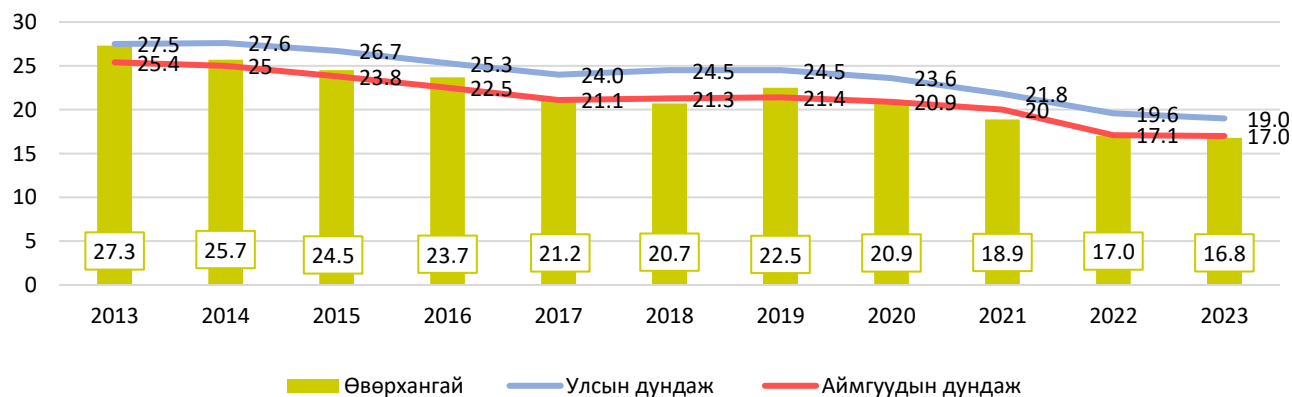

Эх сурвалж: Health-info-3 мэдээллийн сан

3. 2. ТӨРӨЛТ, ТӨРӨХ ҮЕИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Сүүлийн 10 жилд аймгийн хэмжээнд нийт 24126 эх амаржиж, амьд төрсөн хүүхэд 24213, амьгүй төрсөн хүүхэд 113 байна. Сүүлийн 5 жилийн дунджаар амьд төрөлт 2239 байгаа нь өмнөх 5 жилийн дундажтай харьцуулахад 364-р буюу 14 хувиар буурсан байна. 1 000 нийт төрөлтөд ногдох амьгүй төрөлтийн түвшин 2019-2023 оны дунджаар 4.0 болж 2014-2018 оны дунджаас 1.2 пунктээр буурсан байна. Сүүлийн жилүүдэд нийт төрөлтөнд эзлэх амьгүй төрөлтийн хувь буурсан байна.

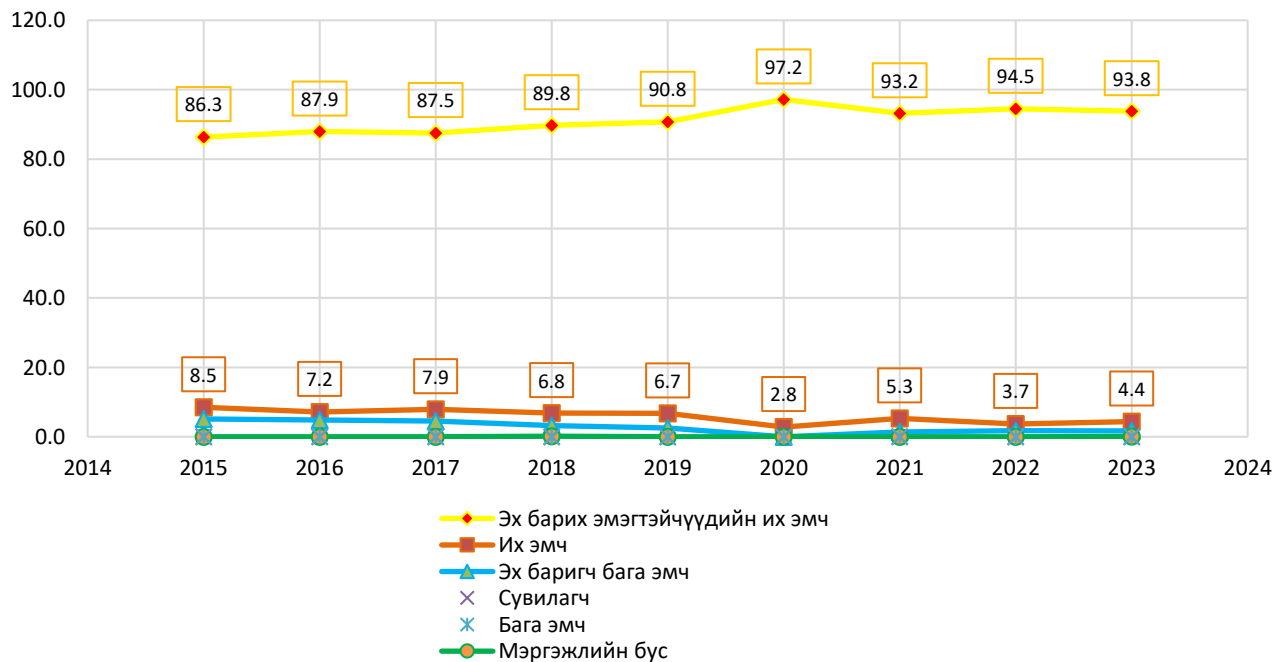
Зураг 3. 6. 1 000 хүнд ногдох төрөлтийн түвшин, 2014-2023 он

Эх сурвалж: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт-2023 он /ЭМХТ/, Health-info-3 мэдээллийн сан

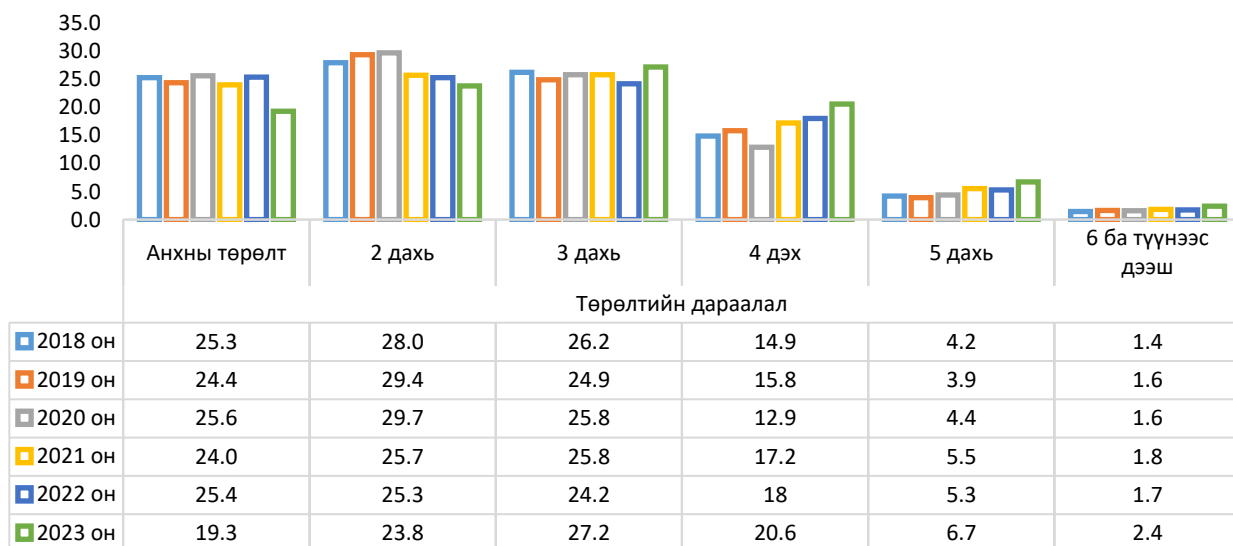
2023 оны байдлаар эх барих эмэгтэйчүүдийн их эмч төрөлт удирдсан хувь 93.8 хувьтай байгаа нь өмнөх онтой харьцуулахад 0.7 пунктээр буурсан бол их эмч удирдсан хувь 4.4 хувийг эзэлж, өмнөх онтой харьцуулахад 0.7 пунктээр өссөн байна.

Зураг 3. 7. Төрөлтийг удирдсан эрүүл мэндийн ажилтны төрлөөр, 2015-2023 он

2023 оны байдлаар 3 дахь удаагийн төрөлтийн хамгийн их буюу 27.2 хувийг эзэлж байна.

Зураг 3. 8. Төрөлтийн дараалал, эзлэх хувиар, Өвөрхангай аймаг, 2019-2023 он

2023 онд 1960 эх төрснөөс 97 тохиолдол буюу 4.9 хувь нь 37-оос доош долоо хоногтойдоо төрж өмнөх оноос 0.1 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байна.

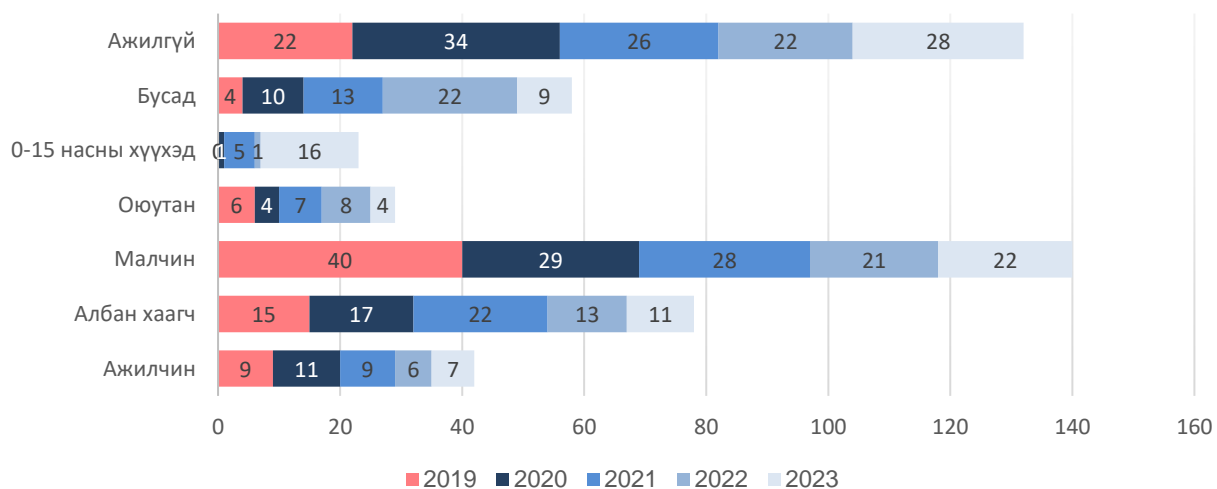
Хүснэгт 3. 1. Дутуу төрсөн эх тохиолдлын тоо, харьяаллаар, 2015-2023 он

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Баруунбаян-Улаан	3	3	4	4	3	2	6	2	2
Бат-Өлзий	6	11	8	3	5	4	7	10	9
Баянгол	6	2	3	3	2	1	2	2	2
Баян-өндөр	5	2	2	2	1	1	3	1	2
Богд	2	7	3	5	6	6	8	4	7
Бүрд	1	4		1	1	5	2	2	
Гучин-ус	1	2	3	3	3	1	1	1	1
Есөнзүйл	4	3	1	3	1	1	2	1	4
Зүүнбаян-Улаан	3	3	3	6	3	1	4	5	5
Нарийнтээл	4	4	4	3	3	3	1	4	
Өлзийт	2	2	2	1	2	5	1	2	1
Сант	1	0	1	4	2	3	3	3	3
Тарагт	5	4		4	2	1	1	2	2
Төгрөг	6	4	4	1	5	6	3	2	4

Уянга	10	10	6	10	6	5	5	4	6
Хайрхандулаан	1	3		3	10	4	1	8	3
Хархорин	1	2	3	2	3	3	4	3	
Хужирт	6	6	5	5	1	7	4	6	6
Уянсэтгэл	8	8	13	14	6	14	13	6	8
Түшиндөлгөөн	12	9	9	11	9	13	6	8	10
Нарны дөш	10	10	8	9	10	14	15	12	15
Энэрэл-Хархорин	4	8	4	3	7	2	8	4	2
Харъяаллын бус	9	7	6	11	5	4	10	3	5
Аймгийн дүн	110	114	92	111	96	106	110	95	97

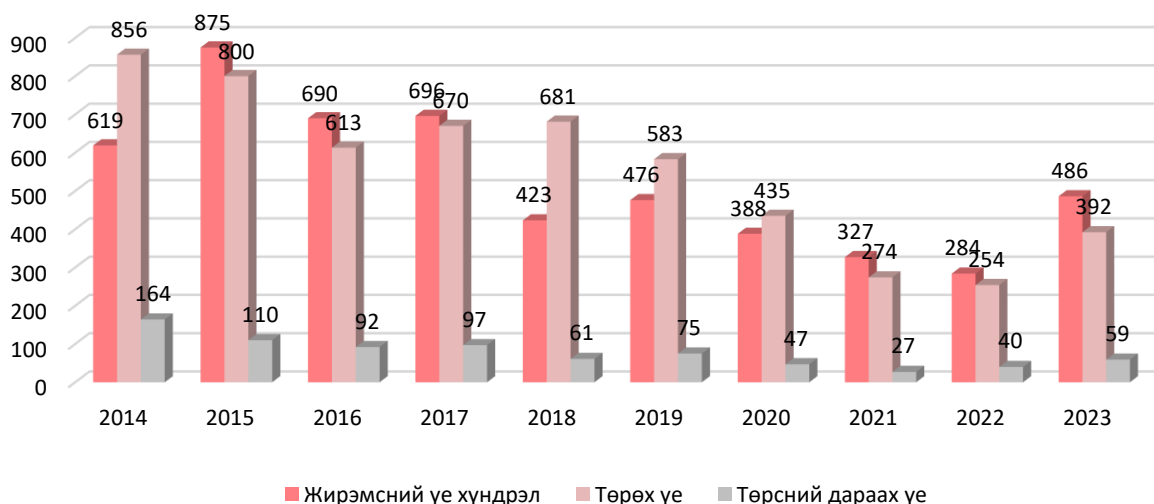
Сүүлийн 5 жилийн дунджаар дутуу төрсөн эхчүүдийн нийгмийн байдлыг авч үзвэл ажилгүй 26.3%, малчин эмэгтэйчүүд 27.9%, албан хаагч 15.5%, ажилчин 8.4%, оюутан 5.8%, бусад 11.6%, 0-15 насны хүүхэд 4.6 хувийг тус тус эзэлж байна.

Зураг 3. 9. Дутуу төрсөн эх, нийгмийн байдал, 2019-2023 он

2023 онд бүртгэгдсэн жирэмсэн, төрөлттэй холбоотой хүндрэлийн 51.9 хувийг жирэмсний үеийн хүндрэл, 41.8 хувийг төрөх үеийн хүндрэл, 6.3 хувийг төрсний дараах үеийн хүндрэл эзэлж байна.

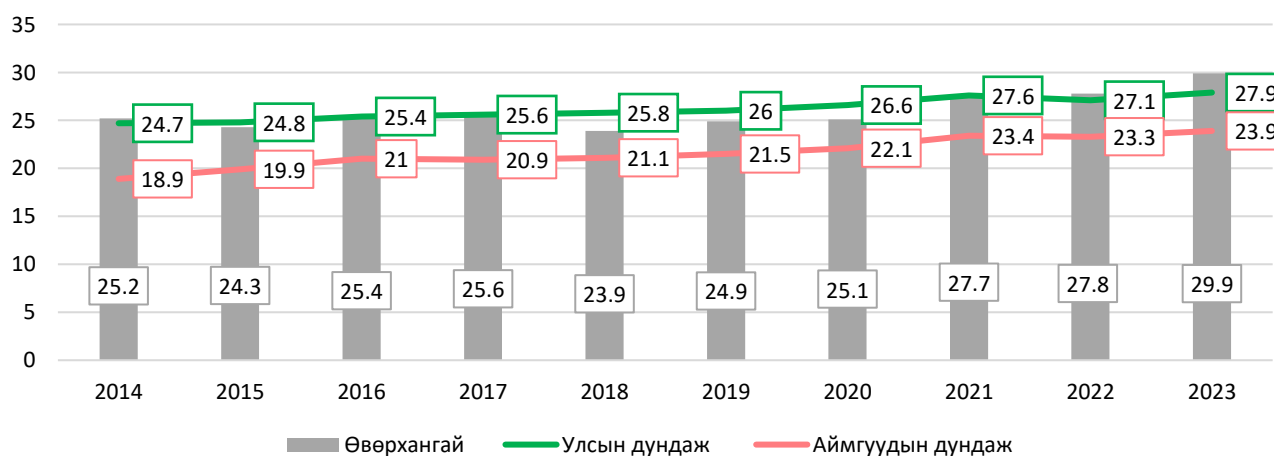
Зураг 3. 10. Жирэмсэн, төрөх, төрсний дараах үеийн хүндрэл, бодит тоогоор, Өвөрхангай, 2014-2023 он

ДЭМБ-ын зөвлөснөөр нийт төрөлтийн 15 хүртэлх хувийг мэс заслын аргаар төрүүлж болно гэж үздэг. Манай аймагт 2023 оны байдлаар мэс заслаар төрсөн эхийн эзлэх хувь 29.9 байгаа нь зөвшөөрөгдсөн хувиас 2 дахин их байгаа ба өмнөх онтой харьцуулахад 2.1 хувиар, улсын дундажтай харьцуулахад 2.0 хувиар тус тус өндөр байна.

2023 оны мэс заслын аргаар шийдсэн төрлөгийг эмнэлгийн төрлөөр авч үзвэл 83.3 хувь нь Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд, 15.5 хувь нь Хархорин нэгдсэн эмнэлэгт, 1.2 хувь нь сумын эрүүл мэндийн төвд тус тус хийгдсэн байна.

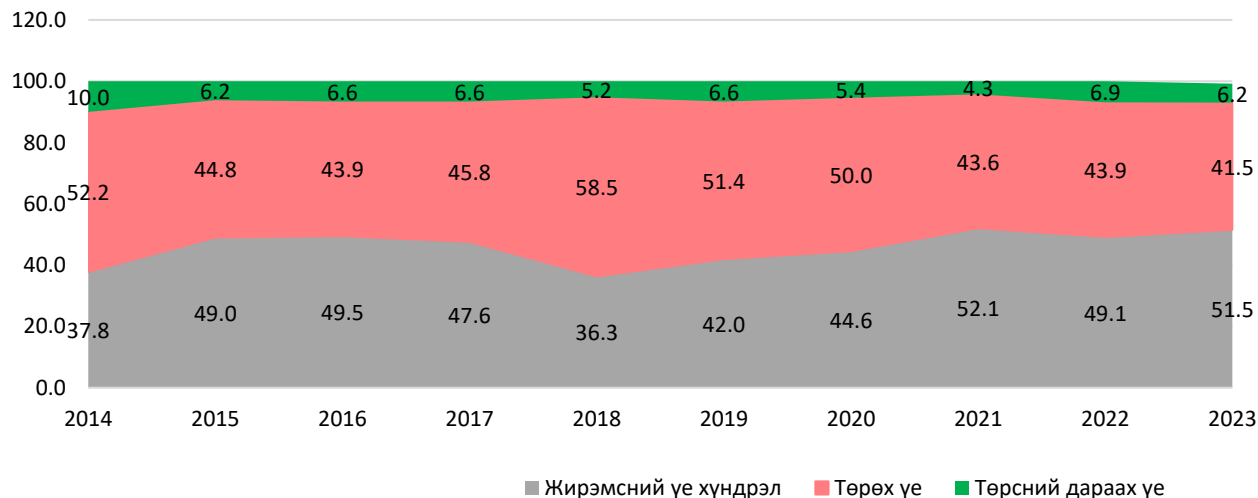
Зураг 3. 11. Мэс заслын аргаар төрсөн эхийн хувь, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3 программ, Эрүүл мэндийн үзүүлэлт 2014-2023 он, ЭМХТ

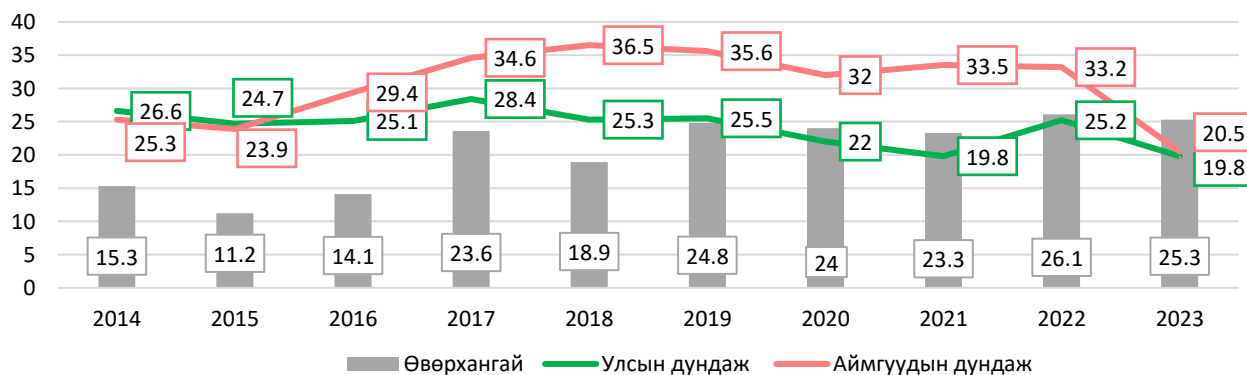
Өвөрхангай аймагт 2023 онд жирэмсэн үеийн, төрөх болон төрсний дараах үеийн нийт 937 хүндрэл бүртгэгдэж нийт төрөлтийн 29.9 хувийг эзэлж байна.

Зураг 3. 12. Жирэмсэн, төрөх, төрсний дараах үеийн хүндрэл, нийт хүндрэлд эзлэх хувиар, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Өвөрхангай аймагт 2023 оны байдлаар жирэмсний хүндрэлд манас таталт 25.3 хувийг эзэлж байгаа нь 2014 онтой харьцуулахад 10.0 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 4.6 пунктээр тус тус өссөн байна. 2023 оны жирэмсний хүндрэлд манас таталтын эзлэх хувь улс, аймгуудын дунджаас 4.8-5.5 пунктээр их байна.

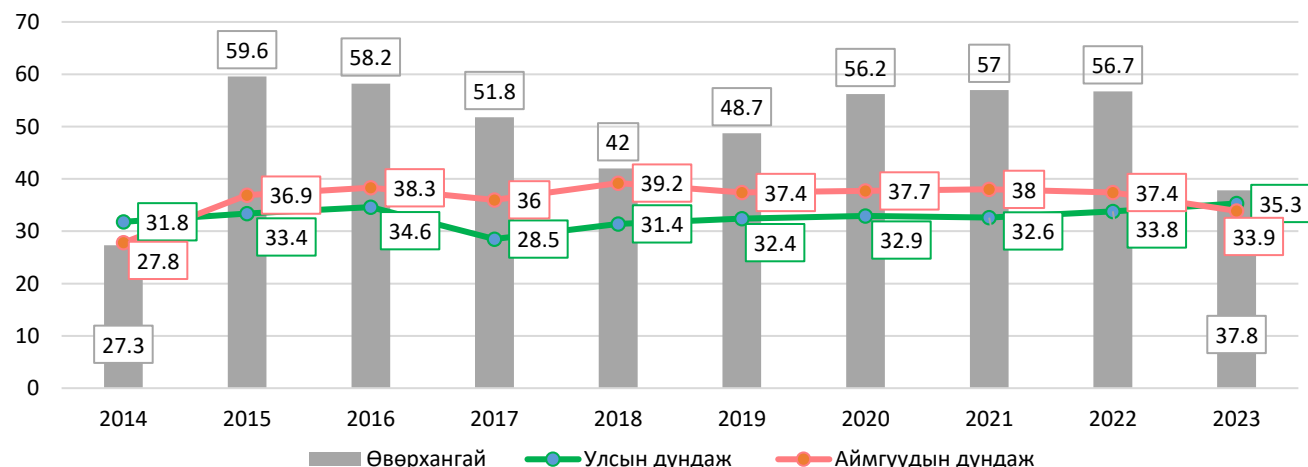
Зураг 3. 13. Жирэмсний хүндрэлд манас таталтын эзлэх хувь, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Өвөрхангай аймагт 2023 оны байдлаар төрөх үеийн хүндрэлд төрөх хүчний сулрал 40.3 хувийг эзэлж, өмнөх онтой харьцуулахад 16.4 хувиар бага, улсын аймгуудын дундажтай харьцуулахад 2.5-3.9 хувиар их үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 14.Төрөх үеийн хүндрэлд төрөх хүчний сулралын эзлэх хувь, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Health-info-3.0 мэдээллийн сан

3. 3.ТӨРСНИЙ ДАРААХ ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

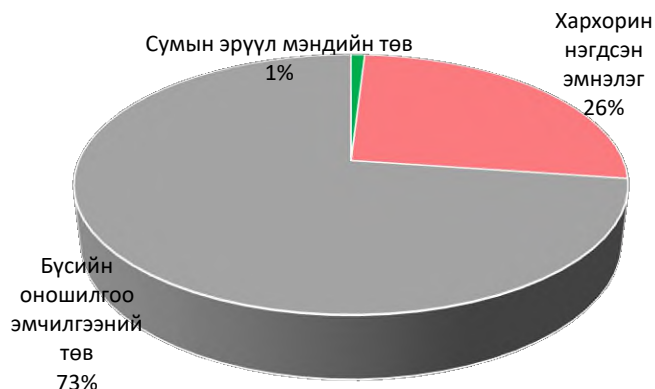
Төрөх болон төрсний дараах богинохон үе бол эх, хүүхдийн эрүүл мэнд, амь насанд онцгой нөлөөтэй мөч байдаг. Дэлхий дээр жил бүр ойролцоогоор 3 сая хүүхэд төрсний дараах сарын хугацаанд эндэж, эндэгдлийн дийлэнх нь эхний 1-2 хоногт тохиолдож байна.

Аймгийн хэмжээнд 2023 оны байдлаар жирэмсэн, төрөх, төрсний дараах үеийн хүндрэлийн 937 тохиолдол бүртгэгдэж өмнөх оноос 359 тохиолдлоор нэмэгдсэн ба 1000 амьд төрөлтөд 475.9 ногдож улсын дунджаас 276 пунктээр доогуур үзүүлэлттэй байна. Нийт хүндрэл дотор:

- Жирэмсэн үеийн хүндрэл- 51.5 хувь (улсын дундаж- 48.0 хувь)
- Төрөх үеийн хүндрэл- 41.5 хувь (улсын дундаж- 41.4 хувь)
- Төрсний дараах үеийн хүндрэл- 6.2 хувь (улсын дундаж-2.3 хувь)
- Жирэмсэн, төрөхөөс үл хамаарах өвчний хүндрэл 0.8 хувь (улсын дундаж-8.4 хувь) -г тус тус эзэлж байна.

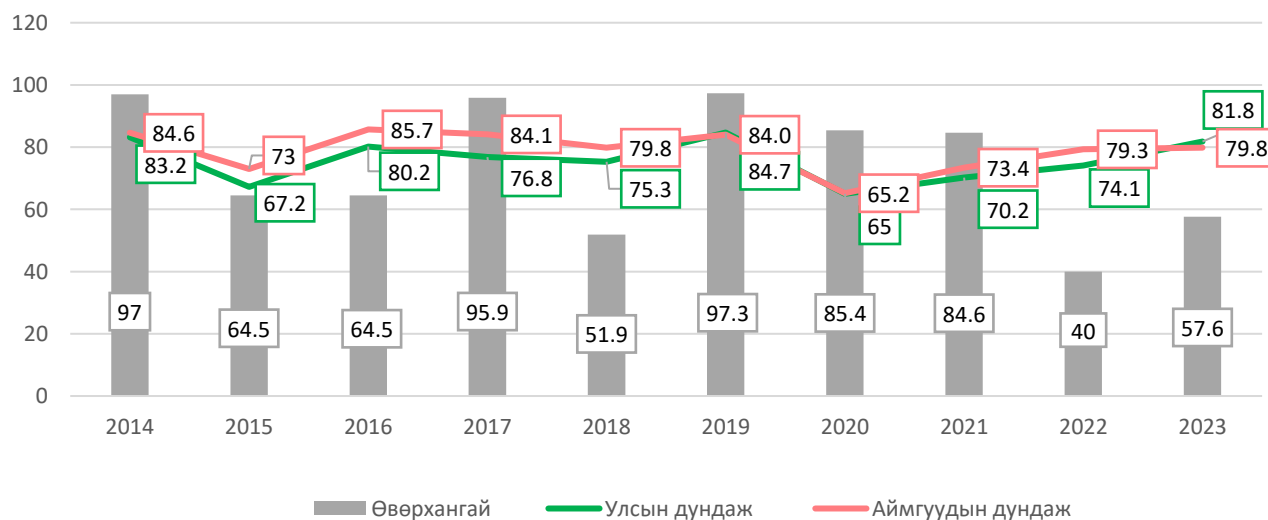
Зураг 3. 15. Жирэмсэн, төрөх, төрсний дараах үеийн хүндрэл, бүртгэгдсэн эмнэлгийн төрлөөр, Өвөрхангай, 2023 он

Аймгийн хэмжээнд 2023 онд бүртгэгдсэн төрсөн эхийн хүндрэлийн 73 хувь нь Бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төвд, 26 хувь нь Хархорин сумын нэгдсэн эмнэлэгт, 1 хувь нь сумын эрүүл мэндийн төвд тус тус бүртгэгдсэн байна.

2023 оны байдлаар төрсний дараах хүндрэлд цус алдалтын эзлэх хувь 57.6 байгаа нь улсын дунджаас 24.2 пунктээр, аймгуудын дунджаас 22.2 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. 2023 оны аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулбал 17.6 пунктээр өссөн, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 16.3 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 16. Төрсний дараах хүндрэлд цус алдалтын эзлэх хувь, улс, аймгаар, 2014-2023 он

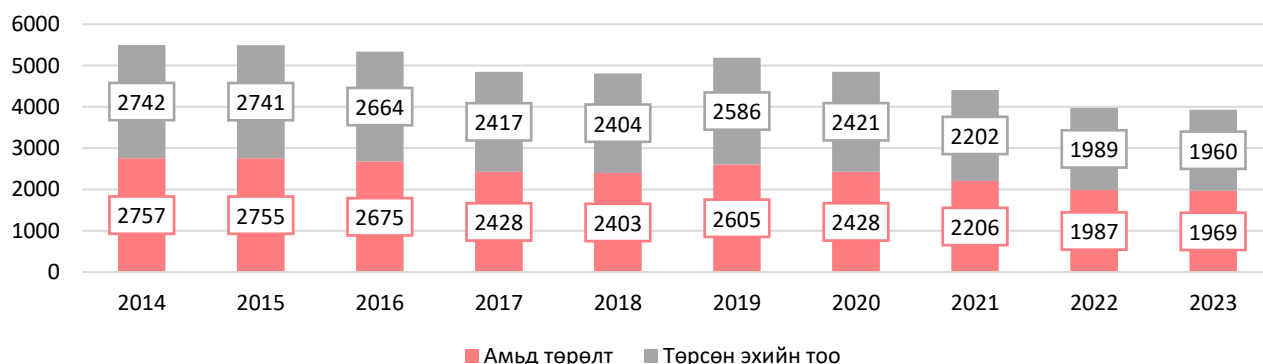
Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Health-info-3.0 мэдээллийн сан

3. 4. ТӨРСӨН НЯРАЙН МЭДЭЭЛЭЛ

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд 2014 онд хамгийн их төрөлт бүртгэгдэж 2757 хүүхэд амьд төрсөн бол 2023 онд төрөлт хамгийн бага төрөлттэй буюу 1969 хүүхэд мэндэлсэн байна. 2023

онд амьд хүүхдийн тоо 10 жилийн өмнөхөөс 28.6 хувиар, сүүлийн 5 жилийн дунджаас 12.1 хувиар, өмнөх оноос 1.0 хувиар тус тус буурсан байна.

Зураг 3. 17. Төрсөн хүүхдийн тоо, Өвөрхангай, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны төрөлтийн 81.2 хувь нь Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд, 12.8 хувь нь Нэгдсэн эмнэлэгт, 1.9 хувь нь Богд сумын эрүүл мэндийн төвд, 1.2 хувь нь Бат-өлзий СЭМТ-д, 1.2 хувь нь Уянга СЭМТ-д тус тус бүртгэгдсэн бол бусад сумдад төрөлт харьцангуй бага бүртгэгдсэн байна.

Зураг 3. 18. Төрсөн эхийн тоо, эмнэлгийн төрлөөр, 2015-2023 он

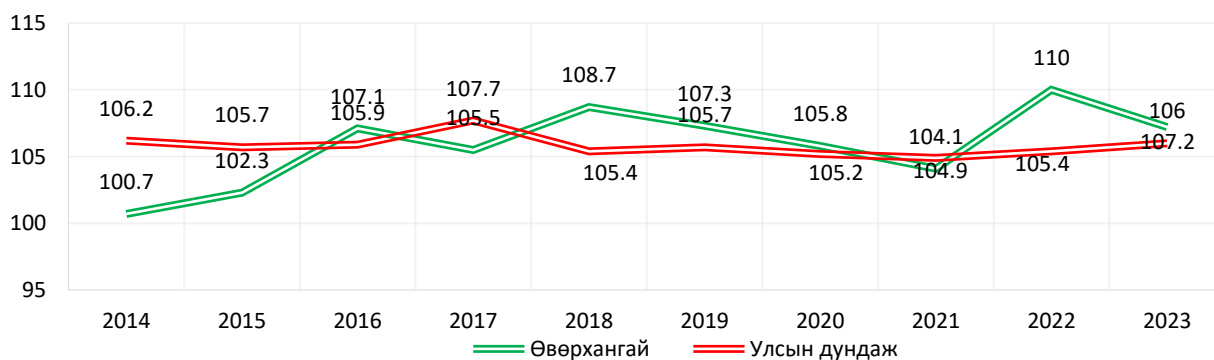
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Баруун-БаянУлаан	11	6	6	5	5	5	5	3	3
Бат-Өлзий	84	66	65	62	26	29	30	46	23
Баянгол	11	9	7	9	4	0	2	3	1
Баян-Өндөр	5	11	7	3	4	9	1	6	3
Богд	39	53	35	44	59	42	51	49	37
Бүрд	18	27	14	15	15	9	9	10	5
Гучин-Ус	3	7	13	8	5	2	1	2	1
Зүйл	14	14	21	7	11	7	4	4	2
ЗБУ	21	16	9	2	10	6	3	2	5
Нарийнтээл	15	17	10	6	11	3	7	5	2
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Өлзийт	7	11	4	7	3	4	1	1	0
Сант	26	10	8	8	9	2	1	4	1

Тарагт	3	9	2	1	3	0	3	1	1
Төгрөг	8	6	7	5	2	3	0	1	2
Уянга	107	81	96	81	50	41	37	18	23
Хайрхан-дулаан	11	35	21	21	10	7	2	4	2
Хархорин	296	283	279	255	297	277	322	239	250
Хужирт	90	67	42	88	52	47	21	8	7
Уянсэтгэл	0	1	0	0	0				
Түшигдөлгөөн	0	0	0	1	0				
Нарны дөш	0	0	0	0	0				
Энэрэл-Хархорин	0	0	0	0	0				
Асар хайрхан	15	13	5	4	0				
БОЭТ	1957	1922	1766	1772	2010	1928	1702	1583	1592
Нийт	2741	2664	2417	2404	2586	2421	2202	1989	1960

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Аймгийн хэмжээнд 2022 онд 79.6 хувь нь, 2021 онд 77.3 хувь нь, 2020 онд 79.6 хувь нь, 2019 онд 77.7 хувь нь, 2018 онд 73.7 хувь нь тус тус Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд төржээ. Сүүлийн жилүүдэд Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд төрсөн эхийн эзлэх хувь нэмэгдсэн бөгөөд сумын эрүүл мэндийн төвүүдэд нарийн мэргэжлийн эмч, эмнэлгийн мэргэжилтнүүдийг нэмэгдүүлэх, чадавхжуулах шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна.

Зураг 3. 19. Төрөх үеийн хүйсийн харьцаа, улс, аймаг, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2022.pdf>, Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Төрөх үеийн хүйсийн харьцаа нь тухайн жилийн амьд төрсөн 100 эмэгтэй хүүхэд тутамд ногдох амьд төрсөн эрэгтэй хүүхдийн тоог илэрхийлнэ.

Манай аймагт хүн амын төрөх үеийн хүйсийн харьцаа 2023 онд 100 охинд ойролцоогоор 107.2 хөвгүүн ногдож байгаа нь улсын дунджаас 1.2-оор их байна.

2023 оны төрөх үеийн хүйсийн харьцааг сумаар авч үзвэл Баруунбаян-улаан суманд хамгийн их зөрүүтэй буюу 100 охинд 182 хөвгүүн ногдож байгаа бол Бүрд суманд 100 охинд 56.7 хөвгүүн ногдож байна. Хүн амын нягтрал, төрөлт бага байгаагаас шалтгаалан зарим сумдад хүйсийн харьцааны зөрүү их байна.

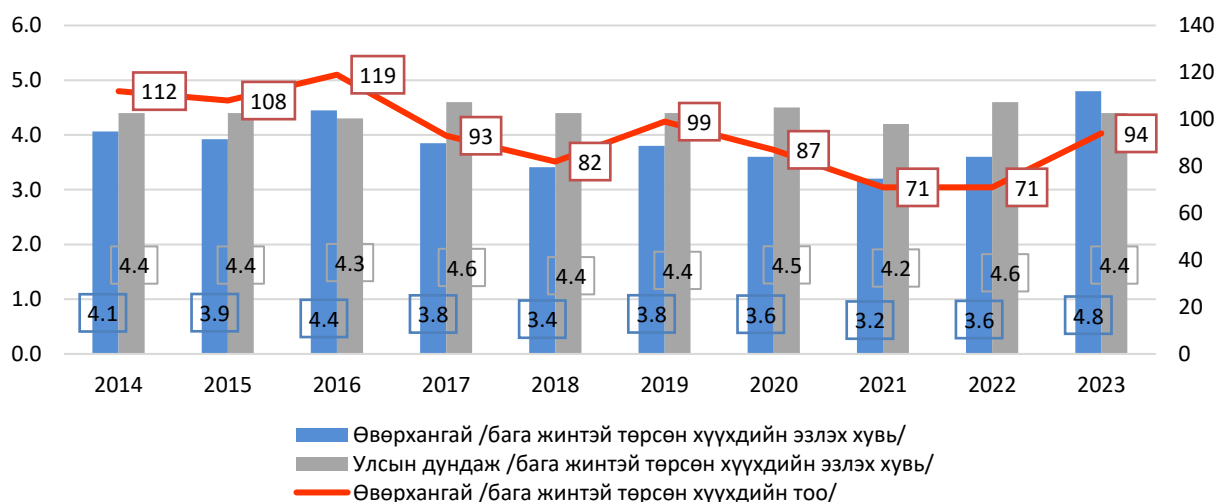
Зураг 3. 20.Төрөх үеийн хүйсийн харьцаа, сумдаар, 2014-2023 он

Сумын нэр	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Арвайхээр	96.5	96.5	116.7	95.5	113.5	106.8	110	108	111.8	96.6
Баруун-БУ	84.9	84.9	84	125	63.4	108.1	111	85.7	-	182.4
Бат-Өлзий	153.3	153.3	100	135.5	104.3	96.7	149	127	70.4	110.8
Баянгол	100	100	114	80.9	102.4	92.3	98	66	200	86.1
Баян-Өндөр	184.8	184.8	93.6	104.8	184.6	135	116	89.7	100	141.7
Богд	94.4	94.4	156.7	93.9	90.8	114.1	97.8	119	206.3	105
Бүрд	100	100	88.9	125	117.1	89.5	111	58.3	233.3	56.7
Гучин-Ус	84.4	84.4	92.6	114.3	107.4	186.4	109	115	-	71.4
Есөнзүйл	116.7	116.7	128.6	110	100	77.1	82.9	147	100	95.2
ЗүүнбаянУлаан	78.7	78.7	135.4	104.9	150	131.8	85.1	109	-	102.9
Нарийнтээл	111.6	111.6	116.7	134.3	125.7	92.2	74.1	105	150	81.1
Өлзийт	109.3	109.3	71.4	90.9	86.5	114.8	64.3	133	-	90.9
Сант	93.9	93.9	119.4	102.9	100	118.6	69	78.4	300	116.1
Тарагт	78.3	78.3	110	82.8	148.5	120	100	82.1	-	235
Төгрөг	109.1	109.1	65.2	68.6	147.8	109.7	171	81.8	-	69
Уянга	96.3	96.3	109.9	119.4	98.4	102.3	103	102	200	112
Хайрхандулаан	112.8	112.8	80	102.3	87.2	135.9	105	86.7	33.3	145.8
Хархорин	101.4	101.4	98.7	107.7	116.8	89.5	102	119	86.6	122.9
Хужирт	120	120	91.5	137	93.4	125.8	130	109	166.7	82.3

Эх үүсвэр: [Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан \(1212.mn\)](#)

Аймгийн хэмжээнд 2023 оны байдлаар амьд төрсөн хүүхдийн 4.8 хувь нь 2500 грамаас доош жинтэй төрж, улсын дунджаас 0.4 хувиар, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 0.9 хувиар тус тус өндөр үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 21. Бага жинтэй /2500гр-аас доош/ төрсөн хүүхдийн тоо, хувь, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Аймгийн хэмжээнд 2023 онд амьд төрсөн нярайн жинг хүйсээр харьцуулан харвал: төрсөн эрэгтэй нярайн 3.9 хувь нь 2500 гр-аас бага жинтэй, 10.4 хувь нь 2500-2999 гр жинтэй, 74.6 хувь нь 3000-3999 гр жинтэй, 11.1 хувь нь 4000 гр-аас дээш жинтэй төрсөн байна. Харин эмэгтэй нярайн 5.7 хувь нь 2500 гр-аас бага жинтэй, 16.6 хувь нь 2500-2999 гр жинтэй, 70.4 орчим хувь нь 3000-3999 гр жинтэй, 7.3 хувь нь 4000 гр-аас дээш жинтэй төрсөн байна.

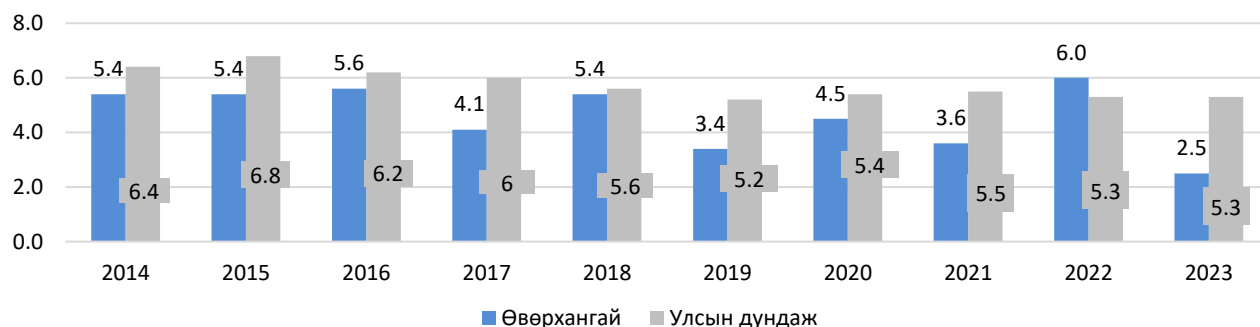
Зураг 3. 22. Хүүхдийн жин, байгууллагын төрлөөр, 2023 он

Эрүүл мэндийн байгууллагын төрөл	Амьд төрсөн эсэх	Хүйс	Бүгд	2500грамм-аас доош жинтэй	2500-2999 грамм	3000-3499 грамм	3500-3999 грамм	4000грамм-аас дээш жинтэй
Бүсийн эмчилгээ, оношлогооны төв	Амьд төрсөн	Эр	831	34	91	316	298	92
		Эм	771	48	127	322	216	58
	Амьгүй төрсөн	Эр	1	0	0	1	0	0
		Эм	3	2	1	0	0	0
Сумын эмнэлэг	Амьд төрсөн	Эр	188	6	15	71	75	21
		Эм	179	6	31	70	61	11
	Амьгүй төрсөн	Эр	1	1	0	0	0	0
		Эм	0	0	0	0	0	0
Нийт дүн	Амьд төрсөн	Эр	1019	40	106	387	373	113
		Эм	950	54	158	392	277	69
		Эр	2	1	0	1	0	0

3.5. АМЬГҮЙ ТӨРӨЛТ

2023 оны байдлаар 1000 нийт төрөлтөнд ногдох амьгүй төрөлтийн түвшин манай аймагт 2.5 байгаа нь улсын дунджаас 2.8 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна. Манай аймгийн 2023 оны амьгүй төрөлтийн түвшинг 2014 онтой харьцуулахад 2.9 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 23. Амьгүй төрөлтийн түвшин, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, [2023-12-last-ЭРГЭН-МЭДЭЭЛЭЛ.pdf \(greensoft.mn\)](https://www.greensoft.mn/2023-12-last-ЭРГЭН-МЭДЭЭЛЭЛ.pdf)

2023 онд амьгүй төрөлтийн тохиолдол Зүүнбаян-улаан, Хархорин, Арвайхээр сумдуудад бүртгэгдсэн байна.

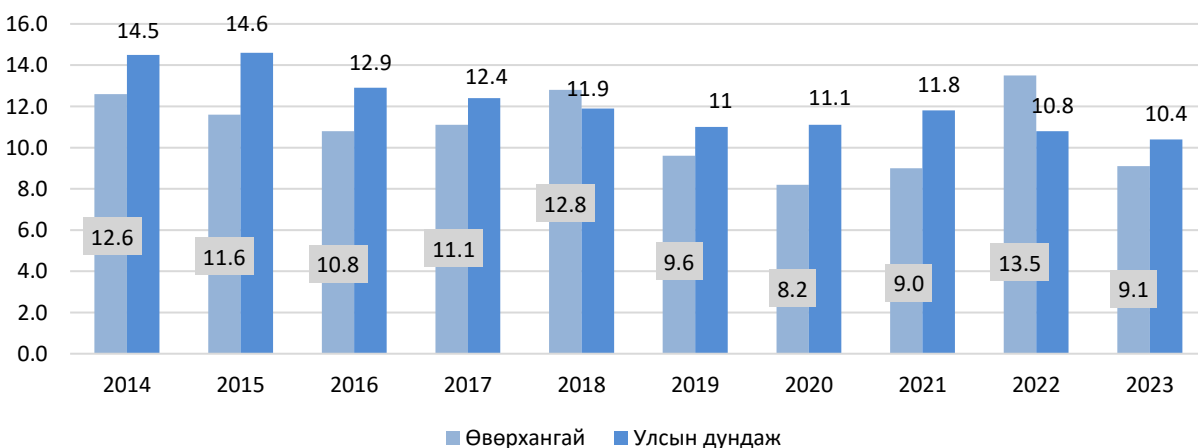
Хүснэгт 3. 2. 1 000 нийт төрөлтөнд амьгүй төрөлтийн түвшин, сумаар, 2020-2023 он

	2020	2021	2022	2023
Баруунбаян-Улаан				
Бат-өлзий			18.3	
Баянгол	13.5		16.0	
Баян-өндөр				
Богд				
Бүрд				
Гучин-ус				
Есөнзүйл	26.3	40.0		
Зүүнбаян-Улаан			18.0	14.9
	2020	2021	2022	2023
Нарийнтээл	12.5			

Өлзийт			
Сант	19.2		
Тарагт			
Төгрөг			
Уянга		6.2	
Хайрхандулаан	14.9		
Хархорин		17.5	16.9
Хужирт	8.3	9.5	
Уянсэтгэл		4.4	5.4
Түшигдөлгөөн	9.3		5.7
Нарны дөш	6.5	3.2	3.7
Энэрэл-хархорин	8.5		10.0
Харъяаллын бус			6.9
Аймгийн дундаж	4.5	3.6	6.0
			2.5

2023 оны байдлаар 1000 нийт төрөлтөнд ногдох перинаталь эндэгдлийн түвшин 9.1 байгаа нь улсын дунджаас 1.3 пунктээр доогуур үзүүлэлттэй байна. Манай аймгийн 2023 оны перинаталь эндэгдлийн түвшинг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 1.1 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 24. Перинаталь эндэгдэл, 1 000 нийт төрөлтөд, улс, аймгаар, 2014-2023 он

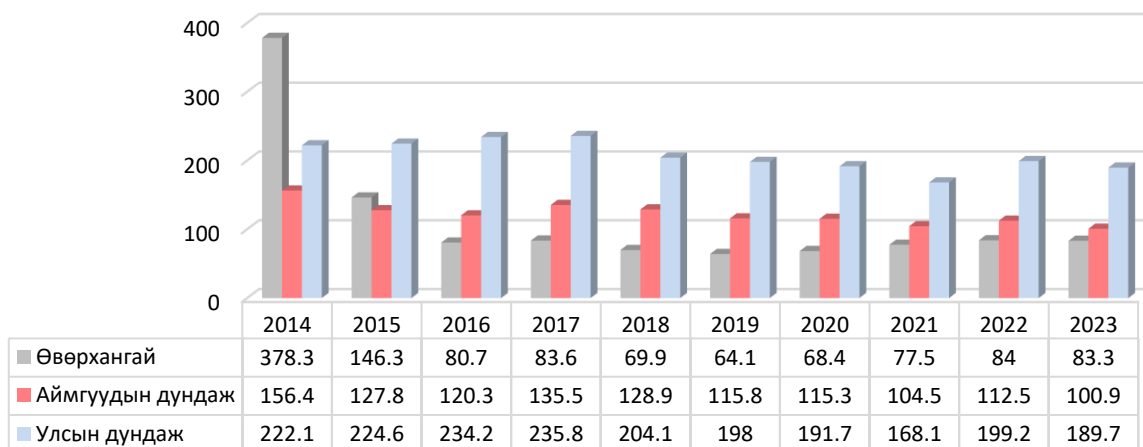

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Жилийн эцсийн сарын мэдээ-2014-2023 он, ЭМГ

3.6. ҮР ХӨНДӨЛТ

Ихэнхи эмэгтэйчүүд хүсээгүй үедээ жирэмсэлснээс үр хөндүүлдэг. Хөгжиж буй орнуудад хүсээгүй жирэмслэлтийн 84.0 хувийг орчин үеийн ЖСАХ-ийн хангагдаагүй хэрэгцээтэй эмэгтэйчүүд эзэлдэг. Иймд үр хөндөлтийн хувь хэмжээ нь гэр бүл төлөвлөлтийн хөтөлбөрүүдийн үр ашгийг харуулах чухал үзүүлэлт болдог. Үр хөндөлтийн харьцаа нь үр хөндөлтийн тоог тухайн хугацаан дахь амьд төрөлтийн тоонд харьцуулан 1000 амьд төрөлтөд ногдохоор илэрхийлдэг үзүүлэлт юм.

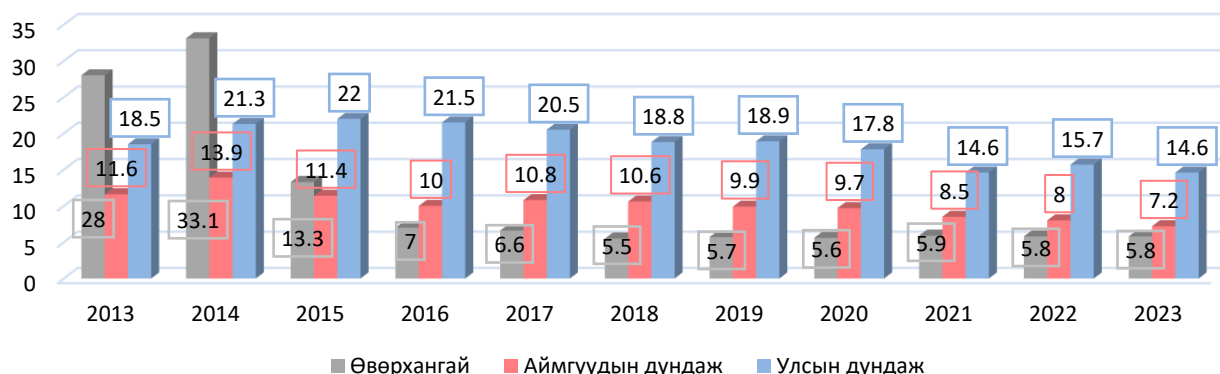
Зураг 3. 25. 1 000 амьд төрөлтөд ногдох үр хөндөлтийн түвшин, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Жилийн эцсийн сарын мэдээ-2014-2023 он, ЭМГ

Аймгийн дүнгээр 2023 оны байдлаар үр хөндөлтийн түвшин 83.3 байгаа нь өмнөх оны мөн үеэс 0.7 пунктэр бага, улс, аймгуудын дунджаас 17.6-106.4 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна. Аймгийн хэмжээнд тайлант онд 15-49 насны эмэгтэйчүүдийн үр хөндөлтийн түвшин 5.8 байгаа нь өмнөх онтой ижил түвшинд, улс, аймгуудын дунджаас 1.4-8.8 пунктээр бага түвшинд байна.

Зураг 3. 26. Төрөх насны 15-49 насны 1 000 эмэгтэйд ногдох үр хөндөлтийн түвшин, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Жилийн эцсийн сарын мэдээ-2014-2023 он, ЭМГ

Үр хөндөлтөнд өсвөр насны охидын үр хөндөлтийн эзлэх хувь 2023 оны байдлаар 5.5 байгаа нь өмнөх оноос 7.7 пунктээр, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 4.1 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна. 2023 оны улс, аймгуудын дундажтай харьцуулбал улсын дунджаас 0.5 пунктээр их, аймгуудын дунджаас 0.7 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна.

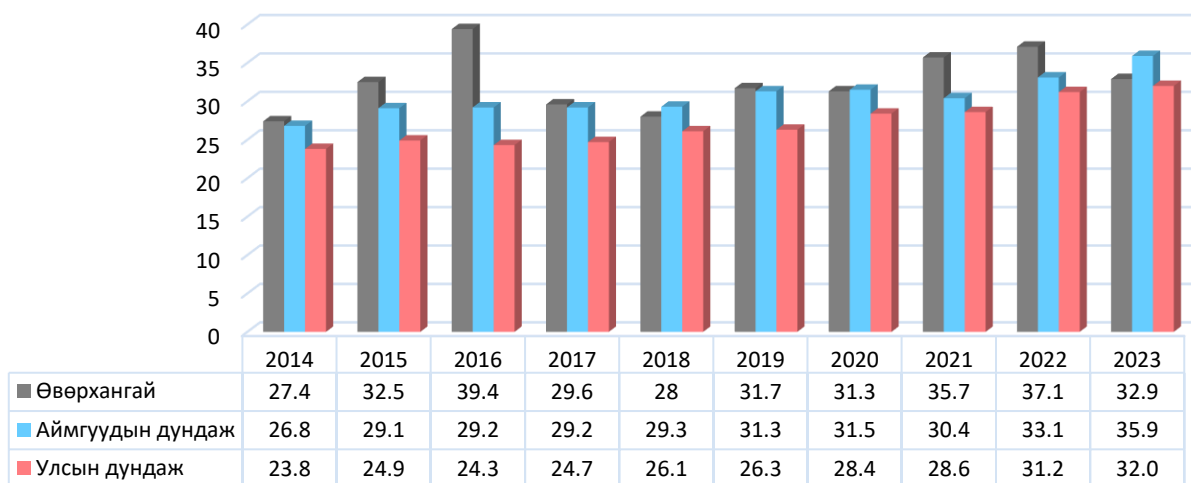
Зураг 3. 27. Үр хөндөлтөнд 20 хүртэлх насныхны эзлэх хувь, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Жилийн эцсийн сарын мэдээ-2014-2023 он, ЭМГ

2023 онд аймгийн хэмжээнд бүртгэгдсэн үр хөндөлтөөс 35-аас дээш насныхны эзлэх хувь 32.9 байгаа нь өмнөх оноос 4.2 пунктээр буурсан, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.3 пунктээр их, 2023 оны улсын дунджаас 0.9 пунктээр их, аймгуудын дунджаас 3.0 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна.

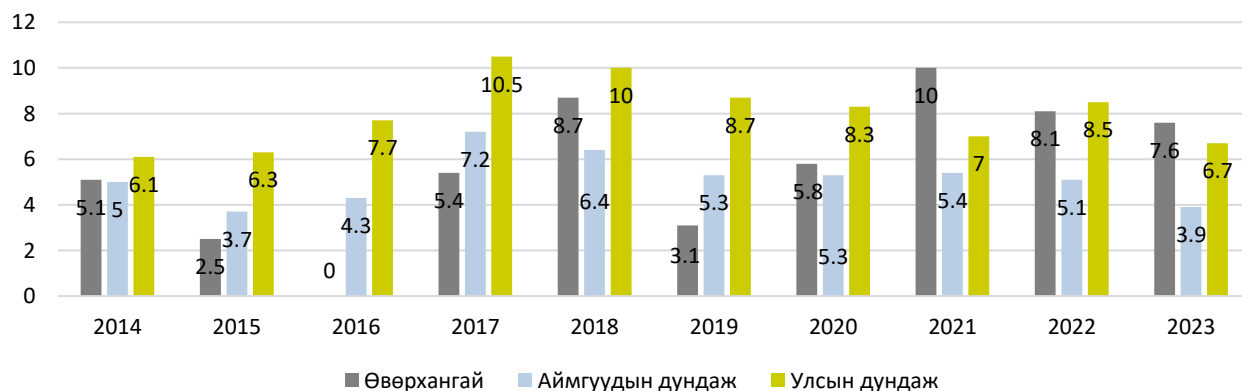
Зураг 3. 28. Үр хөндөлтөнд 35-аас дээш насныхны эзлэх хувь, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Аймгийн хэмжээнд 2023 оны байдлаар 1 000 амьд төрөлтөнд ногдох хожуу үр хөндөлт 7.6 байгаа нь өмнөх оноос 0.5 пунктээр бага, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 2.0 пунктээр их, 2023 оны улсын дунджаас 0.9 пунктээр, аймгуудын дунджаас 3.7 пунктээр тус тус өндөр үзүүлэлттэй байна.

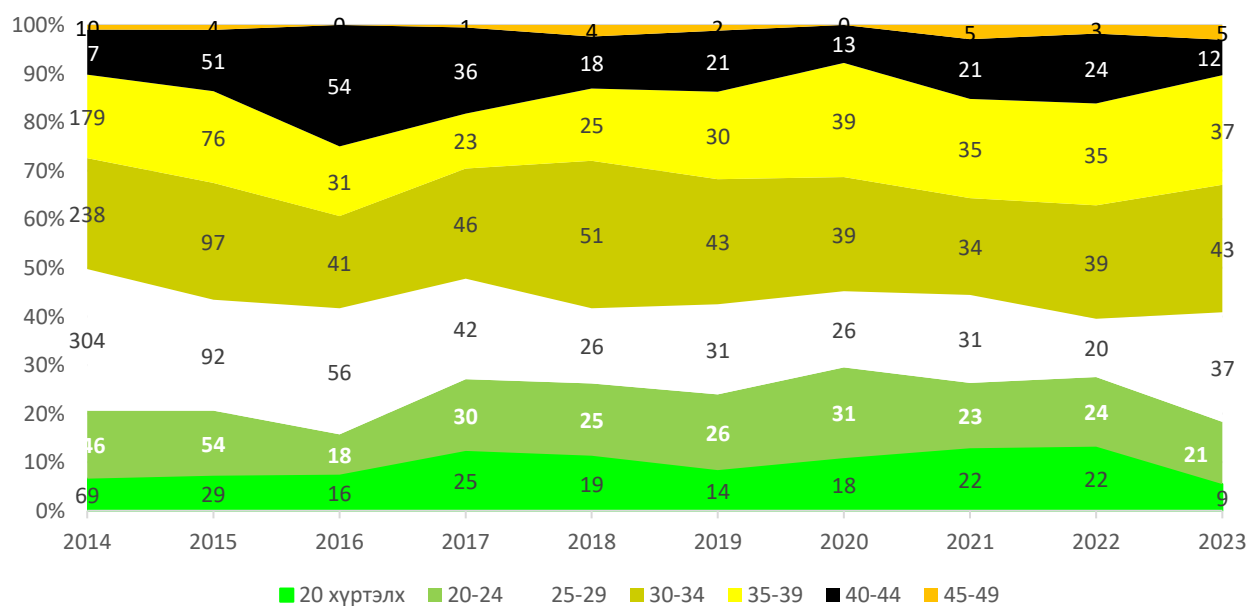
Зураг 3. 29. Хожуу үр хөндөлт, 1 000 амьд төрөлтөнд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: <http://hdc.gov.mn/media/files/2023.pdf>, Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар үр хөндөлтийн 164 тохиолдол бүртгэгдснийг насны ангиллаар авч үзвэл 20 хүртэлх насныхан 5.5 хувийг, 20-24 насныхан 12.8 хувийг, 25-29 насныхан 22.6 хувийг, 30-34 насныхан 26.2 хувийг, 35-39 насныхан 22.6 хувийг, 40-44 насныхан 7.3 хувийг, 45-49 насныхан 3.0 хувийг тус тус эзэлж байна.

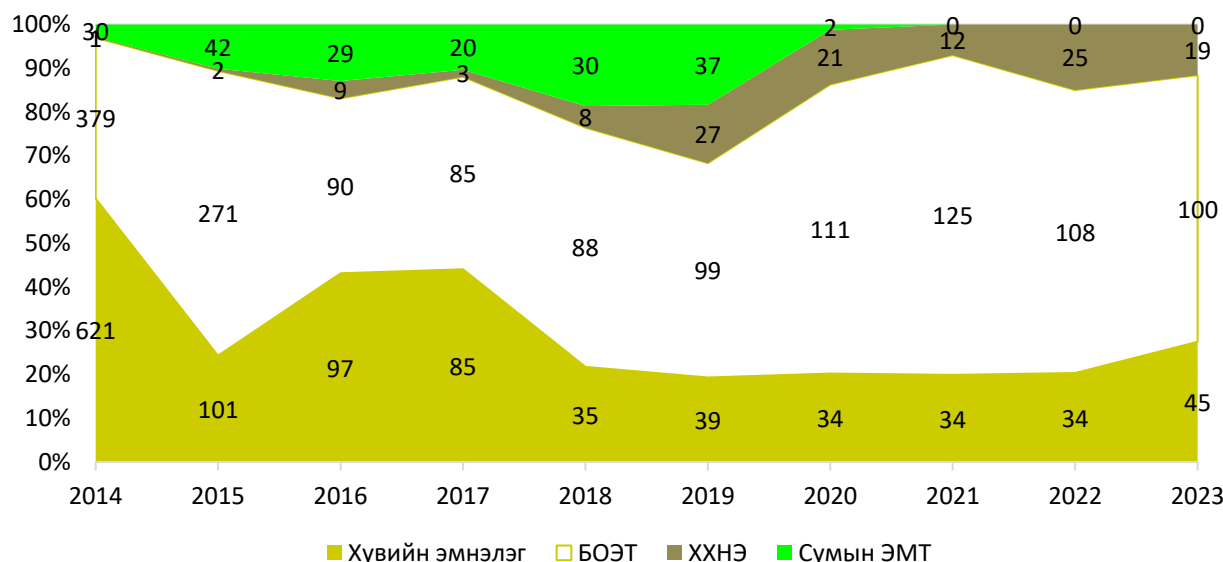
Зураг 3. 30. Өвөрхангай аймагт бүртгэгдсэн үр хөндөлтийн тоо, насны ангиллаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Жилийн эцсийн сарын мэдээ 2014-2023 он, ЭМГ

2014-2018 онуудад нийт 2033 үр хөндөлт бүртгэгдсэнээс 46.2 хувь нь хувийн хэвшлийн эмнэлэгт хийгдэж дийлэнх хувийг эзэлж байсан бол 2019-2023 онуудад 835 үр хөндөлт бүртгэгдсэнээс 65.0 хувь нь БОЭТ-д хийгдсэн байна.

Зураг 3. 31. Өвөрхангай аймагт бүртгэгдсэн үр хөндөлт, эмнэлгийн төрлөөр, 2014-2023 он

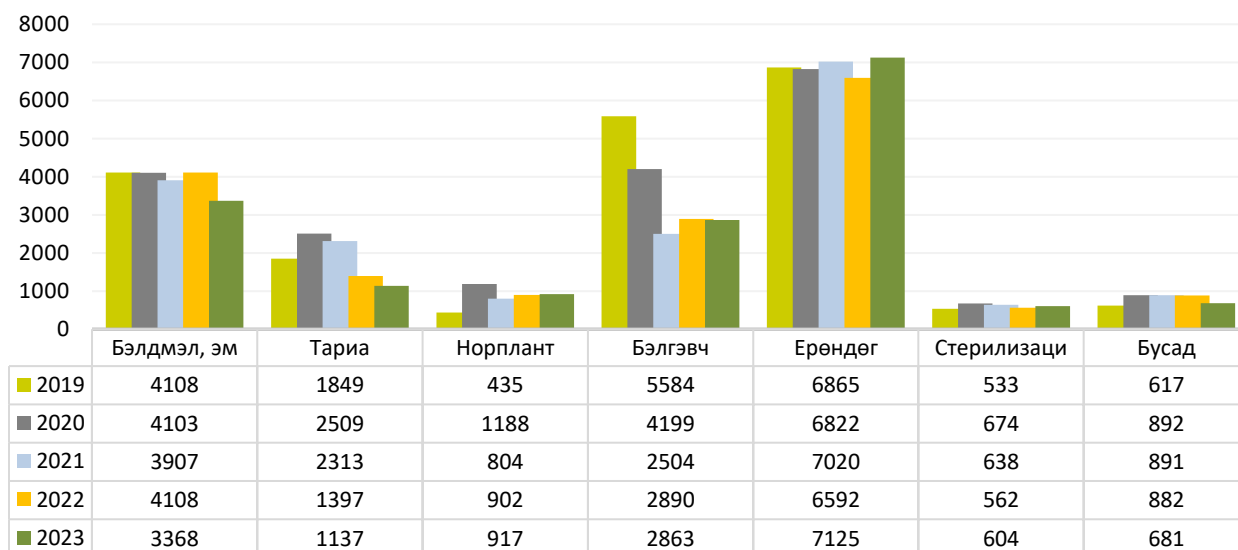
Эх үүсвэр: Жилийн эцсийн сарын мэдээ 2014-2023 он, ЭМГ

3.7. ЖИРЭМСЛЭХЭЭС СЭРГИЙЛЭХ ОРЧИН ҮЕИЙН АРГЫН ХЭРЭГЛЭЭ /ЖСАХ/

Жирэмслэхээс сэргийлэх арга, хэрэгслийг зөв зохистой хэрэглэх нь хэт эрт, хожуу жирэмслэхээс сэргийлэх, хэт ойрхон төрөхгүй, төрөлт хоорондын зайг төлөвлөх, нийт хүүхдийн тоог хязгаарлах зэрэг боломжийг олгодог учир эмэгтэйчүүд, хүүхдийн эрүүл мэндэд нэн чухал юм. ЖСАХ-ийг дотор нь орчин үеийн болон уламжлалт гэж ангилдаг ба орчин үеийн аргад умайн гуурсан хоолой эрэгтэй үрийн суваг боох, ерөндөг, тариа, суулгац, эм, бэлгэвч, диафрагм, лаа, царцмаг болон яаралтай ууж хамгаалах эмийг уух аргууд хамаардаг.

Өвөрхангай аймагт 2023 оны байдлаар жирэмслэлтээс сэргийлэх аргын хэрэглээг 16695 эмэгтэй хэрэглэсэн бөгөөд төрлөөр нь авч үзэхэд бэлгэвч 17.1 (улсын дундаж 27.4), ерөндөг 42.7 (улсын дундаж 26.4), бэлдмэл /эм/ 20.2 (улсын дундаж 18.4), тариа 6.8 (улсын дундаж 9.5), бусад 4.0 (улсын дундаж 10.4), суулгац/норплант/ 5.6 (улсын дундаж 5.4), умайн гуурсан хоолойг боох 3.6 (улсын дундаж 2.5) хувийг тус тус эзэлж байна. Жирэмслэлтээс сэргийлэх арга хэрэглэж байсан эмэгтэйчүүдийн 13.6 хувь нь хэрэглэхээ больж улсын дунджаас 0.3 хувиар бага үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 32 . ЖСАХ хэрэглэж байгаа эмэгтэйчүүдийн тоо, ЖСАХ-ийн төрлөөр, Өвөрхангай, 2019-2023 он

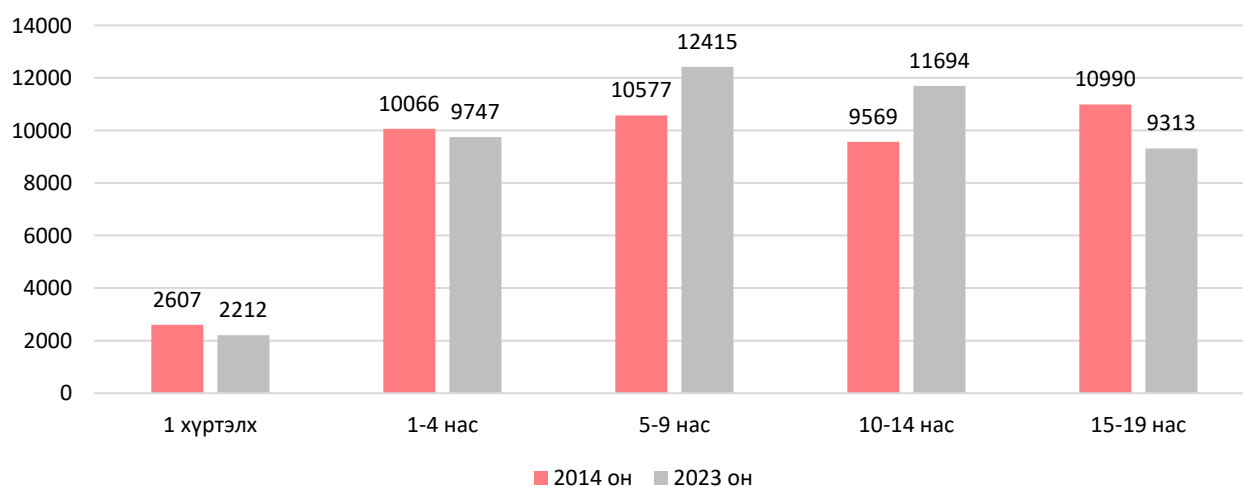
Эх үүсвэр: Жилийн эцсийн сарын мэдээ 2019-2023 он, ЭМГ

3. 8 . ХҮҮХЭД, ӨСВӨР НАСНЫХНЫ ЭРҮҮЛ МЭНД

Өвөрхангай аймагт 2023 оны жилийн эцсийн байдлаар 45381 хүүхэд, өсвөр насныхан байгаа бөгөөд нийт хүн амын 39.3 хувийг эзэлж байна. Үүнээс 1 хүртэлх насны хүүхэд 4.9 хувь, 1-4 насныхан 21.4 хувь, 5-9 насны 27.4 хувь, 10-14 насны 25.8 хувь, 15-19 насныхан 20.5 хувийг тус тус эзэлж байна.

Аймгийн хэмжээнд 2023 оны 0-19 насны 45381 хүүхэд, өсвөр насныхан байгаа нь 2014 онтой харьцуулахад 3.6 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 33. Хүүхдийн тоо, Өвөрхангай аймаг, 2014, 2023 он

Эх үүсвэр: [МОНГОЛ УЛСЫН ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ХОРОО \(nso.mn\)](http://nso.mn)

Манай аймгийн хувьд 2023 оны байдлаар нийт 335 их эмч ажиллаж байгаагаас хүүхдийн эмч 20 байгаа ба үүнээс нярай хүүхдийн эмч 3, хүүхдийн мэс заслын эмч 2, хүүхдийн мэдээгүйжүүлгийн эмч 1 байна.

3. 9. ИДЭВХТЭЙ ХЯНАЛТЫН МЭДЭЭЛЭЛ

Өрх, сумын эрүүл мэндийн төвийн бүтэц үйл ажиллагааны стандарт болон Эрүүл мэндийн сайдын тушаалаар нэг хүртэлх насны хүүхэд бүрийн идэвхтэй хяналтад хамруулж, тусламж үйлчилгээг байнгын үзүүлж байхыг заасан байдаг.

Эрүүл мэндийн статистик мэдээгээр 2023 онд тав хүртэлх насны хүүхдийн өсөлт хөгжлийн хяналтад хамрагдсан 47386 хүүхдүүдийн 0.23 хувь нь туранхай, 0.10 хувь нь тураалтай, 0.10 хувь нь өсөлтийн хоцрогдолтой байна.

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын хүрээнд 2012-2025 онуудад улсын хэмжээнд 5 хүртэлх насны, өсөлт хоцрогдолтой хүүхдийн хувийг 40 хувиар, туранхай хүүхдийн хувийг 5-аас бага болтол бууруулж, илүүдэл жинтэй хүүхдийн хувийг нэмэгдүүлэхгүй байх зорилт дэвшүүлсэн.

Хоол тэжээлийн дутлын тархалтыг бууруулснаар урьдчилан сэргийлэх боломжтой нярай, хүүхдийн эндэгдлийг тэглэх зэрэг дэлхий нийтээр дэвшүүлсэн бусад олон чухал зорилтын хэрэгжилтэд хувь нэмэр оруулах боломжтой.

Биеийн жин, насны харьцаа нь 5 хүртэлх насны хүүхдийн голч үзүүлэлтээс 2 стандарт хазайлтаас доогуур байвал дунд эсвэл хүнд зэргийн тураалтай, харин 3 СХ-аас доогуур байвал хүнд хэлбэрийн тураалтай гэж үнэлдэг. Биеийн өндрийг насанд харьцуулсан үзүүлэлт нь хүүхдийн өсөлтийг илэрхийлэх хэмжигдэхүүн юм. Хоол тэжээлийн архаг дуталд хүүхэд өртвөл хүүхдийн өсөлт удааширч үеийнхнээсээ намхан болдог.

Өсөлт хоцролт нь хүүхэд насандаа байвал зохих өндөрт хүрэхгүй буюу намхан байгааг харуулах бөгөөд энэ нь хоол тэжээлийн архаг дутлын илэрхийлэл болдог. Өсөлт хоцролт нь урт удаан хугацааны туршид хангалтгүй хооллож байсан, архаг өвчтэй болсон, олон дахин өвчилсөн зэргээс шалтгаалж үүсдэг.

Биеийн жинг өндөрт харьцуулсан үзүүлэлт нь туранхай болон илүүдэл жинтэй байдлыг илэрхийлдэг. 5 хүртэлх насны жишиг хүн амын голчоос 2 СХ доогуур байвал дунд эсвэл хүнд зэргийн туранхай, харин 3 СХ доогуур байвал хүнд хэлбэрийн туранхай гэж үнэлдэг. Хүүхэд туранхай байх нь хоол тэжээлийн хурц дутлын илэрхийлэл болно. Энэ нь ихэвчлэн улирлын байдлаас шалтгаалсан хоол хүнсний хомсдол, өвчлөлтэй холбоотой. Харин жишиг хүн амын 2 СХ дээгүүр байвал дунд болон хүнд зэргийн илүүдэл жинтэй хүүхдийг илэрхийлдэг.

3. 10. ХҮҮХДИЙН ХӨГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛ

Хүн амын эрүүл мэндийн зайлшгүй тулгамдсан асуудлын нэг болох төрөлхийн болон олдмол хөгжлийн бэрхшээлийг эрт илрүүлж, хөгжлийн дэмжлэг, сэргээн засах, оролцоо, боловсролын үйлчилгээнд аль болох эрт хамруулах нь чухал юм.

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 5 хүртэлх насны нийт хүүхдийн 0.66 хувь нь хөгжлийн бэрхшээлтэй, 5-9 насны хүүхдийн 1.07 хувь нь, 10-14 насны хүүхдийн 1.27 хувь нь, 15-19 насныхны 2.51 хувь нь ямар нэгэн үйл ажиллагааны бэрхшээлтэй байна.

Зураг 3. 34. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, өсвөр насныхны тоо, тухайн насны 1 000 хүүхдэд эзлэх хувь, төрлөөр, 2015-2023 он

Хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл	Тайлант он	0-5 хүртэлх		5-9 нас		10-14 нас		15-19 нас	
		Тоо	Тухайн насны 1000 хүүхдэд	Тоо	Тухайн насны 1000 хүүхдэд	Тоо	Тухайн насны 1000 хүүхдэд	Тоо	Тухайн насны 1000 хүүхдэд
Харааны	2015	10	0.8	16	1.5	19	2.0	30	2.8
	2016	6	0.5	28	2.4	24	2.6	26	2.4
	2017	8	0.6	30	2.5	25	2.7	30	2.9
	2018	11	0.8	25	2.0	25	2.6	34	3.4
	2019	10	0.7	20	1.6	22	2.2	39	4.1
	2020	9	0.7	18	1.4	30	2.8	34	3.8
	2021	7	0.5	17	1.3	26	2.3	41	4.7
	2022	8	0.6	14	1.1	30	2.6	48	5.5
	2023	9	0.7	18	1.4	27	2.3	49	5.4
Сонсголын	2015	9	0.7	14	1.3	15	1.6	11	1.0
	2016	7	0.5	10	0.9	14	1.5	13	1.2
	2017	6	0.4	10	0.8	15	1.6	8	0.8
	2018	6	0.4	8	0.7	17	1.8	10	1.0
	2019	4	0.3	5	0.4	14	1.4	15	1.6
	2020	4	0.3	7	0.6	13	1.2	17	1.9
	2021	2	0.2	6	0.5	14	1.3	18	2.1
	2022	3	0.2	8	0.6	13	1.1	19	2.2
	2023	4	0.3	10	0.8	9	0.8	20	2.2
Ярианы	2015	4	0.3	10	0.9	22	2.3	23	2.1
	2016	7	0.5	10	0.9	17	1.9	22	2.1
	2017	5	0.4	13	1.1	14	1.5	19	1.8
	2018	6	0.4	12	1.0	14	1.5	17	1.7
	2019	6	0.4	11	0.9	13	1.3	11	1.2
	2020	6	0.5	8	0.6	8	0.7	12	1.3

	2021	2	0.2	14	1.1	5	0.5	11	1.3
	2022	5	0.4	13	1.0	6	0.5	13	1.5
	2023	0	0.0	12	0.9	10	0.9	13	1.4
Хөдөлгөөний	2015	23	1.8	40	3.7	41	4.4	39	3.6
	2016	25	1.9	25	2.2	28	3.1	36	3.4
	2017	25	1.9	24	2.0	28	3.1	32	3.1
	2018	27	2.0	29	2.4	30	3.1	30	3.0
	2019	15	1.1	27	2.2	27	2.7	36	3.8
	2020	11	0.8	28	2.2	27	2.5	34	3.8
	2021	11	0.8	29	2.2	22	2.0	36	4.1
	2022	10	0.8	31	2.4	23	2.0	34	3.9
	2023	12	1.0	29	2.3	26	2.2	42	4.6
Сэтгэцийн	2015	22	1.7	30	2.8	32	3.4	39	3.6
	2016	14	1.1	30	2.6	36	4.0	48	4.5
	2017	15	1.1	32	2.7	38	4.1	46	4.4
	2018	19	1.4	27	2.2	42	4.4	49	5.0
	2019	15	1.1	23	1.8	30	2.9	34	3.6
	2020	15	1.1	27	2.1	39	3.7	46	5.1
	2021	12	0.9	23	1.8	32	2.9	50	5.7
	2022	10	0.8	24	1.8	36	3.2	46	5.3
	2023	6	0.5	21	1.7	31	2.7	47	5.2
Хавсарсан	2015	9	0.7	20	1.8	19	2.0	30	2.8
	2016	8	0.6	16	1.4	18	2.0	19	1.8
	2017	10	0.7	17	1.4	11	1.2	19	1.8
	2018	12	0.9	18	1.5	14	1.5	19	1.9
	2019	8	0.6	9	0.7	10	1.0	6	0.6
	2020	12	0.9	10	0.8	10	0.9	8	0.9
	2021	10	0.8	10	0.8	11	1.0	10	1.1
	2022	9	0.7	6	0.5	15	1.3	5	0.6

	2023	15	1.2	6	0.5	14	1.2	15	1.7
Бусад	2015	23	1.8	32	2.9	25	2.7	34	3.1
	2016	28	2.1	36	3.1	23	2.5	38	3.6
	2017	26	1.9	20	1.7	16	1.7	40	3.9
	2018	27	2.0	19	1.5	23	2.4	40	4.1
	2019	27	2.0	26	2.1	24	2.4	25	2.7
	2020	31	2.3	28	2.2	31	2.9	25	2.8
	2021	34	2.6	34	2.6	35	3.2	22	2.5
	2022	31	2.4	39	3.0	48	4.2	30	3.4
	2023	34	2.8	38	3.0	32	2.8	48	5.3
Нийт	2015	100	7.8	162	14.9	173	18.4	206	19.0
	2016	95	7.2	155	13.5	160	17.6	202	19.0
	2017	95	7.1	146	12.2	147	16.0	194	18.8
	2018	108	8.0	138	11.2	165	17.1	199	20.2
	2019	85	6.3	121	9.7	140	14.2	166	17.7
	2020	88	6.6	126	10.0	158	13.6	176	19.5
	2021	78	5.9	133	10.3	145	12.3	188	21.5
	2022	76	5.9	135	10.4	171	14.0	195	22.3
	2023	80	6.5	134	10.6	149	12.3	234	25.8

Эх үүсвэр: Жилийн эцсийн сарын мэдээ 2015-2023 он, ЭМГ

Аймгийн хэмжээнд 2023 оны байдлаар 0-19 насны хөгжлийн бэрхшээлтэй 597 хүүхэд бүртгэгдэж өмнөх онтой харьцуулахад 20 тохиолдлоор буюу 3.5 хувиар өссөн байна.

2023 оны хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, өсвөр насныхны тоо, эзлэх хувь, төрлөөр:

Харааны бэрхшээл - 103 (17.2 хувь)
Сонсголын бэрхшээл - 43 (7.2 хувь)
Ярианы бэрхшээл – 35 (5.9 хувь)
Хөдөлгөөний бэрхшээл – 109 (18.2 хувь)
Сэтгэцийн – 105 (17.6 хувь)
Хавсарсан – 50 (8.4 хувь)
Бусад – 152 (25.5 хувь) тус тус эзэлж байна.

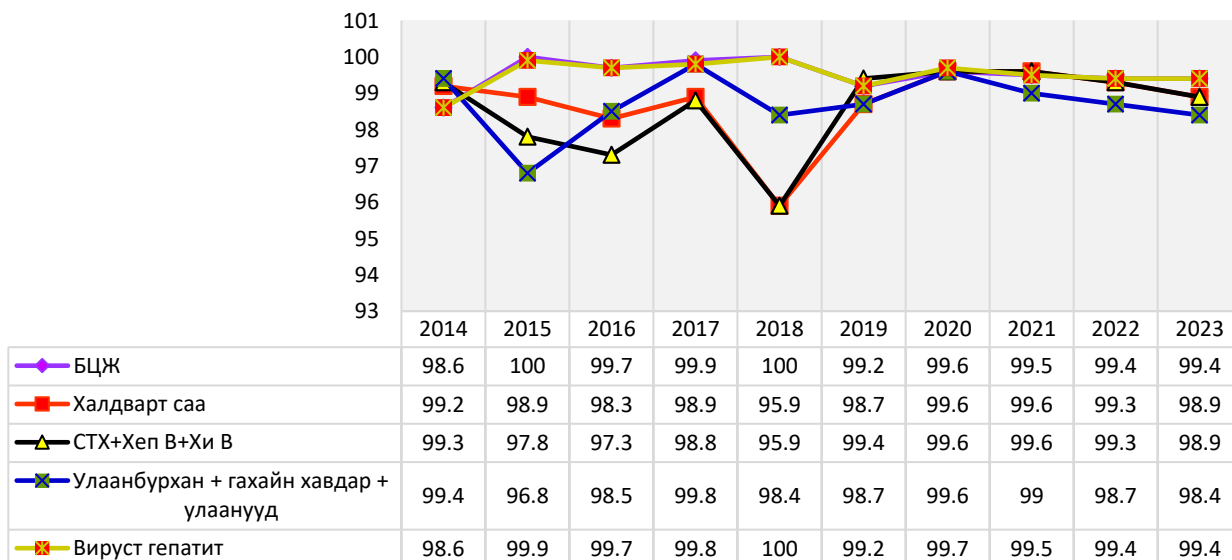

3. 11. ДАРХЛААЖУУЛАЛТЫН ХАМРАЛТ

Дархлаажуулалт нь амь насанд аюултай халдварт өвчнийг хянах, устгахад чиглэсэн шалгарсан арга бөгөөд жил бүр 2-3 сая хүний амь насыг авардаг гэсэн тооцоо бий. Энэ нь өртөг зардал хамгийн багатай эрүүл мэндийн хөрөнгө оруулалтын нэг бөгөөд хүрэхэд хамгийн хүндрэлтэй, эмзэг бүлгийн хүн амд хүртээмжтэй хүрч чаддаг хамгийн үр дүнтэй хэрэгсэл юм. ДЭМБ-ын Хүүхдийн Дархлаажуулалтын Товлолын талаарх Зөвлөмжид бүх хүүхдийг сүрьеэ, сахуу, татран, хөхүүл ханиад, саа, улаан бурхан, гепатит В, хемофилюс инфлюенза В, пневмококийн нян, ротавирус, улаануудын эсрэг зэрэг вакцинд хамруулахыг зөвлөмж болгосон.

Манай Улсад 2005 оноос өмнө хүүхдийг сүрьеэ, сахуу, хөхүүл ханиад, татрангийн гуравт, улаан бурхан, гепатит В-гийн болон улаан бурханы вакцинаар дархлаажуулж байсан. 2005 оноос хойш сахуу, хөхүүл ханиад, татран, В вируст гепатит, Хиб-ийн таван вакциныг нэгтгэсэн нэг вакциныг үе шаттайгаар нэвтрүүлж, 2009 оноос улаанбурхан, гахайн хавдар, улаануудын эсрэг нийлсэн нэг вакциныг "Заавал хийх дархлаажуулалтын үндэсний товлал"-д шинээр оруулсан. Харин 2011 оноос А вируст гепатитийн эсрэг вакциныг "Заавал хийх дархлаажуулалтын үндэсний товлал"-д шинээр оруулсан.

Зураг 3. 35. Дархлаажуулалтын хамралтын хувь, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Өвөрхангай аймгийн заавал хийх дархлаажуулалтын хамралтын мэдээ, 2014-2023 он

Аймгийн хэмжээнд нэг хүртэлх насны хүүхдийн дархлаажуулалтын 2023 оны үзүүлэлтийг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулан харахад төрсний дараа 24 цагийн дотор хийдэг сүрьеэгийн эсрэг (БЦЖ) вакцины хамралт 0.1 пунктээр буурсан, халдварт саагийн эсрэг вакциных 0.2 пунктээр нэмэгдсэн, гепатит В-ийн эсрэг вакцины хамралт 0.1 пунктээр буурсан байна. Хүүхдэд 2 сартайгаас эхэлж 3 тун хийдэг тавт вакцины сахуу, хөхүүл ханиад, татран, гепатит В, хемофилюс инфлюенз В өвчний эсрэг вакцины хамралт 0.3 пунктээр нэмэгдсэн, 9 сартай хийдэг УГУ (улаанбурхан, гахайн хавдар, улаануудын хавсарсан вакцин)-ын эсрэг вакцины хамралт 0.3 пунктээр буурсан байна.

Амьдралын эхний 2-4 сартай нярай хүүхдэд саагийн эсрэг вакцинжуулалтын хамрах хүрээ 98.9% -д, тавт вакцин 98.9%-д тус тус хүрчээ.

3. 12. ХҮҮХЭД, ӨСВӨР НАСНЫХНЫ ӨВЧЛӨЛ

5 хүртэлх насны хүүхдийн өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгаан нь амьсгалын тогтолцооны өвчин, хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин тэргүүлсээр байна.

2023 оны байдлаар хүүхдийн өвчлөлд 1-9 насны хүүхдэд амьсгалын тогтолцооны өвчин, 10-19 насанд хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин тэргүүлж байна. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчнөөс халдварт бус суулгалт, шүдний цоорол, шүдний дайврын эмгэгүүд тэргүүлж байна.

Хүснэгт 3. 3. Нялхсын өвчлөлийн шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2015-2023 он

Өвчлөлийн төрөл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Амьсгалын тогтолцооны өвчин	1120	1409	1705	1811	2272	1546	701	1942	1808
Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин	229	277	371	281	495	421	273	362	320
Перинаталь үед үүссэн зарим эмгэг	24	22	26	48	89	117	122	168	70
Гэмтэл хордлого ба гадны шалтгаант бусад тодорхой эмгэг	26	25	24	29	24	23	23	27	22
Халдварт ба шимэгчит зарим өвчин	41	332	27	42	17	14	269	132	12
Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин	205	282	303	213	360	310	168	282	221
Нүд ба түүний дайвар, Чих ба хөхлөг сэртэнгийн өвчин	261	226	299	316	311	325	145	229	201
Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин	112	146	165	79	155	141	179	239	157
Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин	20	23	12	19	16	20	21	20	14
Бусад өвчлөл	139	145	177	140	143	135	185	355	129
Нийт халдварт бус өвчлөл	2136	2555	3082	2936	3865	3038	1817	3624	2942

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Хүснэгт 3. 4. 1-5 хүртэлх насны хүүхдийн өвчлөлийн шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2015-2023 он

Өвчлөлийн төрөл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Амьсгалын тогтолцооны өвчин	1856	2529	3374	3540	4436	2382	1042	5559	3704
Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин	896	887	1233	1055	1395	995	809	1473	946
Гэмтэл хордлого ба гадны шалтгаант бусад тодорхой эмгэг	210	145	143	157	123	193	169	193	189
Халдварт ба шимэгчит зарим өвчин	103	307	274	260	132	85	983	400	212
Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин	416	522	579	540	719	585	317	445	427
Нүд ба түүний дайвар, Чих ба хөхлөг сэртэнгийн өвчин	374	409	529	524	587	390	193	494	331
Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин	101	63	134	105	79	48	56	129	42
Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин	91	85	168	144	164	127	73	158	76
Бусад өвчлөл	114	145	200	179	152	142	108	201	391
Нийт халдварт бус өвчлөл	4058	4785	6360	6244	7655	4862	2767	8652	6106

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Хүснэгт 3. 5. 5-9 хүртэлх насны хүүхдийн өвчлөлийн шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2015-2023 он

Өвчлөлийн төрөл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Амьсгалын тогтолцооны өвчин	726	1029	1335	1254	1917	1144	554	2405	1730
Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин	1571	1352	2030	2267	2537	1629	1180	2221	1685
Сэтгэц, зан үйлийн эмгэг	20	16	25	14	25	19	21	36	23
Гэмтэл хордлого ба гадны шалтгаант бусад тодорхой эмгэг	181	118	155	131	134	151	127	185	166

Халдварт ба шимэгчит зарим өвчин	81	198	166	120	81	36	1285	514	198
Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин	327	366	419	425	637	524	223	346	387
Нүд ба түүний дайвар, Чих ба хөхлөг сэртэнгийн өвчин	305	338	439	480	550	482	290	622	446
Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин	109	66	146	114	158	73	68	159	58
Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин	82	113	171	194	226	159	133	236	178
Бусад өвчлөл	158	1387	131	122	152	131	101	208	410
Нийт халдварт бус өвчлөл	3479	4785	4851	5001	6336	4312	2697	6418	5083

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Хүснэгт 3. 6. 10-19 насны хүүхэд, өсвөр үеийнхний өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгаан, 2015-2023 он

Өвчлөлийн төрөл	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Амьсгалын тогтолцооны өвчин	845	944	1154	903	1406	1115	525	1589	1448
Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин	1839	1634	2140	1948	2270	1816	1462	2156	1791
Сэтгэц, зан үйлийн эмгэг	57	82	81	53	39	48	44	74	47
Гэмтэл хордлого ба гадны шалтгаант бусад тодорхой эмгэг	476	316	321	319	279	357	446	431	358
Халдварт ба шимэгчит зарим өвчин	149	402	133	108	74	68	1927	794	128
Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин	748	696	723	826	1010	932	520	832	821
Нүд ба түүний дайвар, Чих ба хөхлөг сэртэнгийн өвчин	711	544	638	602	701	646	450	874	681
Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин	290	262	399	368	230	244	229	257	225
Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин	504	499	563	534	644	573	417	453	460

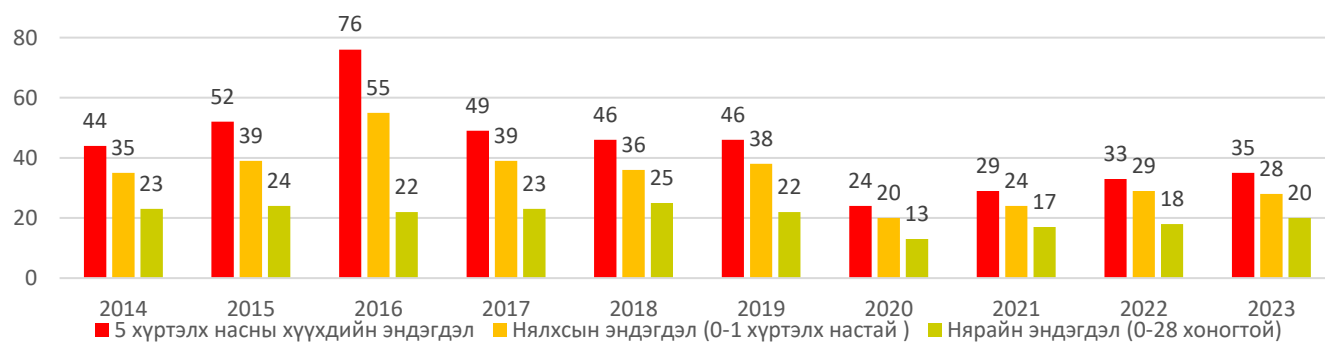
Бусад өвчлөл	389	421	552	477	442	314	149	467	704
Нийт халдварт бус өвчлөл	5859	5398	6571	6030	7021	6045	4242	7133	6535

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

3. 13. ХҮҮХДИЙН ЭНДЭГДЭЛ

Аймгийн хэмжээнд 2023 онд 0-5 хүртэлх насны хүүхдийн 35 тохиолдол бүртгэгдэж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 8.4 тохиолдлоор, нялхсын эндэгдлийн 28 тохиолдол бүртгэгдэж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 6.3 тохиолдлоор, 0-28 хоногтой нярайн эндэгдлийн 20 тохиолдол бүртгэгдэж 10 жилийн дунджаас 1 тохиолдлоор тус тус буурсан байна.

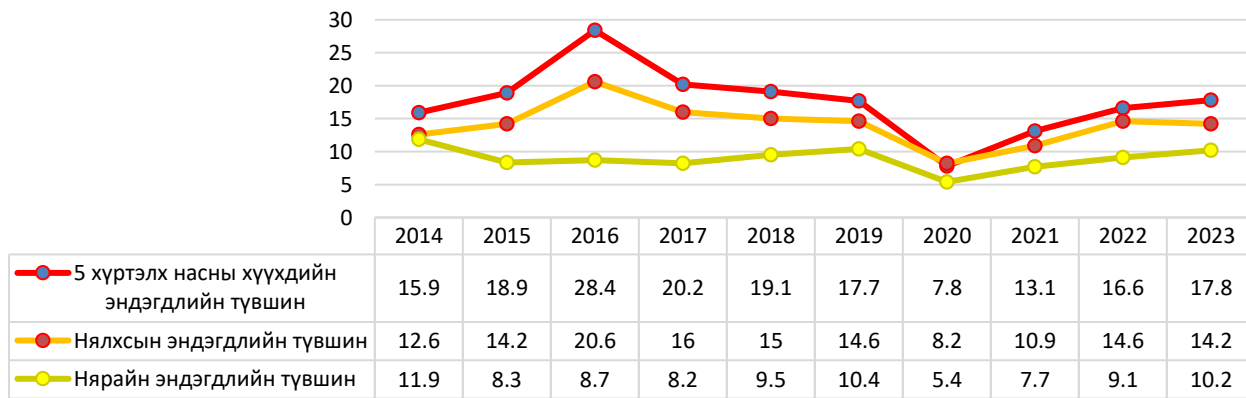
Зураг 3. 36. Хүүхдийн эндэгдэл, бодит тоогоор, Өвөрхангай, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Аймгийн хэмжээнд 2023 онд 1 000 амьд төрөлтөнд ногдох 0-5 хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн түвшин 17.8, нялхсын эндэгдлийн түвшин 14.2, 0-28 хоногтой нярайн эндэгдлийн түвшин 10.2 байна.

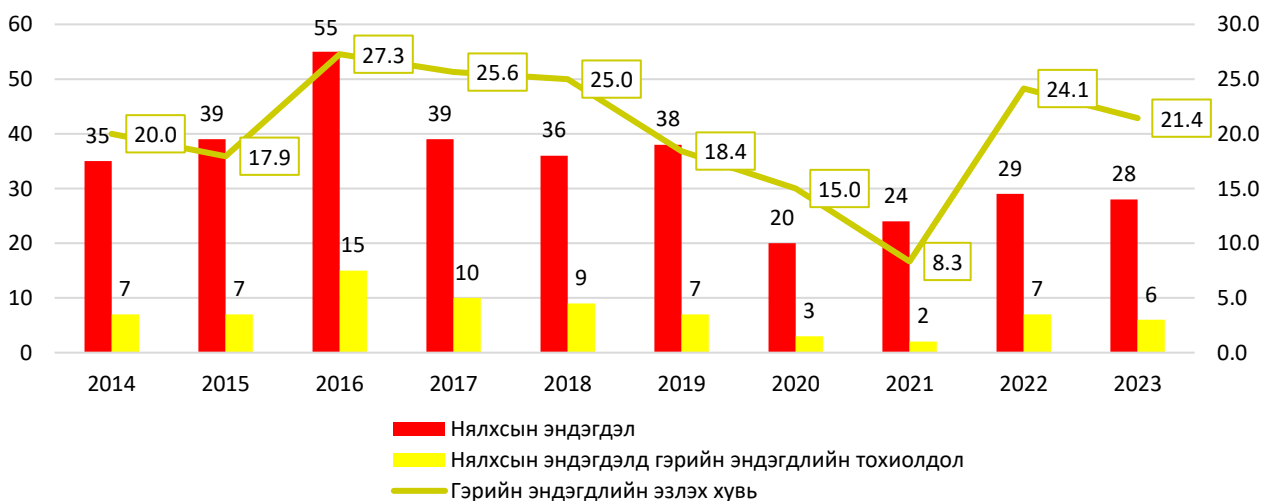
Зураг 3. 37. 1000 амьд төрөлтөнд ногдох хүүхдийн эндэгдлийн түвшин, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Жилийн эцсийн эргэн мэдээлэл, 2014-2023 он

Аймгийн хэмжээнд 2023 онд эндсэн нялхсаас 21.4 хувь нь гэртээ эндсэн нь өмнөх оноос 2.7 пунктээр буурсан, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 1.1 пунктээр өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 38. Нялхсын эндэгдэл, гэрийн эндэгдэл, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

3. 14. ХҮҮХДИЙН ЭНДЭГДЛИЙН ШАЛТГААН

Нярайн эндэгдлийг тэргүүлж буй шалтгаанаар нь авч үзвэл: Нярайн тархины хямрал 2014 онд (66.7%), 2015 онд (57.1%), 2016 онд (82.4%), 2017 онд (46.7%), 2019 онд (47.1%), 2020 онд (46.2%), 2021 онд (35.3%) -ийг, Нярайн амьсгал гачаал 2018 онд (50.0%), 2022 онд (44.5%) -ийг, Төрөх үеийн хүнд бүтэлт 2023 онд (35%) -ийг тус тус эзэлж нярай хүүхдийн нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан болж байна.

Хүснэгт 3. 7. Нярайн үеийн эндэгдлийн тэргүүлэх шалтгаан, Өвөрхангай, тохиолдлын тоогоор 2014-2023 он

		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Нярайн амьсгал гачаал(P22)		10	8	14	7	6	5	0	5	8	4
Нярайн тархины хямрал(P91)	бусад	3	2	1	5	4	8	6	6	1	3
Төрөх үеийн бүтэлт, асфикси (P21)		2	2	2	1	4	2	2	0	4	7
Дутуу тээлт болон ураг багачинтэй төрснөөс улбаалсан өөр бүлэгт ангилаагүй эмгэг (P07)		1	2	1	2	1	1	3	2	0	0

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

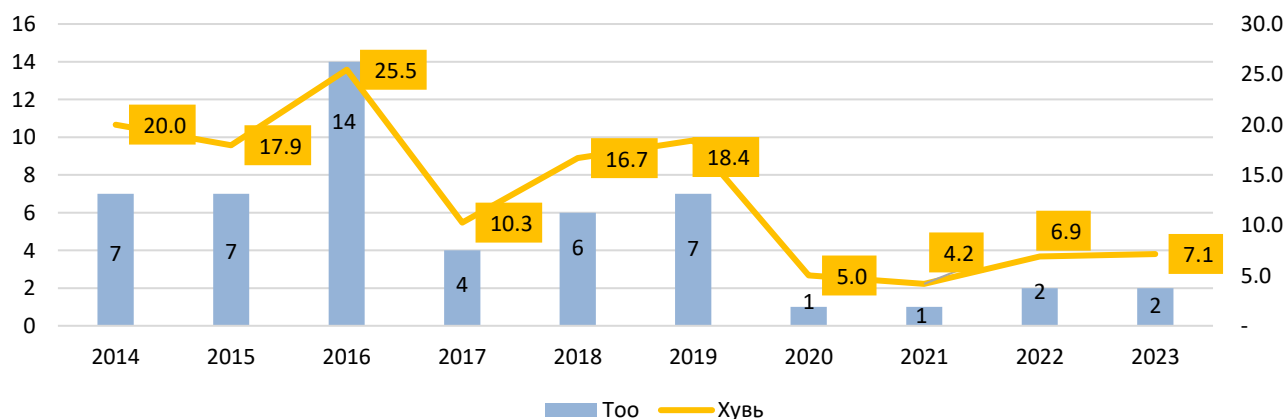
Хүснэгт 3. 8. Тав хүртэлх насны хүүхдийн эндэгдлийн тэргүүлэх 6 шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Нярайн амьсгал гачаал(P22)	10	8	8	7	7	5	0	5	8	4
Үүсгэгч тодорхойгүй пневмони (J18)	7	9	9	6	4	8	1	1	1	3
Нярайн тархины бусад хямрал(P91)	3	3	3	6	4	8	7	6	1	3
Амьсгал боох аюултай бусад осол (W75-W84)	3	5	5	5	5	1	1	2	4	0
Дутуу тээлт болон ураг бага жинтэй төрснөөс улбаалсан өөр бүлэгт ангилаагүй эмгэг (P07)	1	2	2	2	1	1	3	2	0	0
Зам тээврийн осол (V00-V99)	0	2	2	3	0	1	3	0	1	0

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Амьсгалын тогтолцооны өвчлөлийн шалтгаант нас баралт 2023 онд нялхсын эндэгдлийн 7.1 хувийг эзэлж байгаа ба сүүлийн 10 жилийн хугацаанд хамгийн ихдээ 2016 онд 25.5 хувийг, хамгийн багадаа 2021 онд 4.2 хувийг тус тус эзэлж байсан байна.

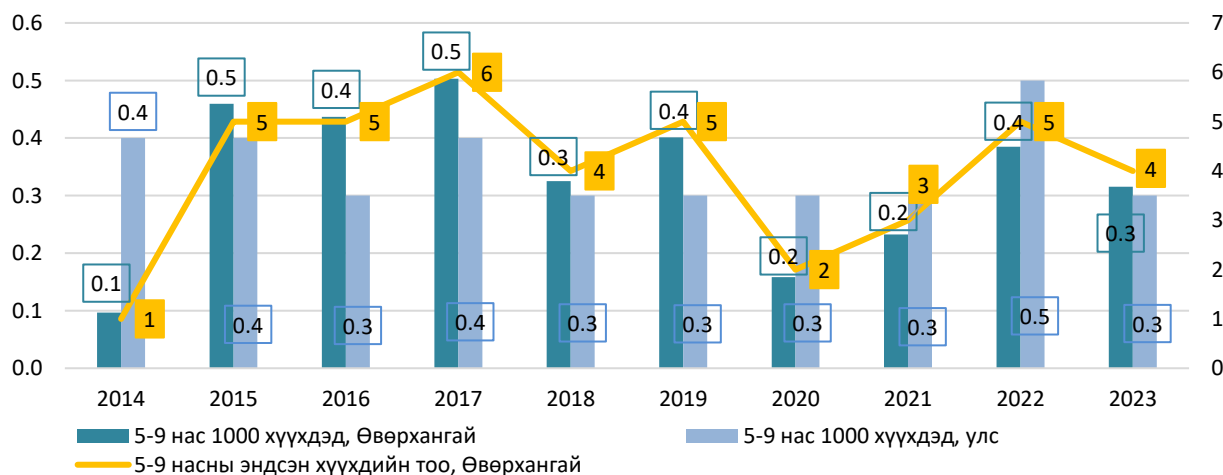
Зураг 3. 39. Нялхсын эндэгдэлд амьсгалын тогтолцооны эмгэгийн шалтгаант эндэгдэл, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар манай аймагт 5-9 насны хүүхдийн эндэгдлийн 4 тохиолдол бүртгэгдэж тухайн насны 1000 хүүхдэд ногдох эндэгдлийн түвшин 0.3 байгаа нь улсын дундажтай ижил түвшинд байна. Аймгийн 2023 оны эндэгдлийн түвшинг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулбал 0.05 пунктээр буурсан байна.

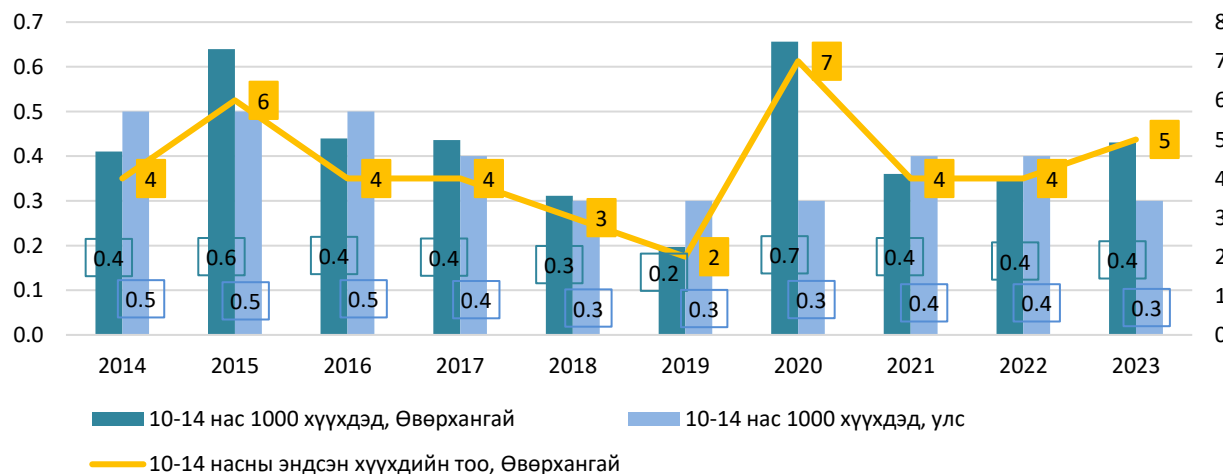
Зураг 3. 40. 5-9 насны хүүхдийн эндэгдлийн тоо, тухайн насны 1000 хүүхдэд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар манай аймагт 10-14 насны хүүхдийн эндэгдлийн 5 тохиолдол бүртгэгдэж тухайн насны 1000 хүүхдэд ногдох эндэгдлийн түвшин 0.4 байгаа нь улсын дунджаас 0.1 пунктээр их байна. 2023 оны аймгийн үзүүлэлтийг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулбал ижил түвшинд байна.

Зураг 3. 41. 10-14 насны хүүхдийн эндэгдлийн тоо, тухайн насны 1000 хүүхдэд, 2014-2023 он

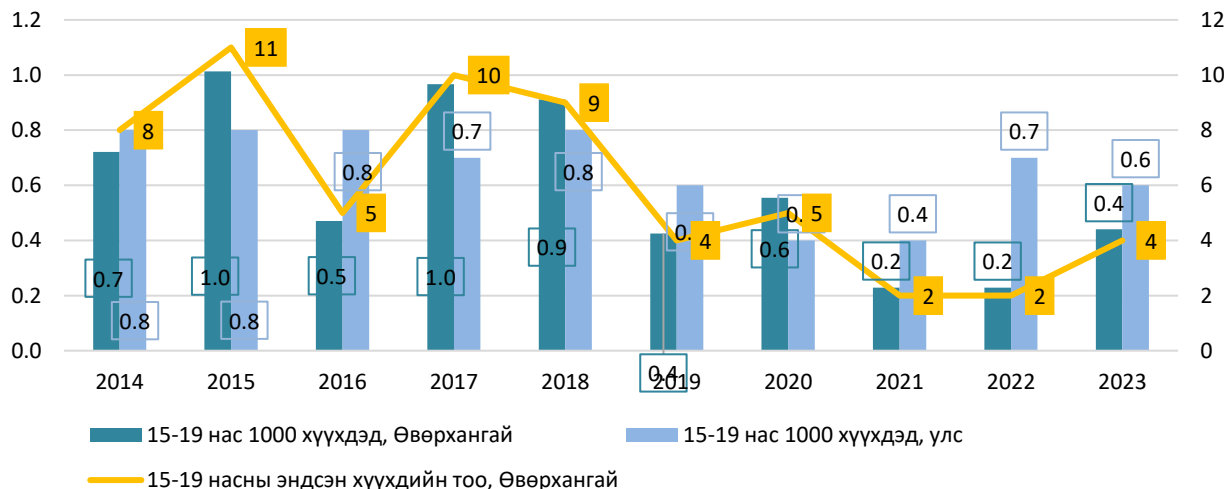

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар манай аймагт 15-19 насны хүүхдийн эндэгдлийн 4 тохиолдол бүртгэгдэж тухайн насны 1000 хүүхдэд ногдох эндэгдлийн түвшин 0.4 байгаа нь улсын дунджаас 0.2 пунктээр бага, өмнөх онтой харьцуулбал 0.2 пунктээр их, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулбал 0.2 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна.

Зураг 3. 42. 15-19 насны хүүхдийн эндэгдлийн тоо, тухайн насны 1000 хүүхдэд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

БҮЛЭГ 4. ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Эрүүл мэндийн байгууллагын тогтолцоо нь нийгмийн эрүүл мэндийн, эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээний, эм хангамжийн, анагаах ухааны боловсрол, эрдэм шинжилгээ, сургалтын үйл ажиллагаа хариуцсан төрийн, хувийн хэвшлийн, холимог өмчийн эрүүл мэндийн байгууллагаас бүрдэнэ.

Эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ нь төрийн онцгой ивээлд нэгдсэн зохицуулалттай байж, тусламж үйлчилгээг үзүүлэхдээ төр, иргэн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг харилцан ашигтай, шударга, үйлчлүүлэгчээ дээдэлсэн тэгш хүртээмжтэй байхад чиглэнэ.

Энэхүү бүлэгт эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний албан ёсны статистик мэдээллийг Эрүүл мэндийн байгууллагуудын бүтэц үйл ажиллагааны стандарттай харьцуулан дүгнэхийг хичээсэн.

Эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ нь төрийн онцгой ивээлд нэгдсэн зохицуулалттай байж, тусламж үйлчилгээг үзүүлэхдээ төр, иргэн, хуулийн этгээдийн үйл ажиллагааг харилцан ашигтай, шударга, үйлчлүүлэгчээ дээдэлсэн тэгш хүртээмжтэй байхад чиглэнэ.

Энэхүү бүлэгт эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний албан ёсны статистик мэдээллийг Эрүүл мэндийн байгууллагуудын бүтэц үйл ажиллагааны стандарттай харьцуулан дүгнэхийг хичээсэн бөгөөд манай улс нь эмнэлгийн тусламж үйлчилгээний 3 шатлалт тогтолцоотой бөгөөд эмнэлгийн тусламж үйлчилгээнд баримтлах зарчим нь үйлчилгээг хүн бүрт жигд, хүртээмжтэй чанартай үзүүлэх явдал юм.

Өвөрхaнгай аймгийн хүн амд Бүсийн оношлогоо, эмчилгээний төв, Нэгдсэн эмнэлэг, Өрхийн эрүүл мэндийн төв, Сумын эрүүл мэндийн төв, Сувилал, Зооноз өвчин судлалын төв, Хувийн ортой эмнэлэг, Хувийн клиник эмнэлгүүд эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг үзүүлж байна.

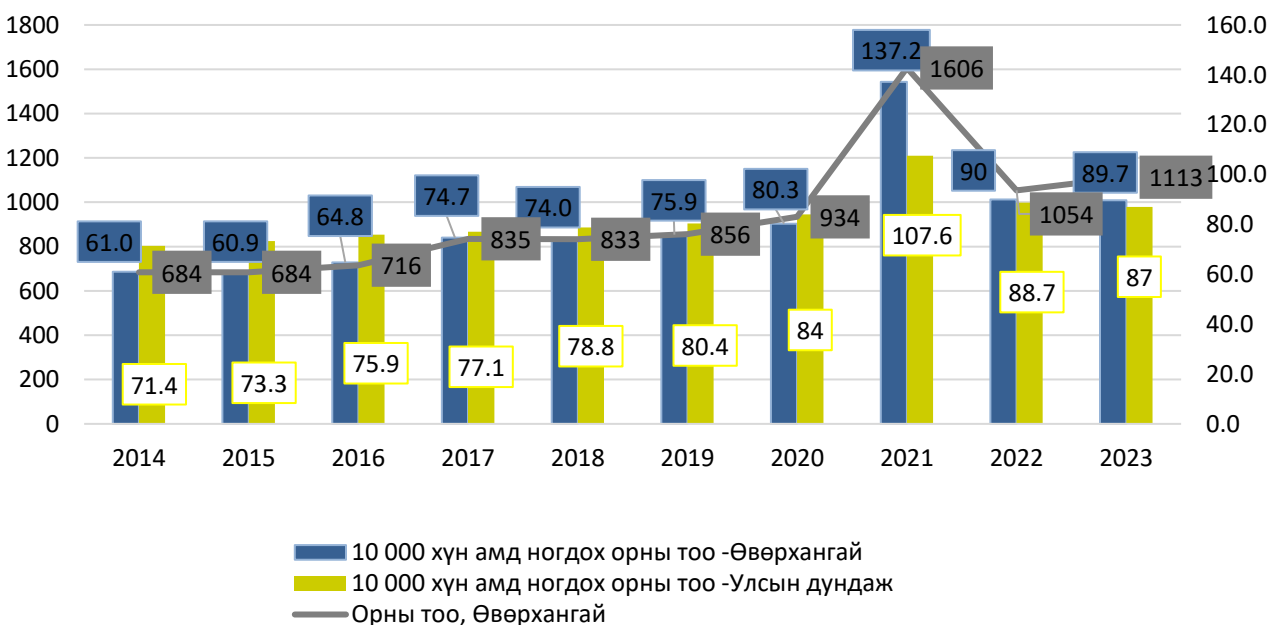
2023 оны байдлаар Өвөрхангай аймгийн хэмжээнд нийт 155 эрүүл мэндийн байгууллага, эмийн сан үйл ажиллагаа явуулж байгаа ба Эрүүл мэндийн газар-1, тусгай мэргэжлийн төв 1, бүсийн оношлогоо эмчилгээний төв 1, нэгдсэн эмнэлэг 1, сумын эрүүл мэндийн төв 17, өрхийн эрүүл мэндийн төв 4, хувийн ортой эмнэлэг 7, хувийн клиник 29, сувилал 7, эм ханган нийлүүлэх байгууллага 3, эмийн сан 80, бусад нэгж 4 тус тус үйл ажиллагаа явуулж байна.

2023 онд аймгийн хэмжээнд 1113 эмнэлгийн ор ашигласан бөгөөд төрийн өмчит эрүүл мэндийн байгууллагаын ор 72.0 хувийг, хувийн хэвшлийн эмнэлгийн ор 28.0 хувийг тус тус эзэлж байна. 2014-2023 оны хооронд аймгийн хэмжээнд эмнэлгийн орны тоо 34.5 хувиар нэмэгдсэн байна. Манай аймгийн 10 000 хүн амд ногдох орны тоо 89.7 байгаа нь улсын дундажтай харьцуулахад 2.7 пунктээр өндөр байна.

4. 1 . ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН БАЙГУУЛЛАГЫН ХЭВТҮҮЛЭН ЭМЧЛЭХ ТУСЛАМЖ ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ОРНЫ ХҮРТЭЭМЖ

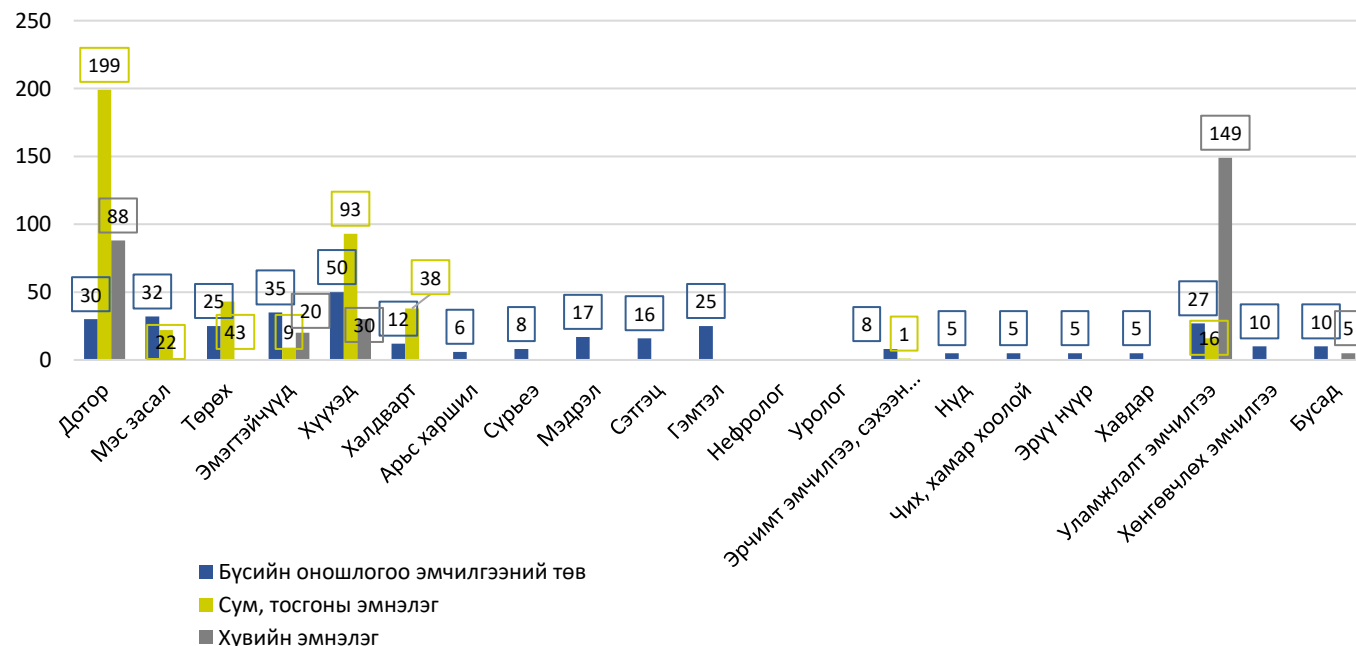
Тайлант онд 10 000 хүн амд 89.7 ор ногдож байгаа бол 2021 онд коронавируст халдвар(COVID-19)-ын үеийн нэмэлтээр ор дэлгэж 10 000 хүн амд ногдох ор 137.2-т хүрсэн байна. Аймгийн үзүүлэлтийг 2014 онтой харьцуулахад орны тоо 429-өөр буюу 10 000 хүн амд ногдох ор 28.7 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Зураг 4. 1. Эрүүл мэндийн байгууллагын орны тоо, 2014-2023 он

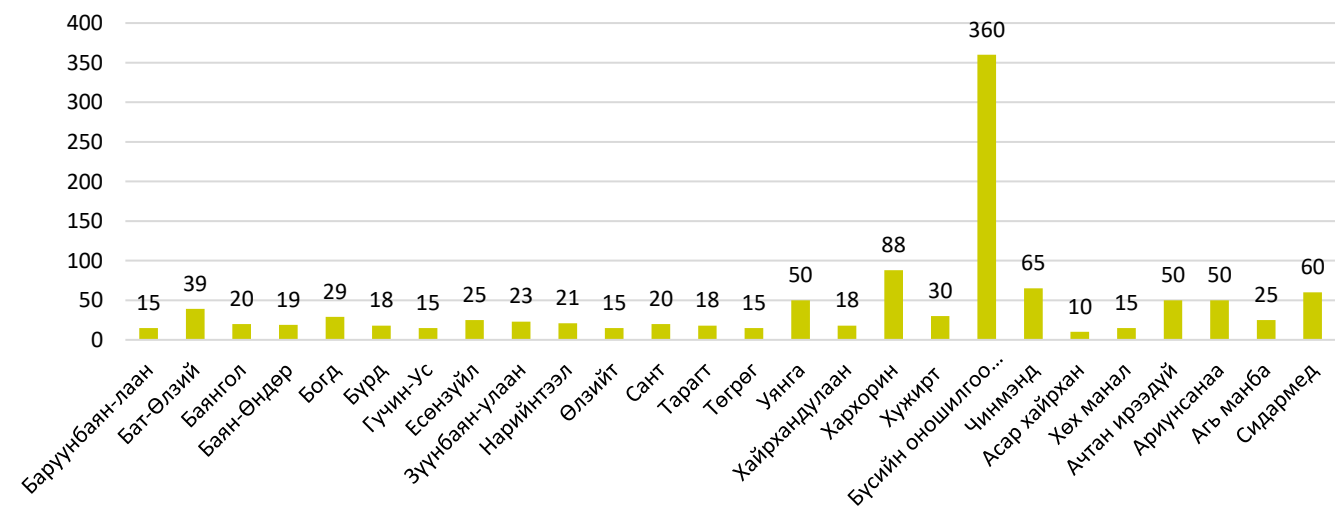

Тайлант онд батлагдсан эмнэлгийн орны 31.7 хувь нь Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд, 40.3 хувь нь сумын эрүүл мэндийн төвүүдэд, 28.0 хувь нь хувийн хэвшлийн эмнэлгүүдэд ашиглагдаж байна. Эмнэлгийн орны 30.4 хувийг дотрын тасагт, 5.2 хувийг мэс заслын тасагт, 12.6 хувийг төрөх, эмэгтэйчүүдийн тасагт, 16.6 хувийг хүүхдийн тасагт, 4.8 хувийг халдвартын тасагт, 18.4 хувийг уламжлалтын тасагт, 12 хувийг бусад тасгуудад дэлгэсэн байна.

Зураг 4. 2. Эмнэлгийн орны тоо, эмнэлгийн тасгаар, 2023 он

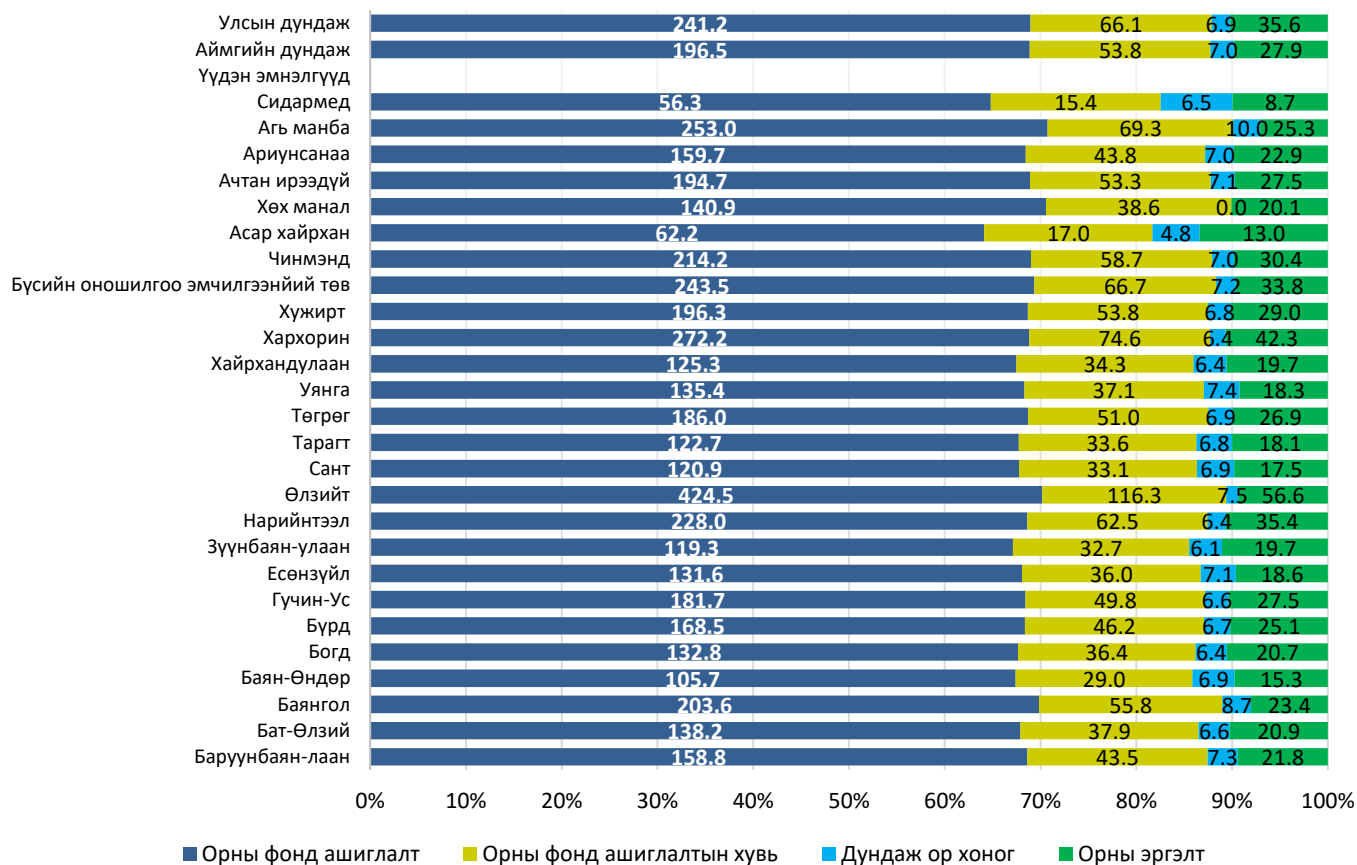

Зураг 4. 3. Орны тоо, эмнэлгийн төрлөөр, 2023 он

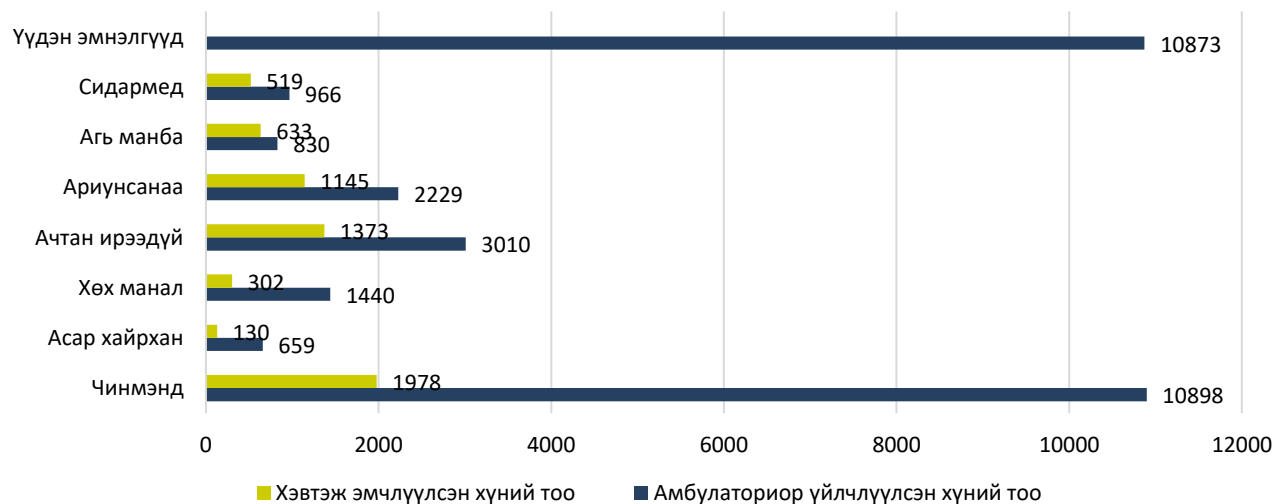

Тайлант онд аймгийн хэмжээнд 31043 үйлчлүүлэгч эмнэлэгт хэвтэн эмчлүүлж, 218679 ор хоног ашигласан байна. Аймгийн дунджаар ор ашиглалтын хувь 53.8 байгаа нь улсын дунджаас 12.3 пунктээр бага, дундаж ор хоног 7.0 байгаа нь улсын дунджаас 0.1 пунктээр их, орны эргэлт 27.9 байгаа нь улсын дунджаас 7.7 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна. Өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад хэвтэн эмчлүүлэгч 2861-р нэмэгдсэн байна.

Зураг 4. 4.Ор ашиглалтын үзүүлэлтүүд, эмнэлгийн төрлөөр, 2023 он

Зураг 4. 5. Хувийн хэвшлийн эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ, 2023 он

4. 2. ӨРХИЙН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТӨВИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ

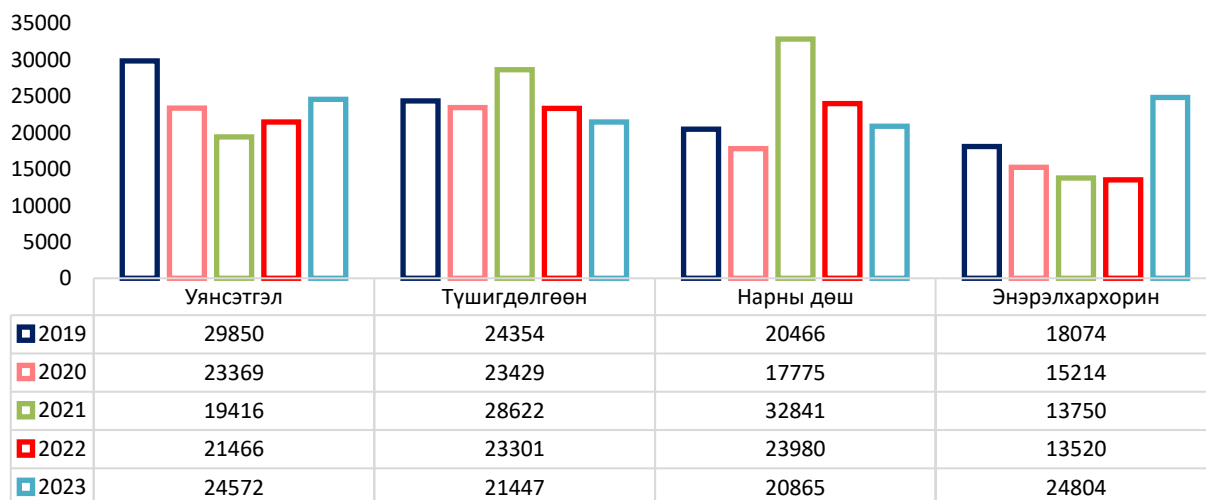
Эмнэлгийн тусламж үйлчилгээ нь бүх иргэдэд үнэ төлбөргүй байдаг бөгөөд Эрүүл мэндийн тухай хуульд заасны дагуу улсын нэгдсэн төсвийн орлогоос санхүүждэг.

Манай аймгийн өрх, сумын эрүүл мэндийн төвүүд нь харъяаллын хүн амд чиг үүргийн дагуу тав хүртэлх насны хүүхдийн дархлаажуулалт, жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн хяналт, эх, хүүхдийн гэрийн эргэлт зэрэг 8 төрлийн тусламж үйлчилгээг үзүүлэн ажилладаг. Монгол орны цаг уурын эрс тэс уур амьсгалын улмаас өвөл, хаврын улиралд амьсгалын замын өвчлөл нэмэгддэг нь өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдийн ажлын ачааллыг нэмэгдүүлдэг байна.

Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүд нь харъяаллын хүн амд эрүүл мэндийн анхан шатны тусламж үйлчилгээ, тодруулбал, амбулаторийн үзлэг, урьдчилан сэргийлэх үзлэг, зарим лабораторийн шинжилгээ, дархлаажуулалт, гэрийн үзлэг, эмчилгээг хийж байна.

2023 оны байдлаар 4 өрхийн эрүүл мэндийн төв үйл ажиллагаа явуулж байгаагаас Уянсэтгэл өрхийн эмнэлэг нь 9821 хүн амд, Түшигдөлгөөн өрхийн эмнэлэг нь 10 908 хүн амд, Нарны-дөш өрхийн эмнэлэг нь 16053 хүн амд, Энэрэл-Хархорин өрхийн эмнэлэг нь 7994 хүн амд тус тус эмнэлгийн тусламж үйлчилгээг үзүүлж байна. 2023 онд аймгийн хэмжээнд нийт 1721 эрүүл мэндийн салбарын ажилчид байгаагаас 82 эмч,ажилчин өрхийн эрүүл мэндийн төвд ажиллаж 4.8 хувийг эзэлж байна.

Зураг 4. 6. Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн эмчийн үзлэгийн тоо (2019-2023 он)

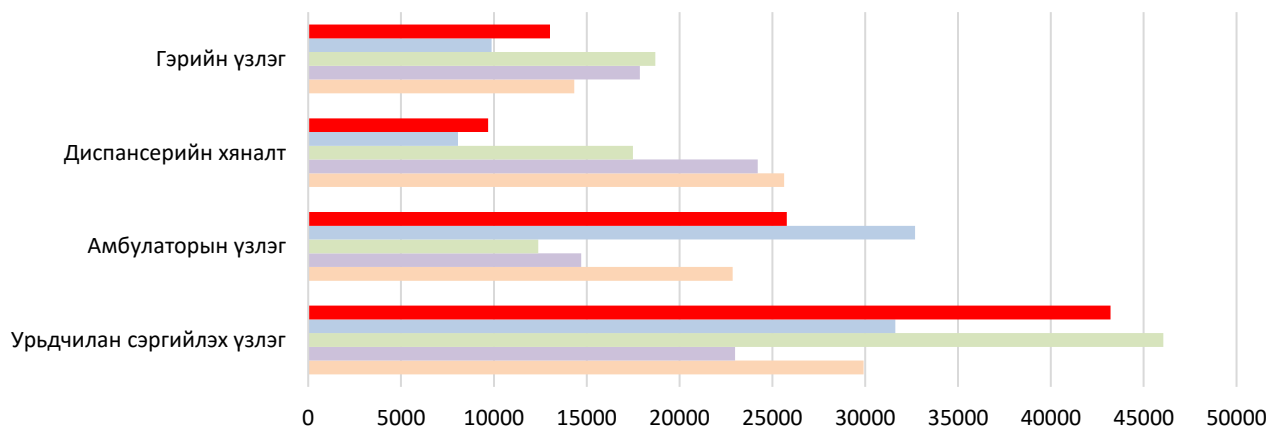

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2019-2023 он

2023 оны байдлаар Өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдэд нийт 91688 үзлэг хийгдснээс 26.8 хувь нь Уянсэтгэл ӨЭМТөвд, 23.4 хувь нь Түшигдөлгөөн ӨЭМТөвд, 22.7 хувь нь Нарны дөш ӨЭМТөвд, 27.1 хувь нь Хархорин сум дахь Энэрэл-Хархорин ӨЭМТ-д тус тус үйлчлүүлсэн байна.

2023 онд өрхийн эмнэлгүүдэд хийгдсэн нийт үзлэгийн 47.1 хувь нь урьдчилан сэргийлэх үзлэг, 28.1 хувь нь амбулаторын үзлэг, 10.6 хувь нь диспансерийн хяналтын үзлэг, 14.2 хувь нь гэрийн үзлэг байна.

Зураг 4. 7.Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн үзлэг, үзлэгийн төрлөөр (2019-2023 он)

	Урьдчилан сэргийлэх үзлэг	Амбулаторын үзлэг	Диспансерийн хяналт	Гэрийн үзлэг
■ 2023 он	43209	25773	9684	13022
■ 2022 он	31621	32692	8072	9882
■ 2021 он	46063	12387	17488	18691
■ 2020 он	22995	14708	24217	17867
■ 2019 он	29916	22857	25639	14332

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2019-2023 он

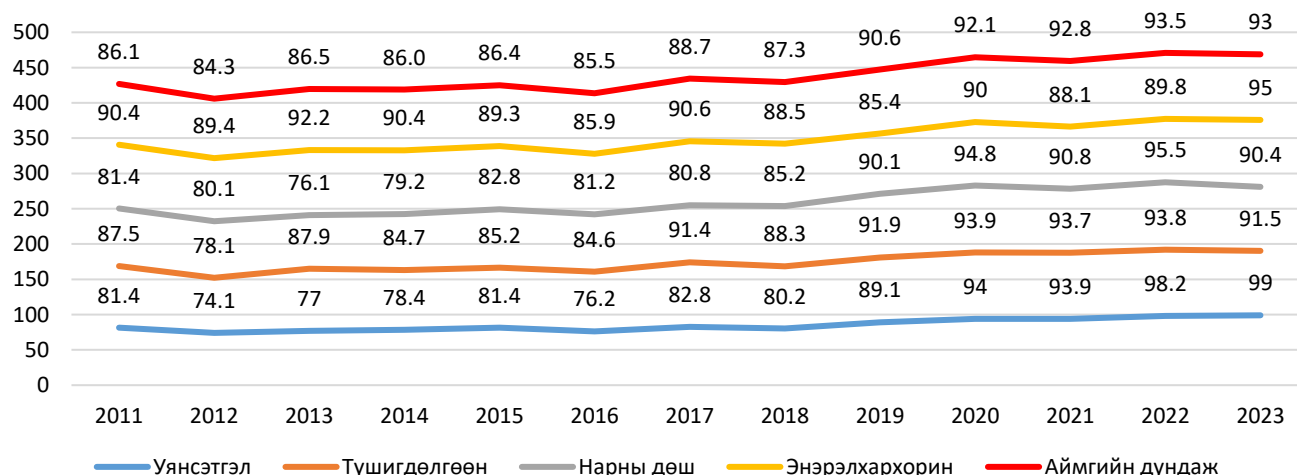
2023 оны байдлаар аймгийн өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдийн жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь 93.3 байгаа нь аймгийн дунджаас 0.3 пунктээр их, өрхийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 5.0 пунктээр их, өмнөх оноос 1.0 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна.

Хүснэгт 4. 1. Жирэмсний эрт үеийн хяналтын хувь 2014-2023 он

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Уянсэтгэл	78.4	81.4	76.2	82.8	80.2	89.1	94	93.9	98.2	99.0
Түшигдөлгөөн	84.7	85.2	84.6	91.4	88.3	91.9	93.9	93.7	93.8	91.5
Нарны дөш	79.2	82.8	81.2	80.8	85.2	90.1	94.8	90.8	95.5	90.4
Энэрэлхархорин	90.4	89.3	85.9	90.6	88.5	85.4	90	88.1	89.8	95.0
Өрхийн дундаж-Өв	83.2	84.7	82.0	86.4	85.6	89.1	93.2	91.6	94.3	93.3
Аймгийн дундаж	86.0	86.4	85.5	88.7	87.3	90.6	92.1	92.8	93.5	93.0

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2014-2023 он

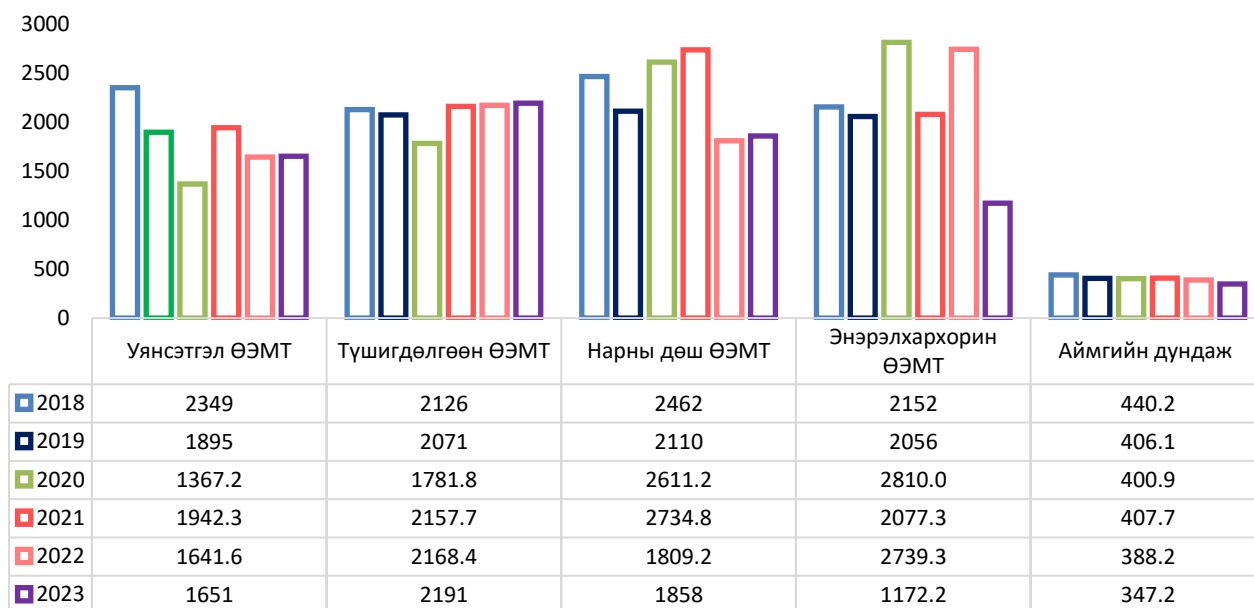
Зураг 4. 8. Өрхийн жирэмсний эрт үеийн хяналт, улс, аймаг /нийт , өрх/, 2011-2023 он

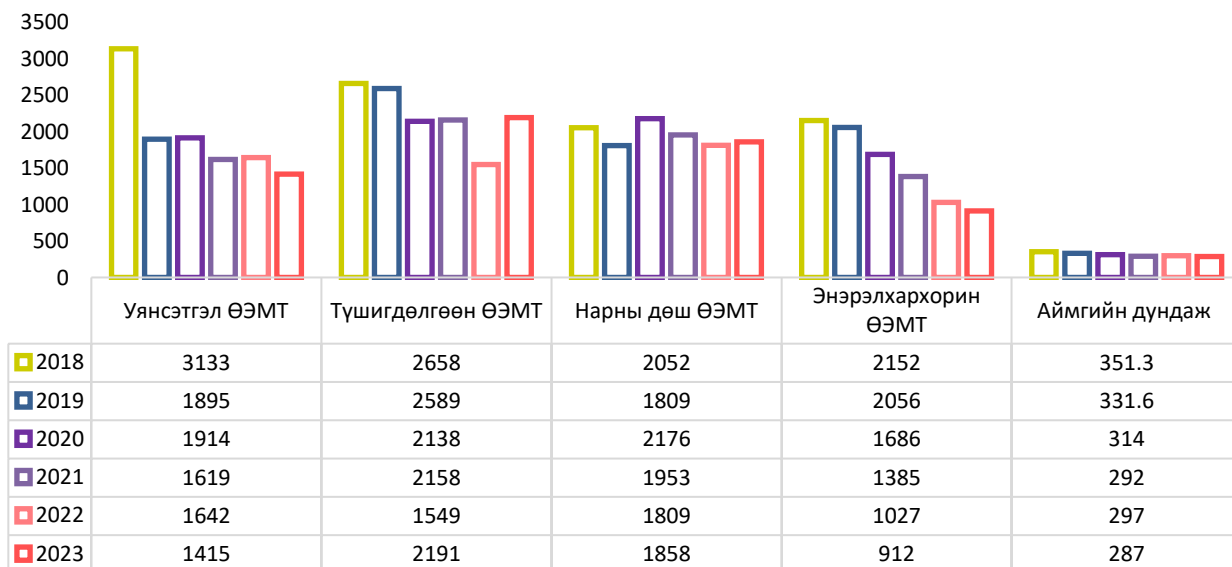
Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2011-2022 он

Өрхийн эрүүл мэндийн төвд их эмч 26, сувилагч 29 болон бусад 27 эмнэлгийн ажилчид нийтдээ 82 эмч, ажилчид хүн амд эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг үзүүлж байна. Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн бүтэц үйл ажиллагааны стандартад 1800-2000 хүн тутамд 1 их эмч ажиллана гэж заасан ба тайлант онд аймгийн хэмжээнд 1 өрхийн эмчид 1689 хүн ногдож байна. “Өрхийн эрүүл мэндийн төвийн бүтэц, үйл ажиллагааны стандарт”-д гэрийн идэвхтэй эргэлтийн хувь 30 хувиас доошгүй байна гэж заасан ба 2023 оны байдлаар 5.7 байна.

Зураг 4. 9. Нэг их эмчид ногдох хүн амын тоо, 2018-2023 он

Зураг 4. 10. Нэг сувилагчид ногдох хүн амын тоо, 2018-2023 он

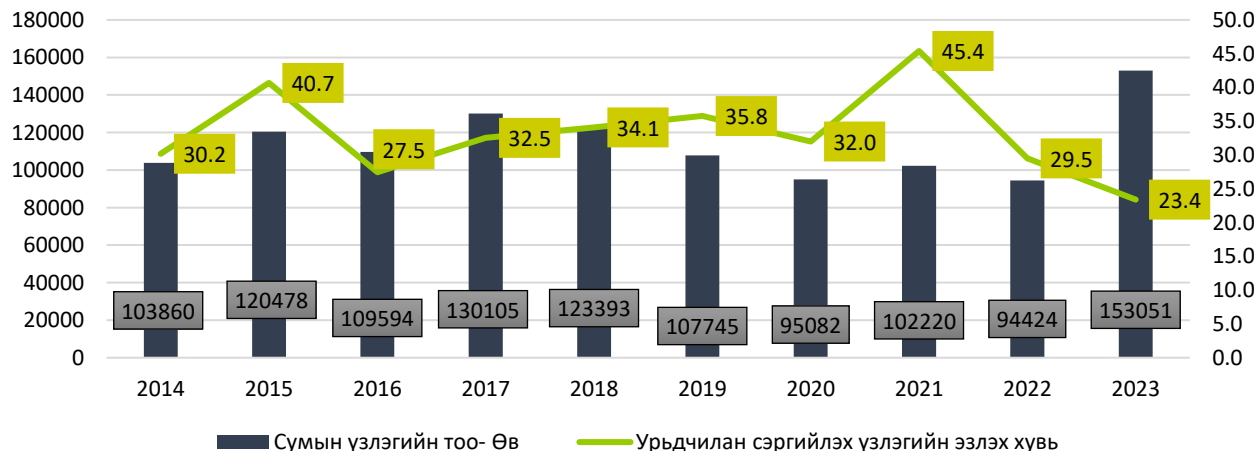

4. 3. СУМЫН ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН ТӨВИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Сумын эрүүл мэндийн төв нь харьяа нутаг дэвсгэрийнхээ хүн амд эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээг орчин үеийн болон уламжлалт анагаах ухааны аргаар үзүүлэх бөгөөд сумын эрүүл мэндийн төв нь тухайн сумын хүн амын тоо, байршлаас хамааран багийн эмчийн салбартай байж болно. Сумын эрүүл мэндийн төв бүтэц үйл ажиллагааны стандартаар сумын эрүүл мэндийн төвүүд нь аймгийн төвөөс алслагдсан байдал, хүн амын тоо, аймгийн төв хүртэлх зорчих хугацаанаас хамааран 3 зэрэглэлд ангилна. Нэгдүгээр зэрэглэлийн сумын эрүүл мэндийн төв нь аймгийн төвөөс 50 км-ийн дотор үйлчлэх хүрээний хүн ам 3000 хүртэл, хоёрдугаар зэрэглэлийн сумын эрүүл мэндийн төв нь аймгийн төвөөс 50-99 км-ийн дотор болон 1-2 цаг хүртэлх хугацаанд зорчих сумын эрүүл мэндийн төв, гуравдугаар зэрэглэлийн сумын эрүүл мэндийн төв нь аймгийн төвөөс 100км-ээс алс, сумын эрүүл мэндийн төв болон сум дундын эмнэлэг хамаарна гэж заасан. Гэвч сумын эрүүл мэндийн төв нь аймгийн төвөөс 50 км-ээс дотогш боловч үйлчлэх хүрээний хүн амын тоо 3 000-аас дээш, хүн амын 70-аас дээш хувь нь сумын төвөөс алслагдсан бол хоёрдугаар зэрэглэлд, 100 км-ээс дотогш боловч хүн амын тоо 8000-аас дээш бол гуравдугаар зэрэглэлд хамааруулна.

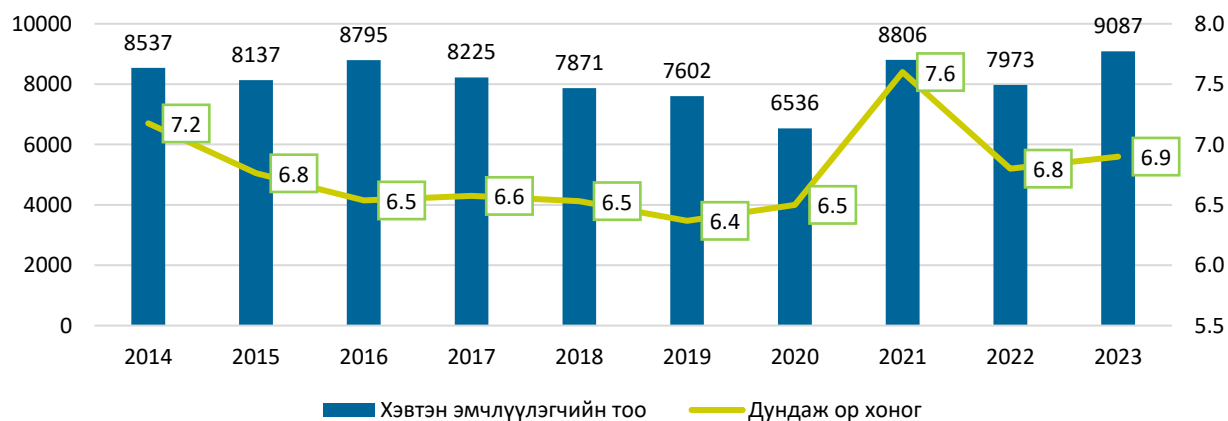
Зураг 4. 11. Сумын эрүүл мэндийн төвийн эмчийн үзлэгийн мэдээ, 2014-2023 он, Өвөрхангай аймаг

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2014-2023 он

2023 онд сумын эрүүл мэндийн төвд 9087 хүн хэвтэн эмчлүүлж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 931 тохиолдлоор нэмэгдсэн байна. 2023 оны дундаж ор хоног 6.9 болж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.1 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Зураг 4. 12. Сумын эрүүл мэндийн төвийн стационарын тусламж үйлчилгээний үзүүлэлт, 2014-2023 он

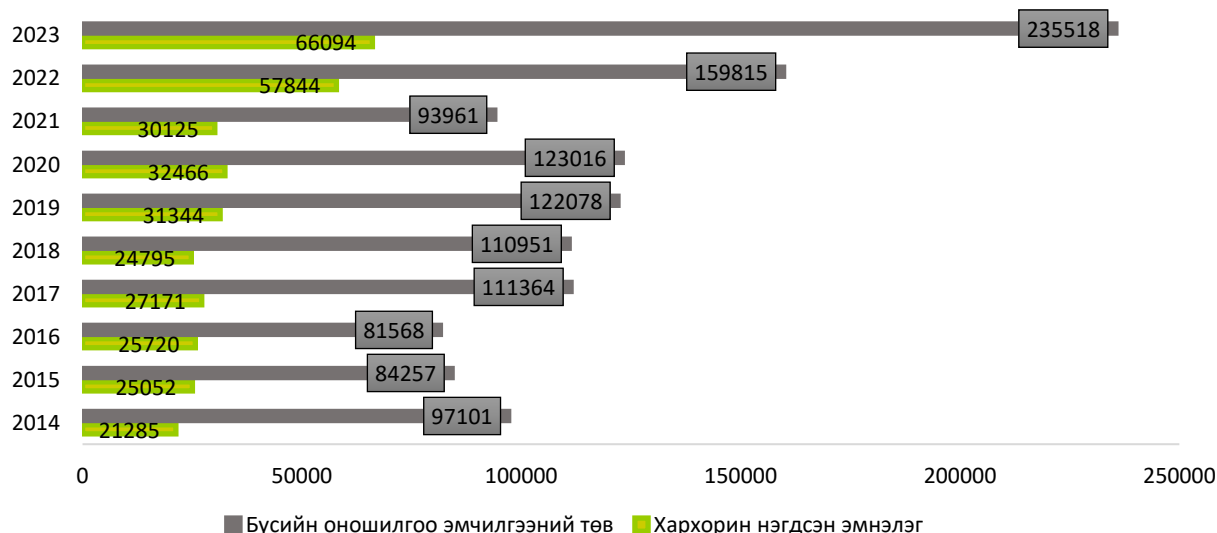
Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2014-2023 он

4.4. БҮСИЙН ОНОШИЛГОО ЭМЧИЛГЭЭНИЙ ТӨВ, ХАРХОРИН НЭГДСЭН ЭМНЭЛЭГ, ХУВИЙН ХЭВШЛИЙН ЭМНЭЛГИЙН ТУСЛАМЖ, ҮЙЛЧИЛГЭЭ

Нэгдсэн эмнэлэг нь хүн амд 7-оос доошгүй чиглэл /дотор, хүүхэд,эх барих, эмэгтэйчүүд, ерөнхий мэс засал, шүд, мэдрэл, халдварт/-ээр эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээг амбулатори болон хэвтүүлэн эмчлэх хэлбэрээр үзүүлэх бөгөөд хүн амын байршил, эрүүл мэндийн тусламж, үйлчилгээний эрэлт хэрэгцээг үндэслэн салбар амбулаторитой байж болно.

2023 оны байдлаар Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд болон Хархорин сумын Нэгдсэн эмнэлэгт нийт 301612 үзлэг хийгдэж нийт үзлэгийн 59.0 хувийг эзэлж байна.

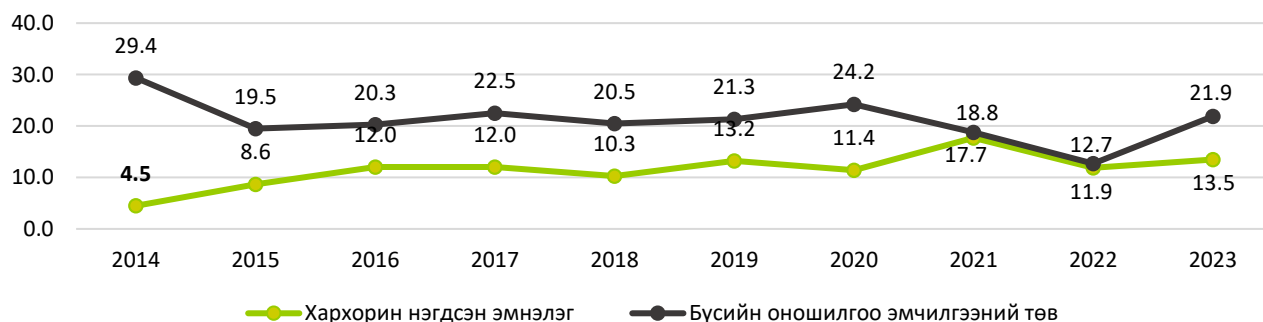
Зураг 4.13. Амбулаториор үйлчлүүлсэн хүний тоо, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвийн үзлэгийн 21.9 хувийг урьдчилан сэргийлэх үзлэг эзэлж өмнөх оноос 9.2 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.8 пунктээр тус тус нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Хархорин сумын Нэгдсэн эмнэлэгт хийгдсэн үзлэгийн 13.5 хувийг хувийг урьдчилан сэргийлэх үзлэг эзэлж өмнөх оноос 1.6 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 2.0 пунктээр тус тус нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

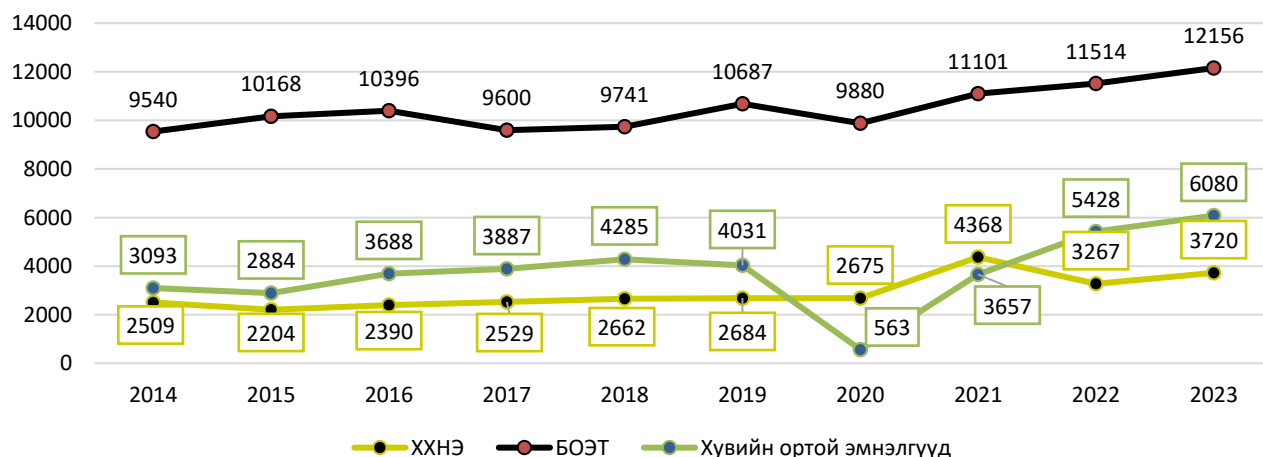
Зураг 4. 14. Урьдчилан сэргийлэх үзлэгийн хувь, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2014-2023 он

2023 онд Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд 12156 хүн хэвтэн эмчлүүлж нийт стационараар үйлчлүүлэгчдийн 39.2 хувийг, ХХНЭ-т 3720 хүн хэвтэж эмчлүүлж 12.0 хувийг тус тус эзэлж байна.

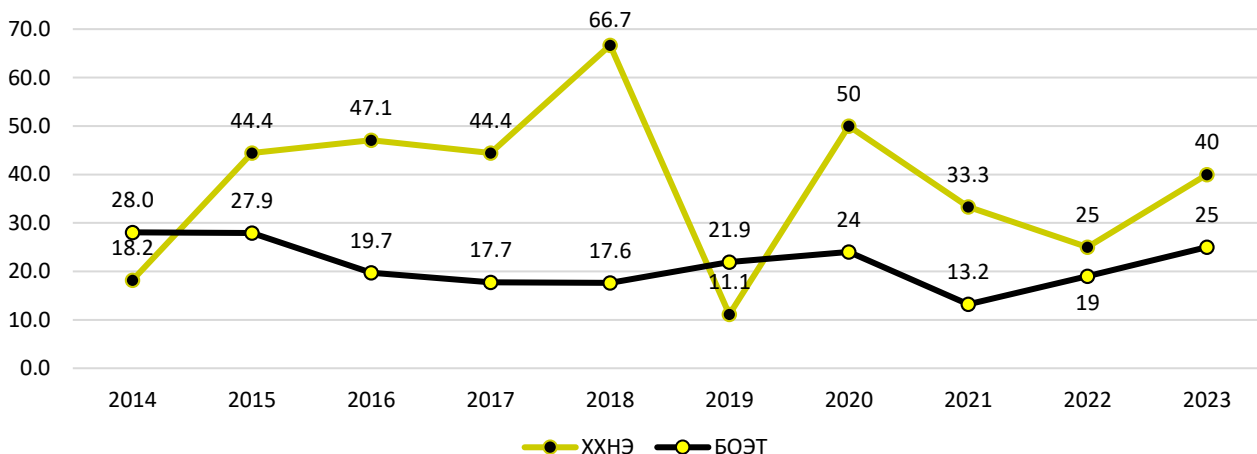
Зураг 4. 15. Хэвтэн эмчлүүлэгчийн тоо, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн үйл ажиллагааны үндсэн тоон тайлан, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд нас барсан тохиолдлын 25.0 хувь нь хоног болоогүй нас барсан ба өмнөх онтой харьцуулахад 6.0 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 3.6 пунктээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. Хархорин сумын нэгдсэн эмнэлэгт нас барсан тохиолдлын 40.0 хувь нь хоног болоогүй нас барсан ба өмнөх онтой харьцуулахад 15.0 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 2.0 пунктээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна.

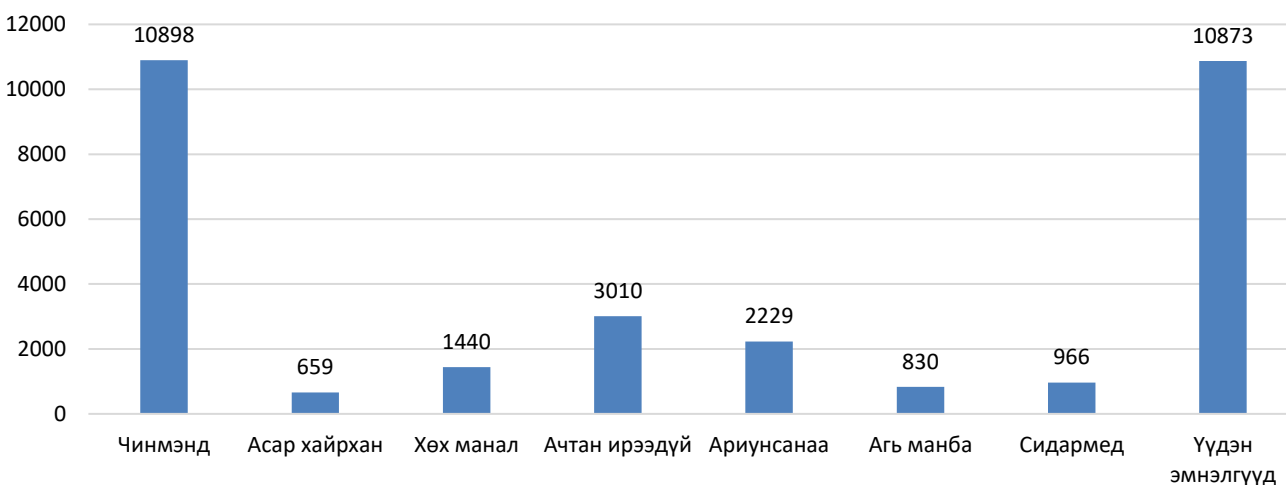
Зураг 4. 16. Хоног болоогүй нас баралтын хувь, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн эргэн мэдээлэл, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар хувийн ортой 7 эмнэлэг үйл ажиллагаа явуулж нийт 6080 үйлчлүүлэгч хэвтэн эмчлүүлсэн байна. Хэвтэн эмчлүүлэгчдийг өмнөх онтой харьцуулахад 652-оор, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 2360-аар тус тус нэмэгдсэн байна. Тайлант онд хувийн хэвшлийн эмнэлэгт нийт 30905 үзлэг хийгдснээс 35.2 хувь нь Чинмэнд эмнэлэгт, 2.1 хувь нь Асархайрхан эмнэлэгт, 4.7 хувь нь Хөх манал эмнэлэгт, 9.7 хувь нь Ачтан-ирээдүй эмнэлэгт, 7.2 хувь нь Ариунсанаа эмнэлэгт, 2.7 хувь нь Агь манба эмнэлэгт, 3.1 хувь нь Сидармед эмнэлэгт 35.1 хувь нь үүдэн эмнэлэгт тус тус үйлчлүүлсэн байна.

Зураг 4. 17. Хувийн эмнэлгийн амбулаторын нийт үзлэг, 2023 он

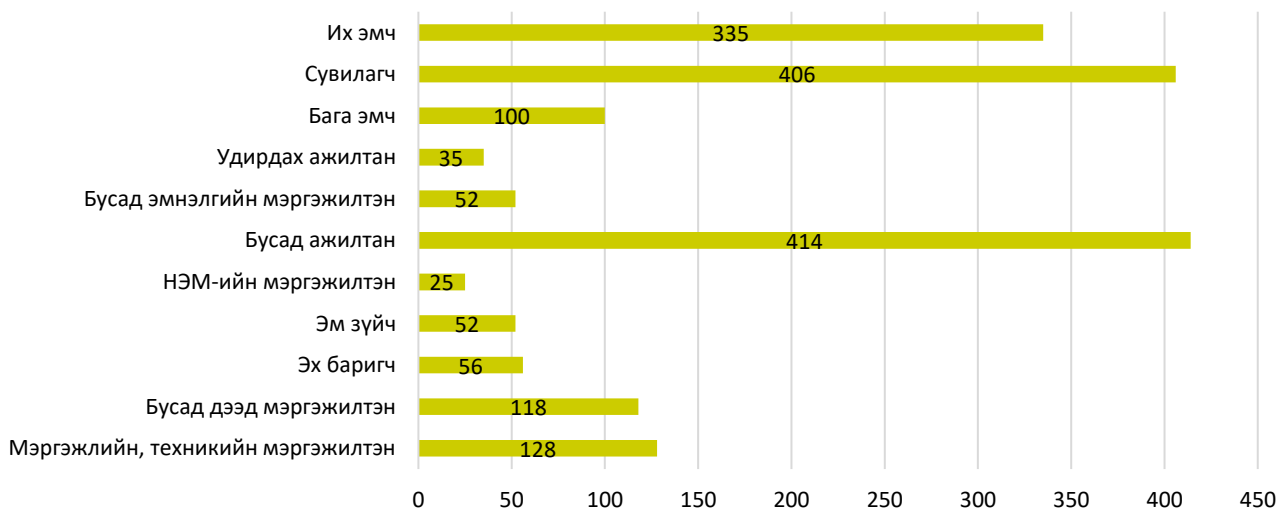

Тайлант онд хувийн хэвшлийн ортой болон клиник эмнэлгүүдэд нийт 30905 үзлэг хийгдснээс 35.2 хувийг клиник эмнэлгийн үзлэг, 64.8 хувийг ортой хувийг эмнэлгийн үзлэг эзэлж байна.

БҮЛЭГ 5. ЭРҮҮЛ МЭНДИЙН САЛБАРЫН ХҮНИЙ НӨӨЦ

Өвөрхангай аймгийн эрүүл мэндийн салбарт 2023 онд өмчийн бүх хэлбэрийн эрүүл мэндийн байгууллагууд болон бусад салбарын эрүүл мэндийн ажиллагчид нийт 1721 байгаа нь өмнөх онтой харьцуулахад 2.1 хувиар өссөн байна.

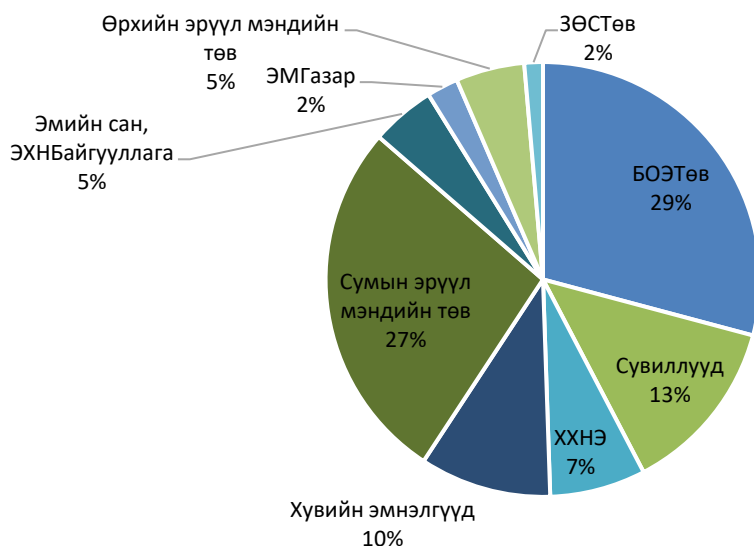
Зураг 5. 1. Эрүүл мэндийн ажилчдын тоо, 2023 он

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн хүний нөөцийн тайлан, 2023 он

Эрүүл мэндийн салбарын байгууллагын ажиллагчдын 27.4 хувь нь Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд, 25.5 хувь нь сумын эрүүл мэндийн төвд, 4.8 хувь нь өрхийн эрүүл мэндийн төвүүдэд, 12.4 хувь нь сувиллуудад, 9.2 хувь нь хувийн ортой эмнэлэгт, 20.7 хувь нь бусад байгууллагад ажиллаж байна.

Зураг 5. 2. Үйл ажиллагаа явуулж эрүүл мэндийн байгууллагууд, эзлэх хувиар, 2023 он

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын жилийн эцсийн хүний нөөцийн тайлан, 2023 он

Хүснэгт 5. 1. Эрүүл мэндийн байгууллагын эмч, ажилчдын тоо, 2023 оны байдлаар

Эрүүл мэндийн байгууллагууд	Их эмч													Нийт ажиллагчид		
	Д/Д	Бүгд	Хүний их эмч	Уламжлалт анагаахын их эмч	Шүдний их эмч	Эм зүйч	Эх баригч	Бага эмч	Бүртгэл мэдээллийн ажилтан	Сувилагч	Эмнэлгийн мэргэжлийн болон техникийн боловсролтой	Удирдах ажилтан	Бусад ажилтан	Бүгд	Эмэгтэй	
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	12	13	17	23	30	31	32	
Багийн эмчийн салбар	1	1	0	1	0	0	0	0	0	4	2	0	4	11	10	
Өрхийн эрүүл мэндийн төв	2	26	18	8	0	0	1	5	0	29	2	3	16	82	72	
Сумын эрүүл мэндийн төв	А зэрэглэл	3	23	14	8	1	2	6	17	1	29	7	0	44	129	108
	Б зэрэглэл	4	16	11	4	1	0	3	11	0	14	5	0	23	72	62
	В зэрэглэл	5	24	19	4	1	1	9	30	6	43	11	0	73	197	173
Хөдөөгийн нэгдсэн эмнэлэг	6	31	25	4	2	1	5	3	1	29	4	1	38	115	96	
Бүсийн оношлогоо эмчилгээний төв	7	113	96	6	11	6	21	10	3	169	27	3	120	472	394	
Клиник /хувийн/	8	21	8	4	9	0	2	0	0	0	2	3	3	31	31	
Ортой хувийн эмнэлэг	9	39	17	17	5	4	2	0	6	37	13	2	54	159	125	
Сувилал	10	27	11	16	0	0	0	1	5	44	4	14	115	213	154	
Эрүүл мэндийн газар (аймаг, нийслэл)	11	0	0	0	0	0	0	2	0	0	1	5	29	37	28	
Эм ханган нийлүүлэх байгууллага	12	0	0	0	0	8	0	0	0	0	9	3	19	39	35	
Эмийн сан	13	0	0	0	0	28	0	0	0	1	34	0	25	88	77	
Бусад	14	1	1	0	0	1	0	0	0	0	6	1	15	24	13	
Эрүүл мэндийн салбарын байгууллагын ажиллагчид бүгд	15	322	220	72	30	51	49	79	22	399	127	35	578	1669	1378	

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын яамны харьяа эрүүл мэндийн байгууллага, их эмч, бага эмч	16	8	4	4	0	0	7	14	0	1	0	0	0	30	29
Бусад (уурхай, үйлдвэр, албан газар, мэргэжлийн хяналтын газар гэх мэт)	17	5	3	1	1	1	0	7	0	6	1	0	2	22	14
Бусад салбарын эрүүл мэндийн ажиллагчид бүгд	18	13	7	5	1	1	7	21	0	7	1	0	2	52	43
Бүгд	19	335	227	77	31	52	56	100	22	406	128	35	580	1721	1421

Эх үүсвэр: ЭМБ-ын хүний нөөцийн тайлан, 2023 он, ЭМГ

2023 оны байдлаар эрүүл мэндийн салбарт нийт 1721 эмч, эмнэлгийн ажилчид ажиллаж байгаагаас их эмч 335 буюу 19.5 хувийг, сувилагч 406 буюу 23.6 хувийг, эх баригч 56 буюу 3.3 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэгт 5. 2. Их эмчийн тоо, сумдаар, 2014-2023 он

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Улсын дүн	9,300	9,623	10,000	10,576	11,169	11,788	12431	12970	13983	14978
Өвөрхангай	218	248	255	258	265	285	296	293	305	335
Арвайхээр	158	159	163	167	171	193	203	201	216	239
Баруунбаян- Улаан	3	3	2	3	4	2	3	1	1	2
Бат-Өлзий	6	8	7	7	5	8	8	8	6	8
Баянгол	2	2	3	3	3	3	2	4	4	5
Баян-Өндөр	2	3	3	2	3	3	2	3	3	3
Богд	4	4	5	6	6	6	3	6	6	7
Бүрд	3	3	3	3	3	2	3	2	1	2
Гучин-Ус	2	3	2	2	3	3	3	2	3	2
Есөн зүйл	6	5	6	5	5	6	3	3	4	4
Зүүнбаян- Улаан	2	3	3	4	4	3	3	3	2	3
Нарийнтээл	4	5	4	3	4	3	5	4	4	8

Өлзийт	2	2	2	2	2	2	3	1	1	2
Сант	3	3	3	3	3	3	3	2	3	1
Тарагт	2	3	3	2	3	2	2	4	3	2
Төгрөг	3	2	3	2	3	1	1	2	2	2
Уянга	7	9	7	6	8	10	11	11	9	8
Хайрхандулаан	3	3	3	3	2	3	2	4	2	2
Хархорин	0	22	26	27	27	25	30	26	28	31
Хужирт	6	6	7	8	6	7	6	6	7	4

Эх үүсвэр: [Статистикийн мэдээллийн нэгдсэн сан \(1212.mn\)](#)

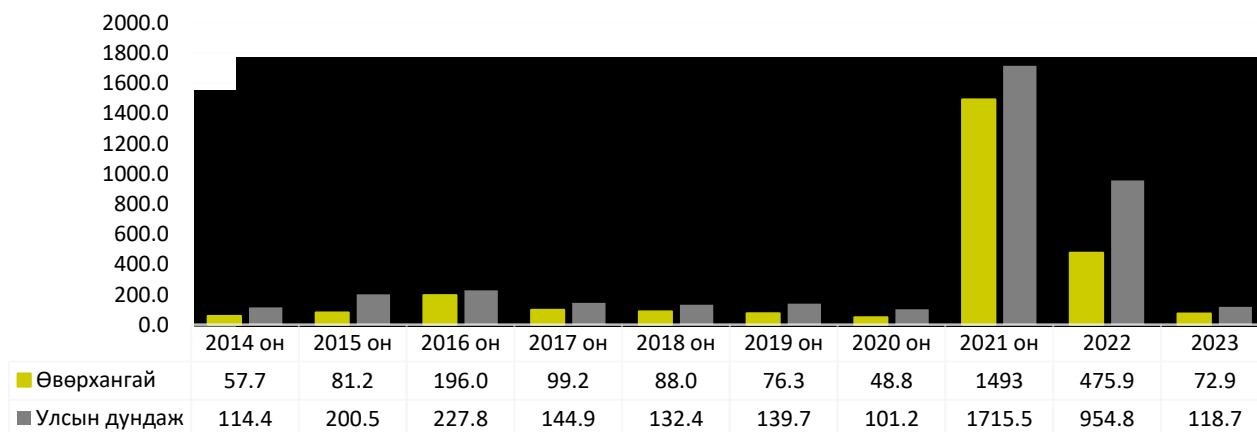
БҮЛЭГ 6. ХАЛДВАРТ ӨВЧИН

Монгол Улсын Засгийн газрын 2017 оны 11 дүгээр тогтоолоор халдварт өвчнийг тандах, сэргийлэх, дэгдэлтийн үеийн хариу арга хэмжээг уян хатан, чанартай, хүртээмжтэй, шуурхай зохион байгуулах чадавхийг бэхжүүлэхэд бусад салбарын оролцоог нэмэгдүүлэх, хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны санхүүгийн тогтвортой байдлыг хангах замаар халдварт өвчний тархалтыг бууруулах зорилгоор “Халдварт өвчнөөс сэргийлэх, хянах” үндэсний хөтөлбөрийг баталсан. Эрүүл мэндийн сайдын 2022 оны А/528 дугаар тушаалаар “Халдварт өвчинтэй тэмцэх, сэргийлэх арга хэмжээний үзүүлэлтэнд 2022 онд цусан суулга өвчнийг 10000 хүн амд 10, сүрьеэгийн бүртгэгдсэн тохиолдлыг 100 000 хүн амд 100, төрөлхийн тэмбүүтэй төрсөн нярайн тоо (100 000 амьд төрөлтөд) 50-с бага, жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн дундах тэмбүү өвчний халдварын тархалтыг 1.5 хувиас бага болгох зорилт тавьсан байна.

Энэхүү зорилт нь 2023 оны байдлаар улсын хэмжээнд 10 000 хүн амд цусан суулга 7.0, 100 000 хүн амд сүрьеэгийн бүртгэгдсэн тохиолдол 70.6, төрөлхийн тэмбүүтэй төрсөн нярайн тоо (100 000 амьд төрөлтөнд) 48.2 зорилтод түвшнийг хангасан боловч жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн дундах тэмбүү өвчний халдварын тархалт 1.6 хувь буюу зорилтод үзүүлэлтээс өндөр байгаа бол манай аймгийн хувьд 10 000 хүн амд цусан суулга 4.0, 100 000 хүн амд сүрьеэгийн өвчлөл 27.5, төрөлхийн тэмбүүтэй төрсөн нярайн тоо (100 000 амьд төрөлтөд) 50.8, жирэмсэн эмэгтэйчүүдийн дундах тэмбүү өвчний халдварын тархалт 0.8 байна.

Зураг 6. 1. Нийт халдварт өвчин, 10 000 хүн амд ногдох өвчлөл, 2014-2023 он

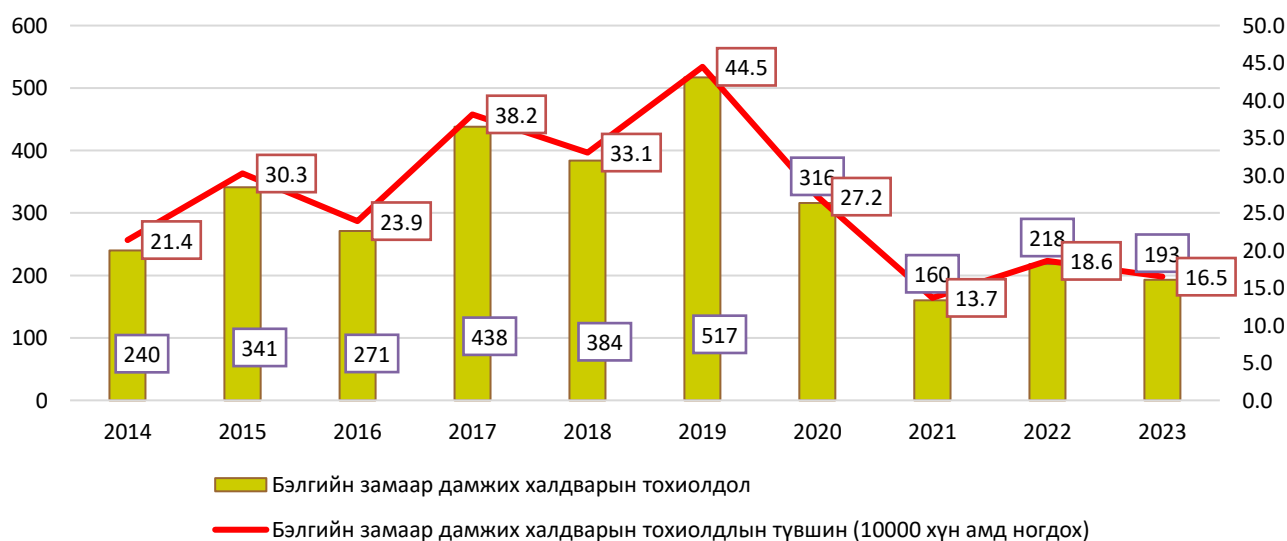
Эх үүсвэр: Эрүүл мэндийн эргэн мэдээлэл, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 854 халдварт өвчин бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 72.9 ногдож байгаа нь улсын дунджаас 45.8 пунктээр бага байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 403.0 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 176.4 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

6. 1. БЭЛГИЙН ЗАМЫН ХАЛДВАРТ ӨВЧИН

2023 оны байдлаар БЗДХ-ын нийт 193 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 16.5 ногдож байгаа нь өмнөх оноос 25 тохиолдлоор буюу 0.1 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна. 2023 оны 10 000 хүн амд ногдох БЗДХ өвчлөлийн түвшинг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулбал 10.2 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 6. 2. БЗДХ тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сарын статистик мэдээ \(www.ov.mohs.gov.mn\)](http://www.ov.mohs.gov.mn)

Бэлгийн замаар дамжих халдварын дийлэнх хувийг тэмбүүгийн халдвар эзэлж байна. 2023 оны байдлаар тэмбүүгийн өвчлөл 71.5 хувийг, сүүлийн 10 жилийн дунджаар 61.4 хувийг тус тус эзэлж байна.

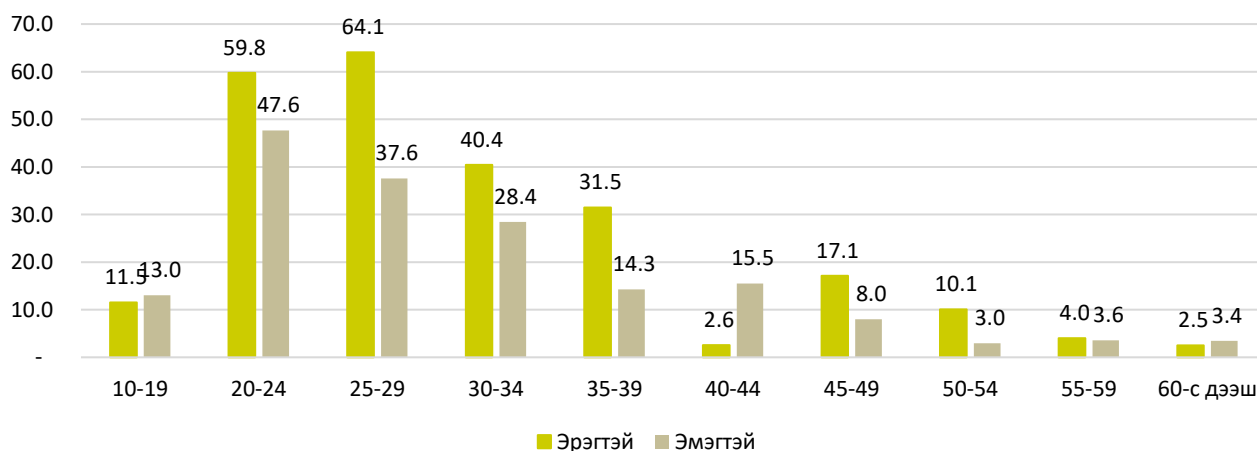
Зураг 6. 3. Бэлгийн замын халдварт өвчин, төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сарын статистик мэдээ \(www.ov.mohs.gov.mn\)](http://www.ov.mohs.gov.mn)

Бэлгийн замын халдварт өвчин нь эрэгтэйчүүдийн 25-29 насныхны дунд, эмэгтэйчүүдийн 20-24 насанд халдварын тархалт хамгийн их байна.

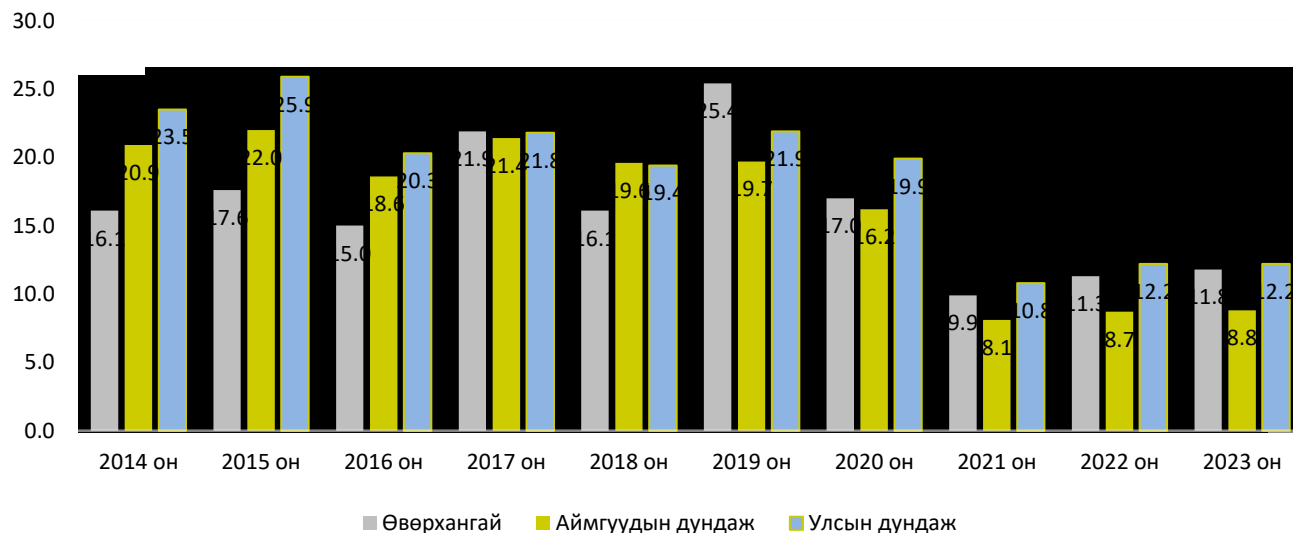
Зураг 6. 4. Бэлгийн замаар дамжих халдвар, нас, хүйсээр, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд 138 тэмбүүгийн өвчлөл бүртгэгдэж нийт халдварт өвчний 16.2 хувийг эзэлж 10 000 хүн амд 11.8 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 3.0 пунктээр их, улсын дунджаас 0.4 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 0.5 пунктээр нэмэгдсэн, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 4.4 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 6. 5. Тэмбүүгийн өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сар тутмын “Эрүүл мэндийн статистикийн мэдээлэл” - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn),
[Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://mohs.gov.mn)

2023 онд тэмбүүгийн 1 тохиолдол бүртгэгдэж 100 000 хүн амд 0.1 ногдож байгаа бол 2019-2022 онуудад төрөлхийн тэмбүүгийн халдвар бүртгэгдэгүй байна.

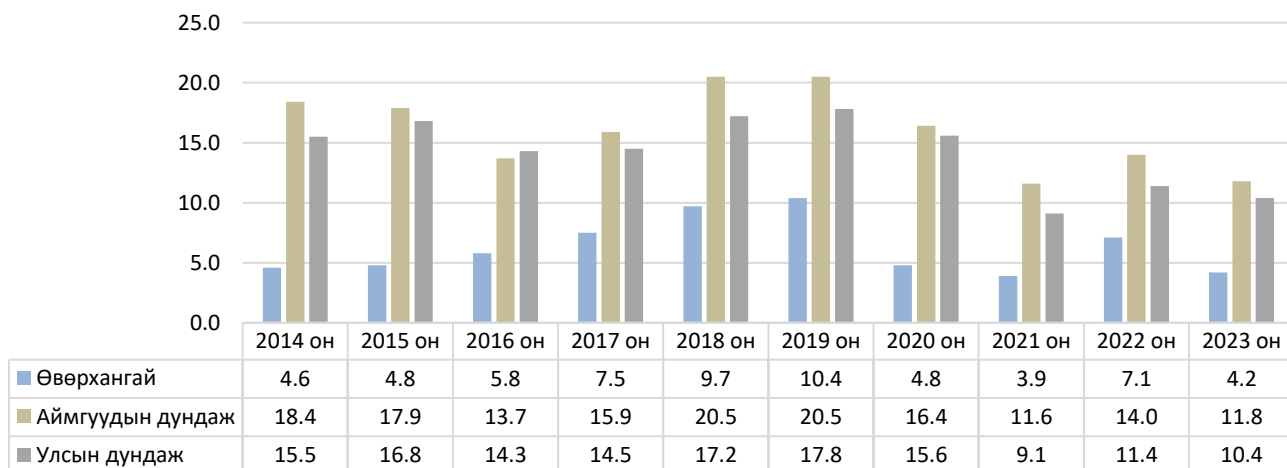
Зураг 6. 6. Төрөлхийн тэмбүүгийн халдвар, 100 000 хүн амд ногдох өвчлөлийн түвшин, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сарын статистик мэдээ \(www.ov.mohs.gov.mn\)](http://www.ov.mohs.gov.mn)

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд гонококкт халдварын өвчлөлийн 49 тохиолдол бүртгэгдэж нийт халдварт өвчний 5.7 хувийг эзэлж, 10000 хүн амд 4.2 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 7.6 пунктээр, улсын дунджаас 6.2 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. 2023 оны аймгийн түвшинг өмнөх онтой харьцуулахад 2.9 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 2.1 пунктээр тус тус буурсан байна.

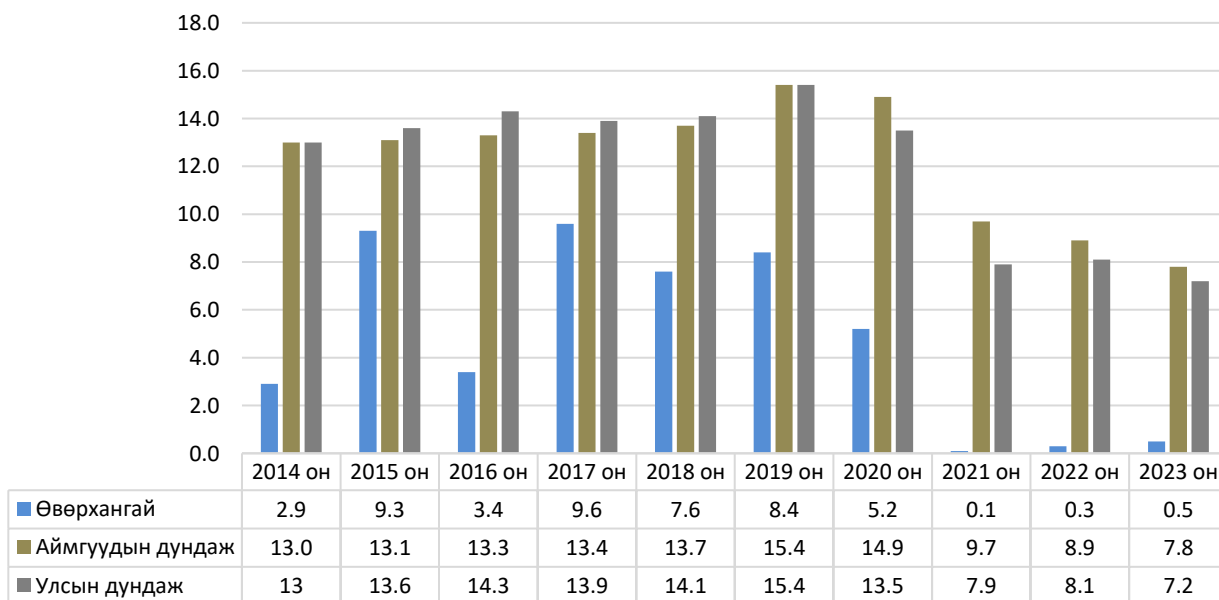
Зураг 6. 7. Гонококкт халдвар, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сар тутмын “Эрүүл мэндийн статистикийн мэдээлэл” - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](#),
[Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](#)

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд трихомониазын халдварын 6 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 0.5 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 7.3 пунктээр, улсын дунджаас 6.7 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. 2023 оны аймгийн түвшинг өмнөх онтой харьцуулахад 0.2 пунктээр нэмэгдсэн, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 4.2 пунктээр буурсан байна.

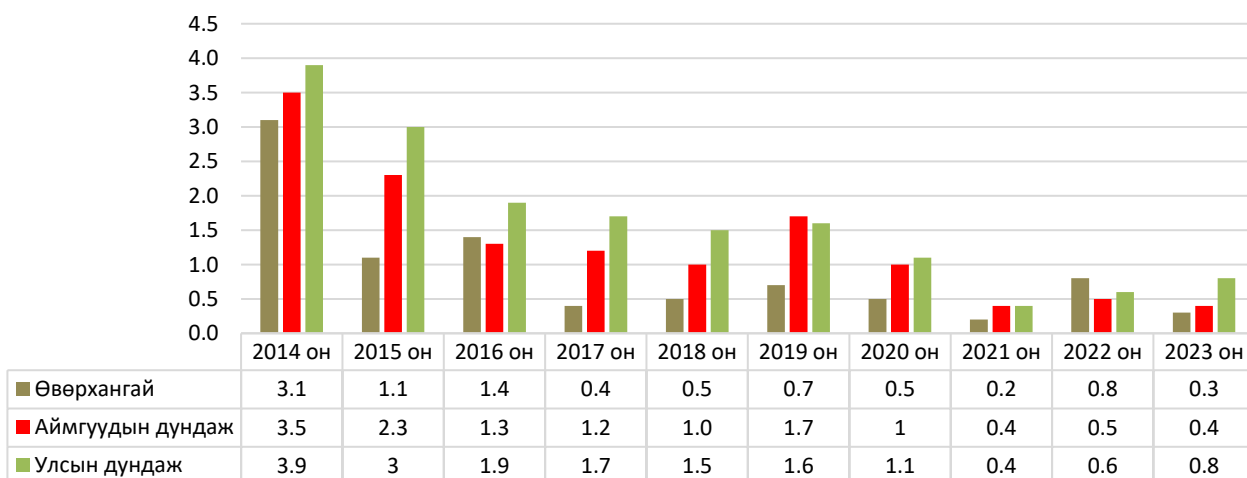
Зураг 6. 8. Трихомониазын халдвар, 10000 хүн амд, 2014-2023 он

6. 2. ЦУСААР ДАМЖИХ ХАЛДВАРТ

2023 онд аймгийн хэмжээнд вируст гепатитын 4 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 0.3 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 0.1 пунктээр, улсын дунджаас 0.5 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 0.5 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 0.6 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

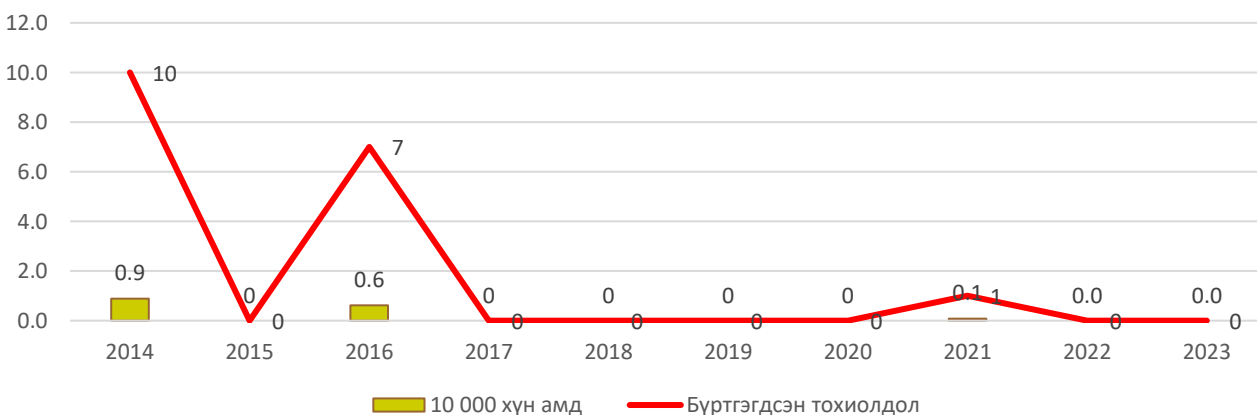
Зураг 6. 9. Вируст гепатит /B17-B19/-ын өвчлөл, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сар тутмын “Эрүүл мэндийн статистикийн мэдээлэл” - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](#),
[Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](#)

Гепатитын А вирус халдвар 2015, 2017-2020, 2022-2023 онуудад бүртгэгдээгүй ба сүүлийн 10 жилийн хугацаанд хамгийн ихдээ 2014 онд 10 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 0.9 ногдож байсан бол 2011 онд 681 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд ногдох өвчлөлийн түвшин 60.7-д хүрч байжээ.

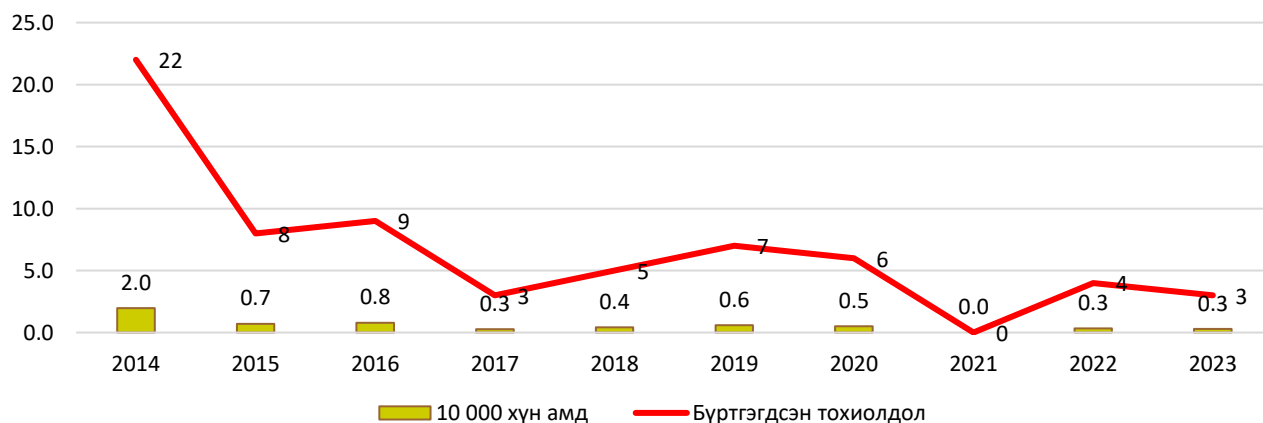
Зураг 6. 10. Гепатитийн А вирусийн халдвар, тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](#), [Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](#)

2023 оны байдлаар вирус В гепатитын 3 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 0.3 ногдож байгаа өмнөх онтой ижил түвшинд байна. 10 000 хүн амд ногдох өвчлөлийн түвшинг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулбал 0.3 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

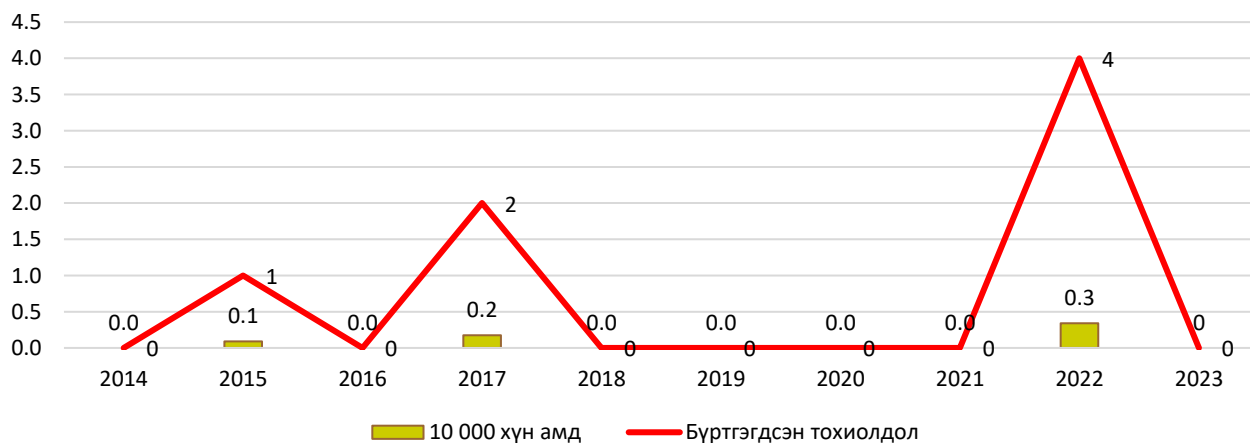
Зураг 6. 11. Гепатитийн В вирусийн халдварын тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://mohs.gov.mn)

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд Гепатит С вирусийн халдварын тохиолдол 2014, 2016, 2018-2021, 2023 онуудад өвчлөлийн тохиолдол бүртгэгдээгүй байна.

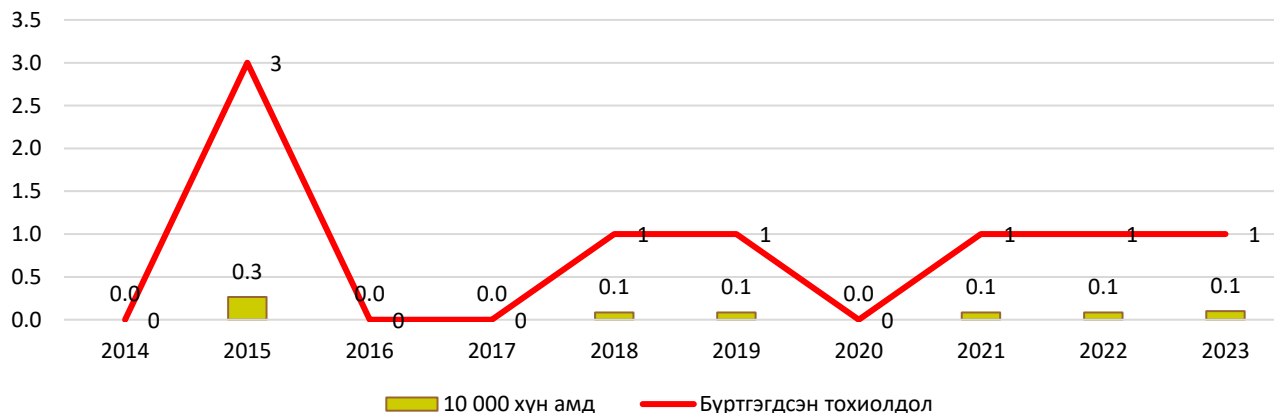
Зураг 6. 12. Гепатитийн С вирусийн халдварын тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://mohs.gov.mn)

2023 онд вирус Д гепатитын 1 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 0.1 ногдож байгаа нь өмнөх он болон сүүлийн 10 жилийн дундажтай ижил түвшинд байна.

Зураг 6. 13. Гепатитийн Дельта вирусийн халдварын тохиолдол, 10 000 хүн амд ногдох түвшин, 2014-2023 он

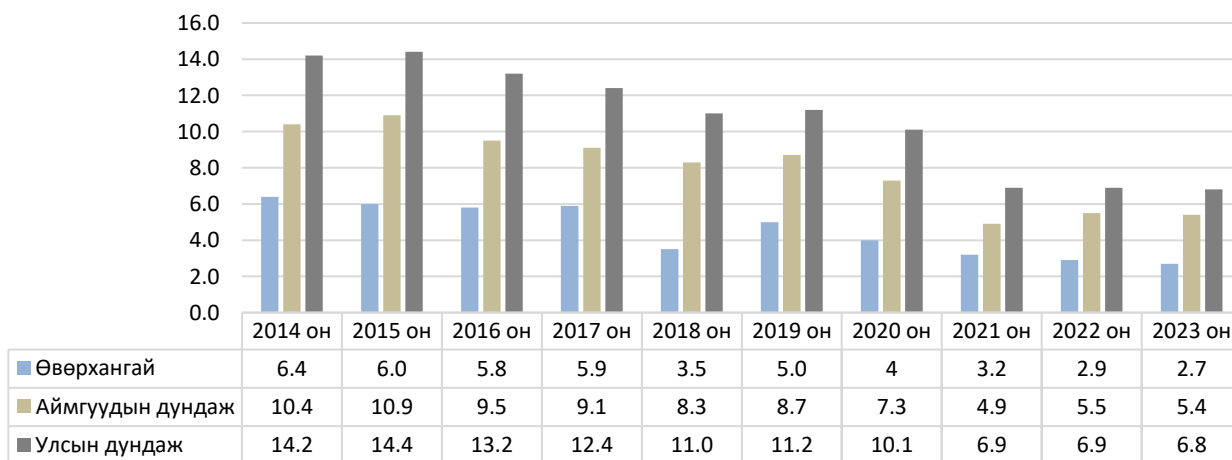

Эх үүсвэр: [Сарын статистик мэдээ \(www.ov.mohs.gov.mn\)](http://www.ov.mohs.gov.mn)

6. 3. АМЬСГАЛЫН ЗАМЫН ХАЛДВАРТ ӨВЧИН

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд сүрьеэгийн өвчлөлийн 32 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 2.7 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 2.7 пунктээр, улсын дунджаас 4.1 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 0.2 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 1.8 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

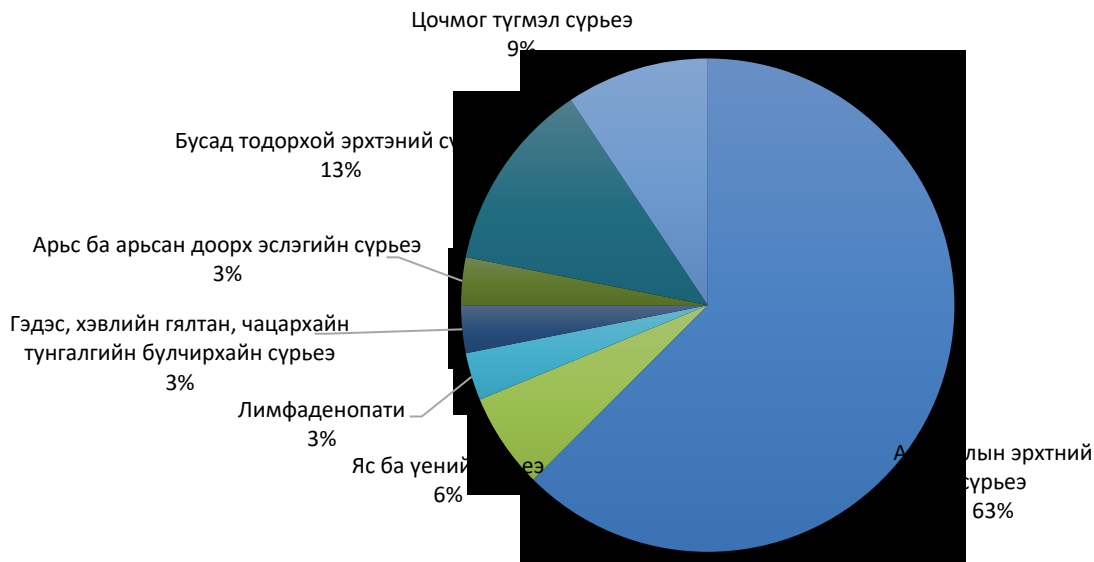
Зураг 6. 14. Сүрьеэгийн өвчлөл, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сар тутмын “Эрүүл мэндийн статистикийн мэдээлэл” - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn),
[Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://mohs.gov.mn)

2023 онд бүртгэгдсэн сүрьеэгийн өвчлөл нийт халдварт өвчний 3.7 хувийг эзэлж байгаа ба сүрьеэгийн өвчлөлийн дийлэнх хувийг амьсгалын эрхтэн тогтолцооны сүрьеэ (63%) эзэлж байна.

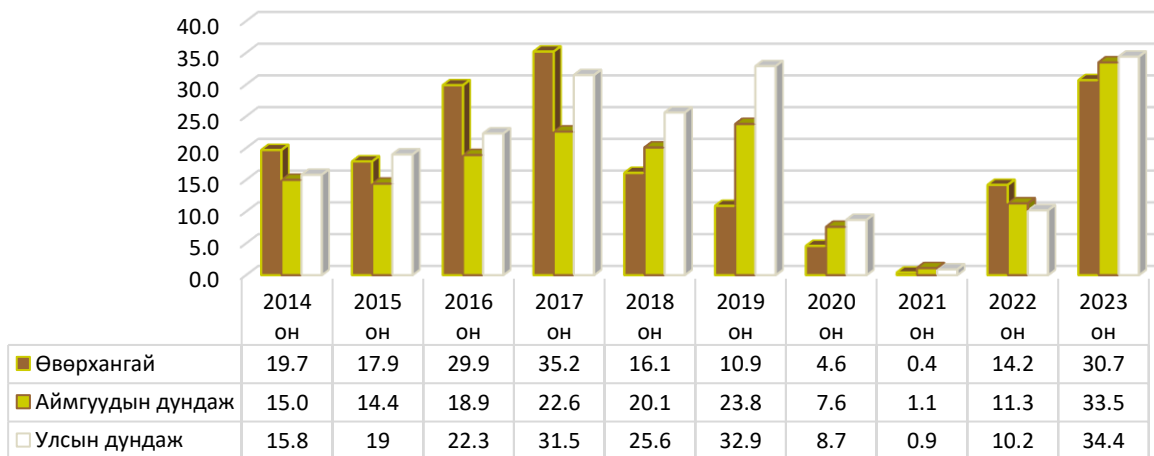
Зураг 6. 15. Сүрьеэгийн өвчлөл, өвчний төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд салхинцэцэг өвчний 359 тохиолдол бүртгэгдэж нийт халдварт өвчний 42.0 хувийг эзэлж, 10000 хүн амд 30.7 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 2.8 пунктээр, улсын дунджаас 3.7 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 16.5 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 12.7 пунктээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 6. 16. Салхинцэцэг өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

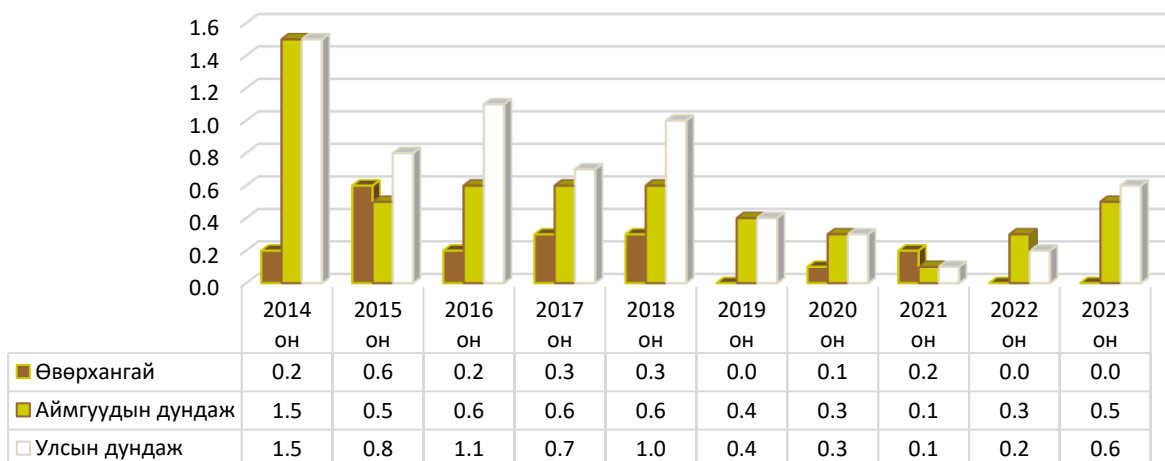

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(www.mohs.gov.mn\)](http://www.mohs.gov.mn)

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд гахай хавдрын өвчлөл 2015 онд хамгийн их тархалттай буюу 10 000 хүн тутамд 0.6 ногдож байсан бол 2019, 2022, 2023 онуудад тус өвчний тохиолдол бүртгэгдээгүй байна.

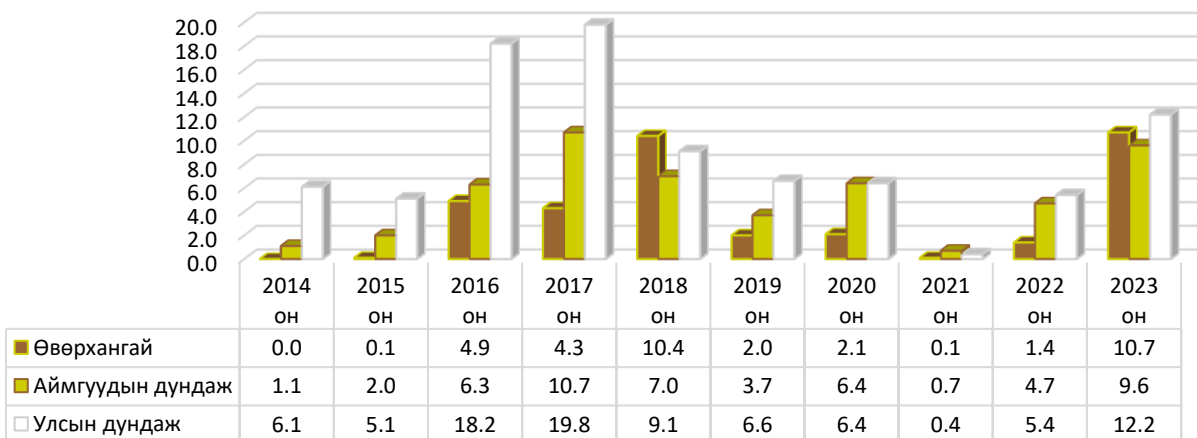
Зураг 6. 17. Гахай хавдарын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(www.mohs.gov.mn\)](http://www.mohs.gov.mn)

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд гар, хөл, амны өвчний 125 тохиолдол бүртгэгдэж нийт халдварт өвчний 14.6 хувийг эзэлж, 10000 хүн амд 10.7 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 1.1 пунктээр их, улсын дунджаас 1.5 пунктээр доогуур үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 9.3 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 7.1 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

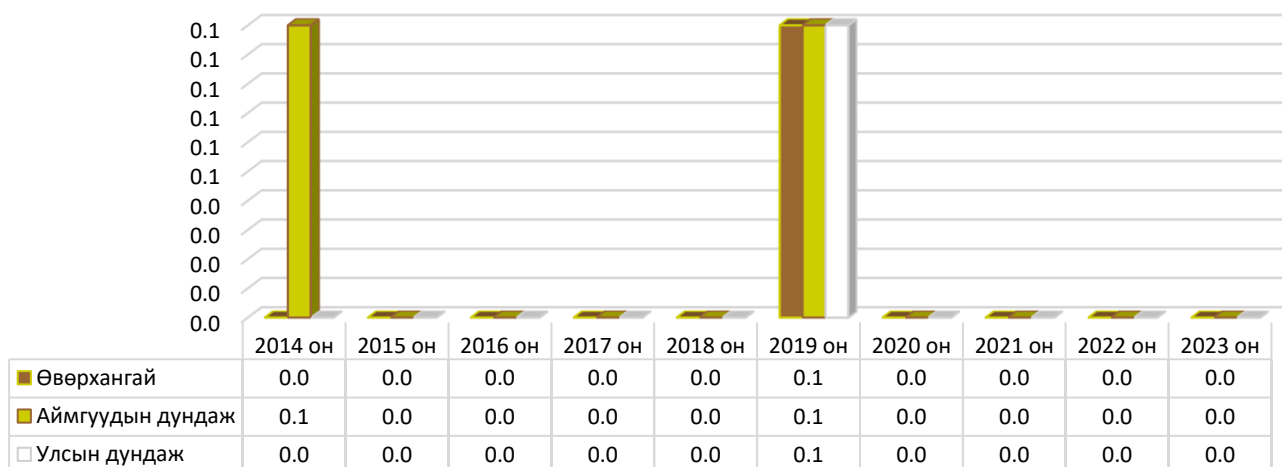
Зураг 6. 18. Гар, хөл, амны өвчин, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(www.mohs.gov.mn\)](http://www.mohs.gov.mn)

Менингококкт халдварын тохиолдол аймгийн хэмжээнд 2012-2018, 2020-2023 онуудад бүртгэгдээгүй байна.

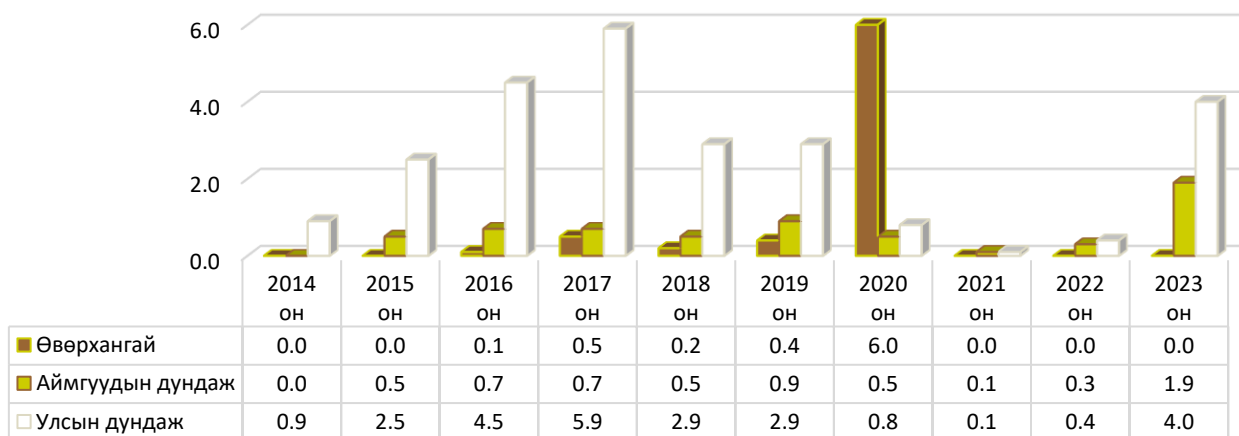
Зураг 6. 19. Менингококкт халдвар, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://mohs.gov.mn)

Улаан эсэргэнэ өвчний халдвар сүүлийн 10 жилийн хугацаанд 2016-2020 онуудад бүртгэгдсэн ба 2020 онд өвчний тархалт хамгийн их буюу 10 000 хүн амд 6.0 ногдож байна.

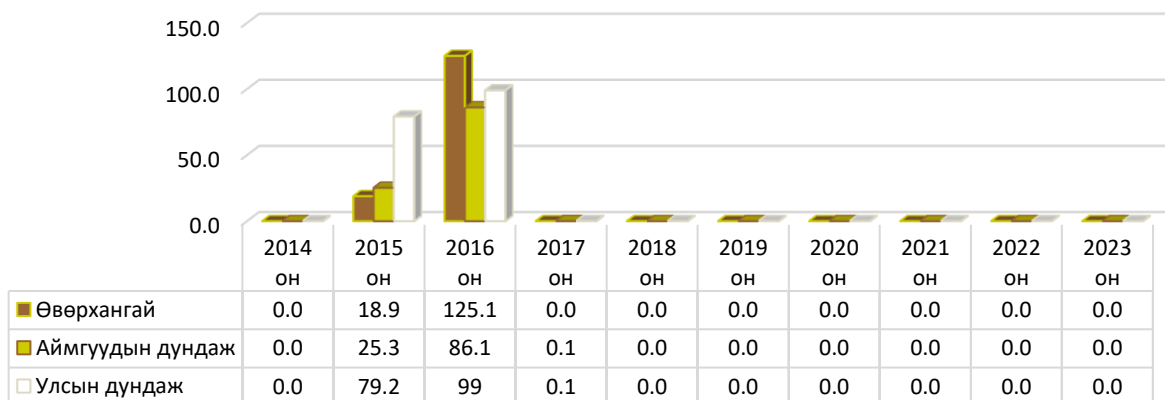
Зураг 6. 20. Улаан эсэргэнэ, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(www.mohs.gov.mn\)](http://www.mohs.gov.mn)

2017-2023 онуудад улаан бурхан өвчний тохиолдол бүртгээгдээгүй бөгөөд 2015-2016 онуудад улсын хэмжээнд улаан бурхан өвчний дэгдэлт гарч 10000 хүн амд ногдох өвчлөл 2016 онд манай аймагт 125.1, улсын дундаж 99.0-д хүрч өссөн байна.

Зураг 6. 21. Улаан бурхан, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

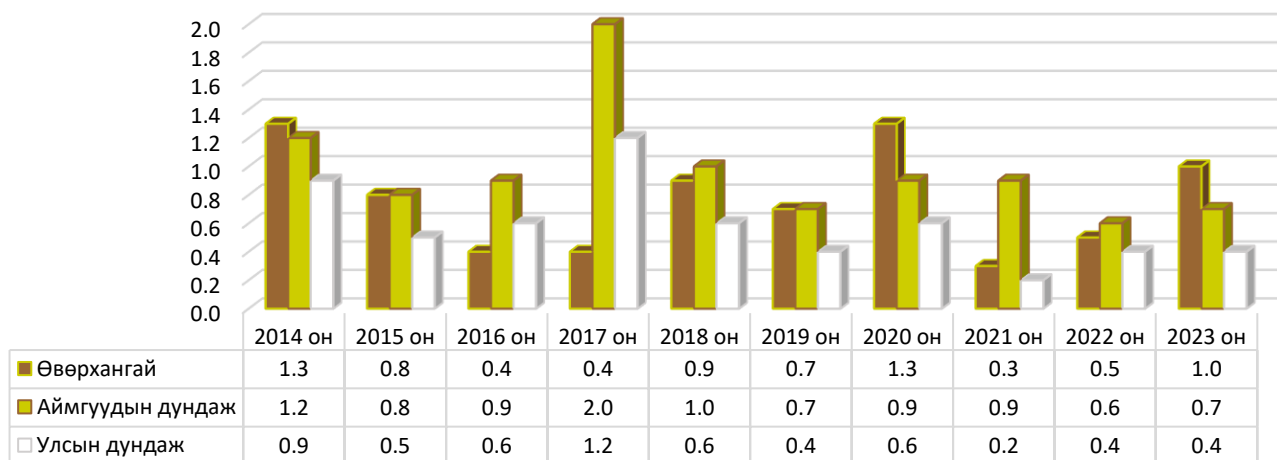

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(www.mohs.gov.mn\)](http://www.mohs.gov.mn)

6. 4. ЗООНОЗЫН БОЛОН МАЛ АМЬТНААС ХҮНД ХАЛДВАРЛАДАГ ӨВЧЛӨЛ

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд хачигт рекиттиозын 12 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 1.0 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 0.3 пунктээр их, улсын дунджаас 0.6 пунктээр өндөр үзүүлэлттэй байна. 2023 оны халдварын түвшинг өмнөх онтой харьцуулахад 0.5 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 0.2 пунктээр тус тус нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

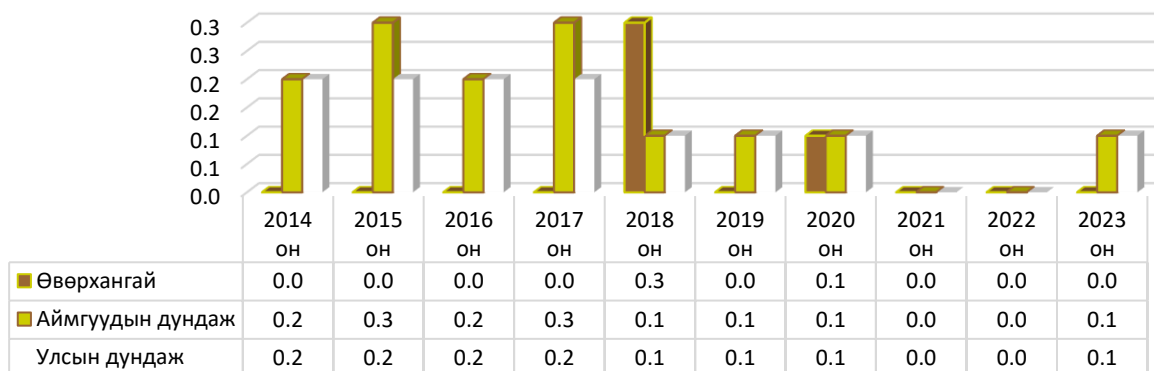
Зураг 6. 22. Хачигт рекиттиозын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://www.mohs.gov.mn)

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд аймгийн хэмжээнд хачигт энцефалитын тохиолдол 2018, 2020 онуудад бүртгэгдэж 10000 хүн амд ногдох өвчлөл 0.1-0.3 байна.

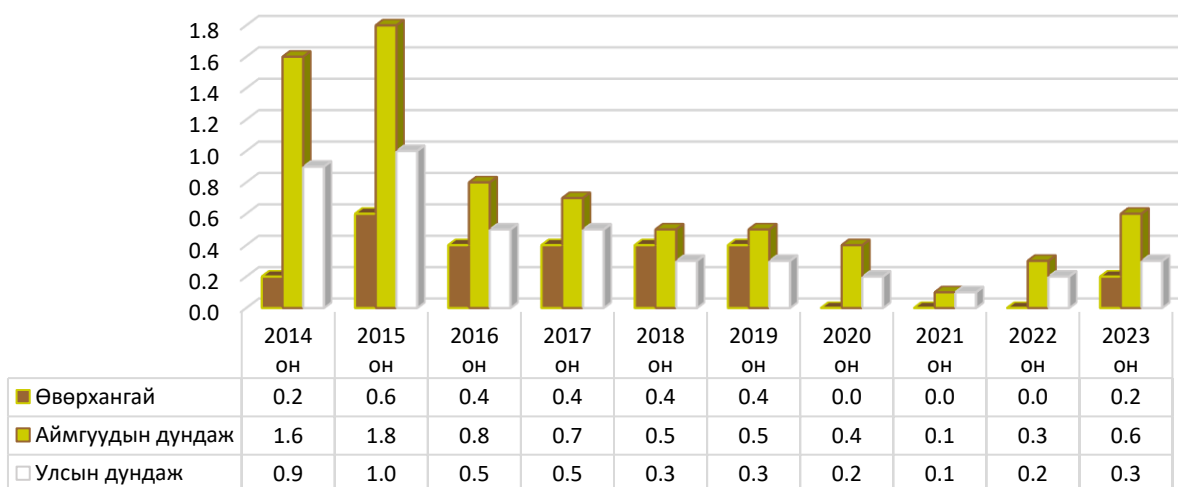
Зураг 6. 23. Хачигт энцефалит, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв (hdc.gov.mn), Сарын статистик мэдээ (mohs.gov.mn)

2023 онд аймгийн хэмжээнд бруцеллиоз өвчний 2 тохиолдол бүртгэгдэж нийт халдварт өвчний 0.2 хувийг эзэлж, 10 000 хүн амд 0.2 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 0.4 пунктээр, улсын дунджаас 0.1 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 0.2 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 0.1 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 6. 24. Бруцеллиозын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

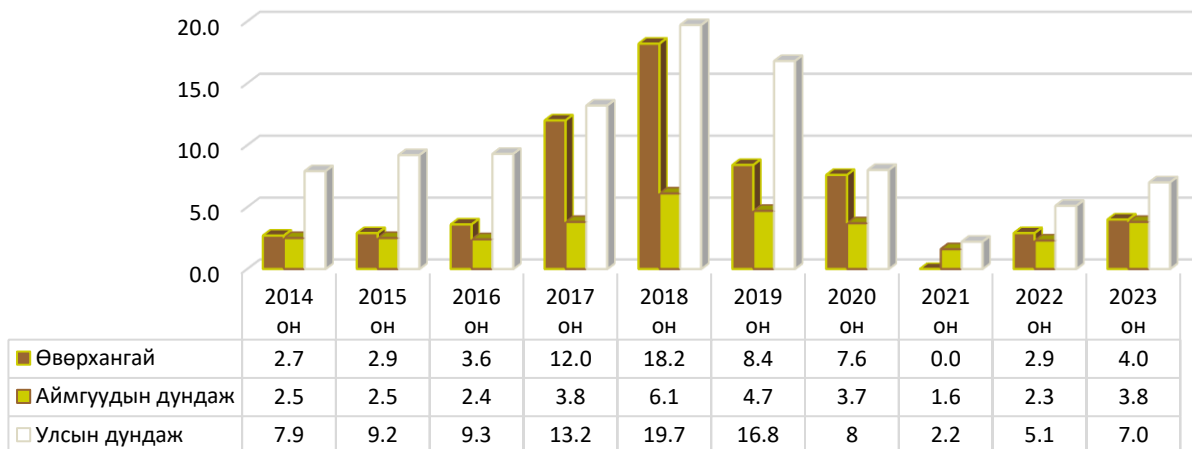

Эх үүсвэр: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв (hdc.gov.mn), Сарын статистик мэдээ (mohs.gov.mn)

6. 5. ГЭДЭСНИЙ ХАЛДВАР

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд цусан суулга өвчний 46 тохиолдол бүртгэгдэж нийт халдварт өвчний 5.4 хувийг эзэлж, 10000 хүн амд 4.0 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 0.2 пунктээр их, улсын дунджаас 3.0 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 2.2 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

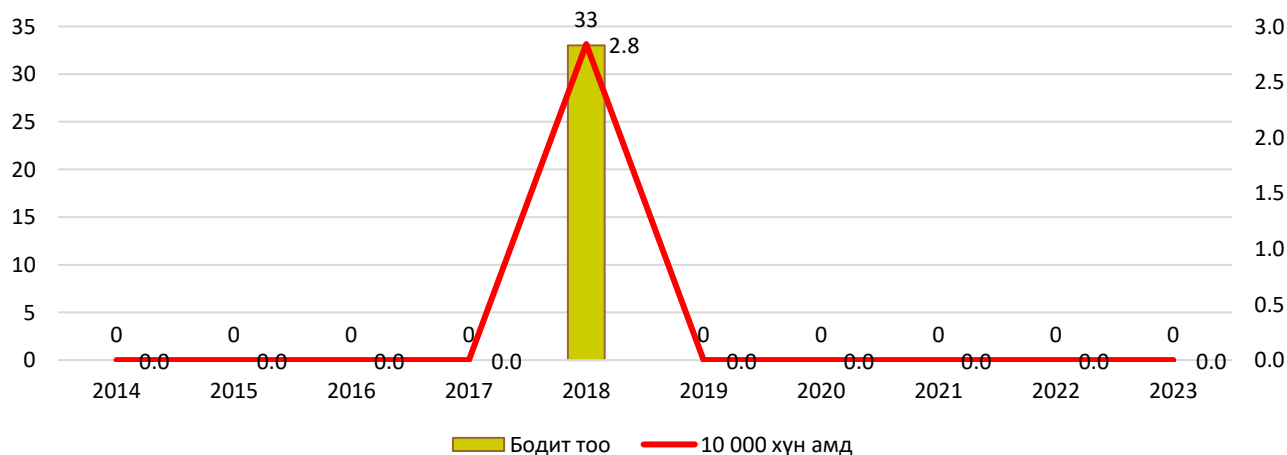
Зураг 6. 25. Цусан суулга шалтгаант өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв (hdc.gov.mn), Сарын статистик мэдээ (mohs.gov.mn)

Манай аймагт хоолны хордлогот халдвар 2018 онд 33 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд ногдох өвчлөлийн түвшин 2.8-д хүрсэн байна.

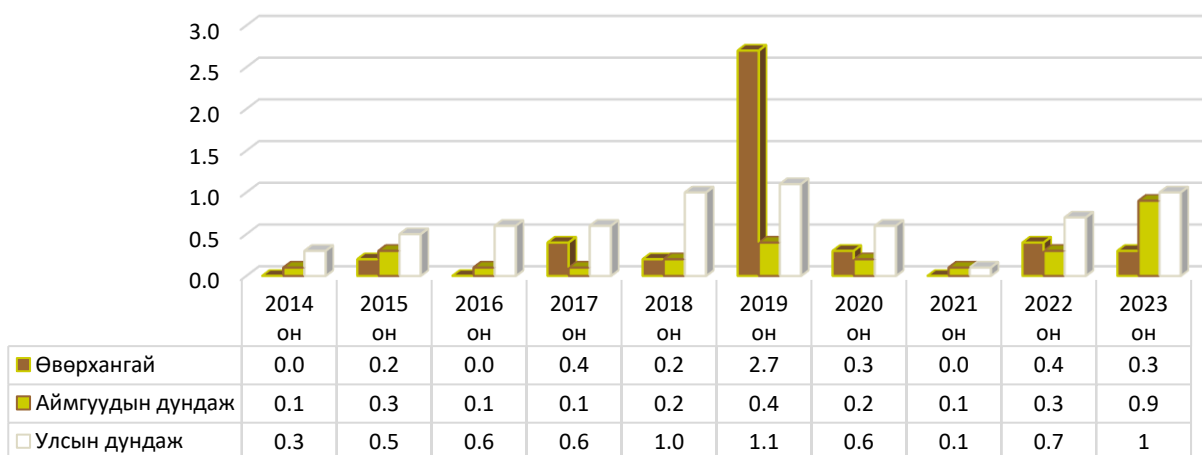
Зураг 6. 26. Хоолны хордлогот халдвар, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв (hdc.gov.mn), Сарын статистик мэдээ (mohs.gov.mn)

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд салмонеллёзын халдварын 3 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 0.3 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 0.6 пунктээр, улсын дунджаас 0.7 пунктээр тус тус доогуур үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 0.2 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 6. 27. Сальмонеллёзын халдвар, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

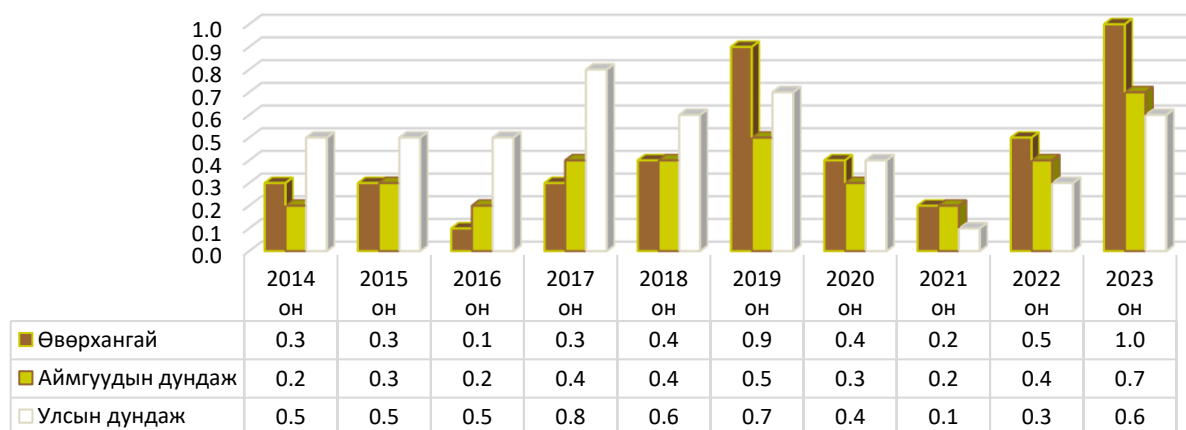

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://mohs.gov.mn)

6. 6. АРЬС САЛСТААР ХАЛДВАРЛАХ ХАЛДВАР

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд Ёлом халдварт өвчний 11 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 1.0 ногдож байгаа нь аймгуудын дунджаас 0.3 пунктээр, улсын дунджаас 0.4 пунктээр тус тус дээгүүр үзүүлэлттэй байна. Аймгийн үзүүлэлтийг өмнөх онтой харьцуулахад 0.5 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад мөн 0.6 пунктээр тус тус нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна.

Зураг 6. 28. Ёлом, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

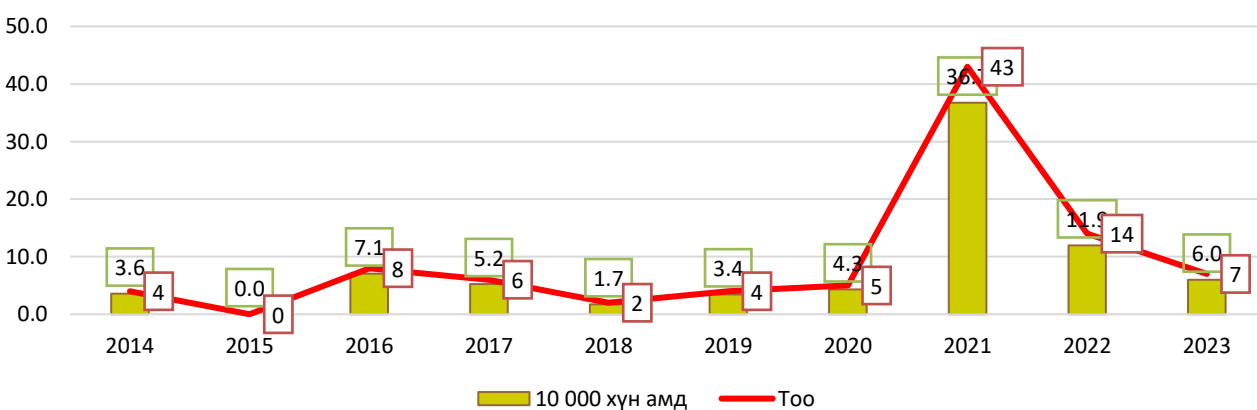

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(mohs.gov.mn\)](http://mohs.gov.mn)

6. 7. ХАЛДВАРТ ӨВЧНИЙ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ

2023 оны байдлаар халдварт өвчний шалтгаант нас баралтын 7 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 6.0 ногдож байна. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд 2015 онд халдварын шалтгаант нас баралт бүртгэгдээгүй бол 2021 онд хамгийн их буюу нас баралтын 43 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 36.7 ногдож байна. *Жич: Халдварт өвчний шалтгаант нас баралтанд үжлийн халдварыг тооцсон болно.*

Зураг 6. 29. Халдварт өвчний шалтгаант нас баралт, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Сарын статистик мэдээ \(www.ov.mohs.gov.mn\)](http://www.ov.mohs.gov.mn)

БҮЛЭГ 7. ХАЛДВАРТ БУС ӨВЧИН

Тогтвортой хөгжлийн зорилтын 3.4-т 2030 он гэхэд халдварт бус өвчнөөс урьдчилан сэргийлэх, түүнийг эмчлэх замаар халдварт бус өвчнөөс үүдэлтэй цаг бусаар нас барах явдлыг гуравны нэгээр бууруулах, 3.8-д хүн бүрт эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг хүртээмжтэй болгох, эрүүл мэндтэй холбоотой санхүүгийн эрсдэлээс хамгаалж, нэн шаардлагатай, чанартай эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг аюулгүй, үр дүнтэй, чанартай, боломжийн үнэтэй зайлшгүй шаадлагатай эм, вакцинаар хангах гэж тусгасан байдаг. Дэлхийн улс орнуудад бүх насны хүмүүс халдварт бус өвчинд өртөж байгаа бөгөөд зөв төлөвлөөгүй хотжилт, эрүүл бус амьдралын хэв маяг, тамхины хэрэглээ, эрүүл бус хоололт, бие махбодийн идэвхигүй байдал, архины хортой хэрэглээ зэрэг хүчин зүйлүүд нь 2030 он хүртэлх тогтвортой хөгжлийн үзүүлэлтийн хүрэх үр дүнд шууд нөлөөлөхөөр байна.

Эх үүсвэр: <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/noncommunicable-diseases>

Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллагын тооцоолсноор орчноос хамааралтай халдварт бус өвчлөлийн тэргүүлэх 10 шалтгаанд цус харвалт, зүрхний шигдээс, санамсаргүй осол гэмтэл, хавдар, амьсгалын замын архаг өвчин, астма, амьсгалын дээд замын цочмог өвчлөл, нярайн өвчин, санаатай осол гэмтэл зэрэг өвчнүүдийг оруулсан байна. Манай улсын хүн амын өвчлөлийн хэв маягт 1990-ээд оноос эхлэн тархвар зүйн өөрчлөлт орж, хүн амын дунд халдварт

бус өвчлөл, үүнээс шалтгаалсан нас баралт нэмэгдсээр байна. ДЭМБ-аас улс орнуудын халдварт бус өвчний байдалд дараах гурван төрлийн хяналтыг тавьж байна.

Халдварт бус өвчний дэлхийн хяналтын тогтолцоо

Өвчлөл ба нас баралт

Амьсгалын замын архаг өвчлөл, чихрийн шижин, хавдар, зүрх судасны өвчин 30-70 нас Хавдар өвчний түвшин, хавдрын төрлөөр

Эрсдэлт хүчин зүйл

Архины хортой хэрэглээ (3) Жимс, ногооны бага хэрэглээ Хөдөлгөөний дутагдал (2) Давсны хэрэглээ Ханасан өөх тосны хэрэглээ Тамхины хэрэглээ (2) Цусан дахь сахар ихсэх/чихрийн шижин Цусны даралт ихсэх Жингийн илүүдэл, таргалалт (2) Холестрины хэмжээ ихсэх

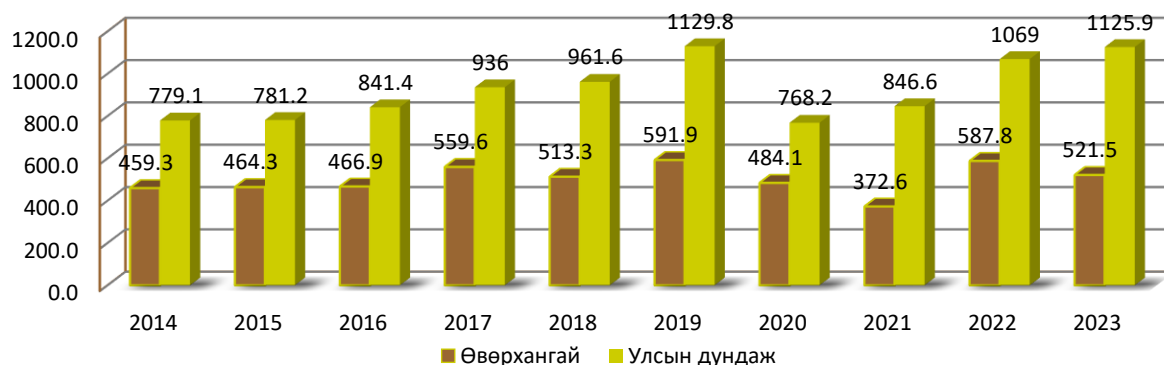
Үндэсний тогтолцоо, хариу арга хэмжээ

Умайн хүзүүний хавдрын эрт илрүүлэг Эмийн эмчилгээ, зөвлөгөө өгөх ХБӨ-ний зайлшгүй шаардлагатай эм, технологи Гепатит В-ийн вакцин Хүний папилома вирусийн вакцин Хүүхдийн хүнсний хангамж, хэрэглээ Хөнгөвчлөх эмчилгээний тусламж үйлчилгээ Ханасан өөх тосыг хязгаарлах, хэрэглээг хориглох бодлого

7. 1. ХҮН АМЫН ӨВЧЛӨЛ

Аймгийн хэмжээнд хүн амын өвчлөлийн тохиолдол 2023 онд 61062 бүртгэгдэж 1000 хүн амд 521.5 ногдож өмнөх оноос 66.3 пунктээр буурч, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 19.4 пунктээр нэмэгдсэн үзүүлэлттэй байна. Манай аймгийн хүн амын өвчлөлийн түвшинг аймгуудын дундажтай харьцуулахад ойролцоо түвшинд байгаа бол улсын дундаж үзүүлэлтээс харьцангуй доогуур түвшинд байна.

Зураг 7. 1. Халдварт бус өвчлөл, улс, аймгаар, 1000 хүн амд, 2014-2023 он

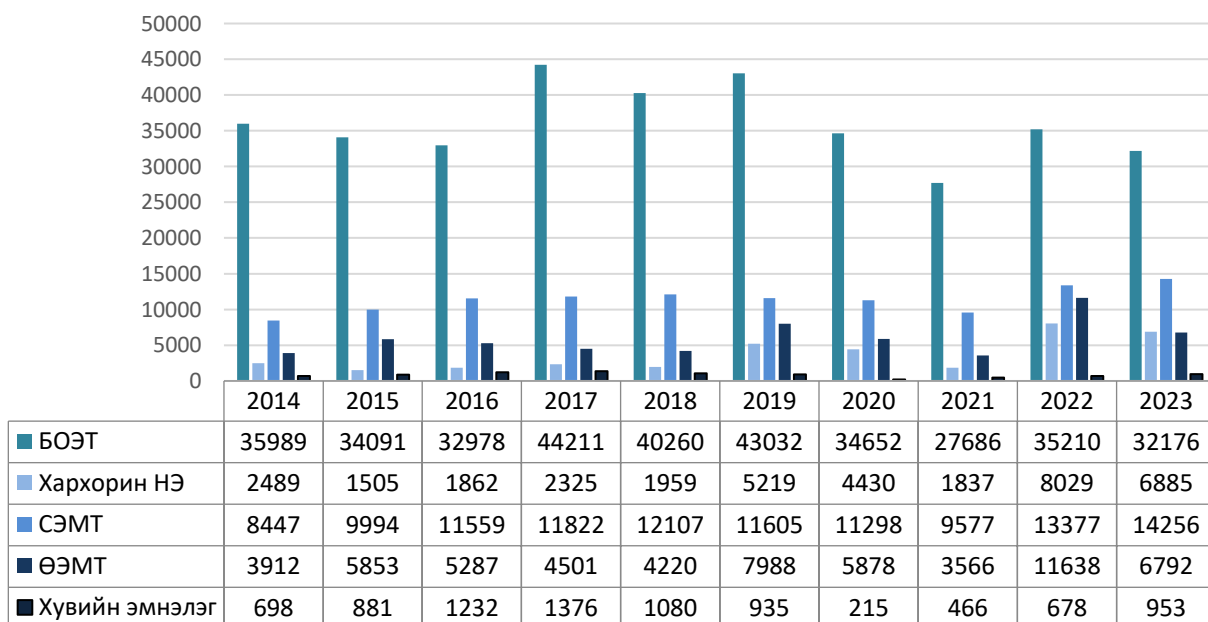
Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(www.ov.mohs.gov.mn\)](http://www.ov.mohs.gov.mn)

2023 онд бүртгэгдсэн халдварт бус өвчний 37.3 хувийг эрэгтэйчүүдийн өвчлөл, 62.7 хувийг эмэгтэйчүүдийн өвчлөл эзэлж байна.

2023 оны байдлаар аймгийн хэмжээнд өвчлөлийн 61062 тохиолдол бүртгэгдснээс 52.7 хувь нь Бүсийн оношилгоо эмчилгээний төвд, 23.3 хувь нь сумын эрүүл мэндийн төвд, 11.1 хувь нь өрхийн эрүүл мэндийн төвд, 11.6 хувь нь Хархорин нэгдсэн эмнэлэгт, 1.6 хувь нь хувийн хэвшлийн эмнэлэгт тус тус бүртгэгдсэн байна.

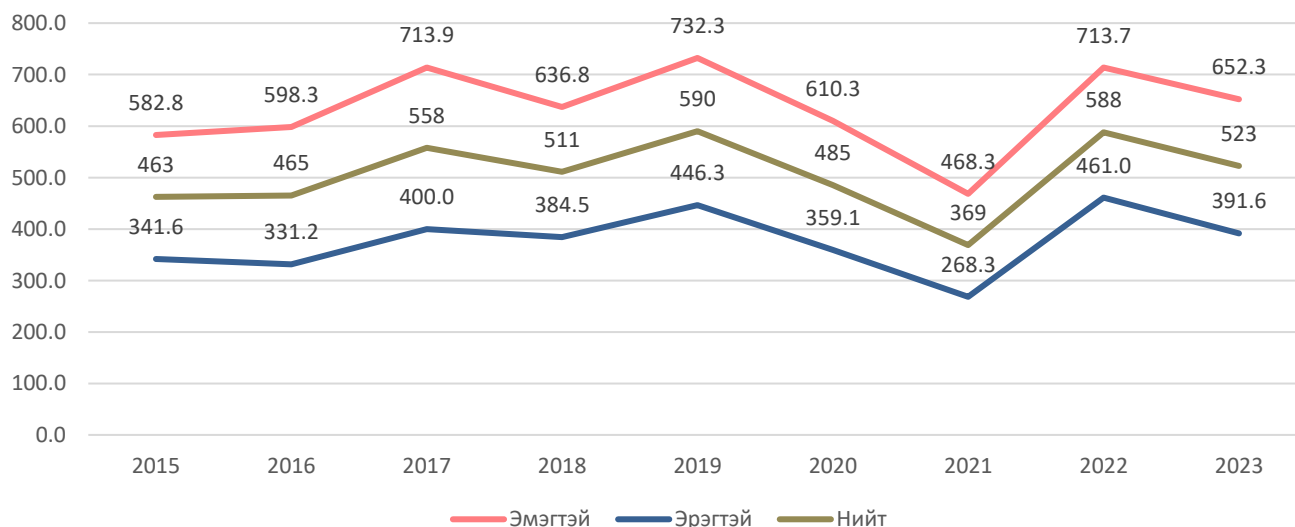
Зураг 7. 2. Хүн амын өвчлөлийн тохиолдол, эмнэлгийн төрлөөр, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар 1 000 эмэгтэйд ногдох өвчлөл 652.3 байгаа нь эрэгтэйчүүдээс 260.7 пунктээр, аймгийн дунджаас 129.3 пунктээр тус тус өндөр үзүүлэлттэй байна. Эмэгтэйчүүдийн дундах өвчлөлийн түвшин өндөр байгаа хэдий ч эмэгтэйчүүдийн нас баралтын түвшин эрэгтэйчүүдийнхээс бага буюу дундаж наслалт өндөр байна.

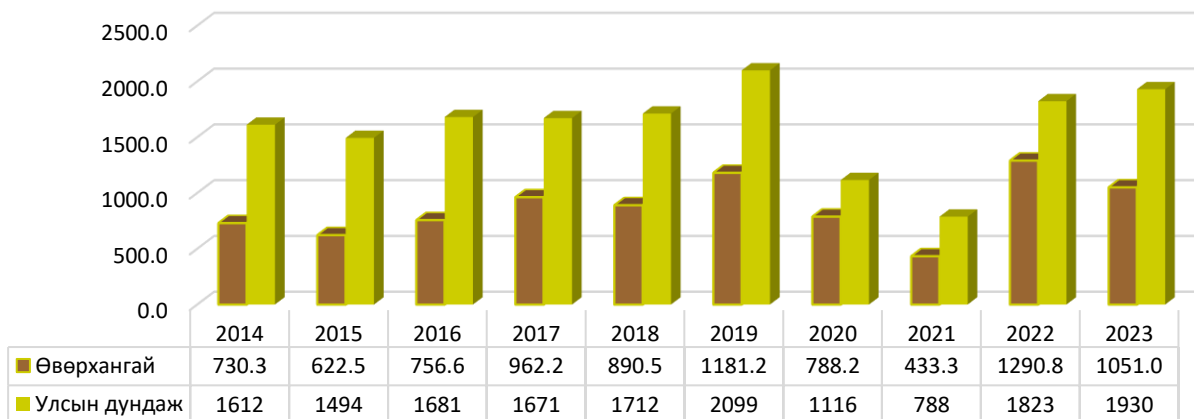
Зураг 7. 3. Хүн амын өвчлөлийн түвшин, 1 000 хүн амд, хүйсээр, 2015-2023 он

7. 2. АМЬСГАЛЫН ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧЛӨЛ

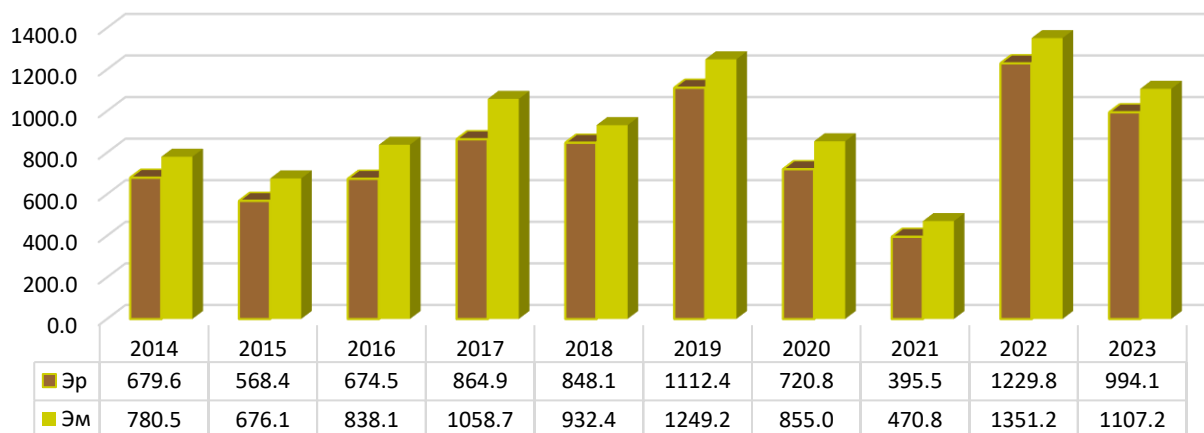
Тайлант онд аймгийн хэмжээнд амьсгалын эрхтэн тогтолцооны өвчлөлийн 12226 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 1051.0 ногдож байгаа нь өмнөх оноос 239.8 пунктээр буурч, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 180.3 пунктээр өссөн үзүүлэлттэй байгаа бол улсын дунджаас 879 пунктээр доогуур үзүүлэлттэй байна.

Зураг 7. 4. Амьсгалын тогтолцооны өвчний түвшин, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

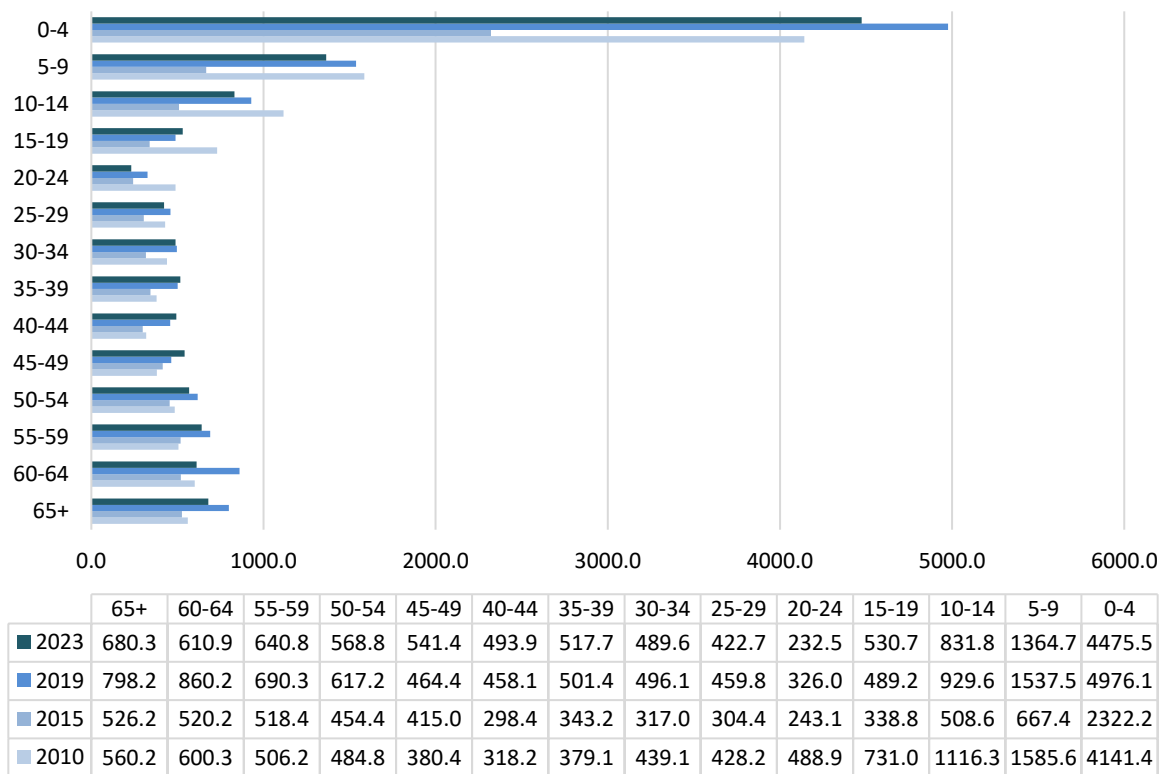
Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(hdc.gov.mn\)](http://hdc.gov.mn), [Сарын статистик мэдээ \(www.ov.mohs.gov.mn\)](http://www.ov.mohs.gov.mn)

Зураг 7. 5. Амьсгалын тогтолцооны өвчний түвшин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

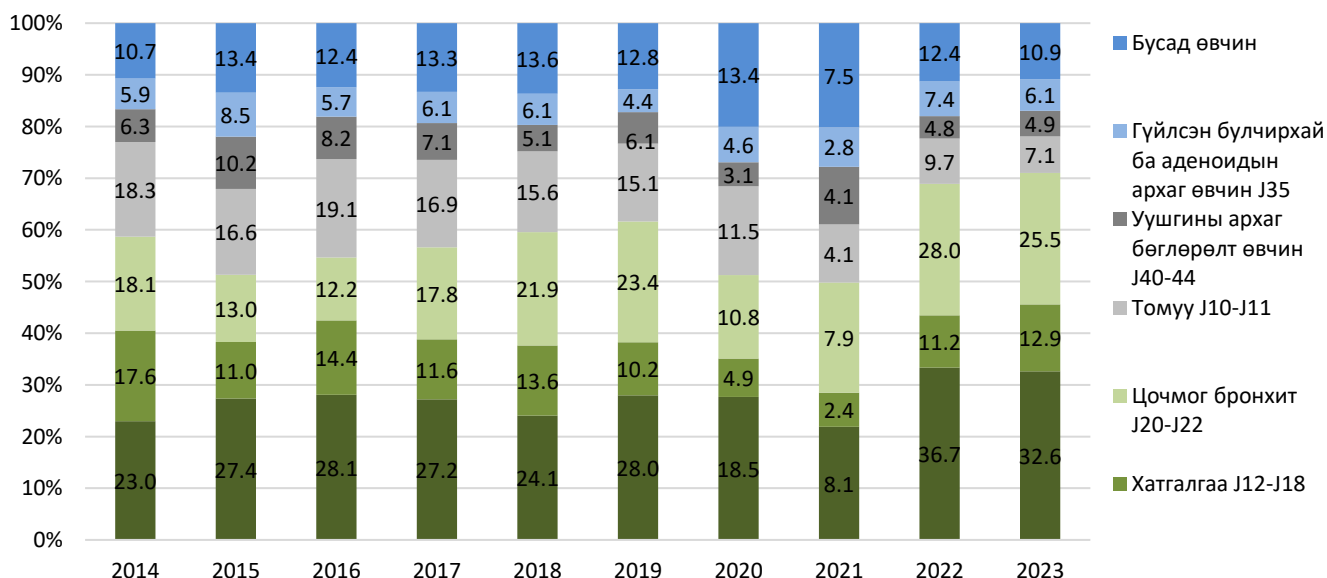
Амьсгалын тогтолцооны өвчлөлийг тухайн насны 10 000 хүн амд ноогдох түвшингээр харвал: 2023 оныг 2010, 2015, 2019 онуудтай харьцуулахад өвчлөл 35-49 насанд нэмэгдэж, 0-4 насныхны өвчлөл 45.1 хувийн эзэлж байна.

Зураг 7. 6. Амьсгалын тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүн амд 2010,2015, 2019, 2023 онуудаар

2023 онд бүртгэгдсэн амьсгалын тогтолцооны өвчнүүдийн бүтцээр нь авч үзвэл амьсгалын дээд замын цочмог халдвар 32.6 хувийг эзэлж улсын дунджаас 2.6-аар бага, уушгины хатгалгаа 12.9 хувийг эзэлж улсын дунджаас 2.7 пунктээр их, цочмог бронхит 25.5 хувийг эзэлж улсын дунджаас 10.8-аар их, томуу 7.1 хувийг эзэлж улсын дунджаас 0.2 пунктээр бага, уушгины архаг бөглөрөлт өвчин 4.9 хувийг эзэлж улсын дунджаас 3.5 пунктээр бага хувийг тус тус эзэлж байна.

Зураг 7. 7. Амьсгалын тогтолцооны өвчин, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2023 он

7. 3. ХООЛ БОЛОВСРУУЛАХ ЭРХТЭН ТОГТОЛЦОО

Манай аймгийн хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгаануудын нэг болсон хоол боловсруулах тогтолцооны өвчлөл (10 000 хүн амд) 2023 онд 907.6 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 210.4 пунктээр, өмнөх оноос 785.6-аар тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

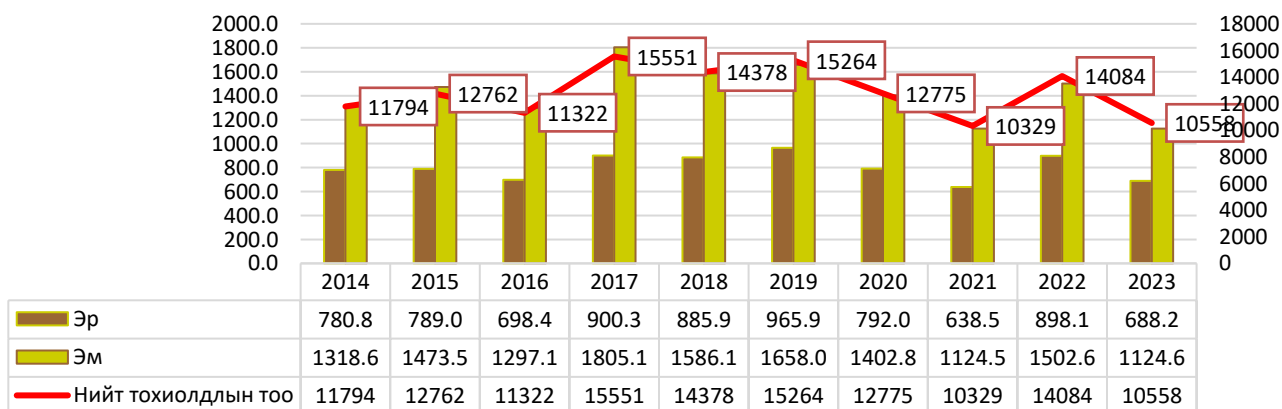
Зураг 7. 8. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn)

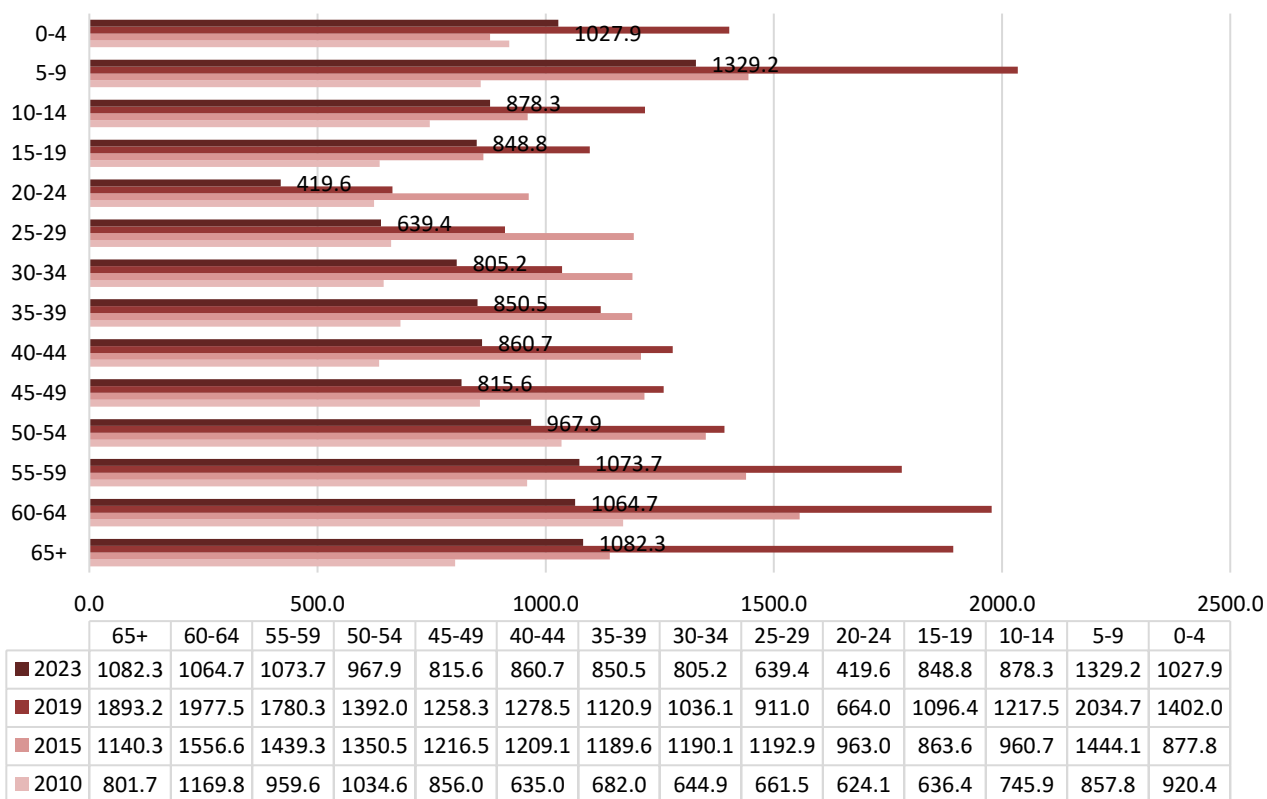
Хоол боловсруулах тогтолцооны 10 000 хүн тутамд ногдох өвчлөлийн түвшинг хүйсийн ангиллаар харвал 2023 онд эрэгтэйчүүдийнх 688 болж улсын дунджаас 912-оор бага, аймгийн 10 жилийн дундажаас 116-аар бага, өмнөх онтой харьцуулахад 210-аар бага, эмэгтэйчүүдийн өвчлөл 1124.6 болж улсын дунджаас 1427-оор бага, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 304.7-р буурсан байна.

Зураг 7. 9. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчлөлийн түвшин, хүйсээр, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он

Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний насны бүлэг дах үзүүлэлтийг сонгосон онуудаар харьцуулбал: 2015 онд 0-19 нас, 40-өөс дээш насныхны өвчлөл хамгийн их, 2019 онд 20-39 насныхны өвчлөл хамгийн их байна. 2010, 2023 оны 10 000 хүн амд ноогдох өвчлөлийн түвшин 2015, 2019 онтой харьцуулахад харьцангуй доогуур үзүүлэлттэй байна.

Зураг 7. 10. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүн амд, 2010, 2015, 2019, 2023 он

Хүснэлт 7. 1. Хоол боловсруулах замын өвчлөл, тэргүүлэх шалтгаан, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он

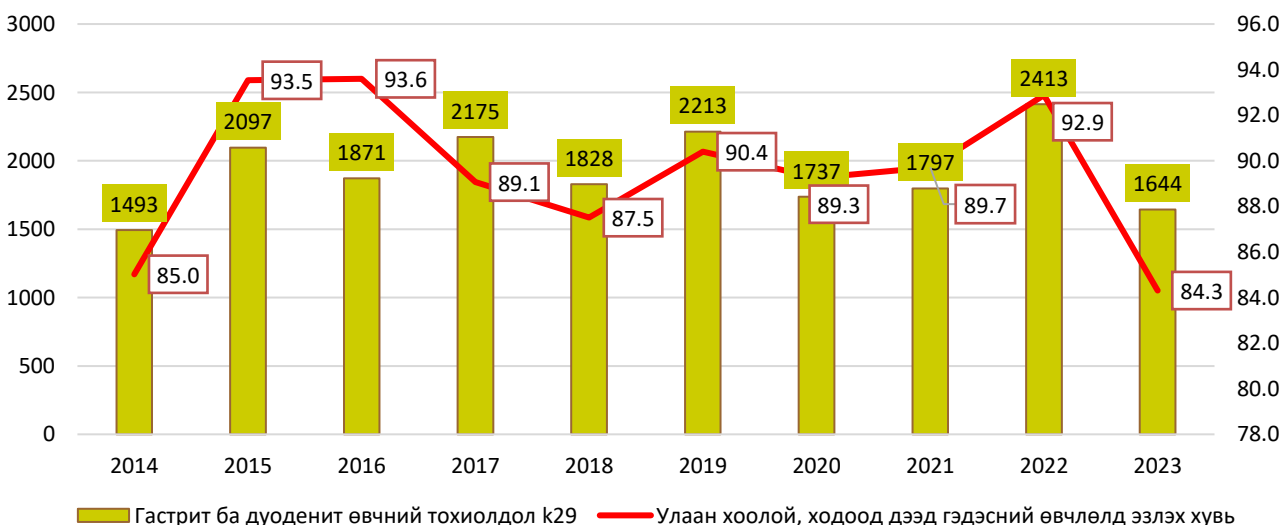
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Амны хөндий, шүлсний булчирхай ба эрүүний өвчин /k00-k14/	6067	7171	6124	8471	7949	8505	6800	5222	8112	5586
Улаан хоолой, ходоод, дээд гэдэсний өвчин /k-20-31/	1756	2242	1999	2442	2089	2448	1946	2003	2598	1950
Элэгний өвчин /k70-77/	1150	875	613	1386	1959	926	1170	753	331	264
Цэсний хүүдий, цэсний зам ба нойр булчирхайн өвчин /k80-87/	1384	1391	1422	1847	1138	1370	1340	1125	1043	1167

Халдварт бус энтерит ба колит /к50-52/	867	578	644	811	729	1297	854	696	1219	787
Мухар олгойн өвчин /к35-38/	338	291	289	304	273	330	254	234	286	213
Хоол боловсруулах тогтолцооны бусад өвчин	232	214	231	290	241	388	411	296	495	591
Нийт	11794	12762	11322	15551	14378	15264	12775	10329	14084	10558

7. 4. УЛААН ХООЛОЙ, ХОДООД, ДЭЭД ГЭДЭСНИЙ ӨВЧНҮҮД

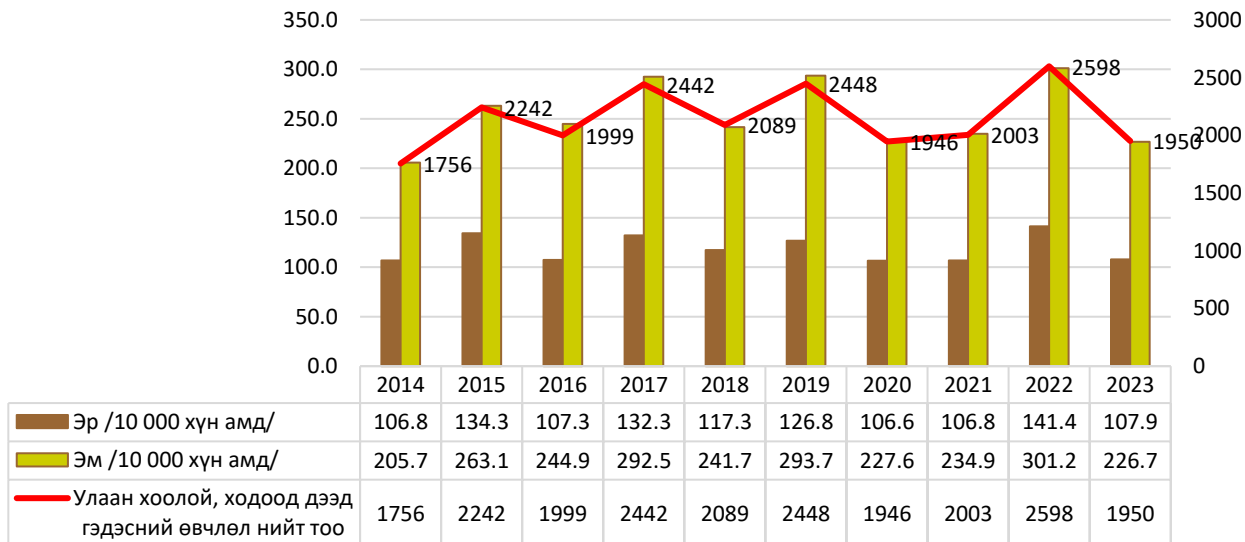
Улаан хоолой, ходоод, дээд гэдэсний өвчний дотор гастрит ба дуоденит 84.3 хувийг эзэлж байна.

Зураг 7. 11. Гастрит ба дуоденит өвчний тохиолдол, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар улаан хоолой, ходоод, дээд гэдэсний замын өвчний 1950 тохиолдол бүртгэгдэж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 197-өөр буурсан ба хүйсийн ангиллаар авч үзвэл 10000 хүн тутамд ногдох өвчлөл 10 жилийн дунджаар эмэгтэйчүүдэд 253.2 болж эрэгтэйчүүдийн өвчлөлөөс 134.4-өөр их байна.

Зураг 7. 12. Улаан хоолой, ходоод дээд гэдэсний өвчлөл, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний дотор элэгний өвчин 2023 оны байдлаар 2.5 хувийг эзэлж байна.

2023 оны байдлаар элэгний өвчлөл дунд элэгний хатуурал дийлэнх хувийг эзэлж байгаа бол 10 жилийн дунджаар 20.3 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэлт 7. 2. Элэгний зарим өвчлөл, тохиолдлын тоо, 2014-2023 он

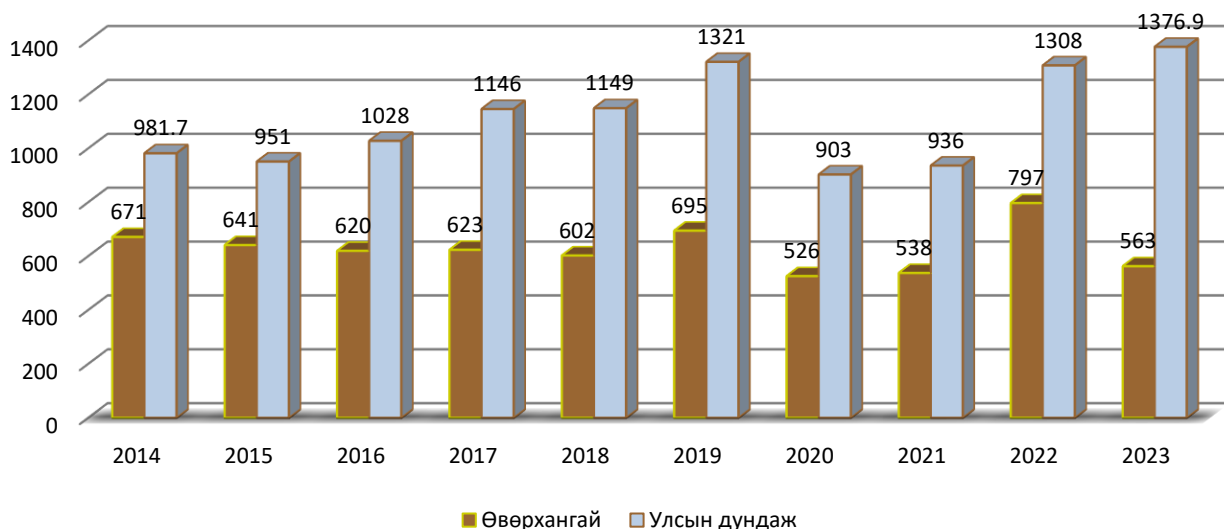
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Архаг гепатит /k73/	59.7	58.5	62.8	83.0	89.8	75.9	74.0	65.7	33.2	27.7
Элэгний хатуурал /k74/	21.7	22.3	18.8	6.2	4.7	10.4	11.1	19.9	39.0	49.2
Элэгний хордлогот өвчин	1.7	1.6	2.9	1.7	0.2	1.4	1.1	0.5	2.4	1.5
Архины шалтгаант элэгний өвчин /k70/	0.2	0.3	0.2	0.4	0.2	0.4	0.9	0.0	1.8	1.5
Элэгний бусад өвчин	16.8	17.3	15.3	8.6	5.1	11.9	12.8	13.8	23.6	20.1

7. 5. ЗҮРХ СУДАСНЫ ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧИН

Хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгааны нэг болох зүрх судасны тогтолцооны өвчлөл 2023 онд 6544 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 563 болж улсын дунджаас 813 -аар бага байна.

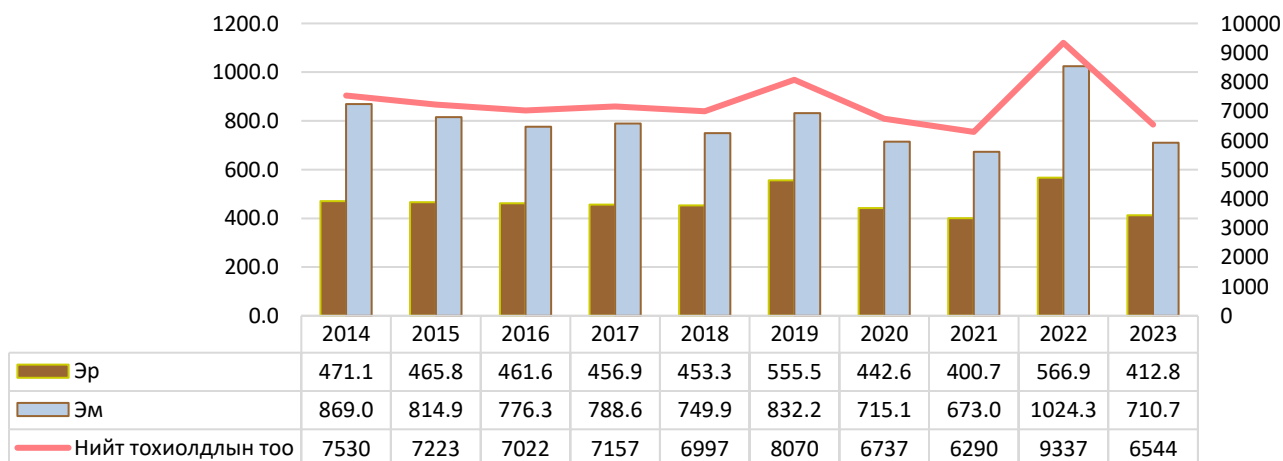

Зураг 7. 13. Зүрх судасны тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

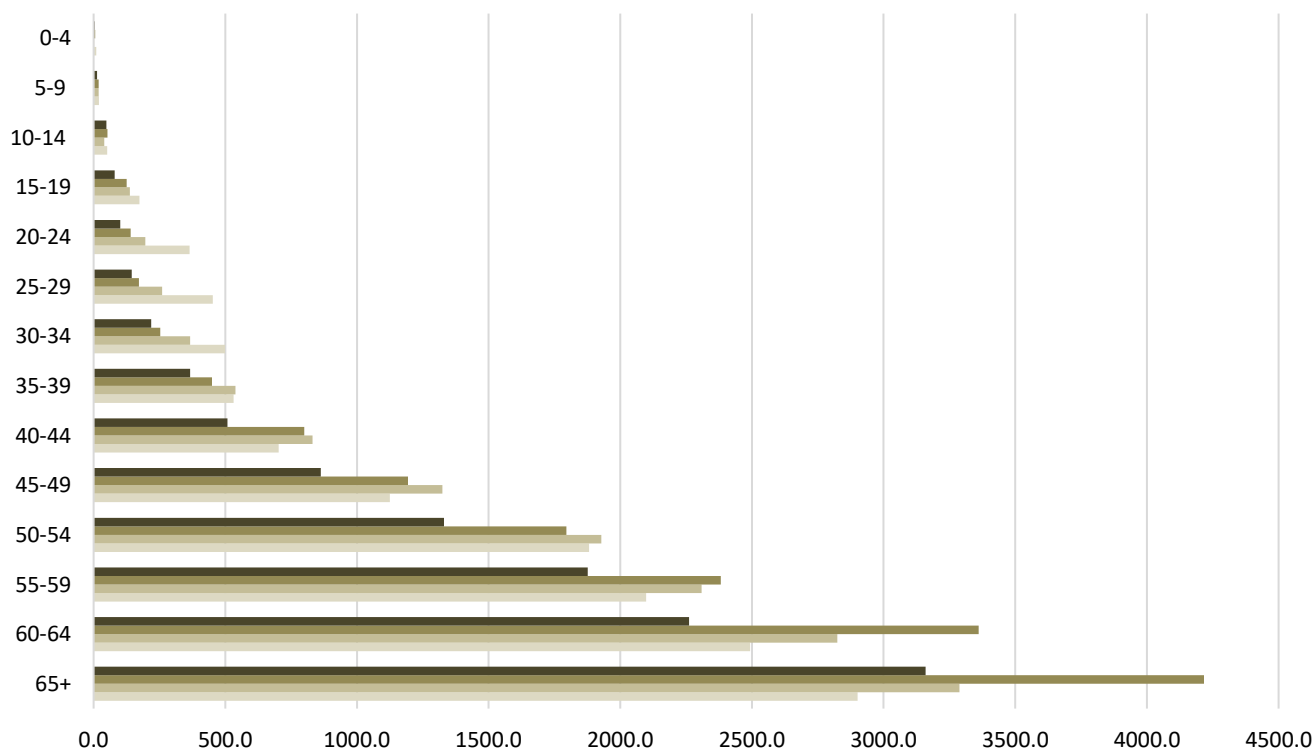
2023 оны зүрх судасны тогтолцооны өвчлөлийн түвшинг хүйсээр ангилан харвал эрэгтэйчүүдийнх 412.8 болж, 10 жилийн дунджаас 55.9 пунктээр, эмэгтэйчүүдийнх 710.7 болж, 10 жилийн дунджаас 84.7 пунктээр тус тус буурсан байна.

Зураг 7. 14. Зүрх судасны тогтолцооны өвчлөлийн түвшин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Зүрх судасны тогтолцооны өвчний 10 000 хүн тутамд ногдох өвчлөлийн түвшинг насны бүлгээр авч үзвэл: 2023 оны өвчлөлийн түвшин өмнөх онуудаас дийлэнх насанд буурсан байна.

Зураг 7. 15. Зүрх судасны тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, тухайн насны 10 000 хүн амд, 2010, 2015, 2019, 2022 он

	65+	60-64	55-59	50-54	45-49	40-44	35-39	30-34	25-29	20-24	15-19	10-14	5-9	0-4
■ 2023	3159.5	2261.6	1876.1	1330.8	862.4	508.3	366.4	218.4	144.4	100.9	80.4	48.2	12.6	4.1
■ 2019	4217.1	3361.4	2382.0	1795.1	1194.3	800.0	449.8	253.5	172.4	141.2	125.5	53.1	19.2	5.9
■ 2015	3288.0	2824.6	2308.5	1928.6	1324.8	831.3	538.2	366.2	259.8	196.8	137.2	40.5	19.3	1.6
■ 2010	2900.9	2493.6	2098.4	1881.2	1124.6	702.5	531.8	499.3	452.5	364.3	174.2	51.4	19.7	10.5

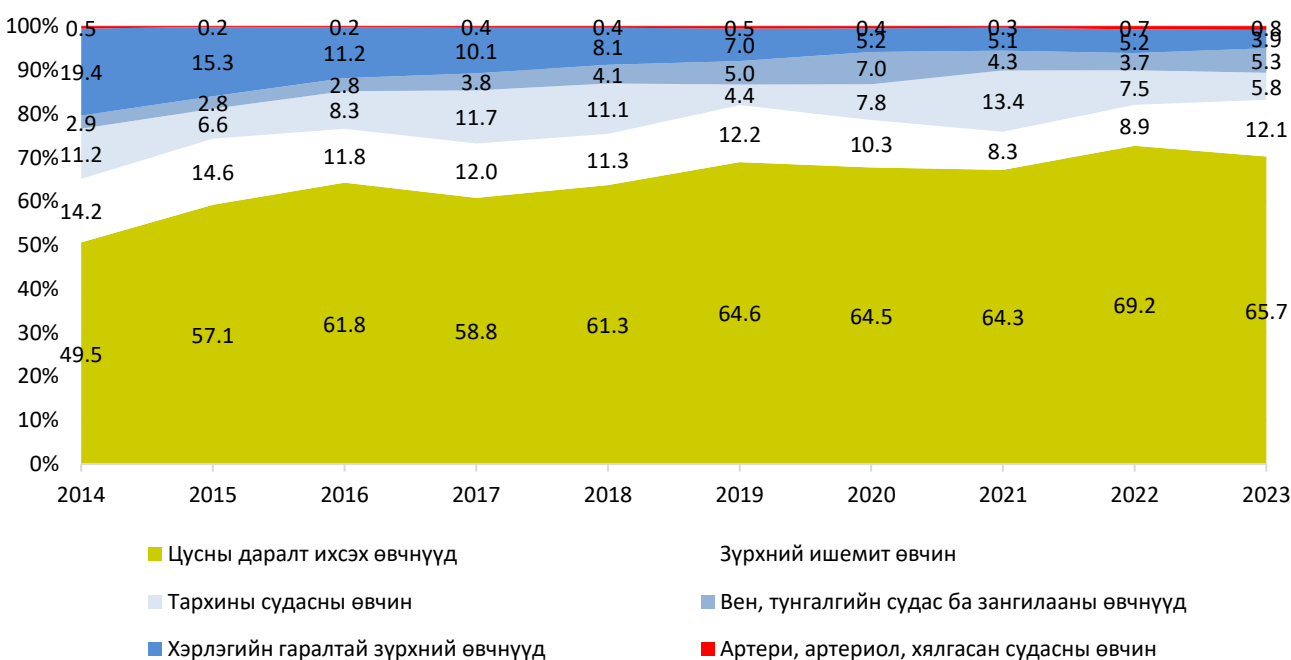
Зүрх судасны тогтолцооны өвчнүүдийн бүтцийг харвал өвчлөл тайлант онд цусны даралт ихсэх өвчнүүд 65.7 хувийг эзэлж улсын дунджаас 36.4 пунктээр их, зүрхний ишеми өвчин 12.1 хувийг эзэлж улсын дунджаас 7.2 пунктээр бага, тархины судасны өвчин 5.8 хувийг эзэлж улсын дунджаас 8.5 пунктээр бага үзүүлэлттэй байна.

Зураг 7. 16. Зүрх судасны тогтолцооны тэргүүлэх өвчнүүд, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Нийт тохиолдлын тоо	7530	7223	7022	7157	6997	8070	6737	6290	9337	6544
Цусны даралт ихсэх өвчнүүд /i10-15/	3728	4127	4338	4205	4292	5213	4344	4045	6463	4299
Зүрхний ишемит өвчин /i20- i25/	1068	1055	830	859	789	983	694	523	830	795

Тархины судасны өвчин /160-69/	843	475	581	836	776	355	524	843	703	377
Вен, тунгалгийн судас ба зангилааны өвчнүүд /180-89/	222	201	200	270	288	407	472	271	348	345
Хэрлэгийн гаралтай зүрхний өвчнүүд /100-109/	1463	1103	786	721	569	564	348	318	486	256
Артери, артериол, хялгасан судасны өвчин /170-79/	41	14	15	26	26	39	30	20	62	52

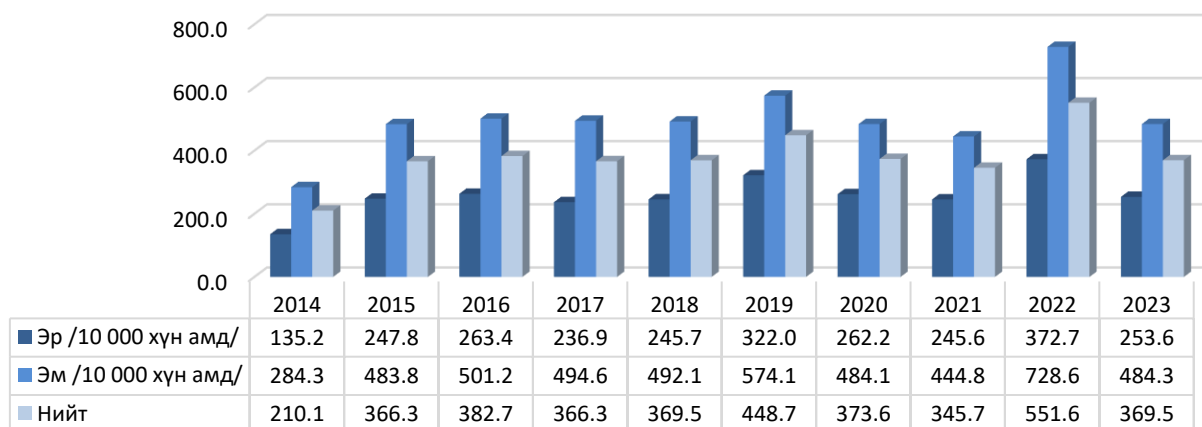
Зураг 7. 17. Зүрх судасны тогтолцооны тэргүүлэх өвчнүүд, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2023 он

7.5. 1. ЦУСНЫ ДАРАЛТ ИХСЭХ ӨВЧИН

Цусны даралт ихсэх өвчин зүрх судасны тогтолцооны өвчний дотор сүүлийн 10 жилийн дунджаар 60.4 хувийг эзэлж байгаа бол 2023 онд 65.7 хувийг эзэлж байна. 10000 хүн амд ногдох цусны даралт ихсэх өвчлөлийн түвшин 2023 онд 369.5 болж, сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 8.9 пунктээр буурсан байна. 10 000 хүн амд ногдох эмэгтэйчүүдийн өвчлөл 484.3, эрэгтэйчүүдийн өвчлөл 253.6 тохиолдож байна.

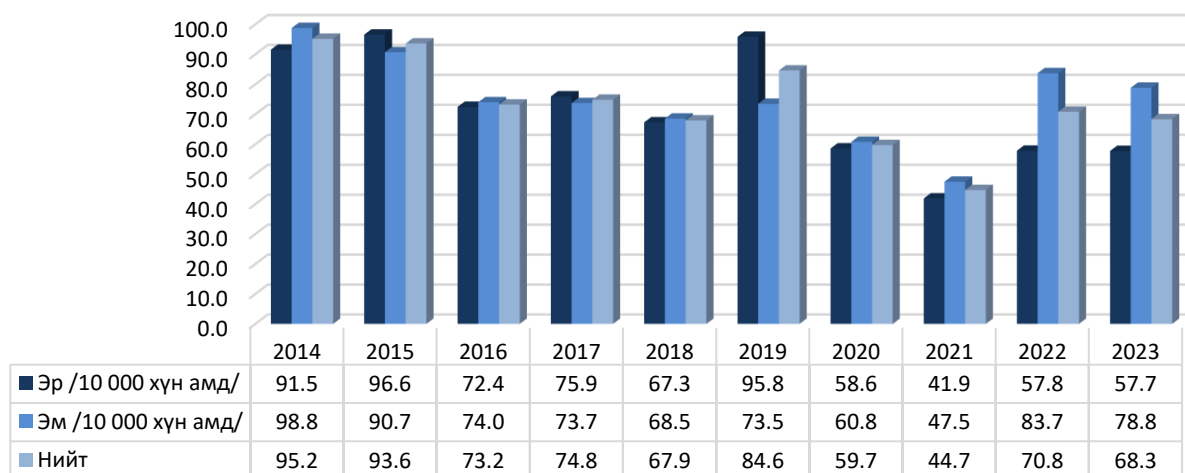
Зураг 7. 18. Цусны даралт ихсэх өвчин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7.5. 2. ЗҮРХНИЙ ИШЕМИ ӨВЧИН

Зүрхний ишеми өвчин зүрх судасны тогтолцооны өвчний дотор сүүлийн 10 жилийн дунджаар 11.6 хувийг эзэлж байгаа бол 2023 онд 12.1 хувийг эзэлж улсын дунджаас 7.2 пунктээр бага байна. 10 000 хүн амд ногдох зүрхний ишеми өвчин 2023 онд 68.3 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 5.0 пунктээр буурсан байна. 2023 онд 10 000 эмэгтэй тутамд 78.8, 10000 эрэгтэй тутамд 57.7 өвчлөл ногдож байна.

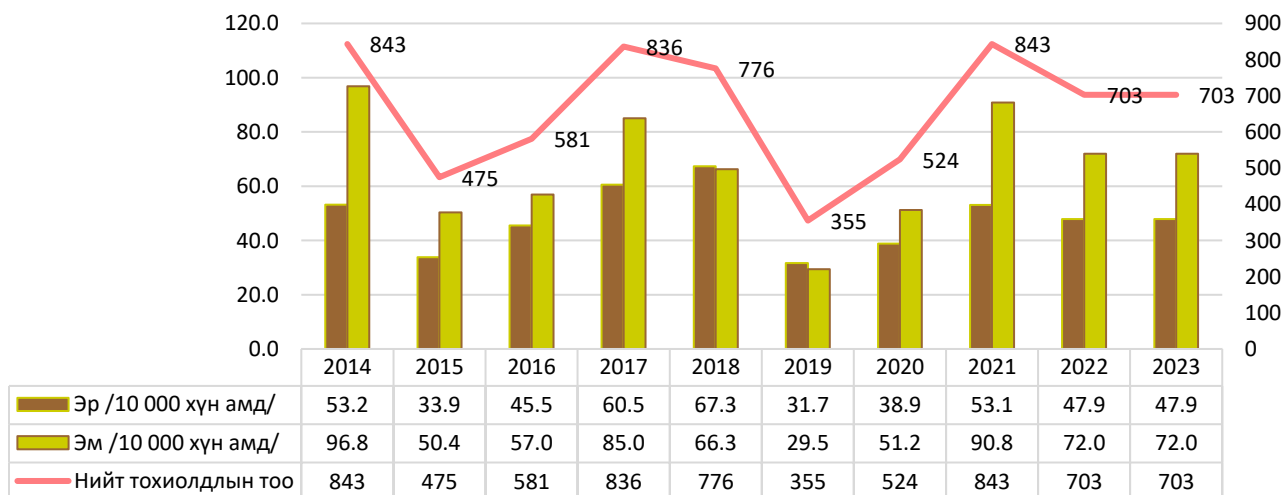
Зураг 7. 19. Зүрхний ишеми өвчин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7.5. 3. ТАРХИНЫ СУДАСНЫ ӨВЧИН

Зүрх судасны тогтолцооны өвчлөлийн дунд тархины судасны өвчин сүүлийн 10 жилийн дунджаар 8.7 хувийг эзэлж байна. 2023 оны үзүүлэлтийг хүйсээр авч үзвэл 10000 эмэгтэйд 72 өвчлөл ногдож эрэгтэйчүүдээс 24.1 пунктээр их байна.

Зураг 7. 20. Тархины судасны өвчин, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7. 6. ШЭЭС БЭЛГИЙН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧИН

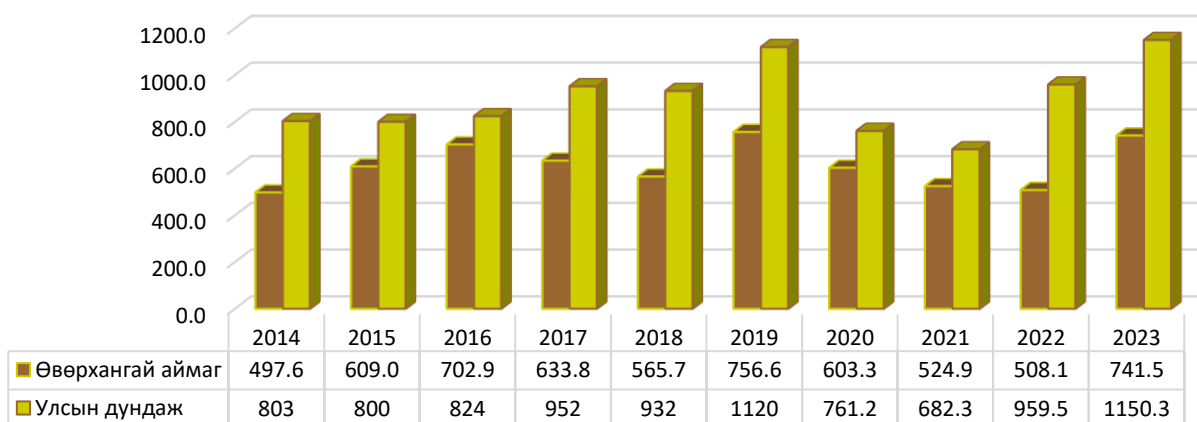
Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчлэлийн бүтцийг харахад 2023 онд нийт 8626 өвчлөл бүртгэгдснээс бөөрний сувганцрын өвчнүүд 35.1 хувийг эзэлж улсын дунджаас 5.3 пунктээр бага, эмэгтэйн аарцгийн эрхтэний үрэвсэлт өвчин 37.2 хувийг эзэлж улсын дунджаас 18.8 пунктээр их, эм бэлэг эрхтний үрэвсэлт бус өвчин 8.0 хувийг эзэлж улсын дунджаас 1.2 пунктээр бага, шээс ялгаруулах тогтолцооны бусад өвчин 7.8 хувийг эзэлж улсын дунджаас 1.6 пунктээр бага, эр бэлэг эрхтний өвчнүүд 6.3 хувийг эзэлж улсын дунджаас 1.3 пунктээр бага түвшинд байгаа бол бөөрний түүдгэнцрийн өвчнүүд 1.0 хувь, бөөрний дутмагшил 0.7 хувь, шээс чулуужих өвчин 0.8 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэлт 7. 3. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчлөл, төрлөөр, бодит тоо, 2014-2023 он

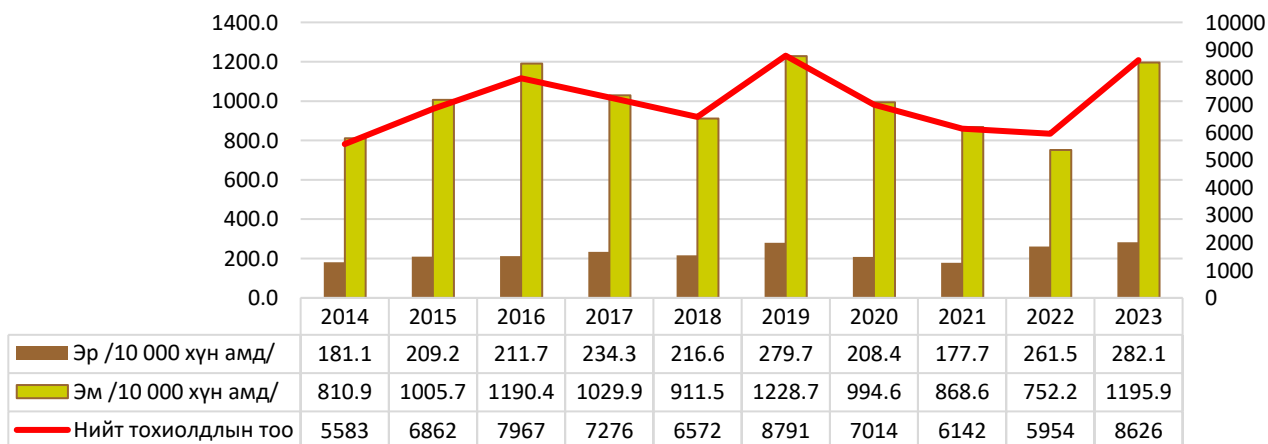
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Нийт өвчлөл	5583	6862	7967	7275	6572	8791	7014	6142	5957	8626
Сувганцарын өвчнүүд N10-N16	3212	4328	4573	3676	3017	3986	3061	2239	3467	3025
Эмэгтэйн аарцгийн эрхтэний үрэвсэлт N70-N77	1072	1268	2177	2201	2132	2665	2229	2361	933	3208
Эм бэлэг эрхтэний үрэвсэлт бус өвчин N80-N99	289	460	432	378	456	765	483	465	208	691
Шээс ялгаруулах тогтолцооны бусад өвчин N25-N39	171	141	171	250	234	284	279	386	534	677
Эр бэлэг эрхтэний өвчнүүд N40-N51	130	153	125	257	337	413	366	257	373	547
Хөхний өвчин N60-N64	155	145	131	177	171	263	305	189	217	267
Түүдгэнцрийн өвчнүүд N00-N08	491	259	262	227	103	190	95	101	126	84
Бөөрний дутмагшил N17-N19	33	89	75	90	91	194	162	104	53	58

Хүн амын өвчлөлийн тэргүүлэх шалтгааны нэг болсон шээс бэлгийн тогтолцооны өвчлөлийн 10 000 хүн амд ногдох түвшин 2023 онд 741.5 болж улсын дунджаас 408.8-аар бага, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 127 пунктээр, өмнөх оноос 233.4 пунктээр тус тус өссөн үзүүлэлттэй байна. Тайлант оны шээс бэлгийн тогтолцооны өвчний түвшинг хүйсээр ангилан харвал эрэгтэйчүүдийнх 282.1 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 55.9 пунктээр, эмэгтэйчүүдийнх 1195.9 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 197.1 пунктээр тус тус нэмэгдсэн байна.

Зураг 7. 21. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он

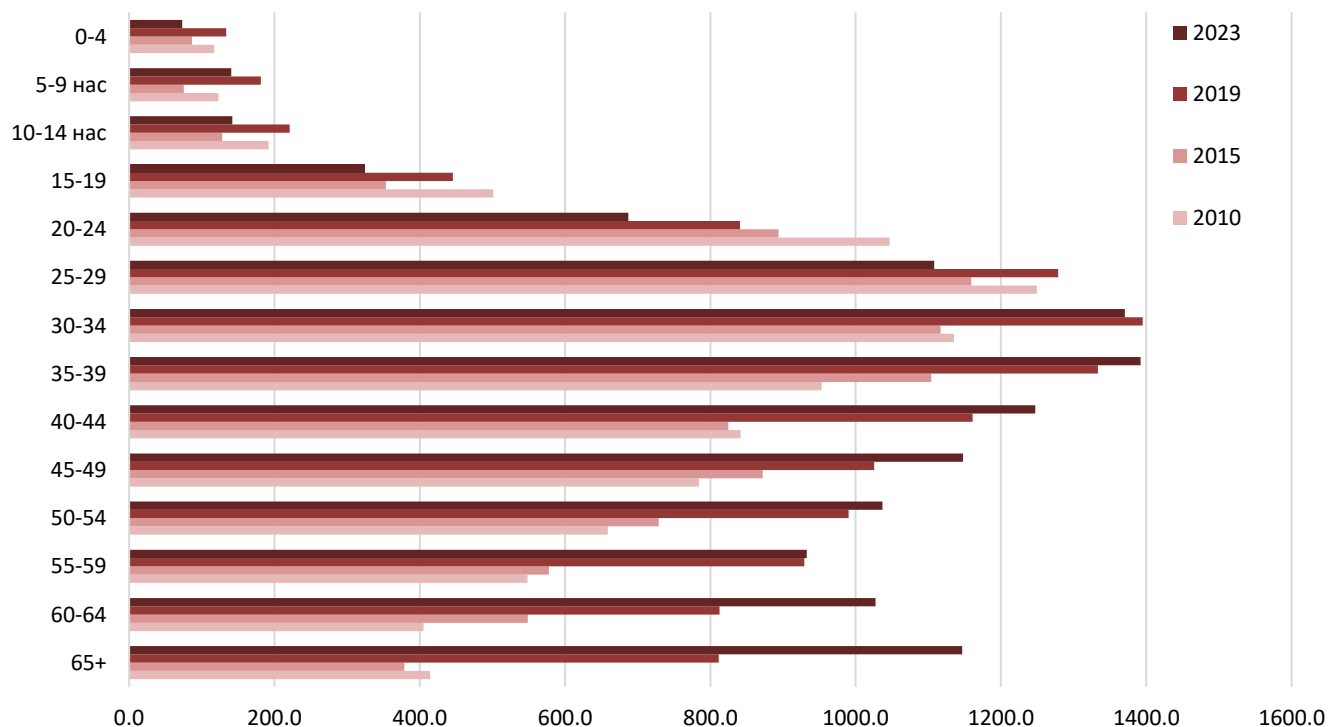

Зураг 7. 22. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он

2023 оны шээс бэлгийн тогтолцооны өвчлөлийн түвшинг өмнөх онуудтай харьцуулвал: 0-35 хүртэлх насанд өмнөх онуудаас буурч, 35-аас дээш бүх насанд өвчлөл нэмэгдсэн байна.

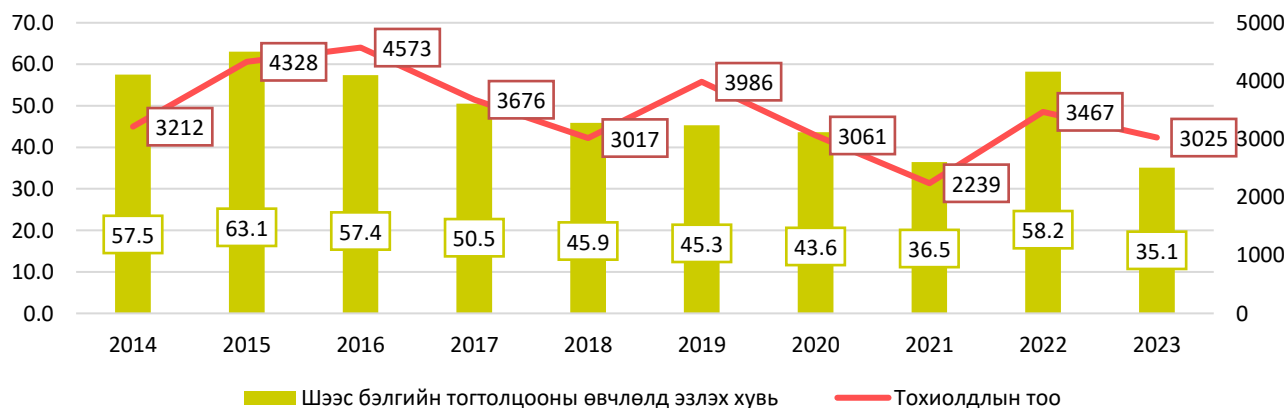
Зураг 7. 23. Шээс бэлгийн тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүнд ногдох, 2010, 2015, 2019, 2023 он

7.6. 1. БӨӨРНИЙ СУВГАНЦРЫН ЗАВСРЫН ЭДИЙН ӨВЧИН

2023 оны байдлаар бөөрний сувганцрын завсрын эдийн өвчин шээс бэлгийн тогтолцооны өвчний 35.1 хувийг эзэлж байгаа бол сүүлийн 10 жилийн дунджаар 48.9 хувийг эзэлж байна.

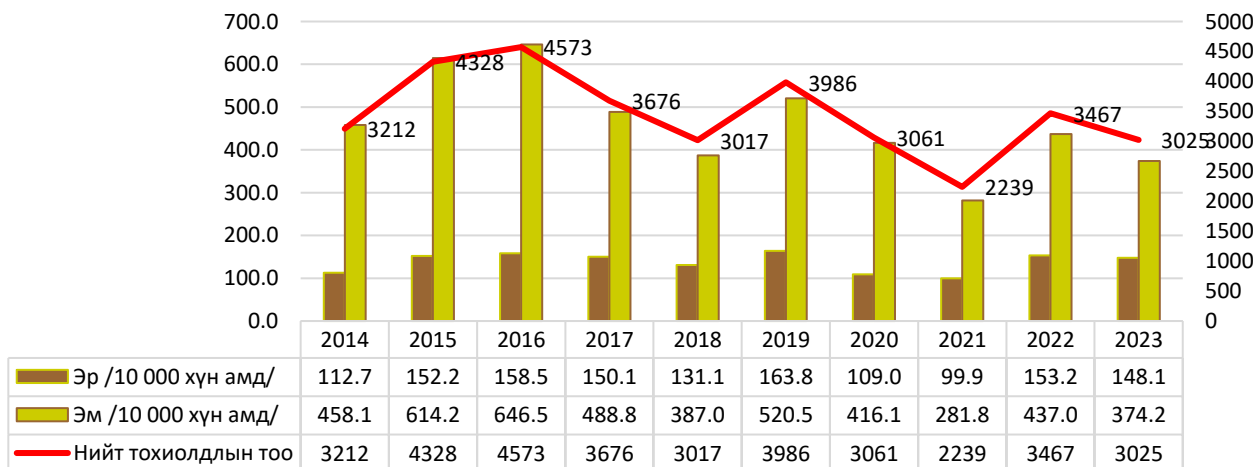
Зураг 7. 24. Бөөрний сувганцрын завсрын эдийн өвчин, тохиолдлын тоо, хувиар, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар бөөрний сувганцрын завсрын эдийн өвчний 28.1 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж 10 000 эрэгтэйд 148.1 өвчлөл ногдож, эрэгтэйчүүдийн өвчлөлийн түвшин сүүлийн 10

жилийн дунджаас 10.2 пунктээр нэмэгдсэн бол эмэгтэйчүүдийн өвчлөл 71.9 хувийг эзэлж, 10 000 эмэгтэйд 374.2 ногдож сүүлийн 10 жилийн дунджаас 88.2 пунктээр буурсан байна.

Зураг 7. 25. Бөөрний сувганцрын завсрын эдийн өвчин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10000 хүн амд, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар бөөрний сувганцрын завсрын эдийн өвчний 3025 тохиолдол бүртгэгдсэн нь сүүлийн 10 жилийн дундажтай харьцуулахад 433 тохиолдлоор бага байна.

7. 7. МЭДРЭЛИЙН ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧЛӨЛ

Аймгийн хэмжээнд 2023 оны байдлаар мэдрэлийн тогтолцооны өвчний 3155 тохиолдол бүртгэгдсэн байна. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчнүүдийн бүтцийг харахад мэдрэлийн ёзоор ба сүлжээний эмгэг 35.7 хувь, толгой өвдөх, мигрень 36.9 хувь, эпилепси, уналт 9.1 хувь, дистони 2.7 хувь, тархины саа ба саажилтын хам шинж 1.3, тархины цус багасах дайрал ба түүнд хамаарах хамшинжүүд 3.6 хувь, төв мэдрэлийн тогтолцооны үрэвсэлт өвчнүүд 0.1 хувь, мэдрэлийн тогтолцооны бусад эмгэг 10.5 хувийг тус тус эзэлж байна.

Хүснэлт 7. 4. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөлийн төрөл, бодит тоогоор, 2014-2023 он

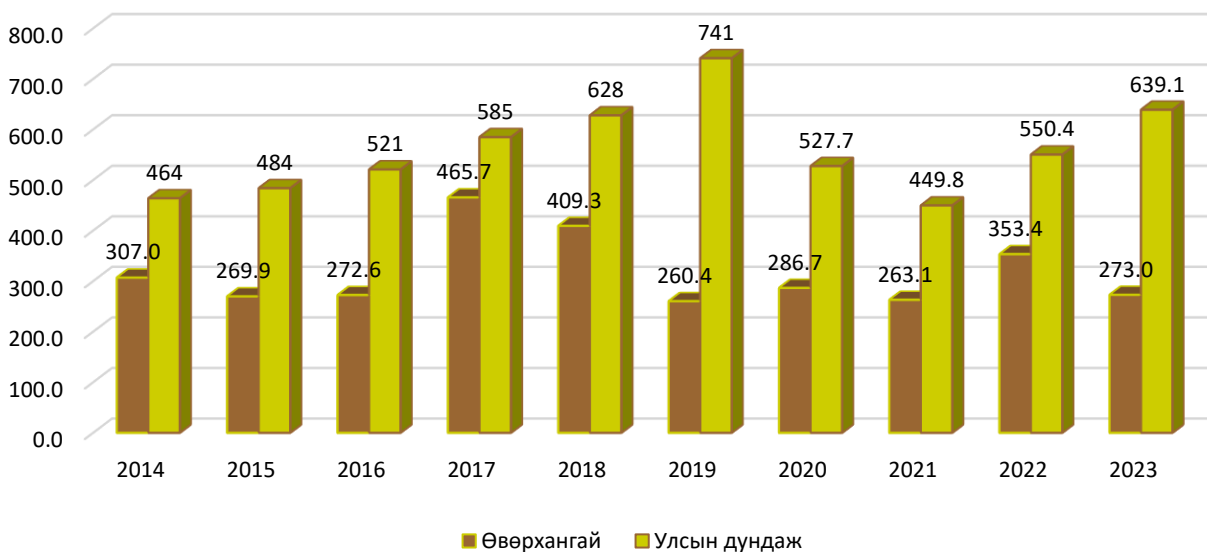
Тэргүүлэх өвчлөлүүд	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Мэдрэлийн ёзоор ба сүлжээний эмгэг G50-G59	1295	1187	1401	2382	2074	1012	1350	1277	1387	1125
Мигрень, толгой өвдөх G43-44	346	469	525	1215	1210	690	1017	879	1333	1167
Эпилепси, уналт G40-41	567	469	475	578	503	335	306	291	416	286
Дистони G24	187	219	98	134	76	101	25	59	144	84
Тархины саа ба саажилтын хам шинж G80-83	136	172	100	171	150	65	62	50	131	43

Тархины цус багасах дайрал ба түүнд хамаарах хамшинжүүд G45	53	12	41	150	194	215	89	35	102	115
Төв мэдрэлийн тогтолцооны үрэвсэлт өвчнүүд G01-09	63	66	43	40	40	33	17	24	28	4
Мэдрэлийн тогтолцооны бусад эмгэг	798	447	407	676	508	575	467	464	600	331
НИЙТ	3445	3041	3090	5346	4755	3026	3333	3079	4141	3155

2023 оны байдлаар мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөлийн 3155 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 273.0 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 43 пунктээр, өмнөх оноос 80.4 пунктээр, улсын дунджаас 366.1 пунктээр тус тус буурсан байна.

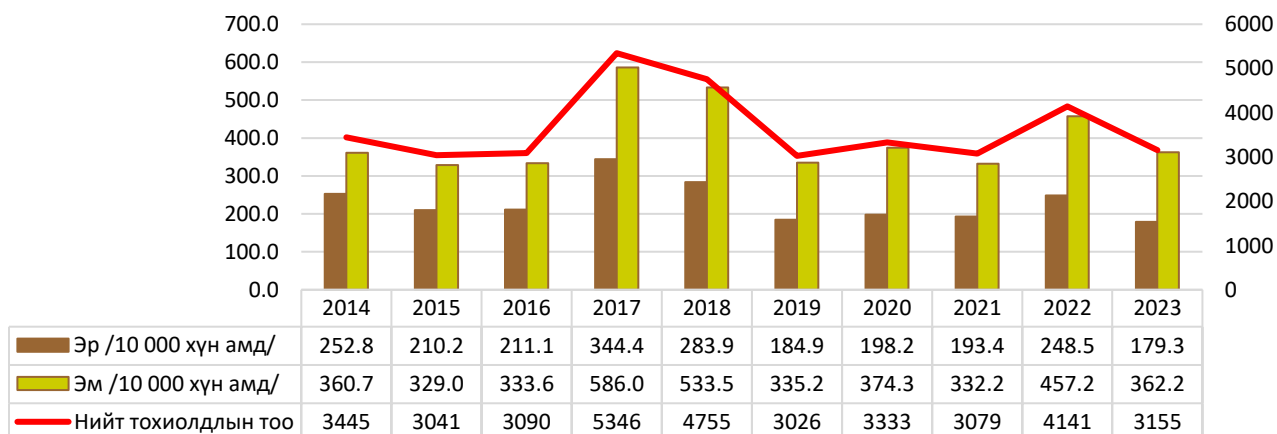
Зураг 7. 26. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn)

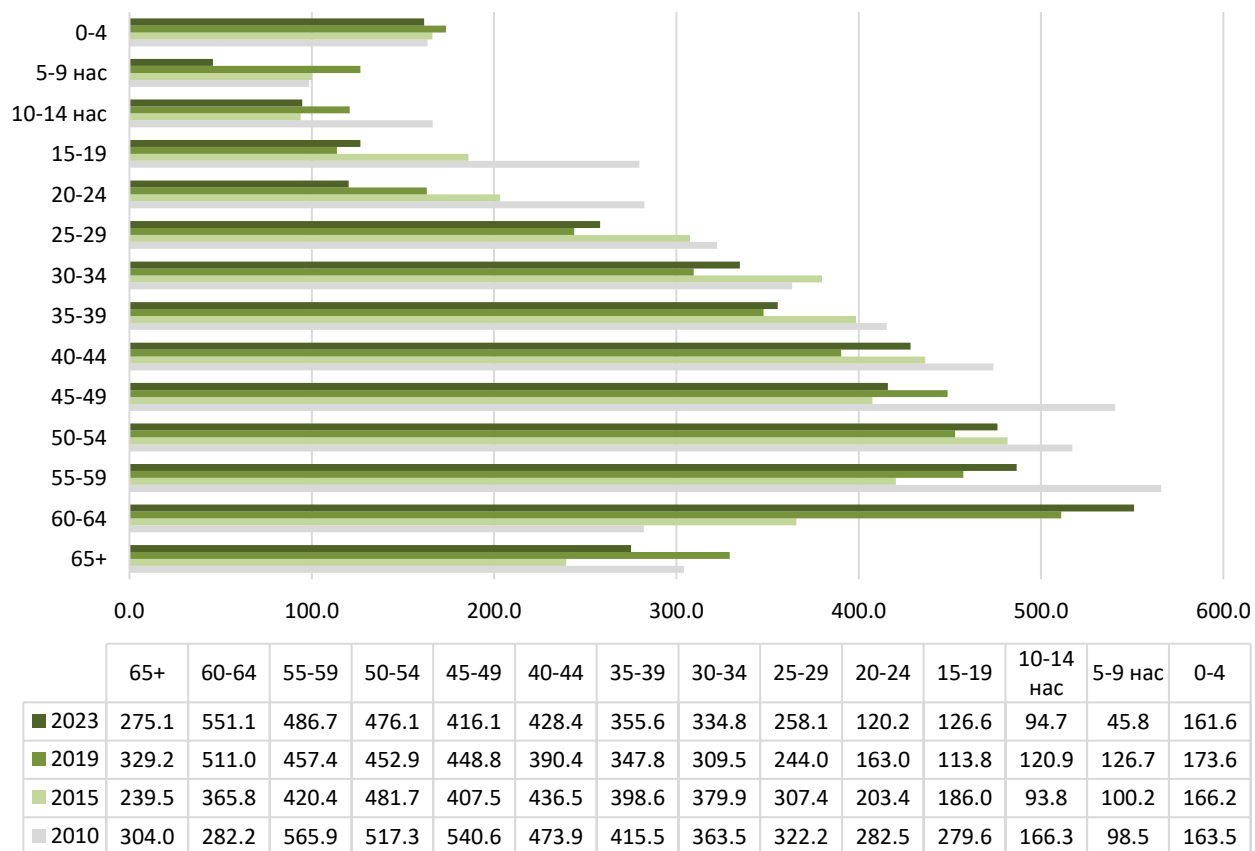
2023 оны мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөлийн түвшинг хүйсээр ангилан харвал эрэгтэйчүүдийнх 179 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 51.4 пунктээр, эмэгтэйчүүдийнх 362 болж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 38.2 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 7. 27. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчний тохиолдлын түвшин, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он

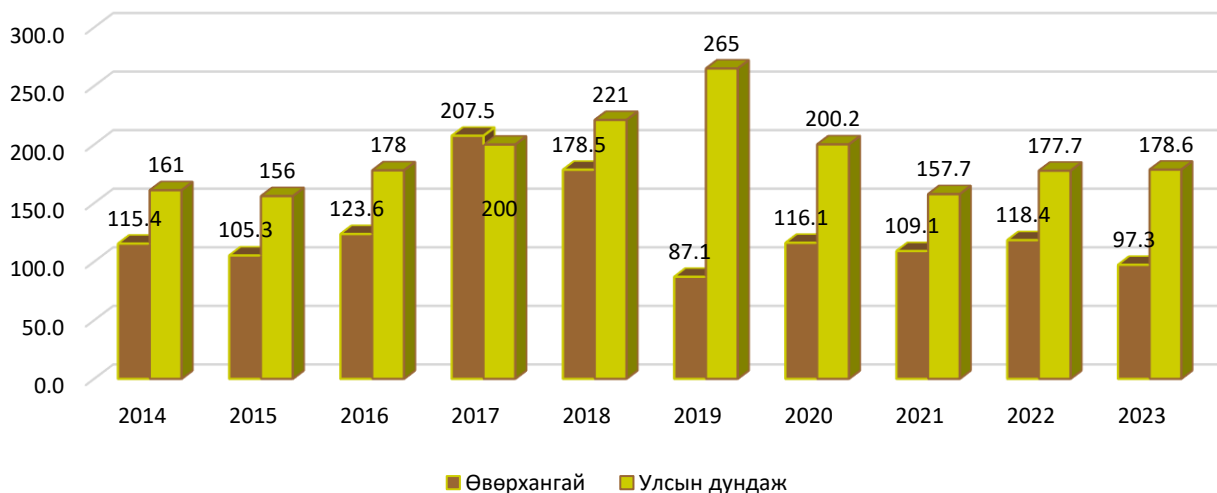
Мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөлийн түвшинг өмнөх онуудтай харьцуулахад 60-64 наснаас бусад насанд буурсан үзүүлэлттэй байна. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчлөл ихэнх насанд шууд хамааралтайгаар өвчлөл нэмэгдсэн байгаа хэдий ч 65-аас дээш насанд өвчлөл бага бүртгэгдсэн байна.

Зураг 7. 28. Мэдрэлийн тогтолцооны өвчин, насны бүлгээр, 10 000 хүн амд, 2010, 2015, 2019, 2023 он

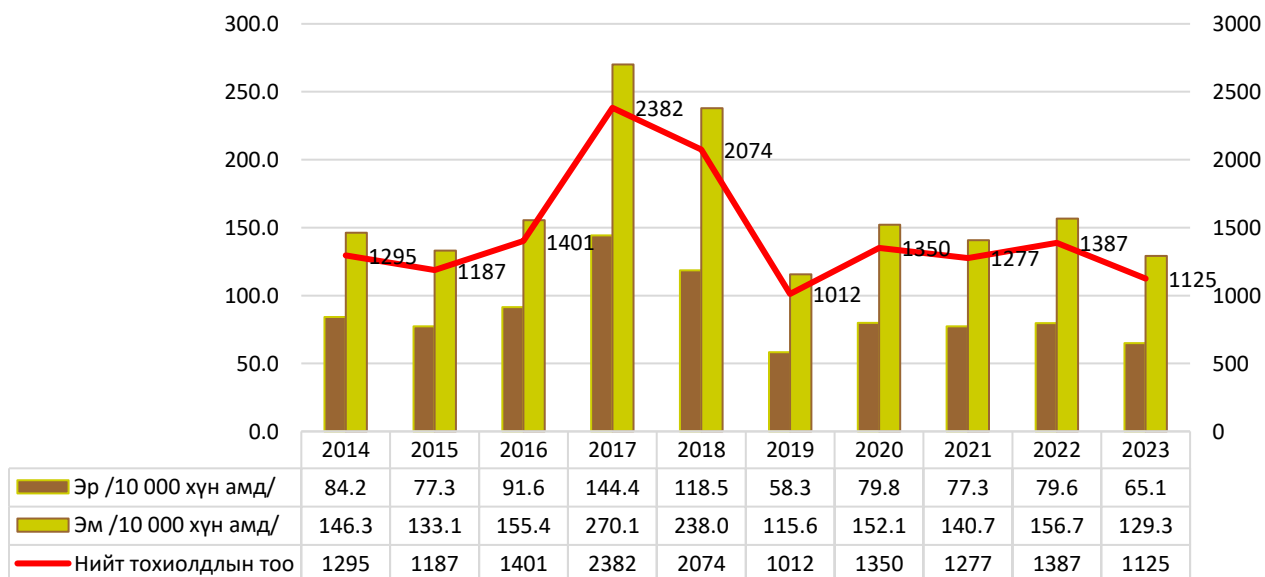
2023 оны байдлаар мэдрэлийн ёзоор ба сүлжээний эмгэгийн 1125 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 97.3 ноогдож улсын дунджаас 81.3 пунктээр бага байна.

Зураг 7. 29. Мэдрэлийн ёзоор ба сүлжээний эмгэг, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв (hdc.gov.mn)

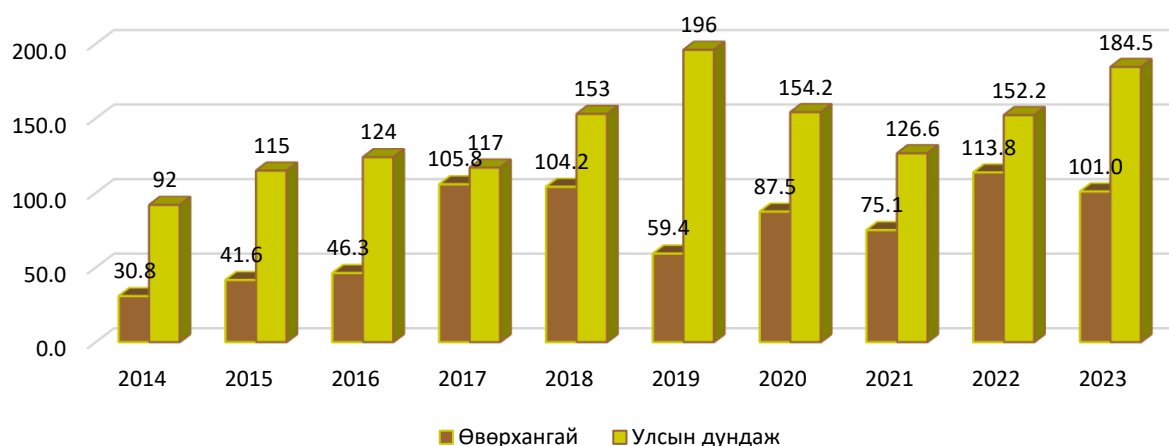
Зураг 7. 30. Мэдрэлийн ёзоор ба сүлжээний эмгэг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7. 7. 1. МИГРЕНЬ, ТОЛГОЙ ӨВДӨХ ӨВЧИН

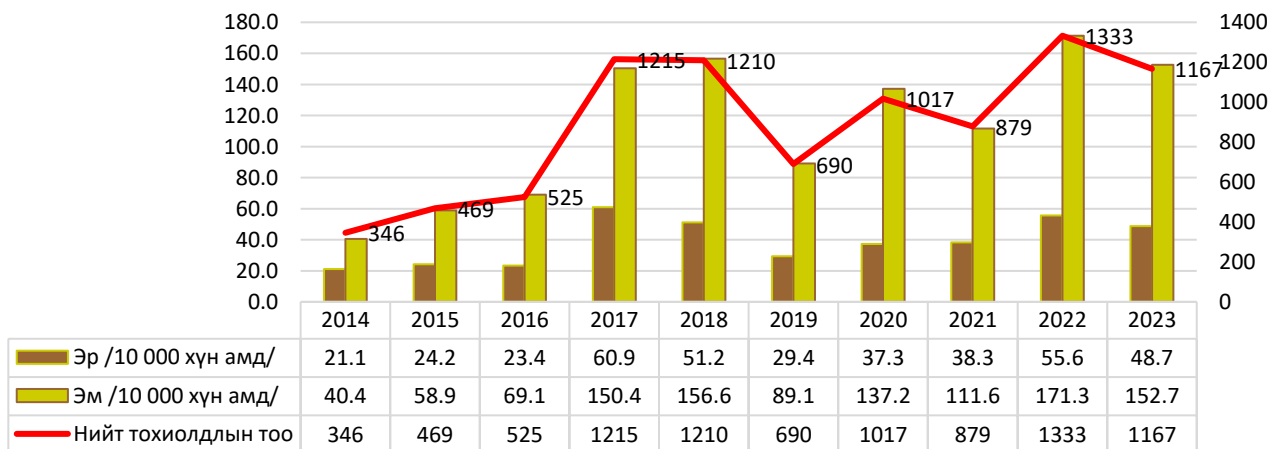
Мэдрэлийн тогтолцооны өвчний дунд мигрень, толгой өвдөх өвчин сүүлийн 10 жилийн дунджаар 24.3 хувийг эзэлж байна. 2023 онд 10 000 хүн амд ногдох өвчлөл 101.0 болж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 24.5 пунктээр их, улсын дунджаас 83.5 пунктээр бага байна.

Зураг 7. 31. Мигрень, толгой өвдөх, 10 000 хүн амд, улс, аймгаар, 2014-2023 он

Тайлант онд мигрень, толгой өвдөх өвчин 10 000 эмэгтэйд 152.7 ногдож эрэгтэйчүүдийн өвчлөлөөс 104.0 пунктээр их байна. Сүүлийн 10 жилийн дунджаар 10 000 эмэгтэйд ногдох өвчлөлийн түвшин эрэгтэйчүүдийнхээс 74.7 пунктээр их байна.

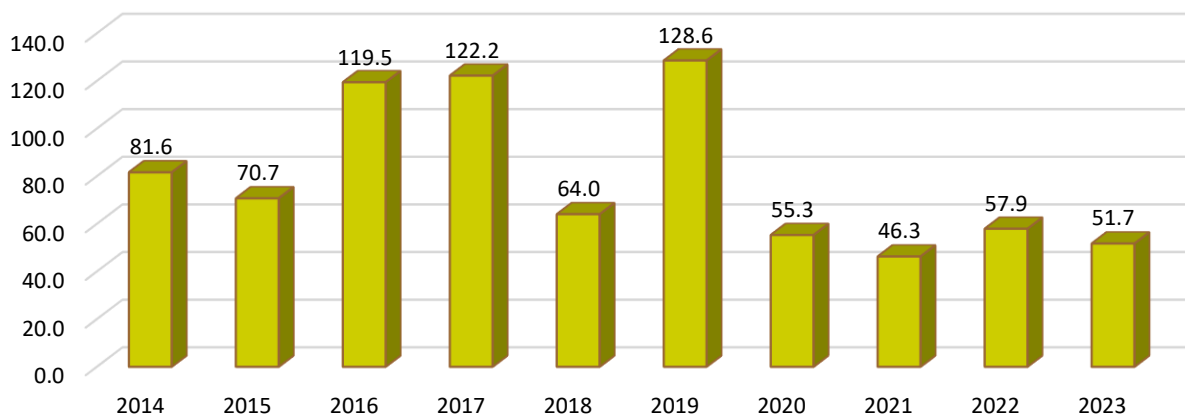
Зураг 7. 32. Мигрень, толгой өвдөх, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7. 8. ДОТООД ШҮҮРЭЛ, ТЭЖЭЭЛИЙН БА БОДИСЫН СОЛИЛЦООНЫ ӨВЧИН

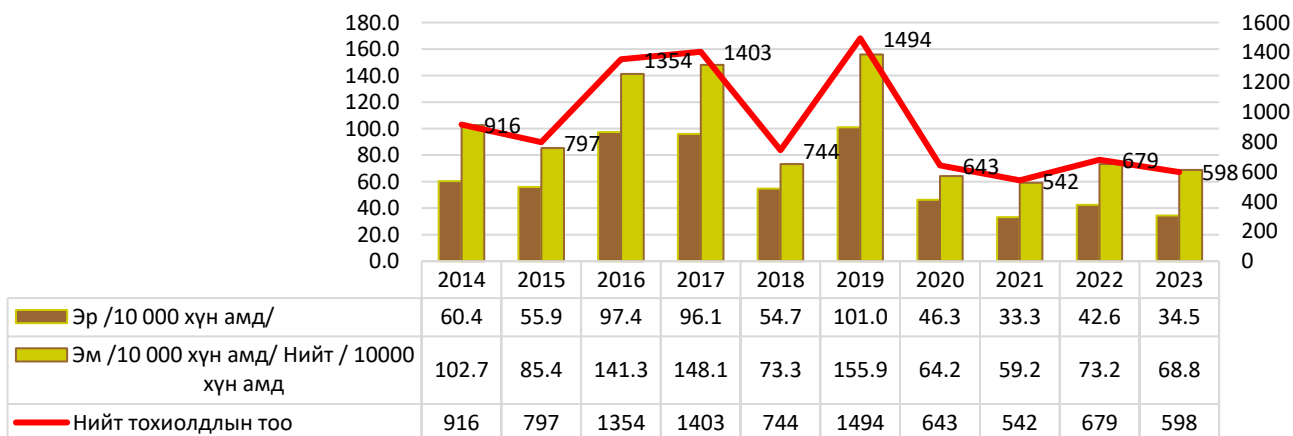
Тайлант онд дотоод шүүрэл бодисын солилцооны өвчний 598 тохиолдол бүртгэгдэж 10000 хүн амд 51.7 ногдож байгаа нь 10 жилийн дунджаас 319 тохиолдлоор буюу өвчлөлийн түвшин 28.1 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 7. 33. Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны өвчин, 10 000 хүн амд, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

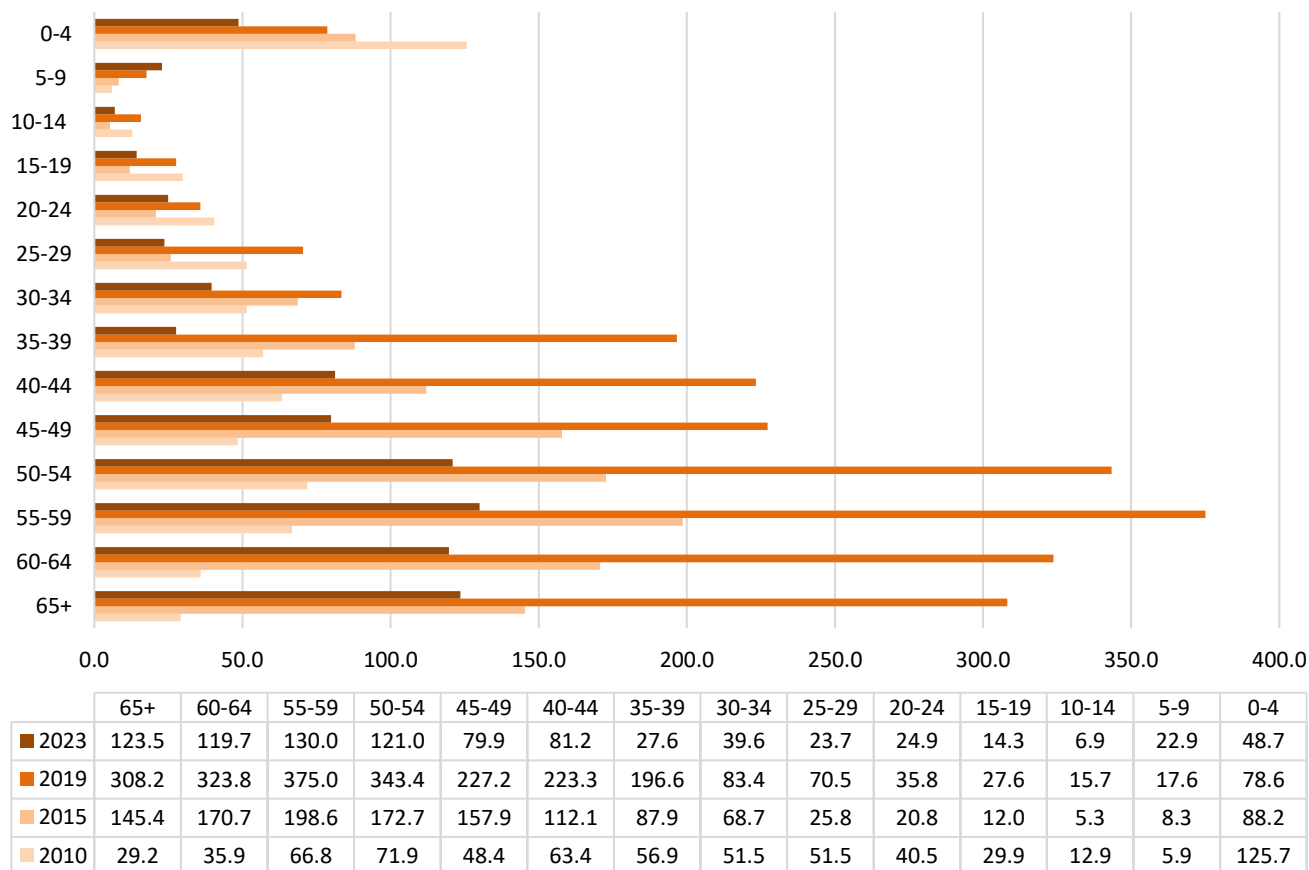
2023 оны үзүүлэлтийг хүйсээр ангилан авч үзвэл 10 000 эмэгтэйд 68.8 ногдож байгаа нь эрэгтэйчүүдийнхээс 34.3 пунктээр их байна.

Зураг 7. 34. Дотоод шүүрэл, тэжээлийн ба бодисын солилцооны өвчин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар 10000 хүн амд ногдох дотоод шүүрлийн тогтолцооны өвчлөл бүх насанд өмнөх онуудаас буурсан байна.

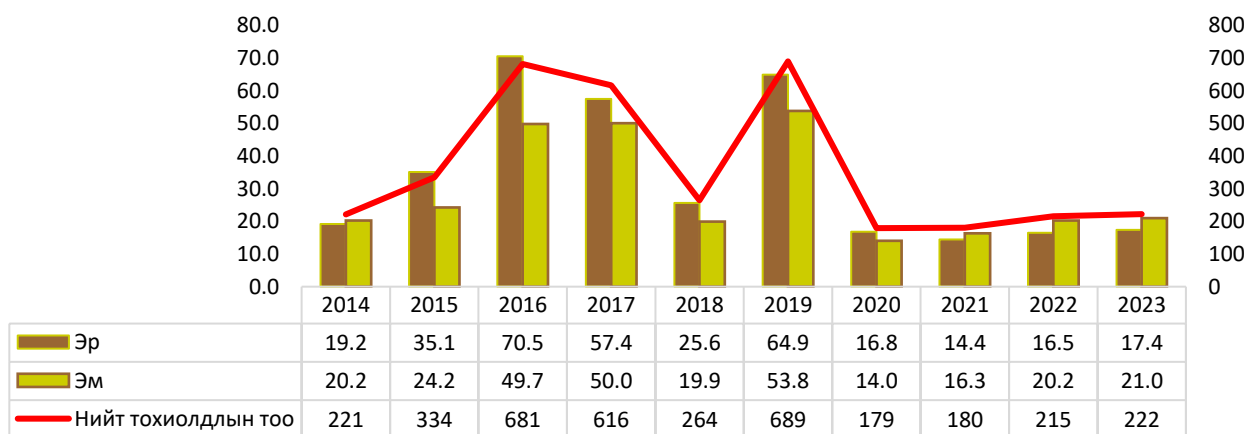
Зураг 7. 35. Дотоод шүүрлийн тогтолцооны өвчин, тухайн насны 10 000 хүн амд, Өвөрхангай аймаг, 2010, 2015, 2019, 2023 он

7. 8. 1. ЧИХРИЙН ШИЖИНГИЙН ӨВЧЛӨЛ

Чихрийн шижин өвчин нь дотоод шүүрэл, тэжээлийн бодисын солилцооны өвчлөлийн 37.1 хувийг эзэлж 10000 хүн амд 19.1 ногдож байна. Хүйсийн хувьд 10 000 эрэгтэйд 17.4, 10 000 эмэгтэйд 21.0 ноогдож байна.

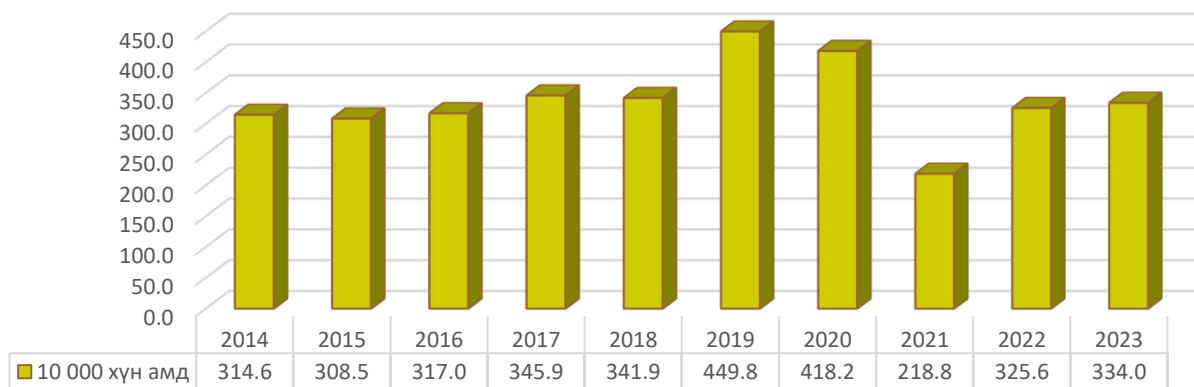
Зураг 7. 36. Чихрийн шижин өвчин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023

7. 9. АРСНЫ ӨВЧИН

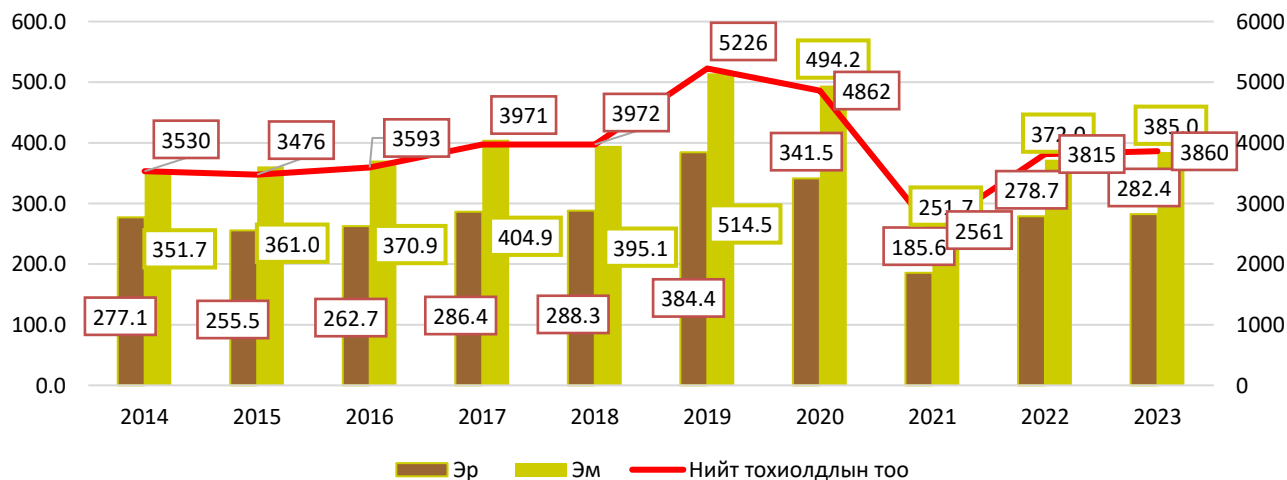
Тайлант онд арьсны өвчний 3860 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 334.0 ноогдож сүүлийн 10 жилийн дунджаас 3.4 пунктээр буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 7. 37. Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин, Өвөрхангай аймаг, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин 10 000 эрэгтэйд 385 ногдож эмэгтэйчүүдийн өвчлөлөөс 102.6 пунктээр их байна.

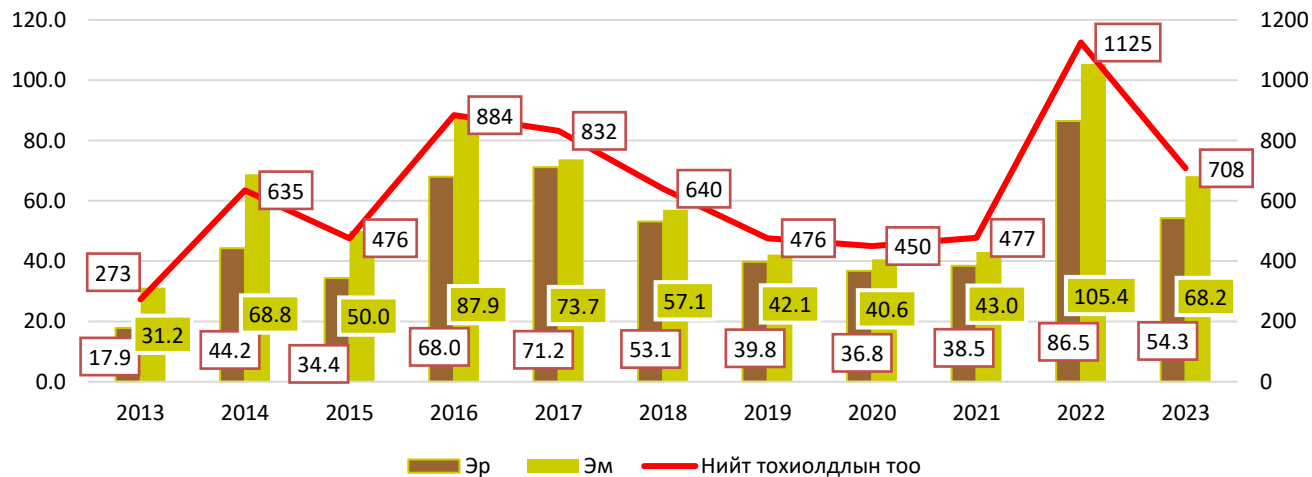
Зураг 7. 38. Арьс ба арьсан доорх эслэгийн өвчин, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7. 10. СЭТГЭЦ БА ЗАН ТӨРХИЙН ЭМГЭГ

Сэтгэц зан төрхийн эмгэгийг сүүлийн 10 жилээр авч үзвэл жилд дунджаар 670 тохиолдол бүртгэгдсэн байна. 2023 онд өвчлөлийн 708 тохиолдол бүртгэгдснээс 44.1 хувийг эрэгтэйчүүд, 55.9 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна.

Зураг 7. 39. Сэтгэцийн ба зан төрхийн эмгэг, Өвөрхангай аймаг, 10000 хүн амд, 2014-2023 он

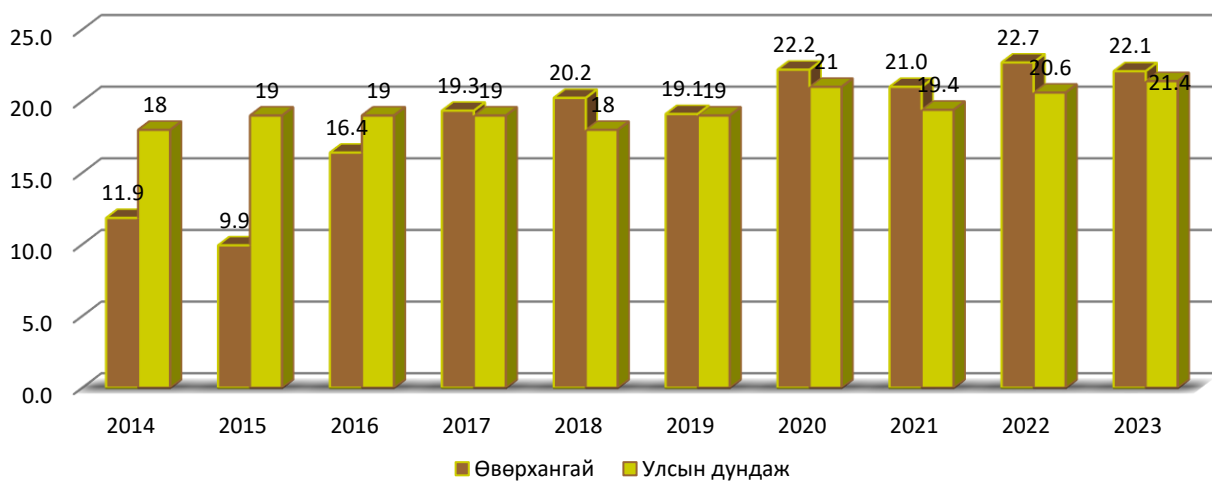

7. 11. ХОРТ ХАВДРЫН ӨВЧЛӨЛ

Манай аймгийн хүн амын дунд 2023 онд 257 хорт хавдрын шинэ тохиолдол бүртгэгдэж улсын дүнгийн 3.54 хувийг эзэлж байна. Хорт хавдрын өвчлөлийн бүтцэд элэгний хорт хавдар 32.7 хувийг эзэлж улсын дунджаас 0.1 пунктээр бага, ходоодны хорт хавдар 17.5 хувийг эзэлж 0.1 пунктээр их, улаан хоолойн хорт хавдар 10.5 хувийг эзэлж улсын дунджаас 5.6 пунктээр их, умайн хүзүүний хорт хавдар 5.0 хувийг эзэлж улсын дунджаас 0.9 пунктээр бага, уушги гуурсан хоолойн хорт хавдар 4.7 хувийг эзэлж улсын дунджаас 1.8 пунктээр бага байна.

Хавдрын тохиолдлын түвшин (10 000 хүнд ногдох) сүүлийн 10 жилийн дунджаар 18.5 байгаа бол 2023 онд 22.1 болж нэмэгдсэн ба улсын дунджаас 0.7 пунктээр өндөр байна.

Зураг 7. 40. Шинээр бүртгэгдсэн хорт хавдрын өвчлөл, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2014-2018 онуудад хавдрын 888 тохиолдол бүртгэгдсэнээс 1.9 хувь нь 0-25 насандаа оношлогдсон бол 2019-2023 онд хавдрын 939 тохиолдол бүртгэгдэж 0-25 насанд 2.9 хувь нь оношлогдсон байна. Хавдрын өвчлөл сүүлийн жилүүдэд залуужих хандлагатай байна.

Хүснэлт 7. 5. 0-25 насанд тохиолдож буй хорт хавдрын бүтэц, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он

Төрөл	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Яс ба үений мөгөөрсний өмөн			2			3	1		1	
Бусад холбох ба зөөлөн эдийн өмөн						1	1		2	
Төмсөгний өмөн					1					
Бөөрний дээд булчирхайн өмөн					1					
Цусны эсийн өмөн	1		1	1	3		1		2	
Элэг ба элгэн дэх цөсний сувгийн өмөн			1	1				1		2
Хожкины буюу уутанцрын лимфом				1						
Тархины өмөн	1								3	
Хөхний өмөн							1			
Өндгөвчний өмөн							1		1	1
Бамбайн өмөн									1	
Нүд ба түүний дайврын өмөн									1	
Арьсны өмөн										1
Ходоодны өмөн										1

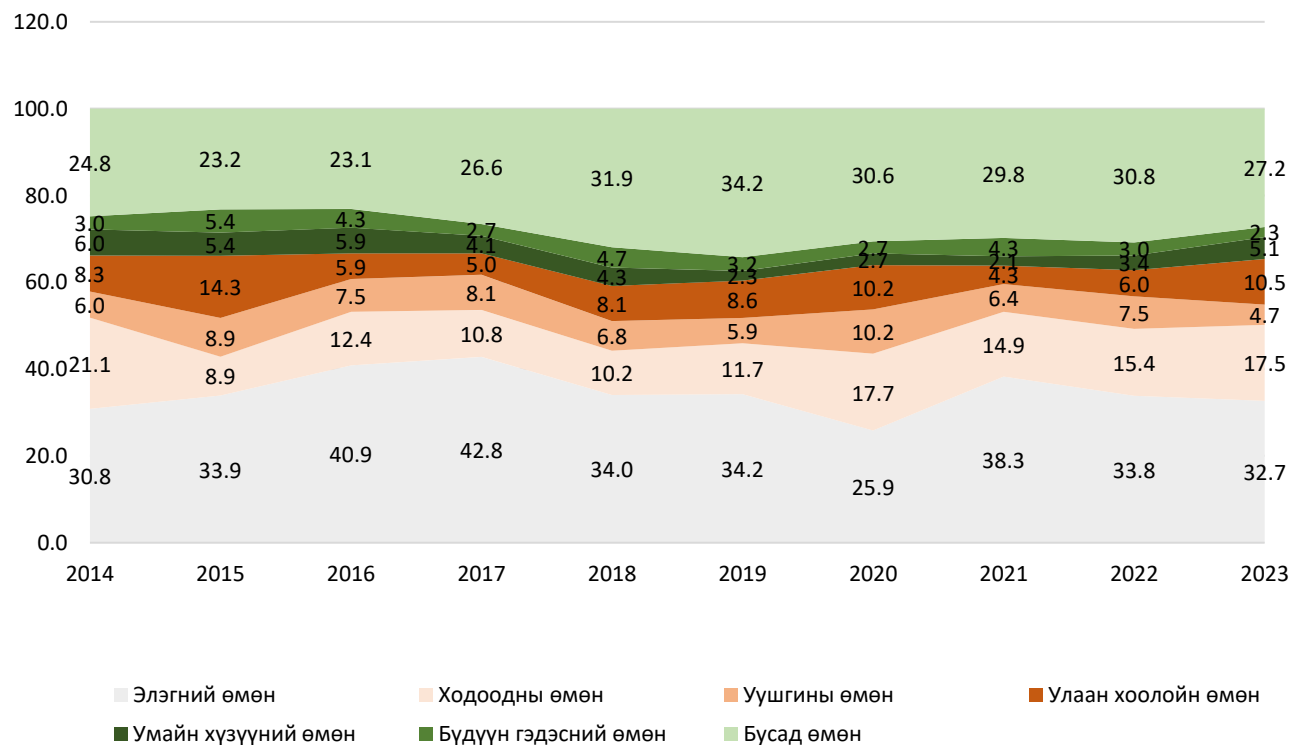
Хүснэлт 7. 6. Шинээр бүртгэгдсэн хорт хавдрын зонхилох төрлүүд, тохиолдлын тоогоор, 2014-2023 он

Хорт хавдрын төрөл	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Нийт хорт хавдар	133	112	186	222	235	222	147	47	266	257
Элэг /C22/	41	38	76	95	80	76	38	18	90	84
Ходоод /C16/	28	10	23	24	24	26	26	7	41	45
Уушги /C34/	8	10	14	18	16	13	15	3	20	12
Улаан хоолой /C15/	11	16	11	11	19	19	15	2	16	27

Умайн хүзүү /С53/	8	6	11	9	10	5	4	1	9	13
Бүдүүн гэдэсний өмөн /С18/	4	6	8	6	11	7	4	2	8	6
Бусад	33	26	43	59	75	76	45	14	82	70

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Зураг 7. 41. Шинээр бүртгэгдсэн хорт хавдрын өвчлөл, төрлөөр, дүнд эзлэх хувиар, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: Health-info-3.0 мэдээллийн сан

7. 11. 1. ЭЛЭГНИЙ ХОРТ ХАВДАР

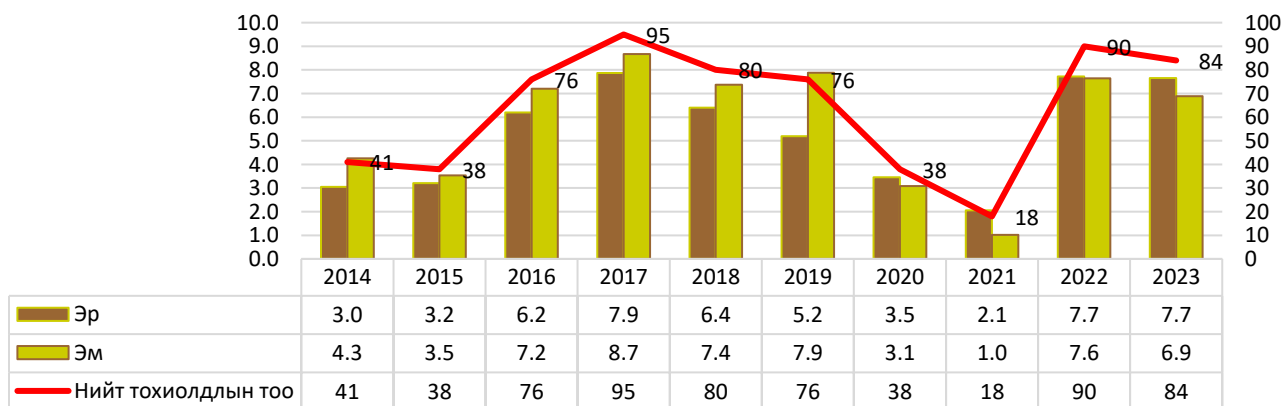
Элэгний анхдагч хорт хавдар үүсэх гол шалтгаан нь гепатит В (HBV), С (HCV) эсвэл дельта (HDV) вирусийн архаг халдвар, түүнчлэн согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэхээс үүдэлтэй гэдэг нь судалгаагаар тогтоогдсон. Манай аймагт 2023 онд оны элэгний хорт хавдрын 84 шинэ тохиолдол бүртгэгдэж бүртгэгдсэн хавдрын 32.7 хувийг эзэлж тэргүүлэх шалтгаан болсон хэвээр байна. Элэгний хорт хавдрын өвчлөлийг хүйсээр харвал 2023 онд нийт өвчлөгчдийн 52.4 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 4.8 пунктээр өссөн байна. Харин эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь 47.6 болж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 4.8 пунктээр буурсан байна. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд элэгний хорт хавдрын 636 тохиолдол бүртгэгдсэн байна.

Зураг 7. 42. Элэгний хорт хавдрын өвчлөл, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

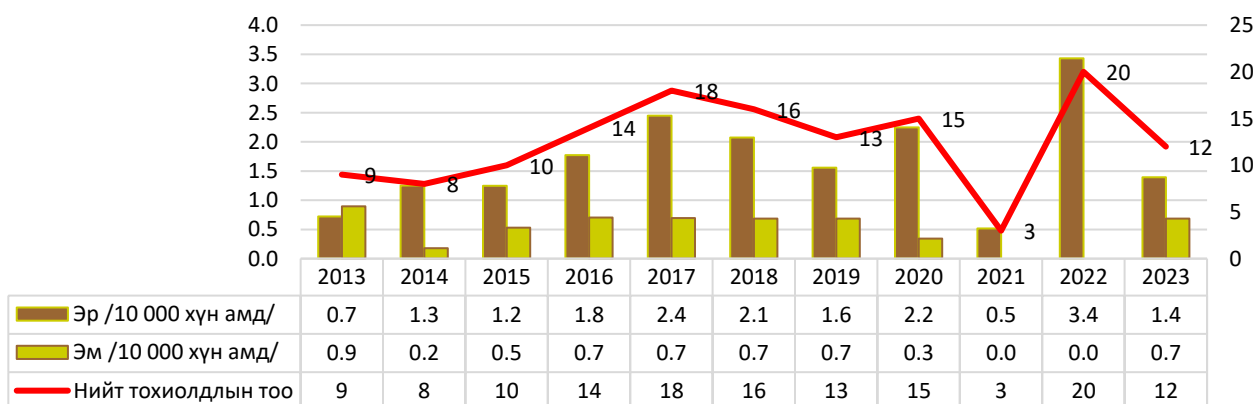
Зураг 7. 43. Элэгний хорт хавдрын өвчлөл, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7. 11. 2. УУШГИНЫ ХАВДАР

Уушгины хорт хавдрыг үүсгэдэг гол хүчин зүйл нь хүн амын амьдралын дадал зуршил, хоол хүнс, хүрээлэн буй орчин зэрэг байдаг. Монгол Улсын хэмжээнд 2023 онд уушгины хорт хавдрын 473 шинэ тохиолдол бүртгэгдсэн бол манай аймагт 12 тохиолдол бүртгэгдэж улсын дүнгийн 2.5 хувийг эзэлж байна. 2023 оны байдлаар 10000 эрэгтэйд ноогдох өвчлөл 1.4 байгаа нь эмэгтэйчүүдээс 2 дахин их байна.

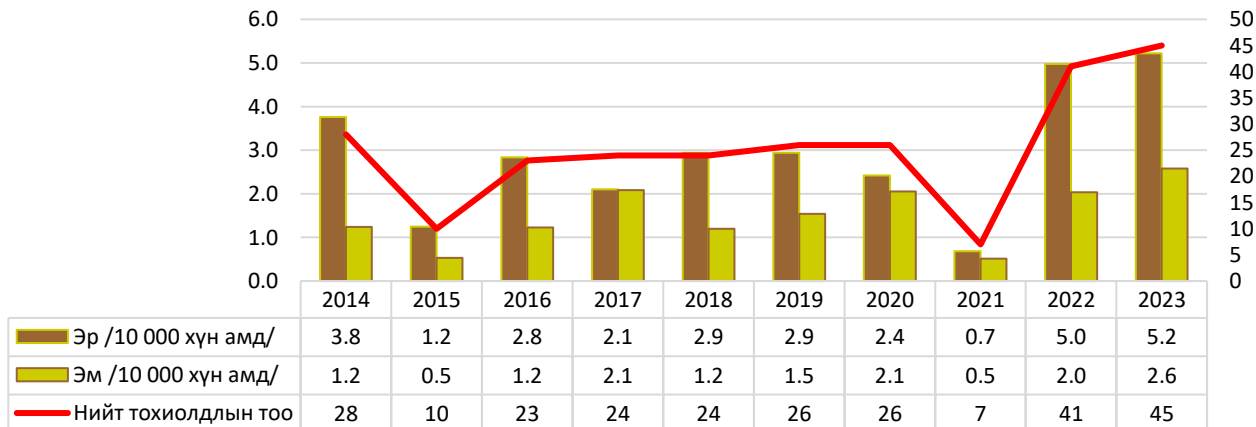
Зураг 7. 44. Амьсгуурс ба уушгины хорт хавдар, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

7. 11. 3. ХОДООДНЫ ХАВДАР

Архи, согтууруулах ундаа хэтрүүлэн хэрэглэх, тамхи татах, жимс жимсгэнэ, хүнсний ногооны хэрэглээ бага байх, хелико бактерийн халдвар, удамшлын генийн өөрчлөлт зэрэг нь ходоодны хавдрын эрсдэлт хүчин зүйлс болдог. Манай аймагт тайлант онд ходоодны хорт хавдрын 45 шинэ тохиолдол бүртгэгдэж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 20 тохиолдлоор, өмнөх оноос 4 тохиолдлоор тус тус нэмэгдсэн байна. Ходоодны хорт хавдрын өвчлөлийн түвшин 10000 хүн эрэгтэйд 5.2 байгаа нь эмэгтэйчүүдээс 2 дахин их байна

Зураг 7. 45. Ходоодны хорт хавдрын өвчлөл, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

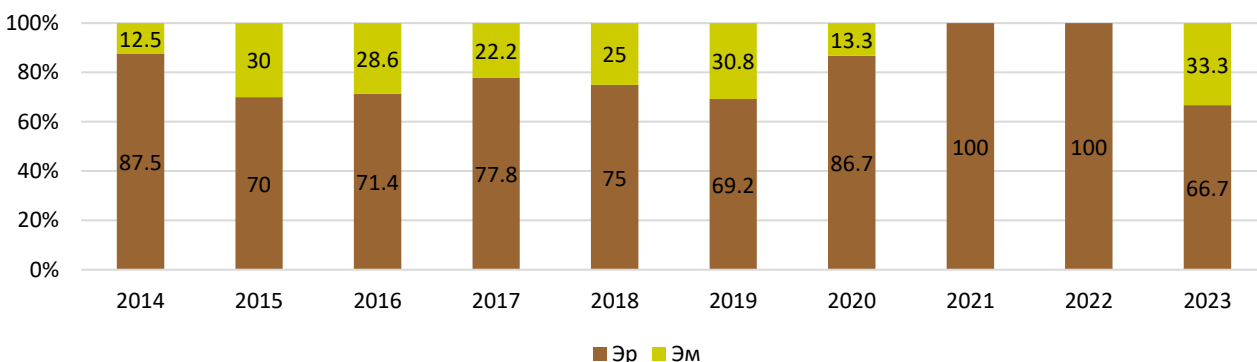

7. 11. 4. ШИНЭЭР БҮРТГЭГДСЭН ХОРТ ХАВДАР, ЗОНХИЛОН ТОХИОЛДОХ ТӨРӨЛ, ХҮЙС

Шинээр бүртгэгдсэн хорт хавдар нь үүсэхэд нөлөөлөх хүчин зүйлээс хамааран хүйсийн хувьд ялгаатай байна. Доорх зургуудад хорт хавдрын эзлэх хувийг хүйсээр харуулав.

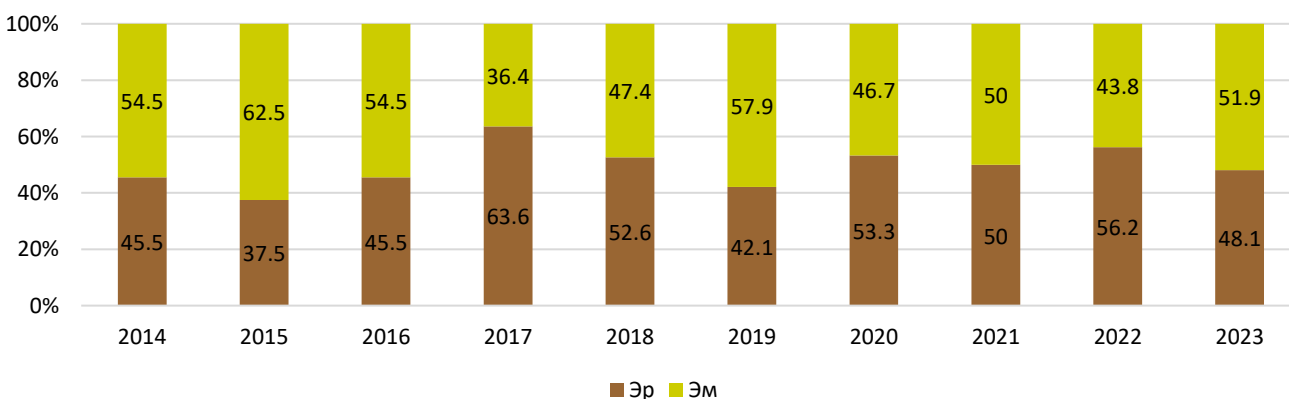
Сүүлийн 10 жилийн дунджаар уушгины хорт хавдрын өвчлөлийн 80.4 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж эмэгтэйчүүдийн өвчлөлөөс 4.1 дахин их байна.

Зураг 7. 46. Уушигны хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он

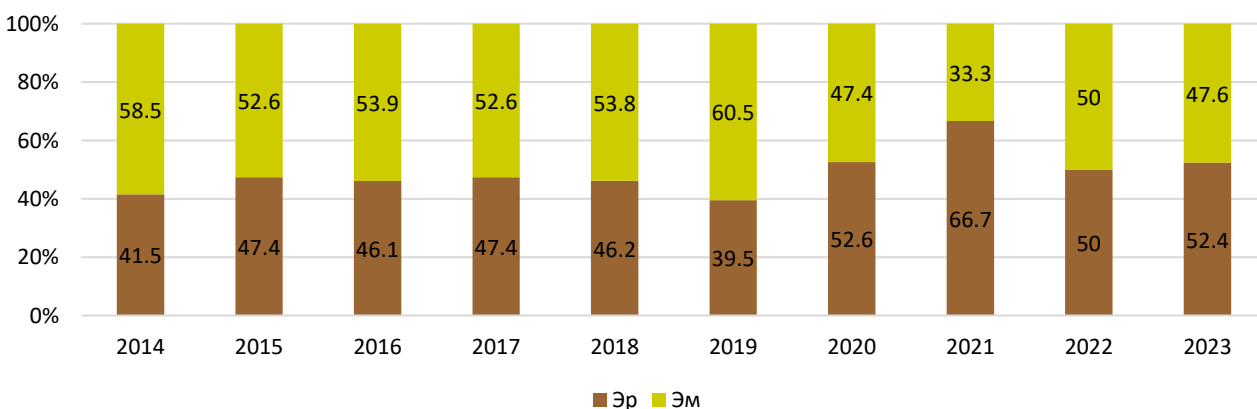
Сүүлийн 10 жилийн дунджаар улаан хоолойн хорт хавдрын 50.6 хувийг эмэгтэйчүүд, 49.4 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж байгаа нь хүйсээс хамаарсан шалтгаан, хүчин зүйлгүй байгаа нь харагдаж байна.

Зураг 7. 47. Улаан хоолойн хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он

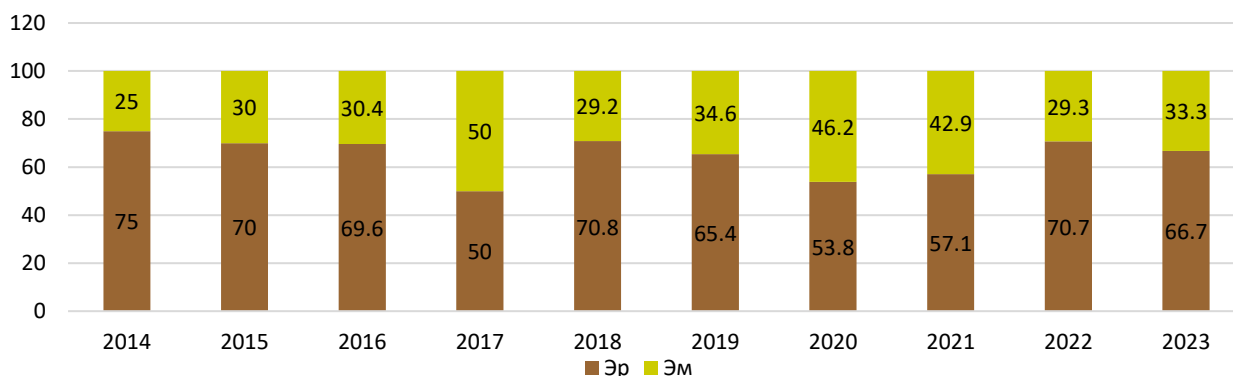
Сүүлийн 10 жилийн дунджаар шинээр бүртгэгдсэн элэгний хорт хавдрын 49.0 хувийг эрэгтэйчүүд, 51.0 хувийг эзэлж байна.

Зураг 7. 48. Элэгний хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он

Сүүлийн 10 жилийн дунджаар шинээр бүртгэгдсэн ходоодны хорт хавдрын өвлөлийн 64.9 хувийг эрэгтэйчүүд, 35.1 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна.

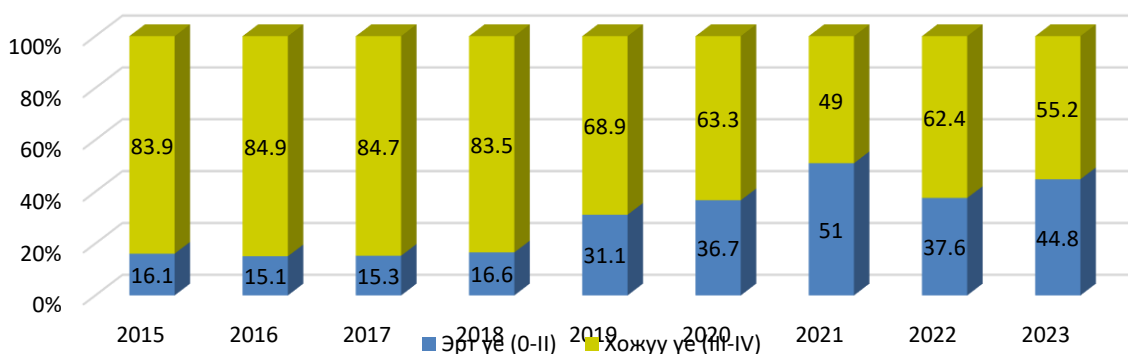
Зураг 7. 49. Ходоодны хорт хавдар, хүйсээр, эзлэх хувь, 2014-2023 он

7. 11. 5. ХАВДРЫН ХЯНАЛТ

2018-2023 онуудад бүртгэгдсэн нийт хавдрын өвчлөлийн 70.6 хувь нь хожуу үе шатандаа оношлогдсон байна.

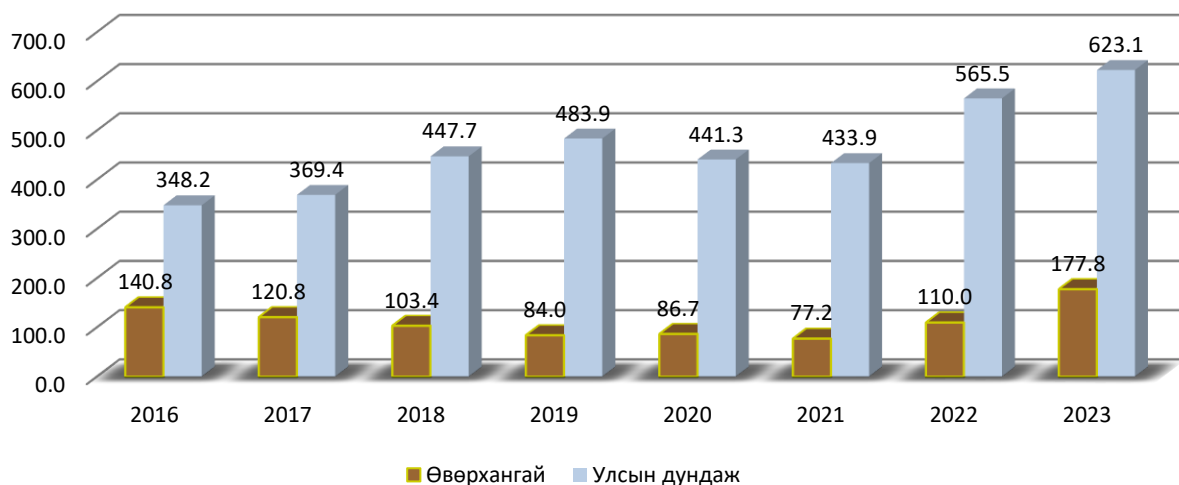
Зураг 7. 50. Хорт хавдрын өвчлөлийн оношлогдох үеийн эмнэлзүйн үе шат, дүнд эзлэх хувиар, 2015-2023

БҮЛЭГ 8. ОСОЛ ГЭМТЭЛ, ГАДНЫ ШАЛТГААНТ ӨВЧЛӨЛ, НАС БАРАЛТ

Осол гэмтэл, гаднын шалтгаант нас баралт нь нас баралтын тэргүүлэх шалтгааны нэг болсоор байгаа бөгөөд 2023 оны байдлаар нийт нас баралтын 11.2 хувийг эзэлж улсын дунджаас 5.4 пунктээр бага байна. Зам тээврийн осол, амиа хорлолт, үйлдвэрийн осол, бусдад хорлогдсон, бусад осол, тодорхой бус гэсэн шалтгаануудаар эрэгтэй хүмүүсийн нас баралт эмэгтэйгээс харьцангуй их байна. Тайлант онд осол гэмтлийн өвчлөлийн 2068 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 177.8 ногдож улсын дунджаас 445 пунктээр бага, аймгийн 2016-2023 онуудын дунджаас 65.8 пунктээр их байна.

Зураг 8. 1. Осол гэмтэл, гадны шалтгаант өвчлөлийн түвшин /10 000 хүн амд/, 2016-2023 он

Зураг 8. 2. Осол гэмтэл, гадны шалтгаант нас баралтын түвшин /10 000 хүн амд/

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

8. 1. ЗАМ ТЭЭВРИЙН ОСЛЫН ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ

Осол гэмтэл, гадны шалтгаант нас баралтыг нас баралтын төрлөөр авч үзвэл сүүлийн 10 жилийн хугацаанд осол гэмтэл, гадны шалтгаант нас баралтын 742 тохиолдол бүртгэгдснээс 32.6 хувийг зам тээврийн осол эзэлж байна. 2023 оны байдлаар 10000 хүн амд ноогдох зам тээврийн шалтгаант нас баралтын түвшин 1.3 байгаа нь улсын дунджаас 0.1 пунктээр, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.8 пунктээр тус тус буурсан байна.

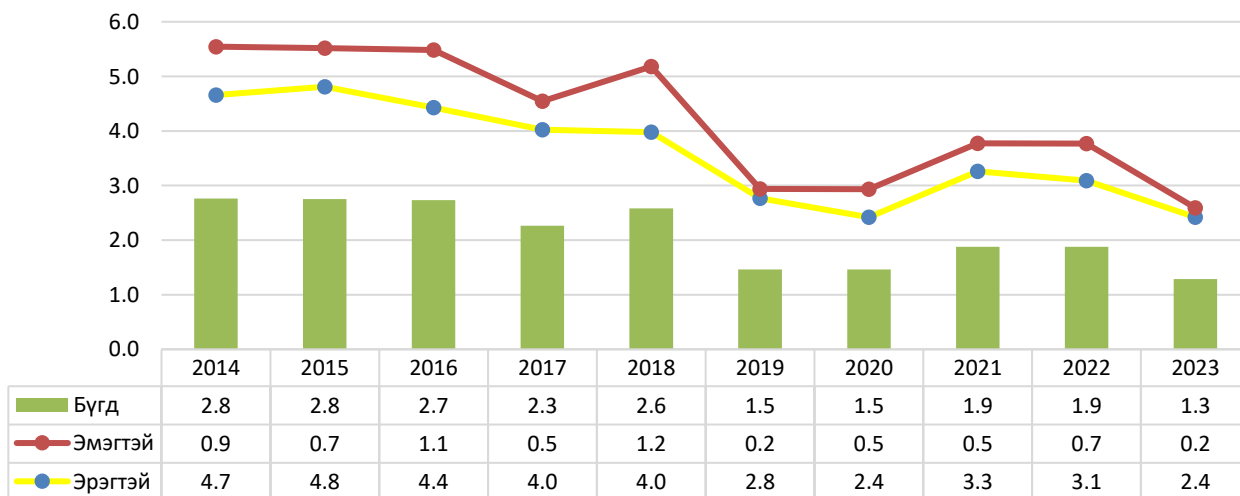
Зураг 8. 3. Зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт, улс, аймгаар, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 онд зам тээврийн шалтгаант нас баралтын 15 тохиолдол бүртгэгдснээс эрэгтэйчүүд 93.3 хувийг эзэлж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 8.6 пунктээр өссөн байна.

Зураг 8. 4. Зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

8. 2. АМИА ХОРЛОЛТ

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд жилд дунджаар 600 орчим хүн нас барснаас 2.6 орчим хувь нь амиа хорлон нас баржээ. 2014 онд амиа хорлолтын шалтгаант нас баралт 100 000 хүн тутамд 13.37 ногдож байсан бол 2023 онд 16.33 болж 2.96 пунктээр буурсан байна. Хүйсийн ангиллаар авч үзвэл: 2014-2023 онуудад нийт амиа хорлолтын 156 тохиолдол бүртгэгдснээс 137 тохиолдол буюу 87.8 хувь нь эрэгтэйчүүд байна. Амиа хорлогчдын тоо 2023 онд 19 байгаа нь нийт нас баралтын 3.3 хувийг эзэлж өмнөх оноос 1.4 пунктээр нэмэгдсэн байна.

Зураг 8. 5. Амиа хорлолт, улс, аймгаар, 100 000 хүн амд, 2014-2023 он

Зураг 8. 6. Амиа хорлолт, Өвөрхангай аймаг, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

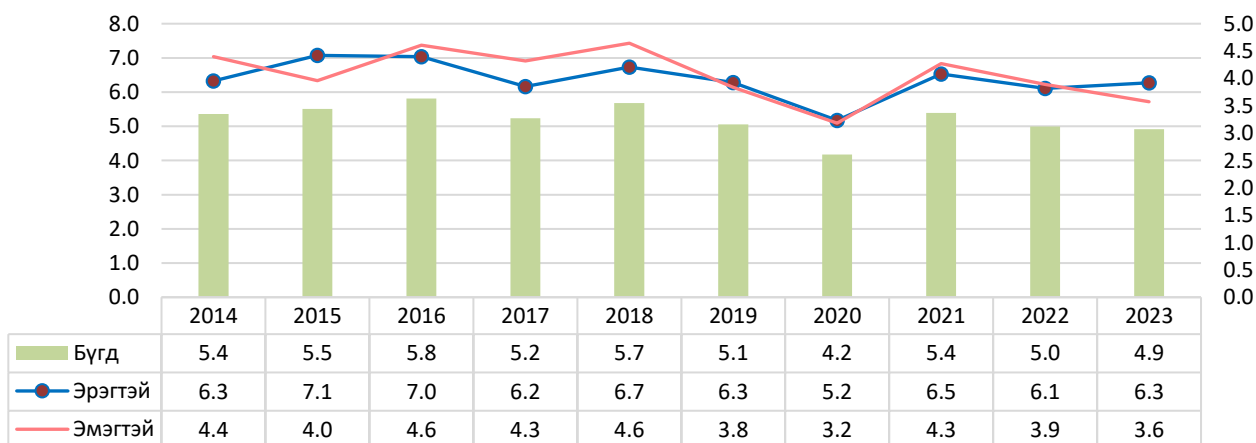

БҮЛЭГ 9. ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТ

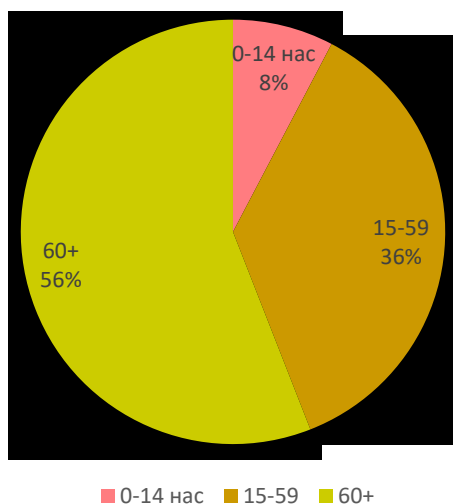
9. 1. ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТ

Манай аймгийн хүн амын нас баралтыг сүүлийн 10 жилийн дунджаар харвал жилд 600 орчим хүн нас барж байна. 2023 оны байдлаар 1000 хүн амд ногдох нас баралтын ерөнхий коэффициент 4.9 байгаа нь улсын дунджаас 0.3 пунктээр бага байна. Хүн амын нас баралтын тохиолдол 2023 онд 572 бүртгэгдэж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 28 тохиолдлоор, өмнөх оноос 13 тохиолдлоор тус тус буурсан байна.

Зураг 9. 1. Хүн амын нас баралтын түвшин (1000 хүнд ногдох), хүйсээр, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Зураг 9. 2. Нийт нас баралт, насны бүлгээр, 2023 он

2023 оны нас баралтыг насны ангиллаар авч үзвэл өсвөр насанд /0-14/ 44 тохиолдол бүртгэгдэж 8 хувийг, 208 тохиолдол нь хөдөлмөрийн насандаа /15-59/ нас барж 36 хувийг, 320 тохиолдол нь тэтгэврийн насандаа /60-аас дээш/ нас барж 56 хувийг тус тус эзэлж байна.

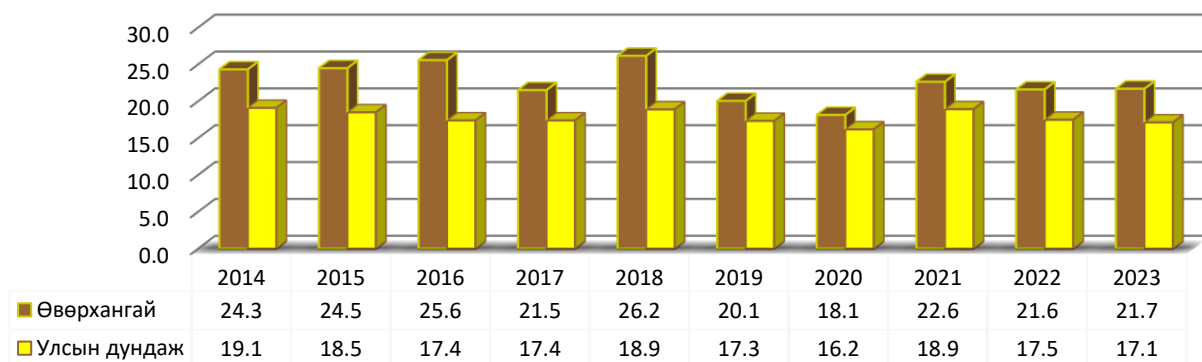
9. 2. ЗҮРХ СУДАСНЫ ТОГТОЛЦООНЫ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ

Зүрх судасны тогтолцооны өвчний улмаас улсын хэмжээнд жил бүр 5500-6000 хүн нас барж нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан болсон хэвээр байна. Манай аймгийн хувьд ч нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан болж сүүлийн 10 жилийн дунджаар жилд 260 хүн нас барж байна.

Сүүлийн 10 жилийн дунджаар зүрх судасны тогтолцооны өвчний улмаас нас барсан хүмүүсийн 60.5% эрэгтэйчүүд, 39.5% нь эмэгтэйчүүд байна. Зүрх судасны тогтолцооны өвчлөлд зүрхний ишемит өвчин, тархины цус харвалт, зүрхний шигдээс дийлэнх хувийг эзэлж байна.

Эдгээр нийтлэг өвчин тус бүрт эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс харьцангуй их өртөж байна. Нас барсан хүмүүсийн насны хувьд эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс илүү залуу насандаа нас барсан байна.

Зураг 9. 3. Зүрх судасны тогтолцооны шалтгаант нас баралт, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

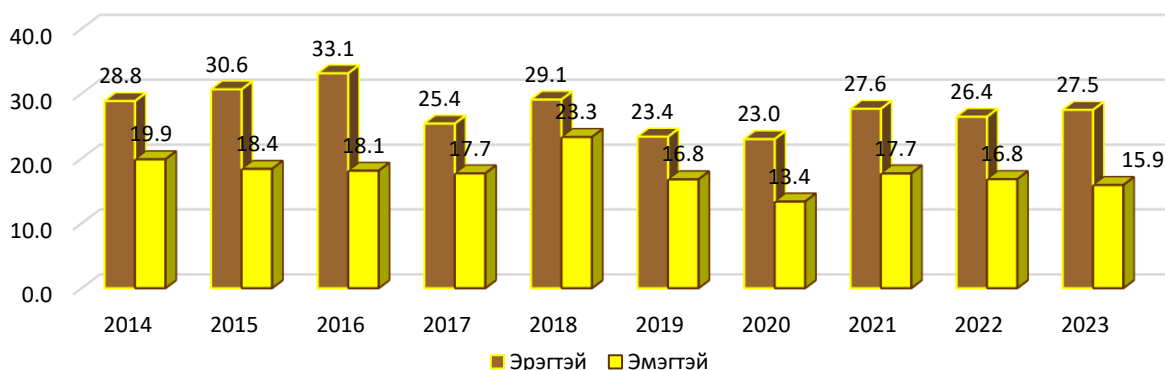

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Тайлант онд 10 000 хүн амд ноогдох зүрх судасны тогтолцооны шалтгаант нас баралтын түвшин 21.7 байгаа нь өмнөх оноос 0.1 пунктээр их, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.9 пунктээр бага байна.

Зүрх судасны өвчлөл эрэгтэйчүүдийн дунд эмэгтэйчүүдээс бага бүртгэгдсэн хэдий ч нас баралтын түвшин сүүлийн 10 жилийн дунджаар эрэгтэйчүүдэд 27.5, эмэгтэйчүүдэд 17.8 ноогдож эрэгтэйчүүдийн нас баралт эмэгтэйчүүдээс 9.7 пунктээр өндөр байна. 2023 оны байдлаар 10 000 эрэгтэйд 27.5, 10 000 эмэгтэйд 15.9 ногдож байна.

Зураг 9. 4. Зүрх судасны тогтолцооны шалтгаант нас баралт, 10 000 хүн амд, хүйсээр, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

2023 оны байдлаар зүрх судасны тогтолцооны өвчний 15.1 хувийг зүрхний шигдээс өвчний шалтгаант нас баралт эзэлж байна. Тайлант онд зүрхний шигдээсээр нийт 38 хүн нас барсан нь сүүлийн 10 жилийн дунджаас 3 тохиолдлоор буюу 7.3 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна. 10 000 хүн амд ногдох зүрхний шигдээсийн шалтгаант нас баралтыг хүйсээр, сүүлийн 10 жилийн дунджаар харвал эрэгтэйчүүдэд эмэгтэйчүүдээс 3.3 дахин их бүртгэгдсэн байна.

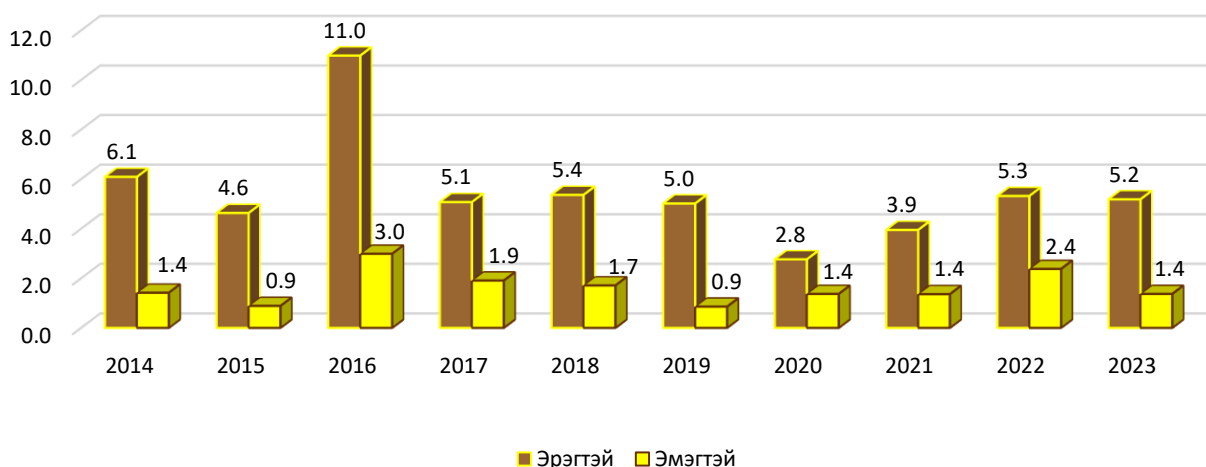
Зураг 9. 5. Зүрхний шигдээсийн шалтгаант нас баралтын түвшин, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Зүрхний шигдээсийн шалтгаант нас баралтыг хүйсээр авч үзвэл 2023 онд 10 000 эрэгтэйд ногдох түвшин 5.2 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.2 пунктээр, 10 000 эмэгтэйд ногдох түвшин 1.4 болж, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.2 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

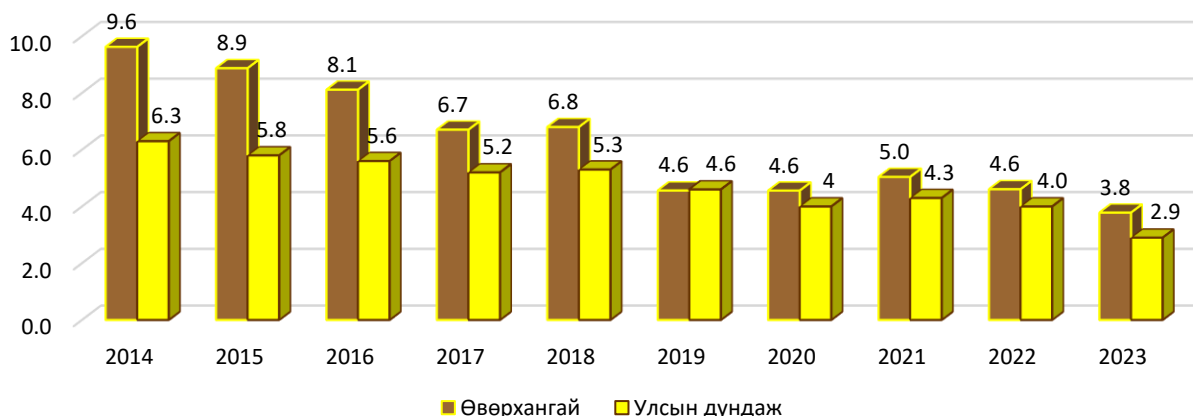
Зураг 9. 6. Зүрхний шигдээсийн шалтгаант нас баралтын түвшин, Өвөрхангай аймаг, 10 000 хүнд амд, хүйсээр, 2014-2023 он

Сүүлийн 10 жилийн дунджаар зүрх судасны өвчний шалтгаант нас баралтын 27.6 хувийг, 2023 онд 17.5 хувийг тархинд цус харвалтын шалтгаант нас баралт тус тус эзэлж байна. Тайлант

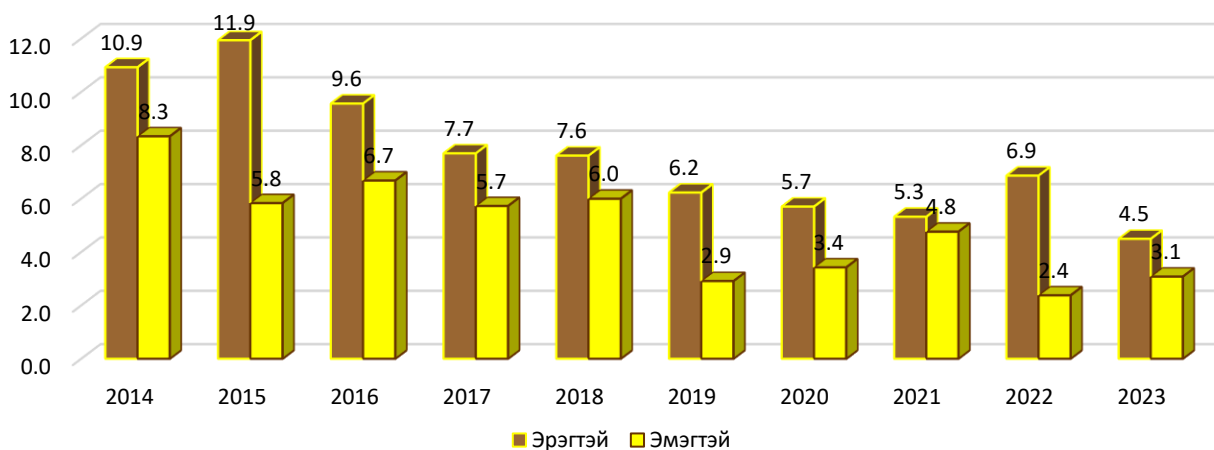
онд 10 000 хүн амд ногдох тархинд цус харвалтын шалтгаант нас баралт 3.8 болж улсын дунджаас 0.9 пунктээр их, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 2.5 пунктээр бага байна.

Зураг 9. 7. Тархинд цус харвалтын шалтгаант нас баралт, 10 000 хүнд амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - ЭМХТ\(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

Зураг 9. 8. Тархинд цус харвалтын шалтгаант нас баралт, 10 000 хүнд амд, хүйсээр, 2014- 2023 он

9. 3. ХОРТ ХАВДРЫН ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ

Хавдраас шалтгаалсан нас баралт 1990 оноос хойш нас баралтын 2 дахь шалтгаан болсоор байна. Манай аймгийн хувьд тайлант онд 56.5 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж улсын үзүүлэлтээс 0.4 пунктээр бага байна. Насны хувьд 40-өөс дээш насныхан 96.8 хувийг эзэлж улсын дунджаас 1.9 хувиар өндөр байна. Хавдрын төрлийн хувьд дийлэнх нь элэг ба элгэн дэх цөсний сувгийн хорт хавдар, ходоодны хорт хавдар болон амьсгуурсны (бронхын) ба уушгины хорт хавдраас болж нас барсан байна.

Хавдрын шалтгаант нас баралт 2023 оны нийт нас баралтын 21.7 хувийг эзэлж улсын дунджаас 3.0 пунктээр бага байна. Хавдрын төрлийн хувьд дийлэнх нь элэг ба элгэн дэх цөсний

сүвгийн хорт хавдар, ходоодны хорт хавдар болон амьсгуурсны (бронхын) ба уушгины хорт хавдраас болж нас барсан байна.

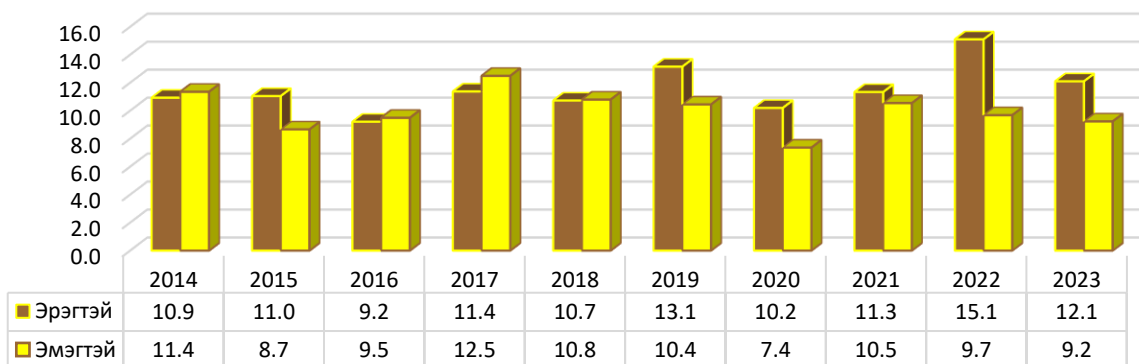
Зураг 9. 9. Хорт хавдрын шалтгаант нас баралтын түвшин, 10000 хүнд амд, 2014-2023 он

Эх үүсвэр: [Эрүүл мэндийн үзүүлэлт - Эрүүл мэндийн хөгжлийн төв \(www.hdc.gov.mn\)](http://www.hdc.gov.mn), Health-info-3.0 мэдээллийн сан

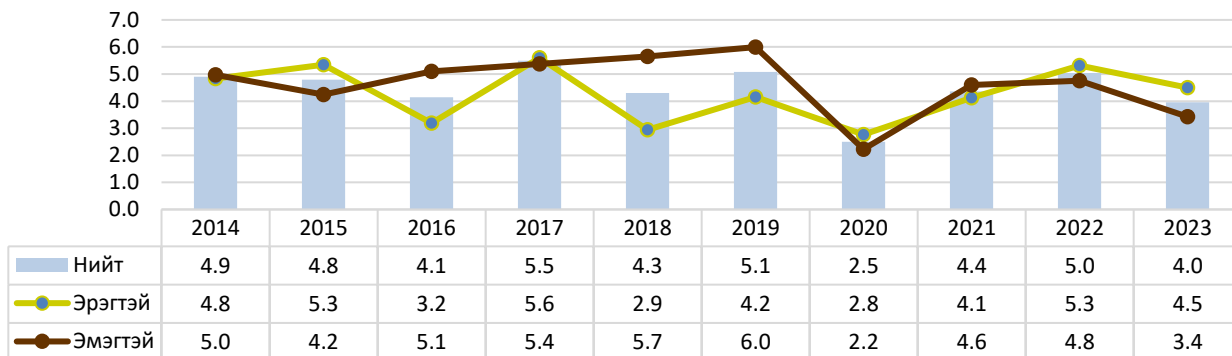
2023 оны нас баралтын түвшин 10 000 эрэгтэй тутамд 12.1, 10 000 эмэгтэй тутамд 9.2 ногдож, бүртгэгдсэн тохиолдын 56.5% нь эрэгтэй, 43.5% нь эмэгтэй байна.

Зураг 9. 10. Хорт хавдрын шалтгаант нас баралтын түвшин, 10000 хүнд амд, хүйсээр, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

Элэгний хорт хавдар нь хүн амын нас баралтыг өвчлөлөөр тооцоход эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн нас баралтын 1-р шалтгаан болсоор байна. Аймагийн хэмжээнд 2023 онд элэгний хорт хавдрын шалтгаант нас баралтын 46 тохиолдол бүртгэгдэж 10 000 хүн амд 4.0 ногдож байгаа нь өмнөх оноос 1.0 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.5 пунктээр тус тус буурсан байна. Сүүлийн 10 жилийн дунджаар эрэгтэйчүүд 47.8 хувийг эзэлж байна.

Зураг 9. 11. Элэгний хорт хавдрын шалтгаант нас баралт, 10 000 хүнд амд, хүйсээр, 2014-2023 он

9. 4. ХООЛ БОЛОВСРУУЛАХ ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧНИЙ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ

Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт 2014 онд нийт нас баралтын 5.7 хувийг эзэлж байсан бол 2023 онд 31 тохиолдол бүртгэгдэж 5.4 хувийг эзэлж байна. 2023 оны байдлаар 10 000 хүн амд ногдох нас баралтын түвшин 2.7 байгаа нь улсын дунджаас 1.6-аар, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.7 пунктээр тус тус буурсан үзүүлэлттэй байна.

Зураг 9. 12. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

2023 оны байдлаар хоол боловсруулах эрхтэн тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт 10 000 эрэгтэйд 3.5 байгаа нь өмнөх оноос 1.3 пунктээр их, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.1 пунктээр бага байна. Эмэгтэйчүүдийн нас баралтын түвшин 2023 онд 1.9 болж өмнөх оноос 0.3 пунктээр, сүүлийн 10 жилийн дунджаас 1.2 пунктээр тус тус буурсан байна.

Зураг 9. 13. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 2014-2023 он

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд хоол боловсруулах өвчний шалтгаанаар нийт 389 хүн нас барж нийт нас баралтын 6.5 хувийг эзэлж байна. байна.

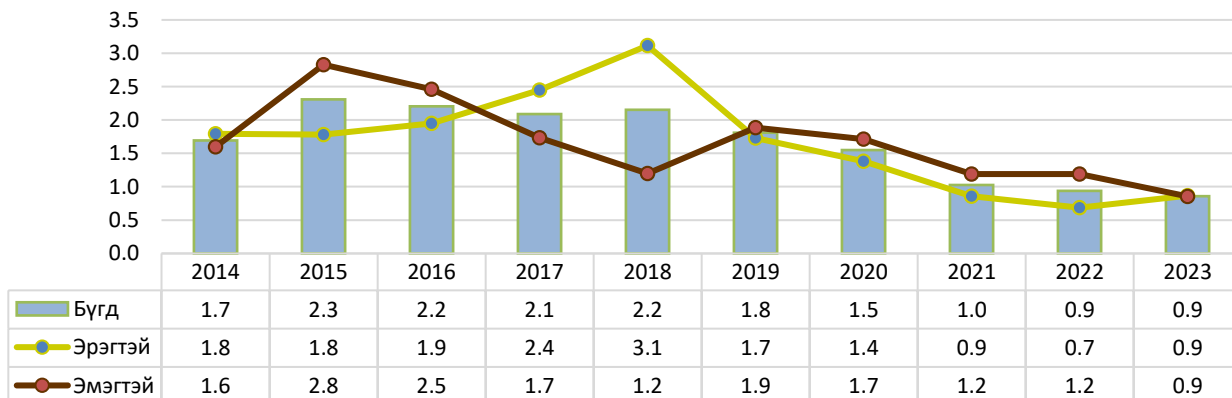
Зураг 9. 14. Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралт, 2014-2023 он

Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд элэгний циррозын шалтгаант нас баралтын 191 тохиолдож бүртгэгдэж, хоол боловсруулах тогтолцооны 49.1 хувийг эзэлж байгаа бол 2023 онд 32.3 хувийг эзэлж өмнөх оноос 10 пунктээр буурсан байна. Хүйсийн ангиллаар авч үзвэл, сүүлийн 10 жилийн хугацаанд эрэгтэйчүүдийн нас баралт 49.7 хувийг эзэлж байна.

Зураг 9. 15. Элэгний циррозын шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

9. 5. АМЬСГАЛЫН ЭРХТЭН ТОГТОЛЦООНЫ ӨВЧНИЙ ШАЛТГААНТ НАС БАРАЛТ

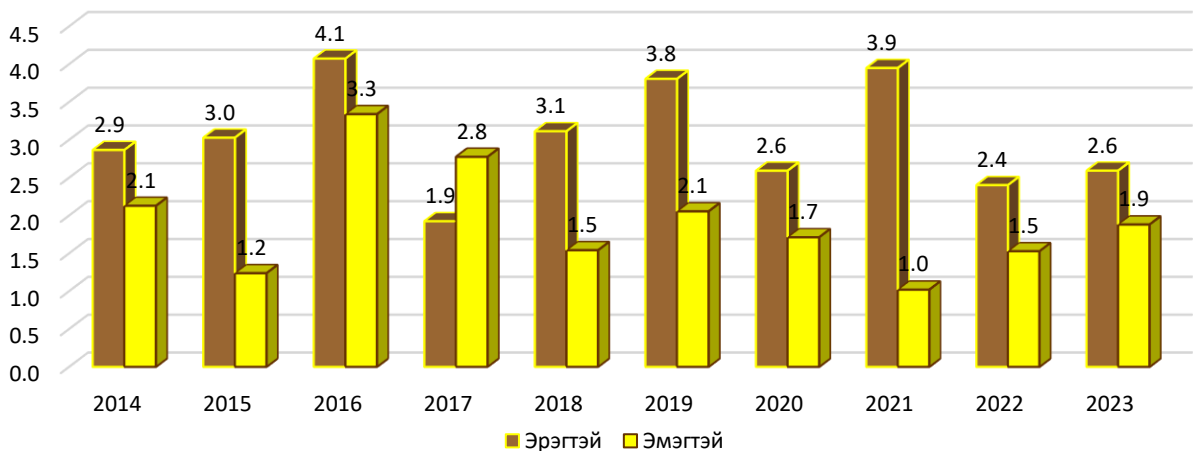
Аймгийн хэмжээнд 2023 онд амьсгалын тогтолцооны өвчлөлийн шалтгаант нас баралтын 26 тохиолдол бүртгэгдэж нийт нас баралтын 4.5 хувийг эзэлж байна. 10000 хүн тутамд ногдох нас баралт 2.2 байгаа нь улсын дунджаас 0.4 пунктээр, аймгийн сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.3 пунктээр тус тус буурсан байна. Сүүлийн 10 жилийн хугацаанд 285 хүн нас барж нийт нас баралтын 4.8 хувийг эзэлж байна.

Зураг 9. 16. Амьсгалын тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралтын түвшин, улс, аймаг, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

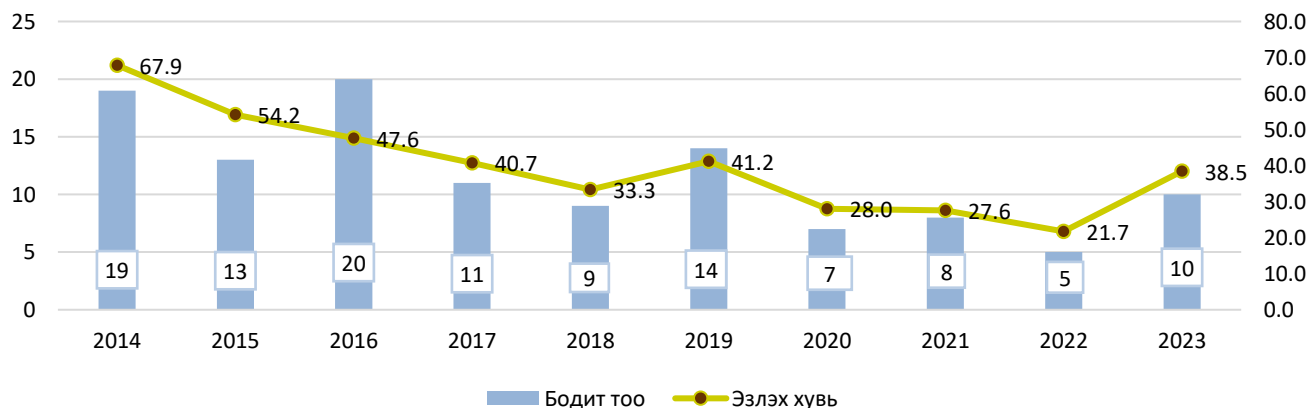
2023 оны байдлаар 10 000 эрэгтэй тутамд ногдох нас баралтын түвшин 2.6 байгаа нь сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.4 пунктээр бага, 10 000 эмэгтэй тутамд ноогдох нас баралт 1.9 байгаа нь сүүлийн 10 жилийн дундажтай ижил түвшинд байна.

Зураг 9. 17. Амьсгалын тогтолцооны өвчний шалтгаант нас баралтын түвшин, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

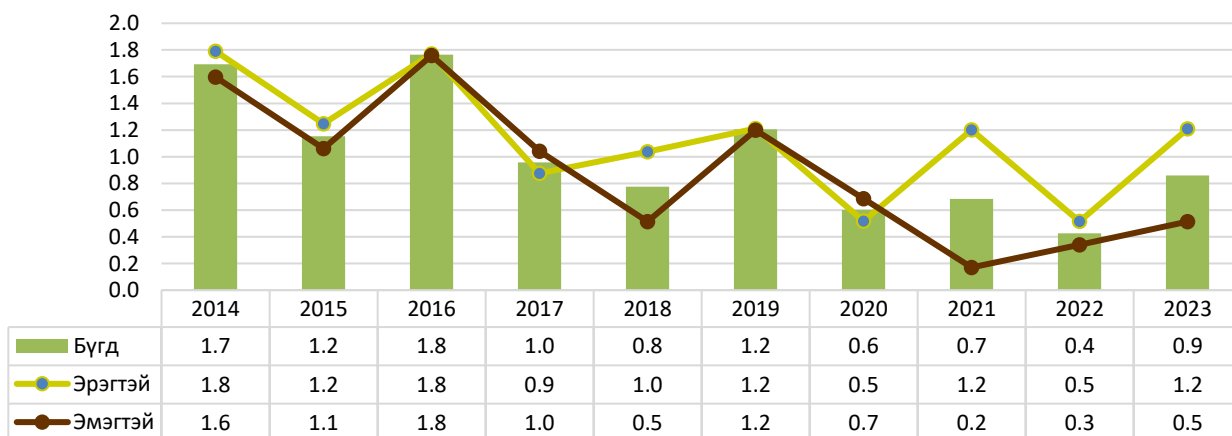
2023 онд уушигны хатгалгаа өвчний шалтгаант нас баралтын амьсгалын замын шалтгаант нас баралтын 38.5 хувийг эзэлж байгаа бол сүүлийн 10 жилд уушигны хатгалгаа өвчний шалтгаант нас баралтын 116 тохиолдол бүртгэгдэж амьсгалын тогтолцооны өвчний нас баралтын 40.7 хувийг эзэлж байна.

Зураг 9. 18. Уушигны хатгаа өвчний шалтгаант нас баралт, Өвөрхангай аймаг, 2014-2023 он

2023 онд уушигны хатгалгаа өвчний шалтгаант нас баралтын 10 тохиолдол бүртгэгдснээс 70 хувийг эрэгтэйчүүд эзэлж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 13.9 пунктээр өссөн байна. 10 000 эрэгтэй тутамд ногдох нас баралт 1.2 байгаа нь сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.1 пунктээр өссөн бол 10 000 эмэгтэйд ногдох нас баралт 0.5 болж сүүлийн 10 жилийн дунджаас 0.4 пунктээр буурсан байна.

Зураг 9. 19. Уушгины хатгаа өвчний шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Хүснэгт 9. 1. Нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2019-2023 он

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм
Зүрх судасны тогтолцооны өвчин	23.3	16.7	23.0	16.8	27.8	16.8	26.4	16.7	27.3	16.6
Хавдар	13.1	10.4	10.2	10.4	11.4	10.4	15.1	10.4	12.0	10.4
Гэмтэл, хордлого ба гадны шалтгаант нас баралт	10.7	0.5	8.0	0.5	10.0	0.5	8.6	0.5	9.6	0.5
Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин	4.7	3.1	2.8	3.1	1.9	3.1	2.2	3.1	3.4	3.1

Хүснэгт 9. 2. Хорт хавдрын тэргүүлэх шалтгаант нас баралт, тохиолдлын тоогоор, 2019-2023 он

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм
Элэг ба элгэн дэх цөсний сувгийн өмөн (C22)	59	35	29	13	55	27	59	28	46	20
Ходоодны өмөн (C16)	22	2	16	5	23	7	18	4	21	6

Улаан хоолойн өмөн (C15)	13	7	10	6	17	11	11	3	12	6
Амьсгуурс ба уушгины өмөн (C34)	9	1	16	5	4	0	19	1	7	2
Нойр булчирхайн өмөн (C25)	5	2	5	2	5	3	5	3	8	4
Хөхний өмөн (C50)	2	2	1	1	0	0	0	0	3	3
Умайн хүзүүний өмөн (C53)	3	3	3	3	2	2	6	6	3	3
Түрүү булчирхайн өмөн (C61)	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0

БҮЛЭГ 10. ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД, 2023 ОН

Эрт илрүүлгийн үзлэгийн хамрагдалтын хувь

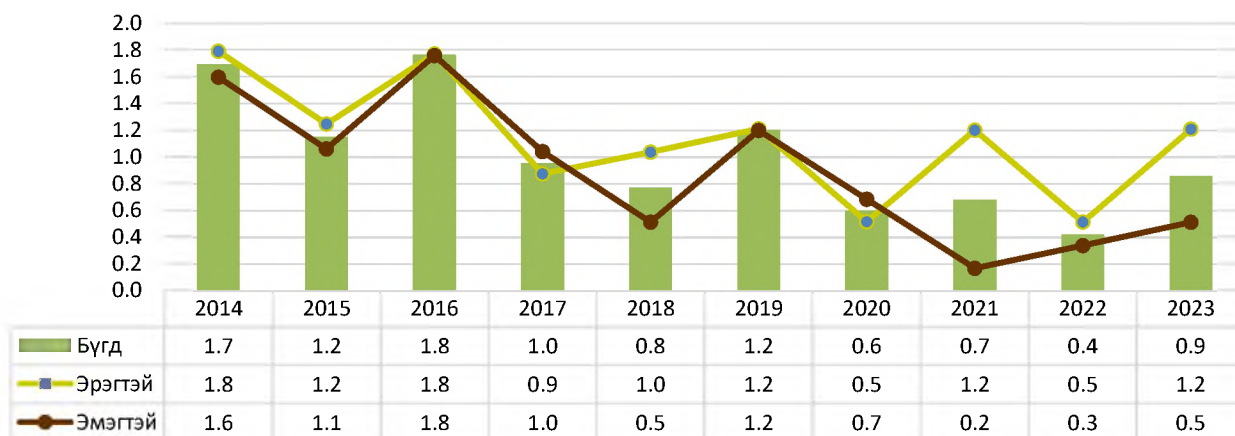
Артерийн гипертензи

Чихрийн шижин

Зураг 9. 19. Уушгины хатгаа өвчний шалтгаант нас баралт, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2014-2023 он

Хүснэгт 9. 1. Нас баралтын тэргүүлэх шалтгаан, хүйсээр, 10 000 хүн амд, 2019-2023 он

	2019		2020		2021		2022		2023	
	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм	Эр	Эм
Зүрх судасны тогтолцооны өвчин	23.3	16.7	23.0	16.8	27.8	16.8	26.4	16.7	27.3	16.6
Хавдар	13.1	10.4	10.2	10.4	11.4	10.4	15.1	10.4	12.0	10.4
Гэмтэл, хордлого ба гадны шалтгаант нас баралт	10.7	0.5	8.0	0.5	10.0	0.5	8.6	0.5	9.6	0.5
Хоол боловсруулах тогтолцооны өвчин	4.7	3.1	2.8	3.1	1.9	3.1	2.2	3.1	3.4	3.1

Хүснэгт 9. 2. Хорт хавдрын тэргүүлэх шалтгаант нас баралт, тохиолдлын тоогоор, 2019-2023 он

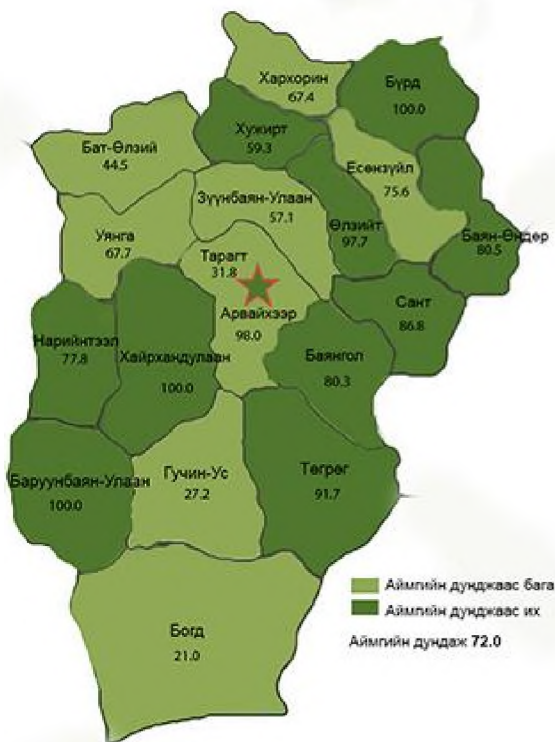
	2019		2020		2021		2022		2023	
	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм	Бүгд	Эм
Элэг ба элгэн дэх цөсний сувгийн өмөн (C22)	59	35	29	13	55	27	59	28	46	20
Ходоодны өмөн (C16)	22	2	16	5	23	7	18	4	21	6

Улаан хоолойн өмөн (C15)	13	7	10	6	17	11	11	3	12	6
Амьсгуурс ба уушгины өмөн (C34)	9	1	16	5	4	0	19	1	7	2
Нойр булчирхайн өмөн (C25)	5	2	5	2	5	3	5	3	8	4
Хөхний өмөн (C50)	2	2	1	1	0	0	0	0	3	3
Умайн хүзүүний өмөн (C53)	3	3	3	3	2	2	6	6	3	3
Түрүү булчирхайн өмөн (C61)	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0

БҮЛЭГ 10. ҮНДСЭН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД, 2023 ОН

Эрт илрүүлгийн үзлэгийн хамрагдалтын хувь

Артерийн гипертензи

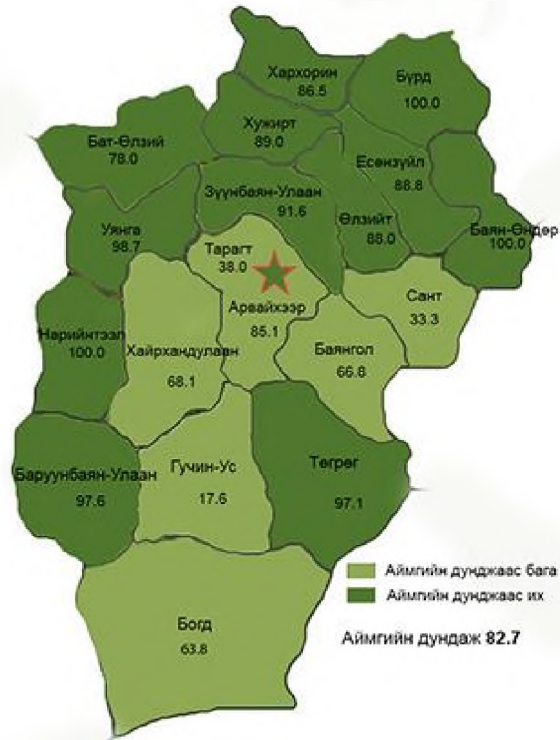
Чихрийн шижин

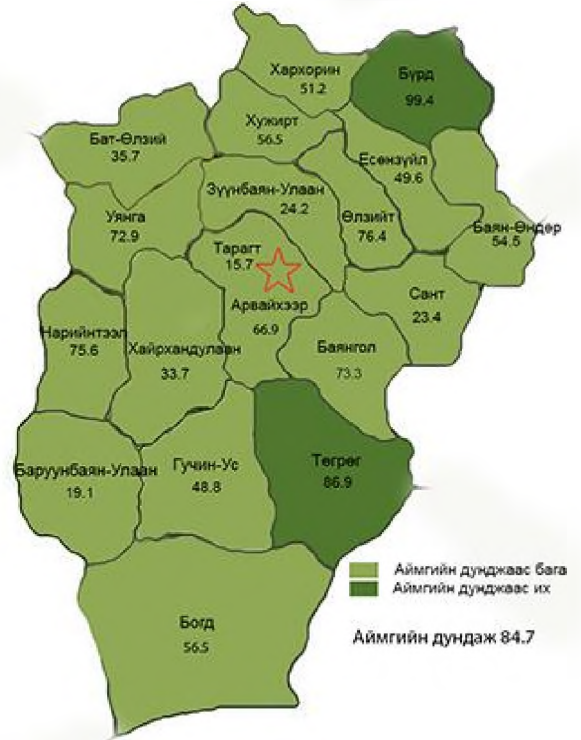

Эрт илрүүлгийн үзлэгийн хамрагдалтын хувь

Хөх

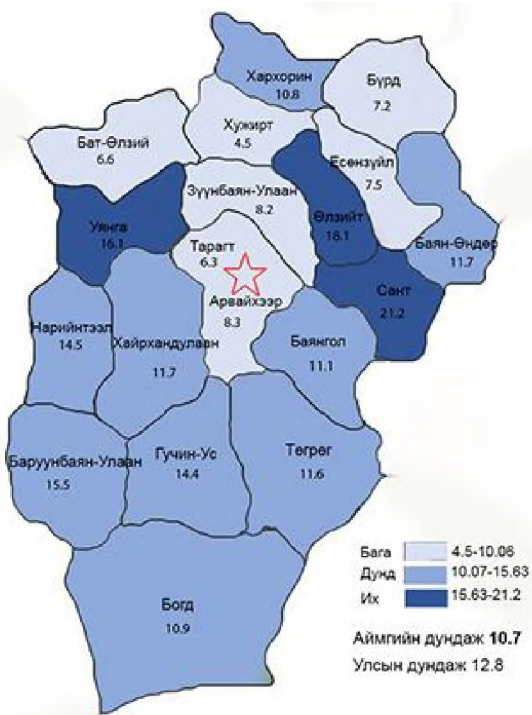

Умайн хүзүү

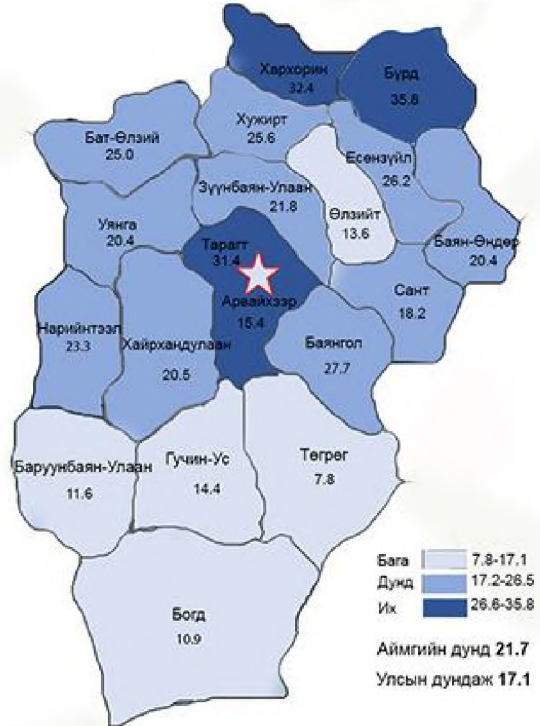

ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТЫН ТЭРГҮҮЛЭХ ШАЛТГААН, 10 000 ХҮН АМД

Хавдар

Зүрх судасны эрхтэн тогтолцоо

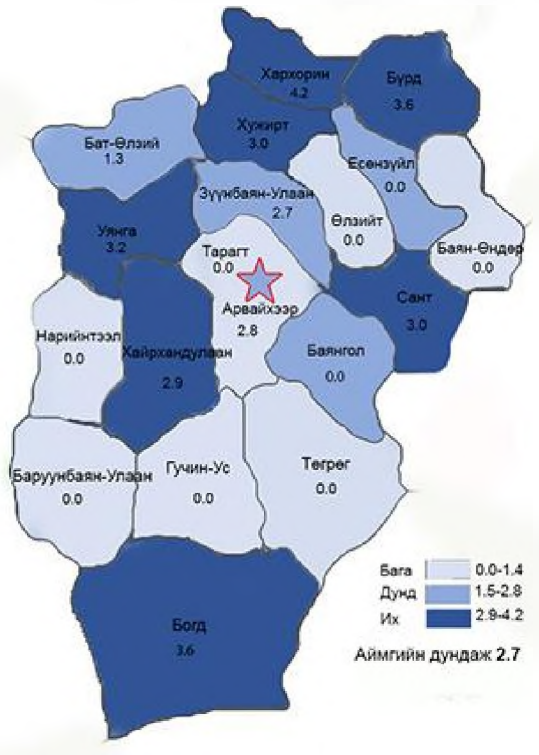
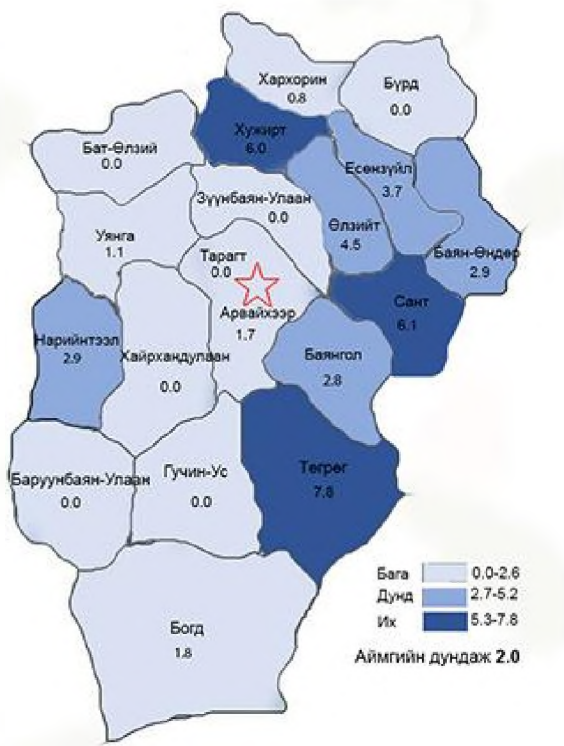

ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТЫН ТЭРГҮҮЛЭХ ШАЛТГААН, 10 000 ХҮН АМД

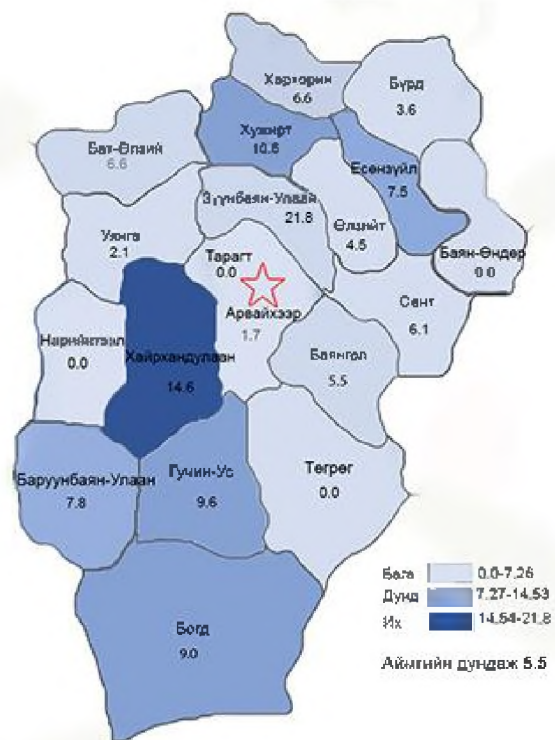
Амьсгалын эрхтэн тогтолцоо

Хоол боловсруулах эрхтэн тогтолцоо

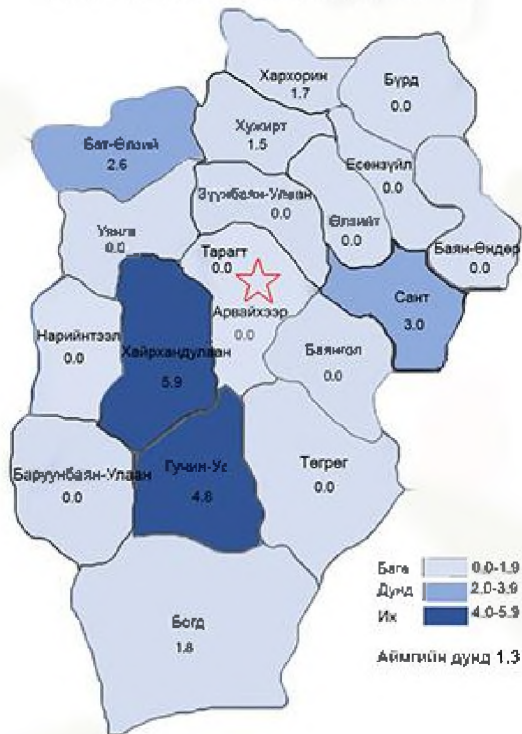

ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТЫН ТЭРГҮҮЛЭХ ШАЛТГААН, 10 000 ХҮН АМД

Осол гэмтэл, гадны шалтгаант

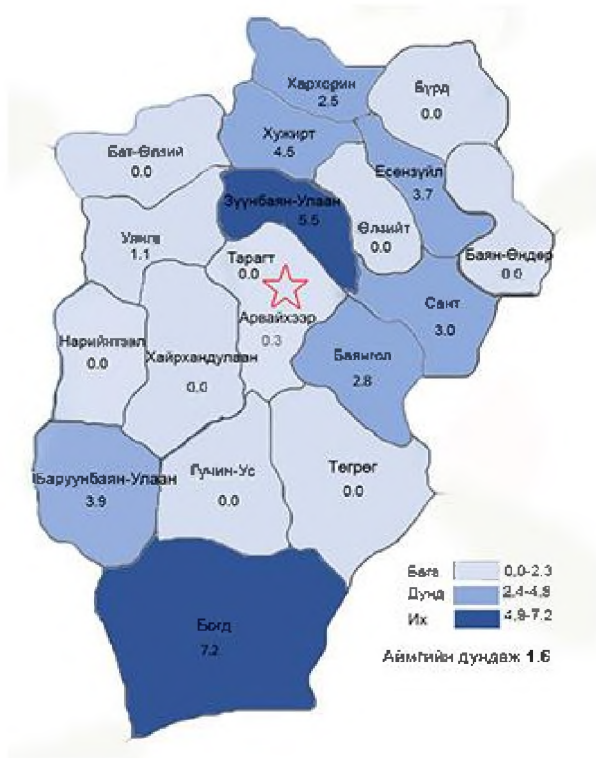

Зам тээврийн ослын шалтгаант нас баралт /осол гарсан байршлаар/

ХҮН АМЫН НАС БАРАЛТЫН ТЭРГҮҮЛЭХ ШАЛТГААН, 10 000 ХҮН АМД

Амиа хорлолт

Санамсаргүй хордох, хорт бодист өртөх шалтгаант нас баралт

